

Υποστήριξη λειτουργίας Περιφερειακού Παρατηρητηρίου Κοινωνικής Ένταξης Νοτίου Αιγαίου

ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΚΟ ΠΑΡΑΤΗΡΗΤΗΡΙΟ
ΚΟΙΝΩΝΙΚΗΣ ΕΝΤΑΞΗΣ ΝΟΤΙΟΥ ΑΙΓΑΙΟΥ
SOUTH AEGEAN SOCIAL
INCLUSION OBSERVATORY

Π.29 – Επιτόπιες έρευνες για θέματα κοινωνικής ένταξης στο Νότιο Αιγαίο

(Πρακτικά και καταγραφές με ανάλυση σε επίπεδο
νομού / νησιού)

Ανάδοχος Έργου

CROWDPOLICY ΨΗΦΙΑΚΕΣ ΣΥΜΜΕΤΟΧΙΚΕΣ ΥΠΗΡΕΣΙΕΣ ΙΚΕ

 <p>Ευρωπαϊκή Ένωση Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο</p>	 <p>ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑ - ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑ ΝΟΤΙΟΥ ΑΙΓΑΙΟΥ - ΓΕΝΙΚΗ Δ/ΝΣΗ ΔΗΜΟΣΙΑΣ ΥΓΕΙΑΣ ΚΑΙ ΚΟΙΝΩΝΙΚΗΣ ΜΕΡΙΜΝΑΣ</p>	 <p>ΕΣΠΑ 2014-2020 ανάπτυξη - εργασία - αλληλεγγύη</p> <p>Επιχειρησιακό Πρόγραμμα Νοτίου Αιγαίου 2014-2020</p>
---	---	--

Το έργο αυτό χρηματοδοτείται από την Ευρωπαϊκή Ένωση-Ευρωπαϊκό Κοινωνικό ταμείο (ΕΚΤ).

Η σχετική πράξη έχει ενταχθεί με την με α. π. 3626/26.10.2018 (ΑΔΑ: 6Ν3Β7ΛΞ-9Χ7) Απόφαση Ένταξης του Περιφερειάρχη Νοτίου Αιγαίου στο Επιχειρησιακό Πρόγραμμα «Νότιο Αιγαίο 2014-2020» με τίτλο:

«Υποστήριξη λειτουργίας Περιφερειακού Παρατηρητηρίου Κοινωνικής Ένταξης Νοτίου Αιγαίου», κι έχει λάβει κωδικό αριθμό ΟΠΣ 5031154.

Η χρηματοδότηση της σύμβασης έχει ενταχθεί στο Πρόγραμμα Δημοσίων Επενδύσεων με τη με α.π. 116114/1.11.2018 (με ΑΔΑ: 6ΠΦΝ465Χ18-ΠΨ0) Απόφαση του Υπουργείου Οικονομίας και Ανάπτυξης - Γενική Γραμματεία Δημοσίων Επενδύσεων - ΕΣΠΑ, με κωδικό αριθμό ενάρθρου έργου 2018ΕΠ06710038

Ανάδοχος Έργου	CROWDPOLICY ΨΗΦΙΑΚΕΣ ΣΥΜΜΕΤΟΧΙΚΕΣ ΥΠΗΡΕΣΙΕΣ ΙΚΕ
Ημερομηνία λήξης της προθεσμίας	30/09/2023
Ημερομηνία παράδοσης	13/10/2023
Αριθμός Έκδοσης	E3.0
Επίπεδο διάχυσης	Δημόσιο
Τύπος	Αναφορά
Κατάσταση του εγγράφου	Τελικό
Κατάσταση επανεξέτασης	Τελικό
Αποδοχή Εγγράφου	Γεώργιος Καραμανώλης - Ποιοτικός Έλεγχος (CROWDPOLICY)
Υπεύθυνος Έργου Αναθέτουσας Αρχής	Κυριακή Κυρίτση (Γενική Δ/ση Δημόσιας Υγείας και Κοινωνικής Μέριμνας - Περιφέρεια Νοτίου Αιγαίου)

Συνεισφέροντες

Φορέας	Ρόλος ¹	Όνοματεπώνυμο ²
CMT	Υπεύθυνος Συντονιστής Έργου	Τάσος Μαστρογιαννάκης
CP	Επιστημονική / Διαχειριστική υποστήριξη	Αντώνης Σκαρπέλης
ΠΙΝΑ	Υπεύθυνη Έργου	Κυριακή Κυρίτση
CP	Συνεργάτης	Κωνσταντίνα Κουρκουμάρη
CP	Συνεργάτης	Γεωργία Τσεβά
EXELIXIS	Συνεργάτης	Κατερίνα Χατζήπαπα
CP	Ερευνητής / Λογιστική Υποστήριξη	Θοδωρής Αρναούτογλου
CP	Σύμβουλος Έργου / Ποιοτικός Έλεγχος	Γιώργος Καραμανώλης

---

¹Ο Υπεύθυνος, Σύμβουλος, Συντάκτης, Ερευνητής, Συνεργάτης, Επιστημονική / Διαχειριστική υποστήριξη, Επιμελητής, Ποιοτικός Έλεγχος κλπ.

²Μπορεί να μείνει κενό.

Ιστορικό αναθεώρησης

Έκδοση	Ημερομηνία	Συγγραφείς	Περιγραφή
0,1	21/07/2023	Γεωργία Τσεβά	Σχέδιο
1,0	01/09/2023	Γεωργία Τσεβά / Κωνσταντίνα Κουρκουμάρη / Κατερίνα Χατζήπαπα	Πρώτη έκδοση εσωτερικής αναθεώρησης
2,0	30/09/2023	Γεωργία Τσεβά / Κωνσταντίνα Κουρκουμάρη / Κατερίνα Χατζήπαπα	Έκδοση για τον Ποιοτικό Έλεγχο και την Υποβολή
3,0	13/09/2023	Όλοι	Έκδοση για την Υποβολή

Περίληψη

Η παρούσα έρευνα με τίτλο “Επιτόπιες έρευνες για θέματα κοινωνικής ένταξης στο Νότιο Αιγαίο (2023)” έχει συνταχθεί στο πλαίσιο υλοποίησης των ετήσιων δράσεων και ερευνών του Παρατηρητηρίου Κοινωνικής Ένταξης Περιφέρειας Νοτίου Αιγαίου, όπως αυτό υποστηρίζεται από την εταιρεία “Crowdpolicy Ψηφιακές Συμμετοχικές Υπηρεσίες Ι.Κ.Ε.”. Στην ομάδα σύνταξης της μελέτης συμμετείχε επιστημονικό προσωπικό και στελέχη της Αναδόχου εταιρείας καθώς και της εταιρείας “Exelixis” και στελέχη της Περιφέρειας Νοτίου Αιγαίου. Αποτελεί μια ολοκληρωμένη ανάλυση και σύνθεση των ευρημάτων των κοινωνικών μελετών που υλοποίησε το Παρατηρητήριο το χρονικό διάστημα Ιουνίου - Ιουλίου 2023, με σκοπό την καταγραφή των πολιτικών και των δράσεων που πραγματοποιούνται για τη διεύρυνση της κοινωνικής ένταξης σε κάθε Δήμο στο Νότιο Αιγαίο.

Το Παρατηρητήριο Κοινωνικής Ένταξης λειτούργησε συμπληρωματικά και με τη συνεργασία των κοινωνικών υπηρεσιών και των Κέντρων Κοινότητας των Δήμων στο Νότιο Αιγαίο για την πραγματοποίηση των Επιτόπιων Ερευνών, δημιουργώντας με αυτό τον τρόπο μια καλή πρακτική διασύνδεσης στον κοινωνικό τομέα. Ο καινοτόμος χαρακτήρας των “Επιτόπιων Ερευνών” συνίσταται στο ότι αποτυπώνει σε πραγματικό χρόνο και χώρο μέσα από ανοιχτές συνεντεύξεις, στοχευμένες ερωτήσεις και το πιο σημαντικό, τη συμμετοχή κοινωνικών λειτουργών, αιρετών προσώπων αλλά και πολιτών, την υφιστάμενη κατάσταση σχετικά με το επίπεδο διαβίωσης και την ποιότητα ζωής των κατοίκων στο εκάστοτε νησί στο οποίο πραγματοποιήθηκε έρευνα.

Ο αριθμός των ατόμων και νοικοκυριών που απετέλεσαν το δείγμα του υπό μελέτη πληθυσμού προσδιορίστηκε με βάση οικονομικά και κοινωνικά κριτήρια ενώ στον τελικό προσδιορισμό του μεγέθους έπαιξε επίσης ρόλο ο συνολικός πληθυσμός και τα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά του εκάστοτε Δήμου στο Νότιο Αιγαίο. Τέλος, αξιοποιήθηκε διεξοδικά η μέθοδος της Εστιασμένης Ομάδας Έρευνας (focus group) με αιρετούς εκπροσώπους καθώς και με εργαζόμενους των Κέντρων Κοινότητας ή/και των κοινωνικών υπηρεσιών των Δήμων, κάτι που είχε ως αποτέλεσμα να ληφθούν υπόψη οι τοπικές ανάγκες, να δοθούν προτεραιότητες σε κοινά προβλήματα και να ενδυναμωθεί η συνεργασία μεταξύ των κοινωνικών υπηρεσιών.

Στόχος του Παρατηρητηρίου και της Ομάδας Εργασίας της παρούσας μελέτης είναι να παρέχει τα κατάλληλα εργαλεία σε παρόμοιες έρευνες που θα εφαρμοστούν σε τοπικό και περιφερειακό επίπεδο παρέχοντας την εμπειρία και τη γνώση που έχει αναπτύξει κατά την υλοποίηση τριών διαδοχικών Επιτόπιων Ερευνών (2021, 2022 και 2023). Επίσης, να αναδείξει τα δυνατά αλλά και τα κρίσιμα σημεία των υλοποιούμενων πολιτικών και δράσεων για τη βελτίωση της κοινωνικής ένταξης ευάλωτων και ευπαθών κοινωνικών ομάδων του πληθυσμού. Τέλος, να συμβάλει στην χάραξη μιας αποτελεσματικής και ορθολογικής στρατηγικής για την κοινωνική συνοχή και ένταξη σε περιφερειακό επίπεδο και παράλληλα να ενδυναμώσει τον Εθνικό Μηχανισμό και την εθνική στρατηγική για την κοινωνική ένταξη με αξιόπιστα ποσοτικά και ποιοτικά δεδομένα.

Abstract

This report entitled “Field research on social inclusion issues in the South Aegean (2023)” is drawn up in connection with the implementation of the annual projects of the South Aegean Region Social Inclusion Observatory which is operationally supported by “Crowdpolicy Digital Participation Services I.K.E.”. The responsible team for this research consists of scientific staff and executives from the companies “Crowdpolicy Digital Participation Services I.K.E.”, and “Exelixis” along with executives from the South Aegean Region Administration. This is a comprehensive analysis and synthesis of the findings of the social studies carried out by the Observatory in the period June - July 2023, with the aim of recording the policies and actions carried out to expand social inclusion in each Municipality of the South Aegean.

The Social Inclusion Observatory worked in parallel with the collaboration of social services and the Community Centers of the Municipalities in the South Aegean for the realisation of the field surveys conducted, thus creating a good practice of interconnection in the social sector. The innovative character of "Field Surveys" lies in the fact that it captures in real time and space through open interviews, targeted questions and above all the participation of social workers, elected officials and citizens, the existing situation in terms of living standards and the quality of life of the inhabitants on each island where research was carried out.

The number of individuals and households that made up the sample of the population under study was determined based on economic and social criteria, while the total population and the special characteristics of each Municipality in the South Aegean also played a role in the final determination of sample size. Finally, the method of the Focused Research Group (focus group) was thoroughly utilised with elected representatives as well as with employees of the Community Centers and/or the social services of the Municipalities, which resulted in local needs being taken into account, prioritising common problems and strengthening cooperation between social services.

The aim of the Observatory and the Working Group of the present study was to provide the appropriate tools in similar research activities to be applied at the local and regional level by providing the experience and knowledge the Observatory has developed during the implementation of three consecutive field investigations (2021, 2022 and 2023). Also, a strategic aim was to highlight the strengths as well as the critical points of the applied policies and actions to improve the social inclusion of the vulnerable social groups of the population as well as to contribute to the drawing up of an effective and rational social cohesion and integration strategy at the regional level and at the same time to strengthen the National Mechanism and the national social integration strategy with reliable quantitative and qualitative data.

Ευχαριστίες

Οι συγγραφείς της παρούσας μελέτης επιθυμούμε να ευχαριστήσουμε θερμά για την πολύτιμη συμβολή τους στην διεξαγωγή των ερευνών τις εργαζόμενες και τους εργαζόμενους των Κέντρων Κοινότητας και των Κοινωνικών Υπηρεσιών των Δήμων τους οποίους επισκεφτήκαμε. Συγκεκριμένα τις κυρίες και κυρίους Αντιγόνη Φραντζεσκάκη (κοινωνική λειτουργός), συντονίστρια του Κέντρου Κοινότητας Δήμου Πάρου, Λουκία Μαλαματένιου (Αναπληρώτρια Προϊσταμένη του Τμήμα Κοινωνικής Μέριμνας του Δήμου Πάρου) , Βασιλική Γιαννακοπούλου (υπεύθυνη του Κέντρου Κοινότητας Θήρας, κοινωνική λειτουργός), Ειρήνη Ανδριώτη (κοινωνική λειτουργός, συντονίστρια του Κέντρου Κοινότητας Μήλου), Κική Κουρτίδη (υπεύθυνη του Κέντρου Κοινότητας Κέας, κοινωνική λειτουργός), Ηλία Μαρκούση (υπεύθυνος Κέντρου Κοινότητας, κοινωνικός λειτουργός) και Μαρία Στρατή (κοινωνική λειτουργός Κέντρου Κοινότητας Δήμου Σύρου-Ερμούπολης), Ειρήνη Μουστάκα (ψυχολόγος Κέντρου Κοινότητας), Εμμανουέλα Βασιλάκη (διοικητική υπάλληλος Κέντρου Κοινότητας) και Παρασκευή Οικονόμου (υπεύθυνη Κέντρου Κοινότητας Δήμου Νάξου και Μικρών Κυκλάδων, κοινωνική λειτουργός), Αικατερίνη Πρωτονοταρίου (Αναπληρώτρια Προϊσταμένη του Αυτοτελούς Τμήματος Κοινωνικής Προστασίας, Παιδείας και Πολιτισμού του Δήμου Νάξου και Μικρών Κυκλάδων, Ειρήνη Λασιθιωτάκη (κοινωνική λειτουργός), Θέκλη Καββαδά (κοινωνική λειτουργό και συντονίστρια του Κέντρου Κοινότητας Κω με Παράρτημα Ρομά) και Σταύρο Δρακίδη (παιδαγωγό στο Παράρτημα Ρομά), Γεωργία Ανδρεάνη (Προϊσταμένη Τμήματος, κοινωνική λειτουργός) και Μαριέττα Ξενίκα (κοινωνική λειτουργός) του Τμήματος Κοινωνικής Πολιτικής και Πολιτικών Ισότητας των Φύλων του Δήμου Κω, Λαμπρινή Μπατσή (συντονίστρια του Κέντρου Κοινότητας) και Κατερίνα Δημητριάδου (κοινωνική λειτουργός του Κέντρου Κοινότητας Δήμου Άνδρου), Βασιλική Ρούτη (Αναπληρώτρια Προϊσταμένη της Δ/σης Πρόνοιας, Παιδείας και Τουρισμού του Δήμου Άνδρου), Μαρία Παυλίδη (κοινωνική λειτουργός, συντονίστρια Κέντρου κοινότητας Λέρου), Μαρία Πανουτσοπούλου (ψυχολόγος του Κέντρου κοινότητας Λέρου) και Χριστίνα Πολυκρέτη (διοικητική υπάλληλος του Κέντρου κοινότητας Λέρου), Κωνσταντίνο Κατσαρό (Αναπληρωτή Προϊστάμενο στο Τμήμα Εφαρμογής Προγραμμάτων Κοινωνικής Πολιτικής και Ισότητας των Φύλων στο οποίο ανήκει το Κέντρο Κοινότητας Ρόδου με Παράρτημα Ρομά), Δέσποινα Γιαννιού (Αναπληρώτρια Προϊσταμένη Διεύθυνσης Κοινωνικής Πολιτικής και Υγείας του Δήμου Ρόδου), Φωτεινή Ζανεττή (συντονίστρια Κέντρου Κοινότητας του Δήμου Ρόδου με Παράρτημα Ρομά), Άννα Δημητρίου (λογίστρια στο Παράρτημα Ρομά), Μαρία Παναγιώτου (επισκέπτρια υγείας στο Παράρτημα Ρομά), Τσαμπίκα Καραγεώργη (παιδαγωγός στο Παράρτημα Ρομά), Ειρήνη Θεοδωροπούλου (Διαμεσολαβήτρια στο Παράρτημα Ρομά), Μαγδαληνή Μακρή, (κοινωνική λειτουργός του Προγράμματος “Βοήθεια στο Σπίτι” του Δήμου Ρόδου), Ιουλία Δελλατόλα, (Διευθύντρια διοικητικών υπηρεσιών και Προϊσταμένη του Κέντρου Κοινότητας του Δήμου Τήνου), Αντωνία Παπαγιαννοπούλου (κοινωνιολόγο στο Κέντρο Κοινότητας Δήμου

Τήνου), Άννα Κετσέ (διοικητική υπάλληλο, αρμόδια για κοινωνικά επιδόματα Δήμου Νισύρου), Καλλιόπη Εγγλέζου (υπεύθυνη Κέντρου Κοινότητας και κοινωνική λειτουργό) και Θεμελίνα Μαληδάκη (κοινωνική λειτουργό του Κέντρου Κοινότητας Δήμου Καλυμνίων), Αντώνη Φαναράκη (αρμόδιο υπάλληλο για τα κοινωνικά επιδόματα στον Δήμο Χάλκης), Δημήτριο Μαργάρα (ψυχολόγο και υπεύθυνο του Προγράμματος “Βοήθεια στο Σπίτι” Δήμου Μυκόνου) και Αναστασία Οικονόμου (κοινωνική λειτουργό στο Γραφείο Πρόνοιας Δήμου Μυκόνου) και τέλος, Ευγενία Μαστρολέων (διοικητική υπάλληλο του Κέντρου Κοινότητας Δήμου Καρπάθου).

Η ολόθερμη από μέρους τους υποδοχή των ερευνητικών ομάδων και η συμβολή τους με πληροφορίες, παρατηρήσεις και περιγραφές των τοπικών συνθηκών διαβίωσης στάθηκαν καθοριστικές για την επιτυχία του εγχειρήματος και η παρούσα αναφορά ανήκει εν μέρει και σε εκείνες και εκείνους.

Επιπλέον νιώθουμε την επιθυμία να ευχαριστήσουμε ολόθερμα τους αιρετούς αντιπροσώπους και εκπροσώπους των Δημοτικών Αρχών για τον εναγκαλισμό της προσπάθειάς μας και την καθοριστική συμβολή τους στην ερευνητική διαδικασία. Συγκεκριμένα, ευχαριστούμε ολόψυχα τις κυρίες και κυρίους Δημήτριο Μανιό (Αντιδήμαρχο Κοινωνικής Πρόνοιας, Ισότητας των φύλων, Δημόσιας Υγείας και Αγροτικής Ανάπτυξης Δήμου Νάξου και Μικρών Κυκλάδων), Θεοδώρα Σαρρή-Παπακυρίλλου (Αντιδήμαρχο Δήμου Πάρου), Σοφία Τουντασάκη (Πρόεδρο της Κοινωφελούς Επιχείρησης του Δήμου Άνδρου), Ευθαλία Παπαδοπούλου (Δήμαρχο Φολεγάνδρου), Αντώνιο Κοκιασμένο (Αντιδήμαρχος για θέματα Κοινωνικής Προστασίας), Κωνσταντίνο Βεντούρη (Δήμαρχο Κιμώλου), Αγγελική Πρίντζη (Εντεταλμένη Δημοτική Σύμβουλος στην Κοινωνική Υπηρεσία και Πρόεδρος Επιτροπής Ισότητας του Δήμου Σύρου-Ερμούπολης), Σταματία Κανταρζή (Ειδική Σύμβουλος σε θέματα Κοινωνικής Πολιτικής Δήμου Κω), Γεώργιο Τριάντο (Αντιδήμαρχο Ρόδου Κοινωνικής Προστασίας και Κοινωνικής Πολιτικής), Νικολέττα Τριανταφύλλου (Αντιδήμαρχο Πρόνοιας και Κέντρου Κοινότητας Δήμου Τήνου), Άννα Καμμά (Αντιδήμαρχο Πολιτισμού του Δήμου Τήλου), Ευάγγελο Τασιούλα (Αντιδήμαρχο Οικονομικών, Διοικητικού Προσωπικού, Ηλεκτρονικής Διακυβέρνησης και Παρακολούθησης της Διοικητικής Εξυπηρέτησης του Πολίτη Δήμου Νισύρου), Νικήτα Γιαννικουρή (Αντιδήμαρχο Αθλητισμού), Ευάγγελο Φραγκάκη (Δήμαρχο Χάλκης), Γεώργιο Καφεντζή (Αντιπρόεδρο του Πολιτιστικού, Αθλητικού και Κοινωνικού Οργανισμού «Γεώργιος Αξιώτης» Δήμου Μυκόνου), Γεώργιο Δήμαρχο (Αντιδήμαρχο Διοικητικών, Επιχειρηματικότητας και Κοινωνικής Πολιτικής και του Κέντρου Κοινότητας Δήμου Καρπάθου) και τέλος την κυρία Νατάσα Δεληγιάννη, Αντιπεριφερειάρχη Νοτίου Αιγαίου για τη Δημόσια Υγεία, Κοινωνική Μέριμνα και Κοινωνικά Παντοπωλεία Κυκλάδων, που μας τίμησαν με τη συμμετοχή τους και ευχόμαστε σε όλες και όλους καλή δύναμη και κάθε επιτυχία στο έργο τους.

Πίνακας περιεχομένων

Συνομογραφίες	14
1. Εισαγωγή	15
1.1. Ιστορική αναδρομή του έργου	15
1.2. Στόχοι και χρησιμότητα της έρευνας	16
1.3. Δομή Παραδοτέου	17
1.4. Μεθοδολογία και άξονες της έρευνας	18
1.5. Εισροές από άλλες Εργασίες και Παραδοτέα	20
2. Ερευνητική μεθοδολογία και υλοποίηση ερευνών	21
2.1. Ομάδα εργασίας, χρόνος υλοποίησης και μεθοδολογικό πλαίσιο ερευνών	23
2.2. Συμμετέχοντες στις έρευνες	25
2.2.1. Δήμοι της Περιφέρειας	25
2.2.2. Κέντρα Κοινότητας της Περιφέρειας και κοινωνικές υπηρεσίες των Δήμων	28
2.2.3. Πολίτες - δικαιούχοι του επιχειρησιακού προγράμματος Επισιτιστικής και Βασικής Υλικής Συνδρομής	31
2.4. Εργαλεία καταγραφής και ανάλυσης δεδομένων	33
3. Συνθήκες διαβίωσης των πολιτών - δικαιούχων ΤΕΒΑ	34
3.1. Δημογραφικά χαρακτηριστικά	35
3.2. Ηλικιακές ομάδες, εκπαιδευτικό επίπεδο και οικογενειακή κατάσταση	39
3.3. Στέγαση και Συνθήκες Διαβίωσης	49
3.4. Απασχόληση, εισόδημα και δεξιότητες	58
3.5. Υγεία, Ιατροφαρμακευτική Περίθαλψη και Άτομα με Αναπηρία	71
3.6. Οικογένεια	73
3.7. Προσδοκίες και Σχέδια για το Μέλλον	77
3.9. Συμπεράσματα	79
4. Συνθήκες διαβίωσης και φαινόμενα φτώχειας και κοινωνικού αποκλεισμού σε επίπεδο Δήμου	83
4.1. Δήμος Πάρου	84
4.2. Δήμος Άνδρου	88
4.3. Δήμος Κω	91
4.4. Δήμος Νάξου και Μικρών Κυκλάδων	96
4.5. Δήμος Κύθνου	102
4.6. Δήμος Φολεγάνδρου	107
4.7. Δήμος Κιμώλου	110
4.8. Δήμος Σύρου-Ερμούπολης	114
4.9. Δήμος Τήλου	120
4.10. Δήμος Νισύρου	122
4.11. Δήμος Λέρου	125

4.12. Δήμος Χάλκης	128
4.13. Δήμος Μυκόνου	131
4.14. Δήμος Καρπάθου	136
4.15. Δήμος Καλύμνου	139
4.16. Δήμος Ρόδου	141
4.17. Δήμος Τήνου	147
4.18. Συμπεράσματα	152
5. Συμπεράσματα	156
5.1. Συνθήκες διαβίωσης των πολιτών - δικαιούχων κοινωνικών επιδομάτων	157
5.2. Συνθήκες λειτουργίας των Κέντρων Κοινότητας και των Κοινωνικών Υπηρεσιών: καλές πρακτικές και ελλείψεις	162
5.3. Συγκλίσεις και αποκλίσεις: κοινά ζητήματα και τοπικές ιδιαιτερότητες σε επίπεδο νομού και νησιού	168
5.4. Ελλείψεις και Προτάσεις για την επιδοματική και κοινωνική πολιτική	172
5.5 Διάχυση των αποτελεσμάτων της έρευνας	175
Τελικές Δηλώσεις	176
Παράρτημα I: Βιβλιογραφία	177
Παράρτημα II: Οδηγός Επιτόπιων Ερευνών	179
Παράρτημα III: Ενημερωμένες διαδικασίες συγκατάθεσης για τη συμμετοχή στις συνεντεύξεις	190
Παράρτημα IV: Διοικητική Διάρθρωση Περιφέρειας Νοτίου Αιγαίου	192
Παράρτημα V: Οδηγός Συνεντεύξεων	196
Παράρτημα VI: Ερωτηματολόγιο προς πολίτες - δικαιούχους ΤΕΒΑ	202

Κατάλογος γραφημάτων

[Γράφημα 1 - Φύλο των συνεντευξιαζόμενων](#)

[Γράφημα 2 - Φύλο των συνεντευξιαζόμενων ανά Νομό της ΠΝΑ](#)

[Γράφημα 3 - Υπηκοότητα των συνεντευξιαζόμενων](#)

[Γράφημα 4 - Υπηκοότητα των συνεντευξιαζόμενων ανά Νομό της ΠΝΑ](#)

[Γράφημα 5 - Υπηκοότητα και φύλο των συνεντευξιαζόμενων](#)

[Γράφημα 6 - Ηλικίες των συνεντευξιαζόμενων](#)

[Γράφημα 7 - Ηλικίες και υπηκοότητα των συνεντευξιαζόμενων](#)

[Γράφημα 8 - Εκπαιδευτικό επίπεδο των συνεντευξιαζόμενων ανά νομό της ΠΝΑ](#)

[Γράφημα 9 - Εκπαιδευτικό επίπεδο των συνεντευξιαζόμενων ανά φύλο](#)

[Γράφημα 10 - Εκπαιδευτικό επίπεδο των συνεντευξιαζόμενων ανά υπηκοότητα](#)

[Γράφημα 11α - Γνώση ξένων γλωσσών των συνεντευξιαζόμενων](#)

[Γράφημα 11β - Γνώση Η/Υ των συνεντευξιαζόμενων](#)

[Γράφημα 12 - Οικογενειακή κατάσταση των συνεντευξιαζόμενων](#)

[Γράφημα 13 - Δημογραφικά χαρακτηριστικά μονογονεϊκών οικογενειών](#)

[Γράφημα 14 - Συνεντευξιαζόμενοι με παιδιά που ζουν μαζί τους](#)

[Γράφημα 15 - Συνεντευξιαζόμενοι με παιδιά που ζουν σε άλλο νοικοκυριό ή σε ίδρυμα](#)

[Γράφημα 16α - Συνθήκες στέγασης των συνεντευξιαζόμενων](#)

[Γράφημα 16β - Κίνδυνος αστεγίας των συνεντευξιαζόμενων](#)

[Γράφημα 17 - Αιτίες Κινδύνου αστεγίας των συνεντευξιαζόμενων](#)

[Γράφημα 18 - Διάθεση οικιακών συσκευών θέρμανσης των νοικοκυριών](#)

[Γράφημα 19- Διάθεση μεταφορικών μέσων των συνεντευξιαζόμενων](#)

[Γράφημα 20 - Συχνότητα χρήσης μεταφορικών μέσων των συνεντευξιαζόμενων](#)

[Γράφημα 21 - Σύνδεση νοικοκυριών στο διαδίκτυο](#)

[Γράφημα 22 - Είδος συσκευών πρόσβασης στο διαδίκτυο](#)

[Γράφημα 23 - Μέρος του εισοδήματος τους που ξοδεύουν οι ωφελούμενοι για βασικές δαπάνες κατοικίας](#)

[Γράφημα 24 - Μέρος του εισοδήματος τους που ξοδεύουν οι ωφελούμενοι για τρόφιμα](#)

[Γράφημα 25 - Μέρος του εισοδήματος τους που ξοδεύουν οι ωφελούμενοι για ρούχα](#)

[Γράφημα 26 - Μέρος του εισοδήματος τους που ξοδεύουν οι ωφελούμενοι για άλλο αγαθό](#)

[Γράφημα 27 - Εργαζόμενοι και άνεργοι συνεντευξιαζόμενοι](#)

[Γράφημα 28 - Τόπος Εργασίας Συνεντευξιαζόμενων](#)

[Γράφημα 29 - Ώρες Εργασίας Συνεντευξιαζόμενων ανά εβδομάδα](#)

[Γράφημα 30 - Σχέση Εργασίας Συνεντευξιαζόμενων](#)

[Γράφημα 31 - Εργασιακό καθεστώς των εργαζόμενων συνεντευξιαζόμενων ανά φύλο και Νομό της ΠΝΑ](#)

[Γράφημα 32 - Χρήση Η/Υ κατά την εργασία των εργαζόμενων συνεντευξιζόμενων](#)

[Γράφημα 33 - Στάσεις ερωτώμενων για την αγορά εργασίας \[1\]](#)

[Γράφημα 34 - Στάσεις ερωτώμενων για την αγορά εργασίας \[2\]](#)

[Γράφημα 35 - Στάσεις ερωτώμενων για την αγορά εργασίας \[3\]](#)

[Γράφημα 36 - Στάσεις ερωτώμενων για την αγορά εργασίας \[4\]](#)

[Γράφημα 37 - Στάσεις ερωτώμενων για την αγορά εργασίας \[5\]](#)

[Γράφημα 38 - Υποστήριξη από άλλες πηγές εκτός της επιδοματικής πολιτικής](#)

[Γράφημα 39 - Στάσεις ανέργων ερωτώμενων για την αγορά εργασίας \[1\]](#)

[Γράφημα 40 - Στάσεις ανέργων ερωτώμενων για την αγορά εργασίας \[2\]](#)

[Γράφημα 41 - Στάσεις ανέργων ερωτώμενων για την αγορά εργασίας \[3\]](#)

[Γράφημα 42 - Στάσεις ανέργων ερωτώμενων για την αγορά εργασίας \[4\]](#)

[Γράφημα 43 - Στάσεις ερωτώμενων σχετικά με τη βελτίωση των δεξιοτήτων τους](#)

[Γράφημα 44 - Στάσεις ερωτώμενων σχετικά με τις υπηρεσίες](#)

[Γράφημα 45 - Στάσεις ερωτώμενων σχετικά με την ευκολία ή δυσκολία μετακίνησης ενός ατόμου με αναπηρία](#)

[Γράφημα 46 - Στάσεις ερωτώμενων σχετικά τη συχνότητα δραστηριοτήτων με μέλη της οικογένειας](#)

[Γράφημα 47 - Στάσεις ερωτώμενων σχετικά τη συχνότητα χρήση ηλεκτρονικών συσκευών από τα παιδιά της οικογένειας](#)

[Γράφημα 48 - Στάσεις ερωτώμενων σχετικά το αν τους έχει συμβεί κάποιο δύσκολο οικογενειακό γεγονός](#)

[Γράφημα 49 - Στάσεις ερωτώμενων σχετικά το σχετικά το σχετικά με το που απευθύνονται όταν υπάρχει κάποια δυσκολία](#)

[Γράφημα 50 - Στάσεις ερωτώμενων σχετικά το πόσο έχουν επηρεαστεί από την πρόσφατη υγειονομική και ενεργειακή κρίση](#)

[Γράφημα 51 - Στάσεις ερωτώμενων σχετικά το σχετικά με τη στάση τους για το μέλλον](#)

Κατάλογος πινάκων

[Πίνακας 1: Μεθοδολογικές διαφοροποιήσεις επιτόπιων ερευνών 2021, 2022 & 2023](#)

[Πίνακας 2 - Τα μέλη των ερευνητικών ομάδων του Περιφερειακού Παρατηρητηρίου Κοινωνικής Ένταξης Νοτίου Αιγαίου για το 2023](#)

[Πίνακας 3: Δήμοι που συμμετείχαν στην έρευνα](#)

[Πίνακας 4: Τα Κέντρα Κοινότητας που συμμετείχαν στην έρευνα](#)

[Πίνακας 5: Φορείς που έλαβαν μέρος στην έρευνα](#)

[Πίνακας 6: Δείγμα επί του πληθυσμού των πολιτών - δικαιούχων ΤΕΒΑ της Περιφέρειας οι οποίοι έλαβαν μέρος στην έρευνα \[Πηγή: Υπουργείο Εργασίας, 2021\]](#)

[Πίνακας 7 - Κατανομή απαντήσεων σχετικά με το που απευθύνονται όταν υπάρχει κάποια δυσκολία ανά γεωγραφική ενότητα](#)

Συντομογραφίες

CP	CROWDPOLICY ΨΗΦΙΑΚΕΣ ΣΥΜΜΕΤΟΧΙΚΕΣ ΥΠΗΡΕΣΙΕΣ ΙΚΕ
ΠΝΑ	ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑ ΝΟΤΙΟΥ ΑΙΓΑΙΟΥ
ΠΠΚΕ	ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΚΟ ΠΑΡΑΤΗΡΗΤΗΡΙΟ ΚΟΙΝΩΝΙΚΗΣ ΕΝΤΑΞΗΣ
Ε.Ε.	ΕΥΡΩΠΑΙΚΗ ΕΝΩΣΗ
Ε.Κ.Τ.	ΕΥΡΩΠΑΪΚΟ ΚΟΙΝΩΝΙΚΟ ΤΑΜΕΙΟ
Ε.Π.Ν.Α.	ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΙΑΚΟ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ “ΝΟΤΙΟ ΑΙΓΑΙΟ” 2014-2020
ΠΔΕ	ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΔΗΜΟΣΙΩΝ ΕΠΕΝΔΥΣΕΩΝ
ΕΥΔ	ΕΙΔΙΚΗ ΥΠΗΡΕΣΙΑ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗΣ Ε.Π. “ΝΟΤΙΟ ΑΙΓΑΙΟ”
СMT	СMT ΠΡΟΟΠΤΙΚΗ Ε.Π.Ε.
ΠΑ	ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΑΙΓΑΙΟΥ
Α.Α	ΑΝΑΘΕΤΟΥΣΑ ΑΡΧΗ
Ε.Γ.Π.Σ.	ΕΝΙΑΙΟ ΓΕΩΠΛΗΡΟΦΟΡΙΑΚΟ ΣΥΣΤΗΜΑ
ΕΛΣΤΑΤ	ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΣΤΑΤΙΣΤΙΚΗ ΥΠΗΡΕΣΙΑ
ΠΕΣΚΕ	ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΚΗ ΣΤΡΑΤΗΓΙΚΗ ΚΟΙΝΩΝΙΚΗΣ ΕΝΤΑΞΗΣ
Δ.ΥΠ.Α.	ΔΗΜΟΣΙΑ ΥΠΗΡΕΣΙΑ ΑΠΑΣΧΟΛΗΣΗΣ (ΠΡΩΗΝ ΟΡΓΑΝΙΣΜΟΣ ΑΠΑΣΧΟΛΗΣΗΣ ΕΡΓΑΤΙΚΟΥ ΔΥΝΑΜΙΚΟΥ - ΟΑΕΔ)
ΤΕΒΑ	ΤΑΜΕΙΟ ΕΥΡΩΠΑΪΚΗΣ ΒΟΗΘΕΙΑΣ ΠΡΟΣ ΤΟΥΣ ΑΠΟΡΟΥΣ
ΠΕ	ΠΑΚΕΤΟ ΕΡΓΑΣΙΑΣ
Π.χ	ΠΑΡΑΔΟΤΕΟ.ΑΡΙΘΜΟΣ
ΕΕΕ / ΚΕΑ	ΕΛΑΧΙΣΤΟ ΕΓΓΥΗΜΕΝΟ ΕΙΣΟΔΗΜΑ (Πρώην ΚΟΙΝΩΝΙΚΟ ΕΙΣΟΔΗΜΑ ΑΛΛΗΛΕΓΥΗΣ)
EUROSTAT	ΕΥΡΩΠΑΪΚΗ ΣΤΑΤΙΣΤΙΚΗ ΥΠΗΡΕΣΙΑ
ΑΕΠ	ΑΚΑΘΑΡΙΣΤΟ ΕΘΝΙΚΟ ΕΙΣΟΔΗΜΑ
EU-SILC	ΣΤΑΤΙΣΤΙΚΑ ΣΤΟΙΧΕΙΑ ΕΙΣΟΔΗΜΑΤΟΣ ΚΑΙ ΣΥΝΘΗΚΩΝ ΔΙΑΒΙΩΣΗΣ ΤΗΣ ΕΥΡΩΠΑΪΚΗΣ ΕΝΩΣΗΣ
ΑΑΔΕ	ΑΝΕΞΑΡΤΗΤΗ ΑΡΧΗ ΔΗΜΟΣΙΩΝ ΕΣΟΔΩΝ

1. Εισαγωγή

1.1. Ιστορική αναδρομή του έργου

Για τρίτη συνεχόμενη χρονιά το Παρατηρητήριο Κοινωνικής Ένταξης της Περιφέρειας Νοτίου Αιγαίου υλοποίησε τις "Επιτόπιες Έρευνες" ένα πρωτοποριακό έργο αναφορικά με την έκταση (γεωγραφική και πληθυσμιακή) καθώς και τη μεθοδολογία που εφαρμόζει καθώς προάγει την εξαγωγή ποιοτικών συμπερασμάτων σχετικά με θέματα κοινωνικής ένταξης κατόπιν επί τόπου παρατήρησης στα νησιά στο Νότιο Αιγαίο και με τη συμμετοχή σημαντικών ομάδων ενδιαφέροντος (αιρετά πρόσωπα, στελέχη κοινωνικών υπηρεσιών, ωφελούμενοι προνοιακών επιδομάτων).

Τα ευρήματα των Επιτόπιων Ερευνών "αποτελούν μια ιδιαίτερα σημαντική ποιοτική παράμετρο για τα δεδομένα που συλλέγει το Παρατηρητήριο ενώ αξιοποιούνται συμπληρωματικά με τα συμπεράσματα από την Ετήσια Περιφερειακή "Έρευνα Εισοδήματος και Συνθηκών Διαβίωσης" και τους δείκτες της "Βάσης Δεδομένων οικονομικών και κοινωνικών στοιχείων σε επίπεδο περιφέρειας" που τηρεί το Παρατηρητήριο. Ο σκοπός του έργου είναι να εντοπίσει τους θύλακες οικονομικής αποστέρησης, να αναδείξει τις ανάγκες των ευπαθών και ευάλωτων πληθυσμιακών ομάδων της Περιφέρειας, ύστερα να αξιοποιήσει τα ευρήματα για πολυδιάστατη σύγκριση ανά έτος και ανά περιφερειακή ενότητα και, τέλος, να κάνει προτάσεις για τη χάραξη αποτελεσματικών δράσεων και πολιτικών.

Σαν ένας ολοκληρωμένος μηχανισμός για την κοινωνική ένταξη και συνοχή σε επίπεδο περιφέρειας, το Παρατηρητήριο εναρμονιζόμενο με τις ευρωπαϊκές και εθνικές στρατηγικές, συνεχίζει να παράγει πολύτιμη γνώση στον τομέα της εξυγίανσης των προβλημάτων κοινωνικού περιεχομένου, επιδιώκοντας παράλληλα την εξάλειψη κάθε είδους διάκρισης.

Οι “Επιτόπιες Έρευνες” αποτελούν μια δράση με ιδιαίτερη σημασία στον κοινωνικό τομέα, επειδή μέσα από αυτές πραγματοποιείται συστηματική μελέτη σε κάθε νησί ξεχωριστά, σε πραγματικό χρόνο και με τη συμβολή των στελεχών που εργάζονται στον τομέα των κοινωνικών υπηρεσιών και ως εκ τούτου γνωρίζουν και μπορούν να αξιολογήσουν τις συνθήκες διαβίωσης στον εκάστοτε τόπο.

1.2. Στόχοι και χρησιμότητα της έρευνας

Για την υλοποίηση του έργου, το Παρατηρητήριο πραγματοποίησε επιτόπιες έρευνες στα νησιά της Περιφέρειας Νοτίου Αιγαίου, το διάστημα Ιουνίου - Ιουλίου 2023. Με δεδομένο ότι το έργο υλοποιήθηκε για τρίτη συνεχόμενη χρονιά, αξιοποιήθηκαν οι αποκτηθείσες γνώσεις και η προηγούμενη εμπειρία, ώστε να εξαχθούν τα καλύτερα δυνατά αποτελέσματα.

Η διεξαγωγή των ερευνών υλοποιήθηκε, όπως και τα προηγούμενα έτη, από τις ερευνητικές ομάδες του Παρατηρητηρίου σε συνεργασία με τα Κέντρα Κοινότητας και τους Δήμους στο Νότιο Αιγαίο (Ν. Κυκλάδων και Ν. Δωδεκανήσου) καθώς και με τη συμμετοχή πολιτών – δικαιούχων προνοιακών επιδομάτων των νησιών. Στον σχεδιασμό των Επιτόπιων Ερευνών του 2023 το Παρατηρητήριο, αξιοποιώντας την εμπειρία των προηγούμενων Επιτόπιων Ερευνών καθώς και της συνολικής ερευνητικής του δραστηριότητας ως τώρα, έχει δώσει έμφαση στην υλοποίηση ερευνών στο σύνολο των νησιών με Κέντρα Κοινότητας είτε δια ζώσης είτε με απομακρυσμένα εργαλεία καθώς και στη διεξαγωγή ερευνών σε μικρότερα νησιά ή νησιά με ιδιαίτερα χαρακτηριστικά, και στα οποία δεν πραγματοποιήθηκε Επιτόπια Έρευνα τα δύο προηγούμενα έτη.

Ο βασικός στόχος των ερευνών, όπως και των αντίστοιχων ερευνών του 2021 και του 2022, είναι να μελετηθούν διεξοδικά και σε πραγματικό χρόνο και χώρο οι τοπικές ανάγκες, οι αιτίες και οι συνέπειες της υλικής αποστέρησης σε ατομικό, οικογενειακό και κοινωνικό επίπεδο. Επίσης, να καταγραφούν και να αποτιμηθούν οι δράσεις και οι πολιτικές που υλοποιούνται ή πρόκειται να υλοποιηθούν στις περιφερειακές ενότητες και τα νησιά που αποτέλεσαν μέρος του δείγματος της εν λόγω μελέτης. Επιπρόσθετος στόχος των ερευνητριών/ών ήταν να μελετήσουν τις πολλαπλές διαστάσεις που αλληλεπιδρούν στον κοινωνικό ιστό, όπως είναι οι οικογενειακές σχέσεις και η μονογονεϊκότητα και να εστιάσουν σε ευάλωτες ομάδες του πληθυσμού, όπως τα άτομα με αναπηρία. Ολοκληρώνοντας, ένας σημαντικός στόχος της μελέτης είναι να αναδείξει τις καλές πρακτικές των κοινωνικών υπηρεσιών όπως και τις αποτελεσματικές δράσεις και τις κοινωνικές πολιτικές των Δήμων στο Νότιο Αιγαίο, ώστε να αποτελέσουν παράδειγμα για άλλες υπηρεσίες και νησιά όπως και "γόνιμο έδαφος" για περαιτέρω ανάπτυξη των διαδημοτικών συνεργασιών στον τομέα αυτό.

Επιπλέον, κωδικοποιώντας τα ευρήματα της προηγούμενης ερευνητικής δραστηριότητας του Παρατηρητηρίου, κρίθηκε σκόπιμη η έμφαση σε ζητήματα ένταξης στην εργασία, αστεγίας ενεργειακής ένδειας και κατάρτισης - ανάπτυξης νέων δεξιοτήτων. Παράλληλα, ενόψει της ολοκλήρωσης του έργου του Παρατηρητηρίου το Σεπτέμβριο του 2023, κρίθηκε σκόπιμη η έμφαση σε πτυχές που θα συμβάλλουν στην αποτίμηση των δράσεων του έργου καθώς και σε προτάσεις για τη νέα Προγραμματική Περίοδο 2021-2027.

Οι έρευνες τις οποίες διεξήγε το Παρατηρητήριο καθώς και τα δεδομένα που συνέλεξε κατά τη διάρκεια του έργου, κωδικοποιήθηκαν, με τα κατάλληλα εργαλεία ανάλυσης κοινωνικών

ερευνών, για την καταγραφή συνολικής μελέτης, ένα μέρος της οποίας θα δημοσιευθεί στον [ιστότοπο του Παρατηρητηρίου](#), για ανοικτή διάθεση προς ενημέρωση και χρήση από οργανισμούς τοπικής αυτοδιοίκησης, πολίτες, συλλόγους αλλά και ερευνητές.

Η σημασία αυτής της μελέτης έγκειται στο γεγονός ότι μέσα από τις επιτόπιες έρευνες και την έρευνα πεδίου μελετάται κάθε τοπική κοινωνία ξεχωριστά, σε πραγματικό χρόνο, με τη συμβολή ατόμων που εργάζονται στον κοινωνικό τομέα, ώστε να εξάγονται αξιόπιστα ευρήματα που μπορούν να χρησιμοποιηθούν στον σχεδιασμό νέων στοχευμένων πολιτικών. Παράλληλα, με τη δικτύωση και τη συνεργασία - που επιδιώκει το Παρατηρητήριο - μεταξύ των κοινωνικών υπηρεσιών και φορέων επιτυγχάνεται η ενημέρωση και η ανταλλαγή καλών πρακτικών για την κοινωνική ένταξη των πολιτών.

1.3. Δομή Παραδοτέου

Η μελέτη χωρίζεται σε τέσσερα μέρη που παρουσιάζουν τη μεθοδολογία της έρευνας, την υλοποίηση των ερευνών σε επιχειρησιακό, χωρικό και χρονικό επίπεδο, τα ποσοτικά και ποιοτικά δεδομένα που συλλέχθηκαν, τα οποία αναλύονται τόσο σε επίπεδο Περιφέρειας όσο και Νομού και Δήμου, τα συμπεράσματα που προκύπτουν, καθώς και οι προτάσεις αναδιάταξης της επιδοματικής και κοινωνικής πολιτικής. Τα προαναφερθέντα παρατίθενται σύμφωνα με τις αναφορές των ανθρώπων που εργάζονται στο πεδίο και των αιρετών εκπροσώπων των Δήμων με τους οποίους μίλησαν οι ερευνητικές ομάδες.

Στην Ενότητα 2 παρουσιάζεται αναλυτικά ο σκοπός των επιτόπιων ερευνών, οι στόχοι της έρευνας καθώς και η στελέχωση των ερευνητικών ομάδων που διεξήγαγαν τις επιτόπιες έρευνες. Επίσης, αναφέρονται οι συμμετέχουσες και συμμετέχοντες στην έρευνα, οι Δήμοι και οι εκπρόσωποί τους, τα Κέντρα Κοινότητας και οι εργαζόμενοι σε αυτά, οι κοινωνικοί λειτουργοί των Δήμων και άλλων τοπικών φορέων καθώς και το προφίλ των πολιτών με τους οποίους συνομιλήσαμε. Ακόμη, παρουσιάζεται η τελική εικόνα της υλοποίησης των ερευνών σε χωρικό και τοπικό επίπεδο και το μεθοδολογικό πλαίσιο της έρευνας, όπως ο τρόπος συλλογής ποσοτικών και ποιοτικών δεδομένων, η μέθοδος επιλογής του δείγματος μεταξύ των πολιτών - δικαιούχων του ΤΕΒΑ,³ όπως και ο σχεδιασμός του ερωτηματολογίου προς αυτούς. Αναφέρονται τα εργαλεία επεξεργασίας των δεδομένων καθώς ο σχεδιασμός της διαχείρισης κινδύνων και των διαδικασιών συναίνεσης για τη συμμετοχή στις συνεντεύξεις.

Στην Ενότητα 3 παρουσιάζονται αναλυτικά τα ποσοτικά ευρήματα από την έρευνα με τη μέθοδο του ερωτηματολογίου κλειστού τύπου με ερωτήσεις βαθμονόμησης, κατάταξης, διαβαθμισμένης κλίμακας και πολλαπλής επιλογής. Τα δεδομένα παρουσιάζονται σε επίπεδο συνολικών απαντήσεων του δείγματος επί των ερευνητικών ερωτημάτων, αλλά και σε

---

³ Δηλαδή του Ταμείου Ευρωπαϊκής Βοήθειας Προς Τους Απόρους (ΤΕΒΑ).

συγκριτικό επίπεδο. Η ταξινόμηση της παρουσίασης των ευρημάτων βασίζεται σε εκείνη του ερωτηματολογίου, που διενεργούνται οι συνθήκες διαβίωσης και στάσεις των πολιτών απέναντι σε ζητήματα κοινωνικού αποκλεισμού, ενώ η συγκριτική ανάλυση λαμβάνει υπόψη τους παράγοντες του Νομού και Δήμου κατοικίας, καθώς και δημογραφικούς παράγοντες, όπως το φύλο, την ηλικία, το μορφωτικό επίπεδο, την οικογενειακή και την εργασιακή κατάσταση.

Στην Ενότητα 4 αναπτύσσονται τα ποιοτικά ευρήματα της έρευνας, όπως προέκυψαν από τις ανοιχτές συνεντεύξεις με ανοιχτού τύπου ερωτήσεις προς τρεις κατηγορίες συνεντευξιζόμενων: (α) τους εργαζόμενους στα Κέντρα Κοινότητας, (β) κοινωνικούς λειτουργούς των Δήμων και άλλων τοπικών υπηρεσιών / φορέων και (γ) αιρετούς αντιπροσώπους των Δήμων. Τα ερευνητικά ερωτήματα κινήθηκαν στο επίπεδο της διερεύνησης των συνθηκών διαβίωσης του πληθυσμού, των παραγόντων των φαινομένων φτώχειας και κοινωνικού αποκλεισμού, την κατάσταση των υπηρεσιών πρόνοιας και φροντίδας και τέλος τη διατύπωση προτάσεων και λύσεων, σύμφωνα με την εμπειρία των συνεντευξιζόμενων από το πεδίο εργασίας τους. Τα δεδομένα παρουσιάζονται σε επίπεδο Δήμου, ενώ επιχειρείται μια συνοπτική ομαδοποίησή τους σε επίπεδο Νομού και Περιφέρειας.

Τέλος, στην Ενότητα 5 παρουσιάζονται επιγραμματικά συμπεράσματα σχετικά με τις συνθήκες διαβίωσης στην Περιφέρεια Νοτίου Αιγαίου και τις συνθήκες λειτουργίας των κοινωνικών υπηρεσιών. Επίσης, αναλύονται συγκλίσεις και αποκλίσεις μεταξύ των Δήμων της Περιφέρειας και παρατίθενται προτάσεις που αναδείχθηκαν μέσω της έρευνας.

1.4. Μεθοδολογία και άξονες της έρευνας

Στην ενότητα αυτή, η οποία αναλύεται εκτενώς στο κεφάλαιο 2 της παρούσας μελέτης, παρουσιάζονται η διαδικασία της υλοποίησης των επιτόπιων ερευνών, οι επιδιωκόμενοι στόχοι, οι συσταθείσες ερευνητικές ομάδες και οι συμμετέχοντες στην έρευνα, καθώς και οι τυχόν διαφορές σε σχέση με τη περσινή διαδικασία που ακολουθήθηκε. Επίσης, γίνεται αναφορά στη διαβούλευση που πραγματοποιήθηκε με φορείς κοινωνικής προστασίας αναφορικά με τη θεματολογία των επιτόπιων ερευνών, ενώ παράλληλα παρουσιάζονται η μέθοδος του χρονοπρογραμματισμού όπως και ο τελικός χρονοπρογραμματισμός των ερευνητικών ταξιδιών.

Επιπρόσθετα, αναπτύσσονται λεπτομερώς το μεθοδολογικό πλαίσιο της ερευνητικής διαδικασίας, αλλά και για ποιους λόγους επιλέχθηκε μικρότερο δείγμα πολιτών σε σχέση με το δείγμα των επιτόπιων ερευνών του 2021 και του 2022. Παρουσιάζονται, επίσης, τα εργαλεία καταγραφής και ανάλυσης δεδομένων, ενώ αναφέρονται και οι επικαιροποιημένες διαδικασίες συγκατάθεσης για τη συμμετοχή των υποκειμένων στις συνεντεύξεις της έρευνας.

Σχετικά με τους άξονες της έρευνας, έχοντας την εμπειρία από τις επιτόπιες έρευνες του 2021 και του 2022, ακολουθήθηκαν οι βασικές κατευθυντήριες γραμμές που υπήρχαν από το περσινό έτος και εμπλουτίστηκαν με νέες θεματικές, αλλά και επικαιροποιημένους στόχους. Παράλληλα, αξιοποιήθηκαν τα αποτελέσματα της σχετικής διαβούλευσης με τα Κέντρα Κοινότητας⁴ που προηγήθηκε της υλοποίησης των επιτόπιων ερευνών. Βασικό σημείο της διαβούλευσης υπήρξε η ανάγκη προσθήκης των δυνατοτήτων και ευκαιριών που θα μπορούσαν να λαμβάνουν οι μονογονεϊκές οικογένειες πέραν των επιδομάτων, ενώ για τη πληθυσμιακή ομάδα Ρομά τη δυνατότητα συμμετοχής σε εξειδικευμένα επιμορφωτικά και επιδοτούμενα προγράμματα με στόχο την ανάπτυξη δεξιοτήτων και ικανοτήτων και διερεύνησης των εμποδίων που αντιμετωπίζουν στην προσπάθεια τους για ενοικίαση κατοικιών. Τα θέματα αυτά συμπεριλήφθηκαν στην υλοποίηση των επιτόπιων ερευνών τόσο στο πλαίσιο της ποσοτικής όσο και της ποιοτικής ανάλυσης.

Ο πρώτος άξονας αφορούσε στην καταγραφή των συνθηκών διαβίωσης των δικαιούχων κοινωνικών επιδομάτων. Στο πλαίσιο του πρώτου ερευνητικού άξονα, πραγματοποιήθηκε αφενός ποσοτική έρευνα προς τους ωφελούμενους μέσω στοχευμένων ερωτηματολογίων και αφετέρου ποιοτική έρευνα μέσω συνέντευξης με ανοιχτού τύπου ερωτήσεις. Η επιλογή του δείγματος βασίστηκε στη στρωματοποιημένη τυχαία δειγματοληψία, καλύπτοντας ένα δείγμα της τάξεως του 1,49% επί του συνολικού πληθυσμού των δικαιούχων κοινωνικών επιδομάτων.

Ο δεύτερος άξονας αφορούσε στην κοινωνική ένταξη των δικαιούχων κοινωνικών επιδομάτων, την ανάδειξη των τοπικών αναγκών καθώς και των καλών πρακτικών που ακολουθήθηκαν το τελευταίο χρονικό διάστημα. Στο πλαίσιο του δεύτερου ερευνητικού άξονα, που αναλύεται στο κεφάλαιο 2.3, πραγματοποιήθηκαν συνεντεύξεις με α) τους εργαζόμενους των Κέντρων Κοινότητας, β) τους υπαλλήλους των Κοινωνικών Υπηρεσιών των Δήμων και γ) τους αιρετούς αντιπροσώπους των Δήμων που ήταν επιφορτισμένοι με θέματα κοινωνικής προστασίας.

Επρόκειτο για ανοιχτού τύπου συνεντεύξεις με στόχο να καταγραφούν οι συνθήκες και ο τρόπος εργασίας των υπαλλήλων των Κοινωνικών Υπηρεσιών, τα χαρακτηριστικά (δημογραφικά, κοινωνικά, οικονομικά, απασχόλησης, περιβαλλοντικά κλπ.) του εκάστοτε Δήμου, αλλά και των ατόμων / νοικοκυριών που πλήττονται από την υλική στέρηση, όπως και οι προτεινόμενες λύσεις και πολιτικές για την προώθηση της κοινωνικής ένταξης και την ενίσχυση της κοινωνικής συνοχής.

Αξίζει να σημειωθεί ότι σε Δήμους και σε Κέντρα Κοινότητας που το Παρατηρητήριο είχε επισκεφθεί τα προηγούμενα δύο (2) έτη, οι ερευνητές/τριες εξέτασαν και τις πιθανές διαφορές σε σχέση με την προηγούμενη χρονιά αναφορικά με τον τρόπο εργασίας των υπαλλήλων των Κοινωνικών Υπηρεσιών, αλλά και με τους δικαιούχους κοινωνικών επιδομάτων.

---

⁴ Η διαβούλευση έλαβε χώρα μέσω επικοινωνίας με ηλεκτρονικό ταχυδρομείο.

Οι συνεντεύξεις με τα επιλεγμένα πρόσωπα πραγματοποιήθηκαν κατόπιν σχετικής αναζήτησης για πρόσωπα κλειδιά με γνώση του αντικειμένου που απασχολούνται στις Κοινωνικές Υπηρεσίες των Δήμων ή έχουν σχετικές αρμοδιότητες. Συνολικά, ο συνδυασμός ποσοτικής και ποιοτικής έρευνας κρίθηκε ως ο καταλληλότερος τόσο για την εξαγωγή συστηματικής γνώσης για τα εν λόγω κοινωνικά φαινόμενα όσο και για την περαιτέρω αξιοποίηση αυτής της γνώσης σε επίπεδο σχεδιασμού νέων δράσεων και πολιτικών.

1.5. Εισροές από άλλες Εργασίες και Παραδοτέα

Για την υλοποίηση της έρευνας αξιοποιήθηκαν τα δεδομένα που συλλέχθηκαν στο πλαίσιο των παραδοτέων: **Π.10** «Κοινωνικό - Οικονομική Έρευνα του Περιφερειακού Παρατηρητηρίου Κοινωνικής Ένταξης» (Δεκέμβριος 2020), **Π.24** «Ετήσια Έρευνα Εισοδήματος και Συνθηκών Διαβίωσης για το έτος 2020» (Μάρτιος 2021), **Π.7** «Επιτόπιες Έρευνες καταγραφής της φτώχειας για το σύνολο της Περιφέρειας έτους 2021» (Νοέμβριος 2021), **Π.27** «Ετήσια Έρευνα Εισοδήματος και Συνθηκών Διαβίωσης για το έτος 2021» (Ιούνιος 2022), **Π.26** «Επιτόπιες Έρευνες καταγραφής της φτώχειας για το σύνολο της Περιφέρειας έτους 2022» (Φεβρουάριος 2023), όπως και **Π.32** «Ετήσια Έρευνα Εισοδήματος και Συνθηκών Διαβίωσης για το έτος 2022» (Απρίλιος 2023). Τα εν λόγω παραδοτέα ανατροφοδότησαν με επικαιροποιημένα δεδομένα τις Βάσεις δεδομένων οικονομικών και κοινωνικών στατιστικών στοιχείων σε επίπεδο περιφέρειας και στοιχείων για φορείς, δομές και δράσεις κοινωνικής ένταξης (**Π.11 & Π.12**). Οι εισροές αυτές συνέβαλαν στον σχεδιασμό και την επιλογή της κατάλληλης μεθοδολογίας υλοποίησης των επιτόπιων ερευνών υπό μία συγκριτική προσέγγιση, ώστε να εξασφαλίσουν τα βέλτιστα δυνατά αποτελέσματα.

Η βιβλιογραφική έρευνα των προηγούμενων παραδοτέων συνδυάστηκε με την ανασκόπηση της βιβλιογραφίας της παρούσας αναφοράς, η οποία επιλέχθηκε κατά τη διαδικασία σχεδιασμού των επιτόπιων ερευνών. Η επιπλέον επιστημονική βιβλιογραφία που λήφθηκε υπόψη κατά τη διαδικασία σχεδιασμού και υλοποίησης των επιτόπιων ερευνών παρουσιάζεται στο Παράρτημα II της παρούσας αναφοράς.

Αντίστοιχα, η παρούσα μελέτη αξιοποιήθηκε σε δράσεις ενημέρωσης και διάχυσης της γνώσης, στην τελική ανοιχτή ημερίδα του έργου η οποία πραγματοποιήθηκε στις 19/09/2023, σύμφωνα και με το παραδοτέο **Π.28** "Ημερίδα Παρατηρητηρίου παρουσίασης Έρευνας 2022/2023". Συνολικά, η έρευνα αναμένεται να αποτελέσει σημείο αναφοράς και στο σχεδιασμό του ρόλου του Παρατηρητηρίου Κοινωνικής Ένταξης Νοτίου Αιγαίου στην Νέα Προγραμματική Περίοδο 2021-2027.

2. Ερευνητική μεθοδολογία και υλοποίηση ερευνών

Το Παρατηρητήριο Κοινωνικής Ένταξης της Περιφέρειας Νοτίου Αιγαίου στο πλαίσιο της λειτουργίας του υλοποίησε το χρονικό διάστημα Ιουνίου - Ιουλίου του 2023, δεκαεπτά (17) επιτόπιες έρευνες στα νησιά της Περιφέρειας Νοτίου Αιγαίου, οχτώ (8) στην ΠΕ Δωδεκανήσου και εννέα (9) στην ΠΕ Κυκλάδων. Έξι (6) επιτόπιες έρευνες πραγματοποιήθηκαν απομακρυσμένα με εργαλεία τηλεδιάσκεψης. Αντικείμενο των “Επιτόπιων Ερευνών” είναι η περαιτέρω συστηματική διερεύνηση του φαινομένου της υλικής υστέρησης και ειδικότερα, η συλλογή στοιχείων ανά περιφερειακή ενότητα και ανά δήμο σχετικά με τα πιθανά αίτια που επηρεάζουν στη φτωχοποίηση των κατοίκων (όπως για παράδειγμα η ανεργία) και τις συνέπειες που μπορεί να προκαλέσει σε ατομικό επίπεδο, αλλά και σε επίπεδο οικογένειας, καθώς και σε θέματα κοινωνικής ένταξης και συνοχής.

Το Παρατηρητήριο συνεργάστηκε στενά για τον σκοπό αυτό με τους Οργανισμούς Τοπικής Αυτοδιοίκησης Α' βαθμού στα νησιά των Κυκλάδων και της Δωδεκανήσου, όπου έλαβε χώρα η ερευνητική διαδικασία, καθώς και με τα Κέντρα Κοινότητας της Περιφέρειας Νοτίου Αιγαίου. Μέσα σ' αυτό το πλαίσιο, πριν την έναρξη των ερευνητικών ταξιδιών το Παρατηρητήριο ζήτησε από τους υπαλλήλους των Κέντρων Κοινότητας και των Δήμων που επρόκειτο να συμμετέχουν στις έρευνες να καταθέσουν τα επιθυμητά γι' αυτούς χρονικά διαστήματα και βάσει αυτών έγινε ο χρονοπρογραμματισμός της ερευνητικής διαδικασίας.

Παράλληλα, δόθηκε έμφαση και σε νέες θεματικές ενότητες, όπως ζητήματα ένταξης στην εργασία, η αστεγία, η ενεργειακή ένδεια και ζητήματα κατάρτισης/ ανάπτυξης νέων δεξιοτήτων. Επιπρόσθετα, συζητήθηκαν καλές πρακτικές για την κοινωνική ενίσχυση και μία συγκριτική αποτίμηση της προστιθέμενης αξίας που έχουν προσδώσει τα Κέντρα Κοινότητας στις τοπικές κοινωνίες. Ακόμη, συζητήθηκαν οι ευκαιρίες διασύνδεσης του Παρατηρητηρίου με τους κοινωνικούς και άλλους φορείς που δραστηριοποιούνται στην Περιφέρεια Νοτίου Αιγαίου για την προώθηση της κοινωνικοοικονομικής ένταξης ευάλωτων ομάδων του πληθυσμού στο πλαίσιο και της νέας Προγραμματικής Περιόδου 2021-2027. Τέλος, αξιοποιήθηκαν τα αποτελέσματα της σχετικής διαβούλευσης με τα Κέντρα Κοινότητας που προηγήθηκε της υλοποίησης των επιτόπιων ερευνών.

Πέρα από τις νέες ερευνητικές κατευθύνσεις, εντάχθηκαν νέοι Δήμοι στην ερευνητική διαδικασία, όπως η Νίσυρος, η Τήλος και η Χάλκη από τα Δωδεκάνησα και η Κίμωλος, η Κύθνος, η Μύκονος και η Φολέγανδρος από τις Κυκλάδες. Επίσης, παρόλο που επιλέχθηκε μικρότερο δείγμα πολιτών – δικαιούχων κοινωνικών επιδομάτων σε σχέση με το αντίστοιχο περσινό δείγμα, αυτό υπήρξε περισσότερο στοχευμένο σε ευάλωτες ομάδες του πληθυσμού, όπως οι άνεργοι, τα άτομα ανάμεσα για εργασία, οι μονογονεϊκές οικογένειες και τα άτομα με αναπηρία. Παράλληλα, οι συσταθείσες ερευνητικές ομάδες ήταν λιγότερες, αλλά πιο έμπειρες, δεδομένου ότι όλοι οι ερευνητές/τριες συμμετείχαν και στις επιτόπιες έρευνες για το 2021 και το 2022.

Μια ακόμη σημαντική διαφορά ήταν ότι με βάση τη δήλωση διαθεσιμότητας εκ μέρους των υπαλλήλων των Κέντρων Κοινότητας και των Δήμων καθώς και των αιρετών εκπροσώπων των Δήμων και με στόχο να εκπροσωπηθεί το σύνολο των νησιών τα οποία διαθέτουν Κέντρο Κοινότητας, αποφασίστηκε ένα μέρος των επιτόπιων ερευνών να πραγματοποιηθούν απομακρυσμένα με εργαλεία τηλεδιάσκεψης. Τελικά πραγματοποιήθηκαν απομακρυσμένα έξι (6) επιτόπιες έρευνες στα νησιά Πάρο, Άνδρο, Λέρο, Κάρπαθο, Κάλυμνο και Τήνο. Το σύνολο των μεθοδολογικών διαφοροποιήσεων της ερευνητικής διαδικασίας του 2023 σε σχέση με τις προηγούμενες επιτόπιες έρευνες παρατίθεται στον παρακάτω πίνακα.

Μεθοδολογικές Διαφοροποιήσεις		Επιτόπιες Έρευνες 2021	Επιτόπιες Έρευνες 2022	Επιτόπιες Έρευνες 2023
1	Κύριες Θεματικές έρευνας	Βασικές Θεματικές φτώχειας και κοινωνικού αποκλεισμού, επιπτώσεις της πανδημίας	Επικέντρωση σε μονογονεϊκότητα, θέματα ψυχικής υγείας, δεξιοτήτων	Επικέντρωση σε εργασία, αστεγία, ενεργειακή ένδεια, κατάρτιση, συγκριτική αποτίμηση ευρημάτων διαχρονικά και ρόλος του Παρατηρητηρίου.
2	Διαδικασία Σύνταξης Ερωτηματολογίου	Δείκτες των βάσεων δεδομένων/ Πρωτογενείς έρευνες σε φορείς	Δείκτες των βάσεων δεδομένων / Ανοιχτή διαβούλευση με φορείς	Δείκτες των βάσεων δεδομένων/ Διαβούλευση με φορείς
3	Προεργασία	Συναντήσεις εργασίας της ομάδας έργου	Συναντήσεις εργασίας της ομάδας έργου & εργαστήριο με φορείς	Συναντήσεις εργασίας της ομάδας έργου
4	Δείγμα Ερωτηθέντων (ωφελούμενων)	Μεγάλο και ευρύ δείγμα πολιτών (για γεωγραφική σύγκριση)	Μεσαίο και στοχευμένο δείγμα πολιτών (για εντοπισμό συγκεκριμένων παραγόντων)	Μεσαίο και στοχευμένο δείγμα πολιτών (για εντοπισμό συγκεκριμένων παραγόντων)
5	Δείγμα συμμετεχόντων (υπηρεσιών/ αιρετών)	Μεσαίο Δείγμα (για επικέντρωση σε γεωγραφικές περιοχές υψηλής συγκέντρωσης)	Μεγάλο δείγμα (για εμβάθυνση σε μικρά νησιά)	Μεγάλο δείγμα (για εμβάθυνση σε μικρά νησιά)
6	Τρόπος Υλοποίησης	Διά ζώσης	Διά Ζώσης	Διά ζώσης και Απομακρυσμένα (με τη χρήση εργαλείων τηλεδιάσκεψης)

Πίνακας 1: Μεθοδολογικές διαφοροποιήσεις επιτόπιων ερευνών 2021, 2022 & 2023

2.1. Ομάδα εργασίας, χρόνος υλοποίησης και μεθοδολογικό πλαίσιο ερευνών

Για τη διαδικασία συγκρότησης της ερευνητικής ομάδας καθώς και του καθορισμού της μεθοδολογίας και τον χρονοπρογραμματισμό των ερευνών πραγματοποιήθηκαν συναντήσεις της Ομάδας Εργασίας του ερευνητικού Πακέτου Εργασίας 2 και συγκεκριμένα:

- Στις 8 Μαΐου 2023
- Στις 15 Μαΐου 2023
- Στις 21 Ιουνίου 2023

Κατά τις συναντήσεις της ομάδας εργασίας του έργου και έχοντας την εμπειρία από την περσινή διαδικασία των επιτόπιων ερευνών, αποφασίστηκαν το μεθοδολογικό πλαίσιο, ο ακριβής προγραμματισμός των ερευνών, η επιλογή του δείγματος, ο τρόπος επικοινωνίας με τους συνεντευξαζόμενους των Δήμων και των Κοινωνικών Υπηρεσιών, τα εργαλεία επεξεργασίας δεδομένων, η διαχείριση κινδύνων και οι διαδικασίες συγκατάθεσης εναρμονισμένες με τον Γενικό Κανονισμό για την Προστασία των Δεδομένων (ΓΚΠΔ), τα οποία παρουσιάζονται στις υπόλοιπες παραγράφους της παρούσας Ενότητας.

Στο επίπεδο του σχεδιασμού, οι επιτόπιες έρευνες των προηγούμενων δύο (2) ετών λειτούργησαν αναμφίβολα ως επιχειρησιακοί οδηγοί καλών πρακτικών και αποφυγής κινδύνων και η αποτίμησή τους πραγματοποιήθηκε στην τελευταία συνάντηση εργασίας, οπότε και βελτιποιήθηκαν τα ερευνητικά εργαλεία.

Κατά τη διαδικασία των συναντήσεων εργασίας οριστικοποιήθηκαν και οι ερευνητικές ομάδες, οι οποίες αποτελούνταν από έναν/μια ή δύο ερευνητές/τριες. Οι ερευνητικές ομάδες στελεχώθηκαν από Κοινωνικούς Επιστήμονες (κοινωνιολόγους, πολιτικούς επιστήμονες, απόφοιτους δημόσιας διοίκησης) μέλη της Ομάδας Έργου. Για την υλοποίηση των επιτόπιων ερευνών για το έτος 2023 δε χρειάστηκε η ενίσχυση των ομάδων από ερευνητές της Σχολής Κοινωνικών Επιστημών του Πανεπιστημίου Αιγαίου (ΠΑ) δυνάμει του Μνημονίου Συνεργασίας μεταξύ του Πανεπιστημίου Αιγαίου και της αναδόχου του έργου Crowdpolicy I.K.E, όπως τα προηγούμενα έτη. Η τελική στελέχωση των ερευνητικών ομάδων παρουσιάζεται στον παρακάτω Πίνακα (με βάσει τον χρόνο πραγματοποίησης της πρώτης έρευνας για έκαστο μέλος).

α/α	ΟΝΟΜΑΤΕΠΩΝΥΜΟ	ΦΟΡΕΑΣ
1	Κωνσταντίνα Κουρκουμάρη	CP
2	Κατερίνα Χατζήπαπα	EXELIXIS
3	Γεωργία Τσεβά	CP

Πίνακας 2 - Τα μέλη των ερευνητικών ομάδων του Περιφερειακού Παρατηρητηρίου Κοινωνικής Ένταξης Νοτίου Αιγαίου για το 2023

Συνολικά, στην υλοποίηση των επιτόπιων ερευνών συμμετείχαν τρεις (3) έμπειροι ερευνητές, οι οποίοι είχαν συμμετάσχει και στις επιτόπιες έρευνες του προηγούμενου έτους. Οι τρεις (3) ερευνητικές ομάδες που συστάθηκαν είχαν στην κατοχή τους το κατάλληλο πληροφοριακό υλικό, εξοπλισμό και ψηφιακά εργαλεία για την ομαλή και αξιόπιστη διεξαγωγή της έρευνας.

Για την καλύτερη οργάνωση των μετακινήσεων, πραγματοποιήθηκε έγκαιρα συστηματική επικοινωνία με τα στελέχη των Κοινωνικών Υπηρεσιών και των Κέντρων Κοινότητας σχετικά με το εύρος των επιθυμητών για αυτούς χρονικών διαστημάτων. Η συστηματική επικοινωνία διευκόλυνε την έγκαιρη και άμεση τροποποίηση της διαθεσιμότητας όπου αυτή απαιτούνταν. Βάσει της δήλωσης διαθεσιμότητας εκ μέρους των φορέων οργανώθηκαν και πραγματοποιήθηκαν τα ερευνητικά ταξίδια.

Κατά τη διάρκεια του σχεδιασμού των επιτόπιων ερευνών πραγματοποιήθηκε **μελέτη ανάλυσης κινδύνου**, βάσει της οποίας σχεδιάστηκε μεθοδολογία διαχείρισης κινδύνων που ακολουθήθηκε μέχρι και την περάτωση των επιτόπιων ερευνών. Το σχέδιο ανάλυσης κινδύνου παρουσιάζεται αναλυτικά στο Παράρτημα ΙΙΙ της παρούσας.

Για την υλοποίηση των επιτόπιων ερευνών ακολουθήθηκε η αντίστοιχη μεθοδολογία των επιτόπιων ερευνών των ετών 2021 και 2022. Αναλυτικά, η μεθοδολογία παρουσιάζεται στο Παράρτημα ΙΙΙ: Οδηγός Επιτόπιων Ερευνών

2.2. Συμμετέχοντες στις έρευνες

Η έρευνα επικεντρώθηκε σε τρεις κατηγορίες συμμετεχόντων, οι οποίοι συνάδουν με τα ερωτήματα και τους στόχους της έρευνας, όπως περιγράφηκαν στην παραπάνω Ενότητα και ειδικότερα σε:

- **Δήμους της Περιφέρειας Νοτίου Αιγαίου** και πιο συγκεκριμένα αιρετούς εκπροσώπους των Δημοτικών Αρχών και αρμόδιους ή/και εργαζόμενους των Κοινωνικών Υπηρεσιών των Δήμων.
- **Κέντρα Κοινότητας της Περιφέρειας.**
- **Πολίτες**, ωφελούμενες / ους του Επιχειρησιακού Προγράμματος που χρηματοδοτείται από το Ταμείο Ευρωπαϊκής Βοήθειας προς τους Απόρους (TEBA) και ταυτόχρονα δικαιούχους του Ελάχιστου Εγγυημένο Εισόδημα (ΕΕΕ), μία πληθυσμιακή ομάδα που συγκεντρώνει τα χαρακτηριστικά των πλέον ευάλωτων και ευπαθών πληθυσμιακών ομάδων.

Οι έρευνες που τελικά πραγματοποιήθηκαν έλαβαν χώρα και στις 13 διοικητικές Περιφερειακές Ενότητες της Περιφέρειας Νοτίου Αιγαίου.

2.2.1. Δήμοι της Περιφέρειας

Στόχος των Επιτόπιων Ερευνών στο πλαίσιο της συνολικής υλοποίησης του έργου υπήρξε η εκπροσώπηση και συμμετοχή του συνολικού αριθμού των Δήμων της Περιφέρειας Νοτίου Αιγαίου. Στις Επιτόπιες Έρευνες για το έτος 2023 δόθηκε έμφαση στα νησιά που παρουσιάζουν πιο έντονα το φαινόμενο της φτώχειας συγκριτικά με τα υπόλοιπα (σύμφωνα με επίσημους δείκτες υλικής στέρησης και φτώχειας), σε νησιά στα οποία λειτουργεί Κέντρο Κοινότητας αλλά και σε μικρότερα νησιά τα οποία δεν είχαν συμπεριληφθεί κατά τις επιτόπιες έρευνες για το 2022. Οι έρευνες έλαβαν χώρα σε 17 από τους 34 Δήμους της Περιφέρειας (ποσοστό 50%), οι οποίοι αντιπροσωπεύουν το 86,81% του συνολικού πληθυσμού της Περιφέρειας, βάσει της Απογραφής 2021.

Ο κάτωθι πίνακας (3) παρουσιάζει τους Δήμους, οι οποίοι έλαβαν μέρος στην έρευνα, την ημερομηνία υλοποίησης καθώς και την ειδικότητα των ατόμων από τα οποία εκπροσωπήθηκαν.

A/A	Δήμος	Ημερομηνία Υλοποίησης Επιτόπιας Έρευνας	Κέντρο Κοινότητας	Αιρετά Πρόσωπα	Κοινωνικές Υπηρεσίες Δήμων/ Διοικητικά Στελέχη Δήμων	Ωφελούμενοι Κοινωνικών Επιδομάτων
1	Πάρου	08/06/2023 & 13/06/2023	X	X	X	-
2	Άνδρου	13-14/06/2023	X	X	X	-
3	Κω	15-16/06/2023	X	X	X	14
4	Νάξου	19-22/06/2023 & 04/07/2023	X	X	X	13
5	Κύθνου	22/06/2023	X	X	-	4
6	Φολεγάνδρου	26-27/06/2023	X	X	-	-
7	Κιμώλου	27-28/2023	X	X	-	3
8	Σύρου-Ερμούπολης	26-28/06/2023 & 30/06/2023	X	X	X	20
9	Τήλου	27/06/2023	-	X	-	5
10	Νίσυρου	28/06/2023	-	X	X	-
11	Λέρου	04/07/2023	X	-	-	-
12	Χάλκης	05/07/2023	-	X	X	2
13	Μυκόνου	06/07/2023	-	X	X	2
14	Καρπάθου	07/07/2023	X	X	-	-
15	Καλυμνίων	07/07/2023	X	X	-	-
16	Ρόδου	10-12/07/2023	X	X	X	30
17	Τήνου	19/07/2023	X	X	X	-

Πίνακας 3: Δήμοι που συμμετείχαν στην έρευνα

Τα άτομα που επιλέχθηκαν να εκπροσωπήσουν τους Δήμους είναι: α) τα αιρετά πρόσωπα στον τομέα της κοινωνικής μέριμνας, πρόνοιας και αλληλεγγύης και β) τα αρμόδια άτομα που εργάζονται στις κοινωνικές υπηρεσίες των Δήμων. Από τους εκπροσώπους των Δήμων (Δήμαρχοι, Αντιδήμαρχοι και Εντεταλμένοι Σύμβουλοι), σχηματίσαμε μέσα από μια συζήτηση, μια σαφή εικόνα για τα χαρακτηριστικά (δημογραφικά, κοινωνικά, οικονομικά, απασχόλησης, περιβαλλοντικά κλπ) του εκάστοτε Δήμου. Επιπλέον, έγινε αναφορά σε ειδικότερα θέματα, όπως η ενίσχυση υποδομών, η ένταξη στην εργασία, η κατάρτιση και οι δεξιότητες. Παράλληλα, συζητήθηκαν οι δράσεις που έχουν υλοποιηθεί, αλλά και τα μελλοντικά τους βήματα σχετικά με την κοινωνική ενίσχυση και ένταξη των πολιτών.

Από τις συνεντεύξεις με τις/ τους αρμόδιους των κοινωνικών υπηρεσιών, οι οποίες/ οποίοι “εργάζονται στο πεδίο”, σκιαγραφήσαμε το προφίλ των ατόμων και των νοικοκυριών που πλήττονται από την υλική υστέρηση στα εκάστοτε νησιά όπου πραγματοποιήθηκε η έρευνα του Παρατηρητηρίου καθώς και οι πιθανές διαφοροποιήσεις συγκριτικά με τα προηγούμενα έτη. Επίσης, έγινε μια συζήτηση για επίκαιρα κοινωνικά θέματα, καθώς και ανταλλαγή απόψεων και προτάσεων για τη βελτίωση των μέτρων και των πολιτικών που απευθύνονται στις ευάλωτες ομάδες του πληθυσμού. Παράλληλα, συζητήθηκαν οι ευκαιρίες διασύνδεσης ανάμεσα στους διάφορους κοινωνικούς φορείς που δραστηριοποιούνται στην Περιφέρεια Νοτίου Αιγαίου.

2.2.2. Κέντρα Κοινότητας της Περιφέρειας και κοινωνικές υπηρεσίες των Δήμων

Τα Κέντρα Κοινότητας είναι δομές που σχεδιάστηκαν από το Υπουργείο Εργασίας, Κοινωνικής Ασφάλισης και Κοινωνικής Αλληλεγγύης, ιδρύθηκαν σε Δήμους και χρηματοδοτούνται από το ΕΣΠΑ 2014-2020. Στην Περιφέρεια Νοτίου Αιγαίου λειτουργούν 13 Κέντρα Κοινότητας υπό την αιγίδα του ΕΠ Νοτίου Αιγαίου 2014-2020. Η χρηματοδότησή τους προβλέπεται να συνεχιστεί από το Πρόγραμμα «Νότιο Αιγαίο» 2021-2027 μέχρι 31.12.2025, οπότε θα επανεξεταστεί η συνέχιση της συγχρηματοδότησης βάσει σχετικής μελέτης αξιολόγησης⁵.

Το Κέντρο Κοινότητας είναι το πρώτο σημείο επαφής του πολίτη με την κοινωνική υπηρεσία του κάθε Δήμου. Από εκεί ο πολίτης ενημερώνεται για όλα τα επιδόματα που δικαιούται, όλους τους φορείς, υπηρεσίες και προγράμματα που του παρέχουν κοινωνική φροντίδα οποιασδήποτε μορφής, σε επίπεδο Δήμου, Περιφέρειας ή επικράτειας. Στο Κέντρο Κοινότητας του κάθε Δήμου μπορούν να απευθύνονται όλοι οι πολίτες της περιοχής, οι οποίοι αντιμετωπίζουν κάποιο κοινωνικό πρόβλημα οι ίδιοι ή τα μέλη της οικογένειάς τους (ανεργία, οικονομική αδυναμία, έλλειψη στέγης, προβλήματα διαβίωσης λόγω αναπηρίας ή γήρατος) και χρειάζονται τη συνδρομή της Πολιτείας.

Συγχρόνως, τα Κέντρα Κοινότητας παρέχουν υπηρεσίες συμβουλευτικής υποστήριξης σε θέματα, όπως η προσέγγιση της τοπικής αγοράς για εύρεση εργασίας, η δημιουργία ευκαιριών για νέους ώστε να ξεκινήσουν την επαγγελματική τους ζωή, τα προβλήματα ενδοοικογενειακής βίας ή οικογενειακών δυσαρμονιών, τα ζητήματα νομικού χαρακτήρα, η μαθησιακή στήριξη παιδιών και εφήβων, η διοργάνωση τοπικών εκδηλώσεων με επιμορφωτικό, ενημερωτικό και κοινωνικό περιεχόμενο.

Στην Περιφέρεια Νοτίου Αιγαίου λειτουργούν Παραρτήματα Ρομά στα Κέντρα Κοινότητας των Δήμων Ρόδου και Κω. Εκεί οι αντίστοιχοι πληθυσμοί μπορούν να απευθύνονται για πιο εξειδικευμένες υπηρεσίες, οι οποίες έχουν σχέση με τα ιδιαίτερα προβλήματα που αντιμετωπίζουν με στόχο την αναβάθμιση του βιοτικού τους επιπέδου και την πλήρη κοινωνική τους ένταξη.

Στις “Επιτόπιες Έρευνες” του Παρατηρητηρίου συμμετείχαν και τα 13 εν λειτουργία Κέντρα Κοινότητας, που αποτελούν τους αισθητήρες κάθε Δήμου, τον οποίο εξυπηρετούν για όλες τις υπηρεσίες κοινωνικής προστασίας που χρειάζεται ο πολίτης. Η συμμετοχή τους έγινε είτε με την πραγματοποίηση επιτόπιας έρευνας στο νησί στο οποίο εδράζονται, είτε με την πραγματοποίηση επιτόπιας έρευνας σε τρίτο νησί που εξυπηρετείται από το Κέντρο Κοινότητας, είτε με την πραγματοποίηση εξ αποστάσεως συνέντευξης με στελέχη του Κέντρου Κοινότητας μέσω εργαλείων τηλεδιάσκεψης. Με τις/τους αρμόδιους των Κέντρων Κοινότητας, συζητήθηκε περαιτέρω το προφίλ των πολιτών – δικαιούχων κοινωνικών επιδομάτων, αλλά

⁵ <https://pepna.gr/el/calls/synehisi-leitoyrgias-kentron-koinotitas-stin-perifereia-notioy-aigaiou> [ημερομηνία πρόσβασης 23.08.2023].

έγινε αναφορά και σε δύσκολα κοινωνικά θέματα, όπως εκείνο της μονογονεϊκότητας, βάσει και των θεματικών που είχαν ζητηθεί μέσω της διαβούλευσης που προηγήθηκε. Οι αρμόδιοι υπάλληλοι δεν παρέλειψαν να αναφερθούν σε καλές πρακτικές που είχαν υλοποιήσει σε επίπεδο κοινωνικής ένταξης, καθώς και σε τυχόν διαφορές σε σχέση με την περσινή χρονιά.

Οι Κοινωνικές Υπηρεσίες και τα Κέντρα Κοινότητας είχαν, επιπλέον, τον ρόλο συμμετοχής σε μια ομάδα εστίασης (focus group), με την έννοια ότι θα ανατροφοδοτούν το σύστημα με τις απόψεις και τις προτάσεις τους. Η συνεισφορά τους στην ερευνητική διαδικασία υπήρξε πολύ σημαντική, καθώς επιφορτίστηκαν με την πρόσκληση του επιλεγμένου δείγματος των πολιτών και παρέιχαν τους χώρους για την πραγματοποίηση των συνεντεύξεων. Επίσης, η παρουσία τους κατά τη διάρκεια των συνεντεύξεων με τους πολίτες όπου χρειάστηκε υπήρξε καταλυτική, αφού χάρη σε αυτούς οι τελευταίοι ένιωσαν ασφάλεια και εμπιστοσύνη ως προς τις/ τους ερευνητριες/ές και κατάφεραν να εκφράσουν αυτά που επιθυμούσαν.

Τα Κέντρα Κοινότητας και η ημερομηνία διεξαγωγής της επιτόπιας έρευνας σε αυτά εμφανίζονται στον παρακάτω Πίνακα:

A/A	Κέντρο Κοινότητας	Περιφερειακή Ενότητα	Χρόνος Έρευνας	Τόπος Έρευνας
1	ΔΗΜΟΣ ΠΑΡΟΥ	ΠΑΡΟΥ	08/06/2023	ΔΙΑΔΙΚΤΥΑΚΑ
2	ΔΗΜΟΥ ΑΝΔΡΟΥ	ΑΝΔΡΟΥ	14/06/2023	ΔΙΑΔΙΚΤΥΑΚΑ
3	ΔΗΜΟΥ ΚΩ ΜΕ ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ ΡΟΜΑ	ΚΩ	16/06/2023	ΔΙΑ ΖΩΣΗΣ
4	ΔΗΜΟΥ ΝΑΞΟΥ ΚΑΙ ΜΙΚΡΩΝ ΚΥΚΛΑΔΩΝ	ΝΑΞΟΥ	19/06/2023	ΔΙΑ ΖΩΣΗΣ
5	ΔΗΜΟΥ ΚΕΑΣ	ΚΕΑΣ - ΚΥΘΝΟΥ	22/06/2023	ΔΙΑ ΖΩΣΗΣ ΚΑΤΑ ΤΗΝ ΕΠΙΤΟΠΙΑ ΕΡΕΥΝΑ ΣΤΗΝ ΚΥΘΝΟ
6	ΔΗΜΟΥ ΘΗΡΑΣ	ΘΗΡΑΣ	26-27/06/2023	ΔΙΑ ΖΩΣΗΣ ΚΑΤΑ ΤΗΝ ΕΠΙΤΟΠΙΑ ΕΡΕΥΝΑ ΣΤΗ ΦΟΛΕΓΑΝΔΡΟ
7	ΔΗΜΟΥ ΜΗΛΟΥ	ΜΗΛΟΥ	27-28/06/2022	ΔΙΑ ΖΩΣΗΣ ΚΑΤΑ ΤΗΝ ΕΠΙΤΟΠΙΑ ΕΡΕΥΝΑ ΣΤΗΝ ΚΙΜΩΛΟ
8	ΔΗΜΟΥ ΣΥΡΟΥ - ΕΡΜΟΥΠΟΛΗΣ	ΣΥΡΟΥ	26-28/06/2023	ΔΙΑ ΖΩΣΗΣ
9	ΔΗΜΟΥ ΛΕΡΟΥ	ΚΑΛΥΜΝΟΥ	04/07/2023	ΔΙΑΔΙΚΤΥΑΚΑ
10	ΔΗΜΟΥ ΚΑΡΠΑΘΟΥ	ΚΑΡΠΑΘΟΥ	07/07/2023	ΔΙΑΔΙΚΤΥΑΚΑ
11	ΔΗΜΟΥ ΚΑΛΥΜΝΙΩΝ	ΚΑΛΥΜΝΟΥ	07/07/2023	ΔΙΑΔΙΚΤΥΑΚΑ

12	ΔΗΜΟΥ ΡΟΔΟΥ ΜΕ ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ ΡΟΜΑ	ΡΟΔΟΥ	10-12/07/2023	ΔΙΑ ΖΩΣΗΣ
13	ΤΗΝΟΥ	ΤΗΝΟΥ	19/07/2023	ΔΙΑΔΙΚΤΥΑΚΑ

Πίνακας 4: Τα Κέντρα Κοινότητας που συμμετείχαν στην έρευνα

Επιπλέον των Κέντρων Κοινότητας, οι ερευνητικές ομάδες συνάντησαν και πήραν συνεντεύξεις από στελέχη και εργαζόμενους εννέα (9) δημοτικών Κοινωνικών Υπηρεσιών. Οι υπηρεσίες και οι φορείς εμφανίζονται στον παρακάτω Πίνακα:

A/A	ΔΗΜΟΣ	Τόπος Έρευνας	Χρόνος Έρευνας	Φορέας Συνέντευξης
1	ΠΑΡΟΥ	ΔΙΑΔΙΚΤΥΑΚΑ	13/06/2023	Τμήμα Κοινωνικής Μέριμνας και Υγείας του Δήμου
2	ΑΝΔΡΟΥ	ΔΙΑΔΙΚΤΥΑΚΑ	13/06/2023	Κοινωφελής Επιχείρηση Δήμου
3	ΑΝΔΡΟΥ	ΔΙΑΔΙΚΤΥΑΚΑ	14/06/2023	Δ/σης Πρόνοιας, Παιδείας και Τουρισμού του Δήμου
4	ΚΩ	ΔΙΑ ΖΩΣΗΣ	16/06/2023	Τμήμα Κοινωνικής Πολιτικής και Πολιτικών Ισότητας των Φύλων
5	ΕΡΜΟΥΠΟΛΗΣ - ΣΥΡΟΥ	ΔΙΑ ΖΩΣΗΣ	26/06/2023	Κοινωνική Υπηρεσία Δήμου
5	ΝΑΞΟΥ ΚΑΙ ΜΙΚΡΩΝ ΚΥΚΛΑΔΩΝ	ΔΙΑΔΙΚΤΥΑΚΑ	04/07/2023	Αυτοτελές Τμήμα Κοινωνικής Προστασίας, Παιδείας και Πολιτισμού
6	ΜΥΚΟΝΟΥ	ΔΙΑ ΖΩΣΗΣ	06/07/2023	Πρόγραμμα «Βοήθεια στο Σπίτι»
7	ΜΥΚΟΝΟΥ	ΔΙΑ ΖΩΣΗΣ	06/07/2023	Γραφείο Πρόνοιας του Δήμου
8	ΤΗΝΟΥ	ΔΙΑΔΙΚΤΥΑΚΑ	19/07/2023	Διεύθυνση Διοικητικών Υπηρεσιών του Δήμου
9	ΡΟΔΟΥ	ΔΙΑ ΖΩΣΗΣ	11/07/2023	Διεύθυνση Κοινωνικής Πολιτικής και Υγείας του Δήμου

Πίνακας 5: Φορείς που έλαβαν μέρος στην έρευνα

Πέραν των ως άνω Κοινωνικών Υπηρεσιών και σχετικών φορέων οι ερευνητικές ομάδες του Παρατηρητηρίου συνομίλησαν, επίσης, με δύο διοικητικούς υπαλλήλους των Δήμων Νισύρου (28/06/2023) και Χάλκης (05/07/2023).

2.2.3. Πολίτες - δικαιούχοι του επιχειρησιακού προγράμματος Επισιτιστικής και Βασικής Υλικής Συνδρομής

Οι πολίτες - δικαιούχοι του επιχειρησιακού προγράμματος που χρηματοδοτείται από το Ταμείο Ευρωπαϊκής Βοήθειας προς τους Απόρους (TEBA), όπως και οι δικαιούχοι άλλων προνοιακών επιδομάτων, αποτελούν την ομάδα εκείνη του πληθυσμού που θέλουμε να μελετήσουμε σε βάθος. Το επιχειρησιακό πρόγραμμα “Επισιτιστικής και Βασικής Υλικής Συνδρομής” αποτελεί μέτρο της Ευρωπαϊκής Ένωσης για την καταπολέμηση της φτώχειας και της βασικής υλικής στέρησης. Όσα άτομα εντάσσονται σε αυτό το πρόγραμμα (ωφελούμενοι) λαμβάνουν, επίσης, το [Ελάχιστο Εγγυημένο Εισόδημα \(ΕΕΕ\)](#), ένα μέτρο της εθνικής πολιτικής πρόνοιας, το οποίο δίνεται τα τελευταία χρόνια ως στήριξη σε άτομα με πολύ χαμηλό ατομικό/οικογενειακό εισόδημα.

Μια σημαντική υπο-ομάδα του υπό μελέτη πληθυσμού συνιστούν τα άτομα, τα οποία ενώ βρίσκονται στο κατώφλι της φτώχειας ή σε κίνδυνο φτώχειας, ανήκουν ταυτόχρονα και σε ευπαθείς ομάδες του πληθυσμού. Οι ομάδες αυτές ενδεχομένως να είναι οι μονογονεϊκές οικογένειες, τα άτομα με αναπηρία, οι ηλικιωμένοι ή παιδιά που βρίσκονται σε κίνδυνο ιδρυματοποίησης, οι υπήκοοι τρίτων χωρών ή/και περιθωριοποιημένων κοινοτήτων. Δεδομένου ότι οι εν λόγω ομάδες πιθανότατα να νιώθουν πιο έντονα την υλική και κοινωνική υστέρηση δόθηκε η έμφαση σε αυτές, ώστε να εκπροσωπούνται επαρκώς στις επιτόπιες έρευνες.

Ο στόχος και η μέθοδος επιλογής και στρωματοποίησης του δείγματος των πολιτών αναλύεται στην Ενότητα 2.5. Τελικά πραγματοποιήθηκαν 93 συνεντεύξεις που αναλογούν στο 1.49% του συνολικού πληθυσμού δικαιούχων TEBA (2021), με βάση τα στοιχεία που τηρούν οι κοινωνικές συμπράξεις με επικεφαλής εταίρο την Περιφέρεια Νοτίου Αιγαίου. Το ποσοστό αυτό θεωρείται επαρκές, σύμφωνα με στατιστικές μεθόδους, προκειμένου η ερευνητική μεθοδολογία να εξασφαλίσει ικανοποιητικό δείγμα για την εκπροσώπηση του εν λόγω πληθυσμού. Συνολικά, εξασφαλίζεται ικανοποιητικό δείγμα για την εξαγωγή έγκυρων ερευνητικών δεδομένων για το σύνολο της Περιφέρειας, καθώς και για εξαγωγή συγκριτικών δεδομένων βάσει των δημογραφικών και κοινωνικών χαρακτηριστικών του. Ωστόσο, το μέγεθος το δείγματος έκαστου Δήμου δεν είναι τόσο ασφαλές όσο χρειάζεται ώστε να εξαχθούν αξιόπιστα δεδομένα σύγκρισης μεταξύ του πληθυσμού των Δήμων που συμμετείχαν στην έρευνα.

Στον παρακάτω Πίνακα εμφανίζεται το σύνολο του πληθυσμού των δικαιούχων TEBA ανά Δήμο και η ποσοστιαία κατανομή του σε επίπεδο Δήμου, βάσει δεδομένων του 2021 του Υπουργείου Εργασίας και Κοινωνικής Ασφάλισης.

A/A	Τόπος Δια Ζώσης Έρευνας (Δήμος)	Χρόνος Έρευνας	Ωφελούμενοι TEBA 2021	Δείγμα ωφελούμενων	Ποσοστό επί των ωφελούμενων
1	ΚΩ	15-16/06/2023	213	14	6.57%
2	ΝΑΞΟΥ ΚΑΙ ΜΙΚΡΩΝ ΚΥΚΛΑΔΩΝ	19-22/06/2023	282	13	4.61%
3	ΚΥΘΝΟΥ	22/06/2023	6	4	66.67%
4	ΦΟΛΕΓΑΝΔΡΟΥ (γ)	26-27/06/2023	1	-	N/A
5	ΚΙΜΩΛΟΥ (β)	27-28/06/2023	5	3	60.00%
6	ΣΥΡΟΥ - ΕΡΜΟΥΠΟΛΗΣ	26-28/06/2023	419	20	4.77%
7	ΤΗΛΟΥ (α)	27/06/2023	3	5	166.67%
8	ΝΙΣΥΡΟΥ	28/06/2023	4	-	N/A
9	ΧΑΛΚΗΣ (α)	21/09-22/09/2022	3	2	66.67%
10	ΜΥΚΟΝΟΥ	06/07/2023	3	2	66.67%
11	ΡΟΔΟΥ	10-12/07/2023	1061	30	2.83%
ΣΥΝΟΛΑ			2000	93	4.65%
ΣΥΝΟΛΟ ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΣ			6231		
ΠΟΣΟΣΤΟ ΕΠΙ ΤΟΥ ΣΥΝΟΛΟΥ ΤΩΝ ΩΦΕΛΟΥΜΕΝΩΝ ΤΗΣ ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΣ					1.49%

Πίνακας 6: Δείγμα επί του πληθυσμού των πολιτών - δικαιούχων TEBA της Περιφέρειας οι οποίοι έλαβαν μέρος στην έρευνα [Πηγή: Υπουργείο Εργασίας, 2021]

(α) Σχετικά με τους Δήμους Τήλου, Μεγίστης και Χάλκης, ο σχετικός αριθμός των δικαιούχων TEBA υπολογίζεται από το Υπουργείο Εργασίας συνολικά και για τους τρεις Δήμους. Ο αριθμός ανά Δήμο στον Πίνακα 4 αποδίδεται κατ'εκτίμηση βάσει της ποσοστιαίας πληθυσμιακής αναλογίας εκάστου Δήμου επί του συνολικού πληθυσμού και των τριών.

(β) Σχετικά με τους Δήμους Μήλου και Κιμώλου, ο σχετικός αριθμός των δικαιούχων TEBA υπολογίζεται από το Υπουργείο Εργασίας συνολικά και για τους δύο Δήμους. Ο αριθμός ανά Δήμο στον Πίνακα 4 αποδίδεται κατ'εκτίμηση βάσει της ποσοστιαίας πληθυσμιακής αναλογίας εκάστου Δήμου επί του συνολικού πληθυσμού και των τριών.

(γ) Σχετικά με τους Δήμους Φολεγάνδρου, Σικίνου και Ανάφης, ο σχετικός αριθμός των δικαιούχων TEBA υπολογίζεται από το Υπουργείο Εργασίας συνολικά και για τους τρεις Δήμους. Ο αριθμός ανά Δήμο στον Πίνακα 4 αποδίδεται κατ'εκτίμηση βάσει της ποσοστιαίας πληθυσμιακής αναλογίας εκάστου Δήμου επί του συνολικού πληθυσμού και των τριών.

2.4. Εργαλεία καταγραφής και ανάλυσης δεδομένων

Κατ’ αντιστοιχία με τις αναλυτικές μελέτες που δημοσιεύθηκαν το 2021 και το 2022, τα εργαλεία καταγραφής και ανάλυσης δεδομένων κινήθηκαν στα ίδια επίπεδα. Η ερευνητική ομάδα είχε στη διάθεσή της ένα προφίλ του Δήμου και του νησιού, στο οποίο επρόκειτο να πραγματοποιήσει την επιτόπια έρευνα για τη βέλτιστη ενημέρωση, αλλά και την καλύτερη δυνατή προετοιμασία για τα ερευνητικά ζητούμενα και τις πληροφορίες που χρειαζόταν να αποσπάσει. Το εργαλείο καταγραφής των ερωτήσεων του ερωτηματολογίου ήταν σε ηλεκτρονική φόρμα (google form) ενσωματωμένη (integrated) στο ψηφιακό αποθετήριο του Παρατηρητηρίου. Η φόρμα παρήγαγε αυτόματα τα συλλεχθέντα δεδομένα σε spreadsheets ώστε να είναι άμεση και εύκολη η επεξεργασία τους. Οι ερευνητές διέθεταν τον απαραίτητο εξοπλισμό για την καταχώρηση των απαντήσεων και των δεδομένων καθώς και για την ηχογράφιση των συνεντεύξεων.

Τόσο σε περίπτωση αδυναμίας σύνδεσης στο διαδίκτυο, διακοπής σύνδεσης ή της ανάγκης άμεσης χειρόγραφης καταγραφής παρατηρήσεων, οι ερευνητές διέθεταν και εκτυπωμένα ερωτηματολόγια. Επίσης, στην περίπτωση πραγματοποίησης των εξ αποστάσεως συνεντεύξεων αξιοποιήθηκαν η πλατφόρμα Zoom ή Google meet ανάλογα και τη δήλωση προτίμησης των συνεντευξιζόμενων.

Για την ανάλυση των δεδομένων πραγματοποιήθηκε περιγραφική ανάλυση με τη χρήση του στατιστικού πακέτου SPSS με την ενσωμάτωση σχετικών γραφημάτων όπου αυτό κρίθηκε αναγκαίο. Η παρουσίαση των αποτελεσμάτων γίνεται με τη μορφή κειμένου (text) και την παράθεση πινάκων και γραφικών παραστάσεων σε διάφορες μορφές κατάλληλες με το θεματικό αντικείμενο κάθε φορά με βάση την περιγραφική ανάλυση των δεδομένων η οποία προηγήθηκε. Οι γραφικές απεικονίσεις εκτιμήθηκε να έχουν τη μορφή ιστογραμμάτων, στενογραμμάτων, αθροιστικών διαγραμμάτων, σχημάτων μορφών, σχημάτων επιφανειών, κλπ. Όσον αφορά το περιεχόμενο των συνεντεύξεων, χρησιμοποιήθηκε η μέθοδος ερμηνείας και ανάλυσης των δεδομένων γραπτού και προφορικού λόγου.

3. Συνθήκες διαβίωσης των πολιτών - δικαιούχων ΤΕΒΑ

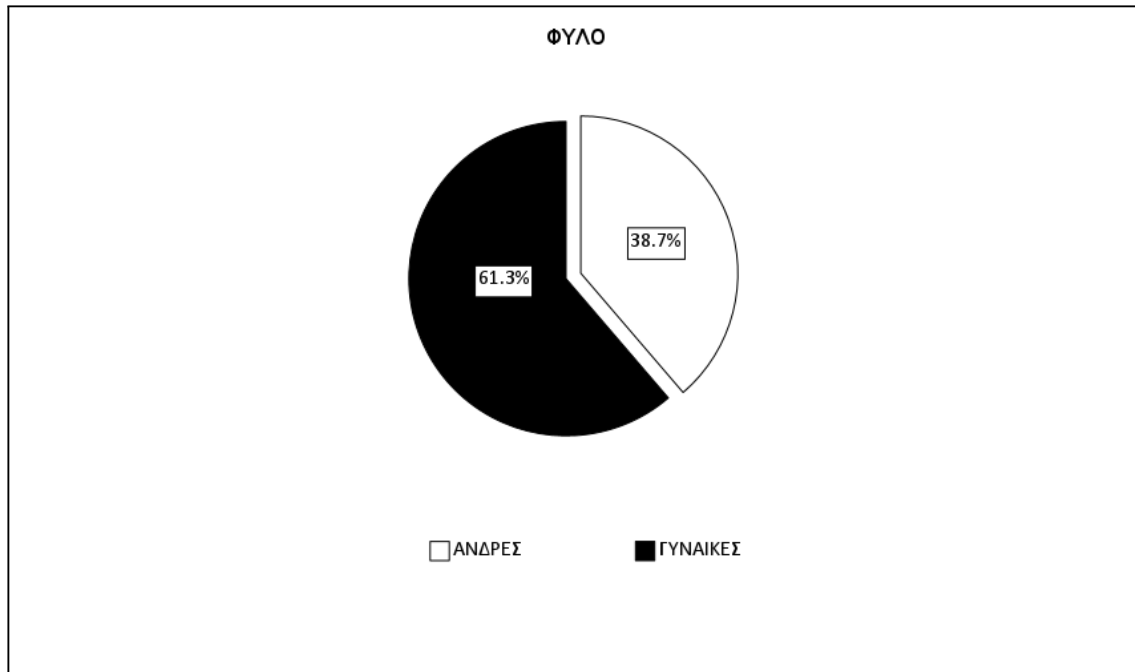
Στην παρούσα ενότητα καταγράφονται τα ποσοτικά ευρήματα όπως προέκυψαν από την επεξεργασία του ερωτηματολογίου προς τους ωφελούμενους ΤΕΒΑ σε επίπεδο Περιφέρειας και σε επίπεδο Νομού⁶, όποτε αυτό κρίνεται στατιστικά σημαντικό, και συγκριτικά με τα δημογραφικά και οικογενειακά στοιχεία του δείγματος, καθώς και τα στοιχεία απασχόλησης. Τα ευρήματα παρουσιάζονται σε μορφή γραφημάτων ή/και πινάκων τόσο συνολικά όσο και συγκριτικά. Ομάδες πληθυσμών των οποίων το δείγμα είναι αριθμητικά μικρότερο ή ίσο του εννέα (≤ 9) δε συμπεριλαμβάνονται στα συγκρίσιμα μεγέθη λόγω χαμηλής δειγματοληπτικής στάθμης. Την παρουσίαση των ευρημάτων συνοδεύουν διευκρινιστικά κείμενα. Η συμμετοχή των πολιτών στην έρευνα ήταν εθελοντική και ανώνυμη και αρκετοί από αυτούς δεν προσήλθαν για λόγους που εκτιμάται πως έχουν να κάνουν με τον φόβο τους για ενδεχόμενο έλεγχο της οικονομικής τους κατάστασης, με την επιφύλαξη έκθεσής τους στην τοπική μικρή κοινωνία ή για προσωπικούς / συγκυριακούς λόγους. Στην έρευνα συμμετείχαν 93 πολίτες από ολόκληρη την Περιφέρεια.

---

⁶ (πρώην διοικητική διαίρεση της χώρας, σημερινή Περιφερειακή Ενότητα)

3.1. Δημογραφικά χαρακτηριστικά

Στην έρευνα του Παρατηρητηρίου Κοινωνικής Ένταξης Νοτίου Αιγαίου συμμετείχαν 93 ωφελούμενοι κοινωνικών επιδομάτων. Παρακάτω παρουσιάζονται τα δημογραφικά στοιχεία σε σχέση με το φύλο και την υπηκοότητα των συμμετεχόντων στην έρευνα πολιτών δικαιούχων ΤΕΒΑ.

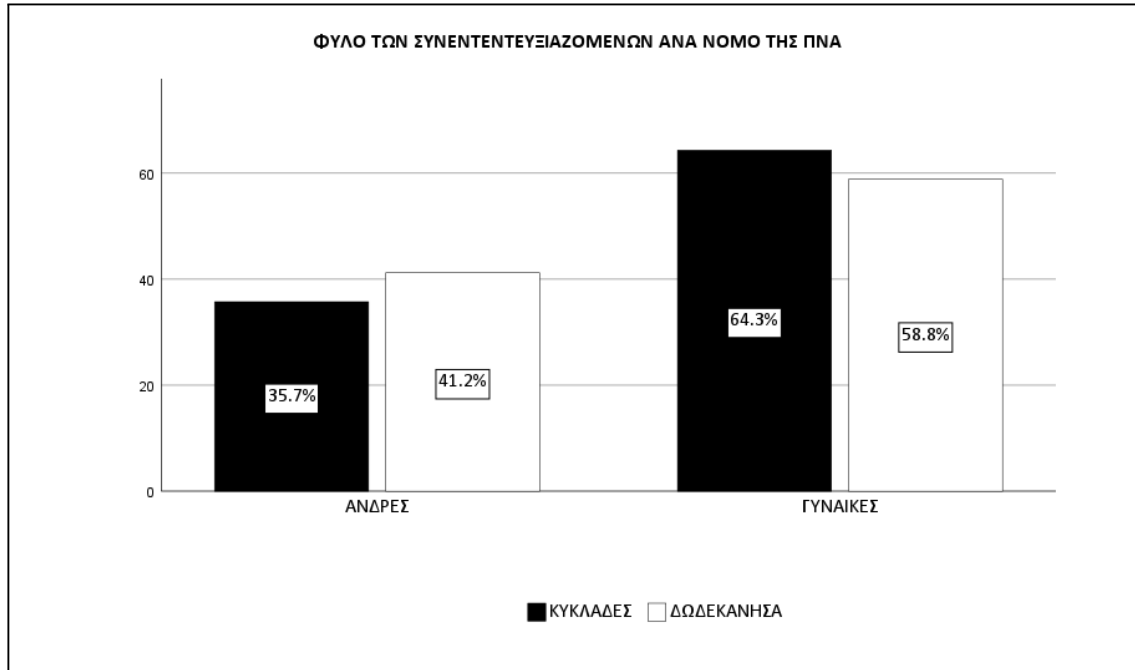

Γράφημα 1 - Φύλο των συνεντευξιαζόμενων

Το 61,3 % των συνεντευξιαζόμενων ήταν γυναίκες και το 38,7% άντρες. Η αρχική στρωματοποίηση του δείγματος επεδίωκε τη συμμετοχή γυναικών κατά 51% και των ανδρών κατά 49% κατά αντιστοιχία της κατανομής του συνολικού πληθυσμού της Περιφέρειας ανά φύλο βάσει της απογραφής του έτους 2011. Παρόμοια αναντιστοιχία του επιθυμητού δείγματος με τους προσελθόντες υπέρ των γυναικών, είχε παρατηρηθεί και κατά τη διαδικασία των “Επιτόπιων Ερευνών” του έτους 2021 και του έτους 2022. Ωστόσο, κατά το έτος 2022 η συμμετοχή των γυναικών υπήρξε αυξημένη κατά περίπου 10 ποσοστιαίες μονάδες, ενώ το έτος 2023 βαίνει μειούμενη κατά 6%. Η διαχρονικότητα της διαφοροποίησης συμμετοχής ανδρών και γυναικών παρά τις διάφορες διαχρονικές διακυμάνσεις ενισχύει την διαπίστωση ότι μπορεί να αποτελεί ένδειξη είτε αναλογικά μεγαλύτερης συμμετοχής των γυναικών στα προνοιακά

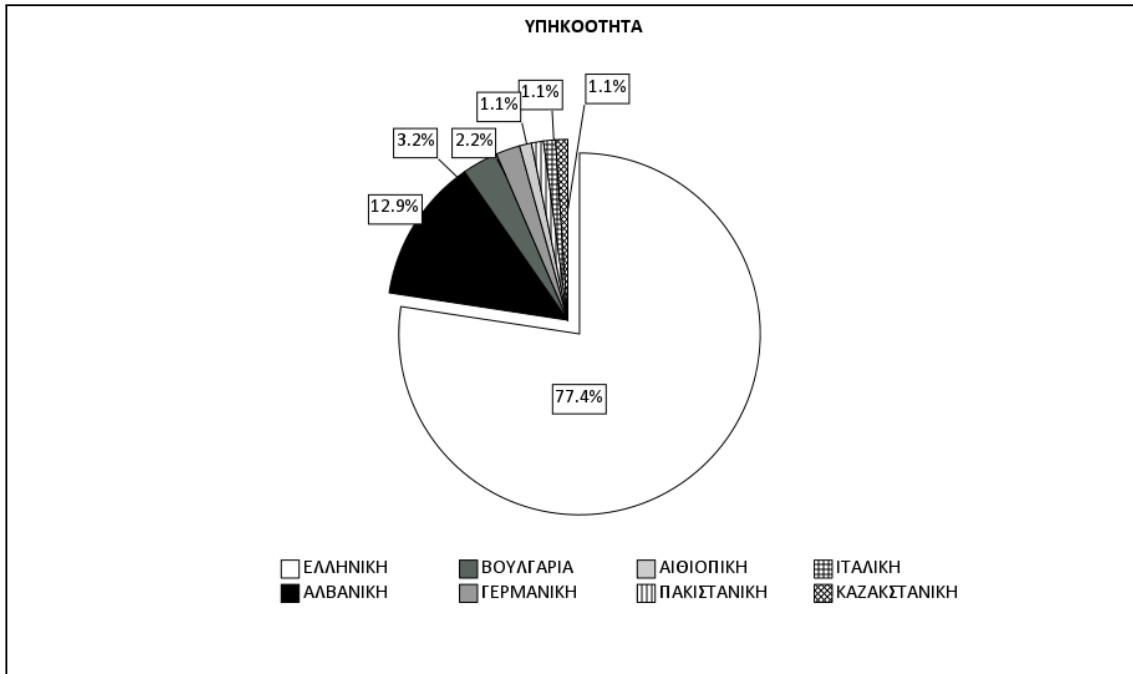
προγράμματα είτε μεγαλύτερης διάθεσης των γυναικών δικαιούχων να προσέλθουν στις συνεντεύξεις σε σχέση με τους άνδρες.

Παρακάτω εμφανίζεται η κατανομή των συνεντευξιζόμενων ανά φύλο σε επίπεδο Νομού, όπου παρατηρείται υπεροχή της προσέλευσης γυναικών στα Δωδεκάνησα:

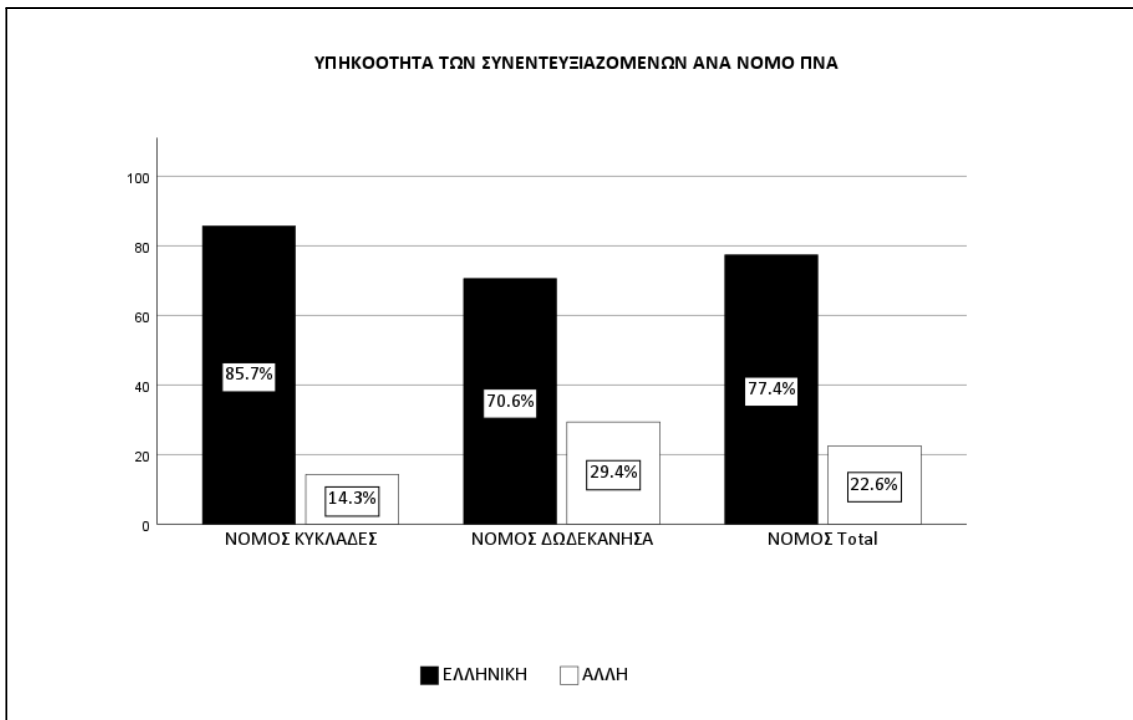

Γράφημα 2 - Φύλο των συνεντευξιζόμενων ανά Νομό της ΠΝΑ

Όσον αφορά την υπηκοότητα των πολιτών που συμμετείχαν στις έρευνες, το 77,4% δήλωσαν πως έχουν ελληνική υπηκοότητα ενώ το 22,6% αλλοδαπή, αυξημένη κατά 3,1 ποσοστιαίες μονάδες σε σχέση με συμμετοχή τους στο δείγμα στις επιτόπιες έρευνες του 2022. Η μεγαλύτερη κοινότητα αλλοδαπών πολιτών που συμμετείχαν κατάγονται από την Αλβανία, ενώ επίσης, καταγράφηκαν και πολίτες με βουλγαρική, γερμανική, αιθιοπική, πακιστανική και καζακιστανική καταγωγή.

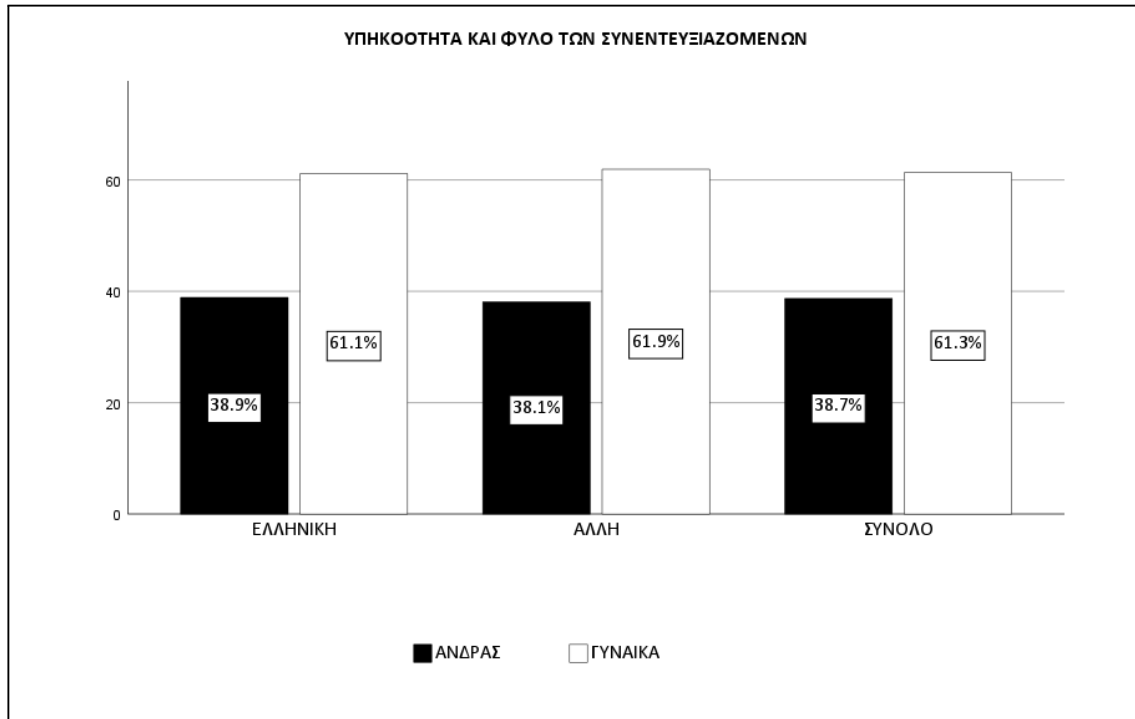
Γράφημα 3 - Υπηκοότητα των συνεντευξιζόμενων

Γράφημα 4- Υπηκοότητα των συνεντευξιζόμενων ανά Νομό της ΠΝΑ

Σε επίπεδο Νομού, όπως παρατηρούμε στο Γράφημα 4, οι αλλοδαποί πολίτες υπερεκπροσωπούνται σαφώς στα Δωδεκάνησα σε σχέση με τις Κυκλάδες και σε αντίθεση με την αντίστοιχη αντιπροσώπευση των Επιτόπιων Ερευνών του 2022.

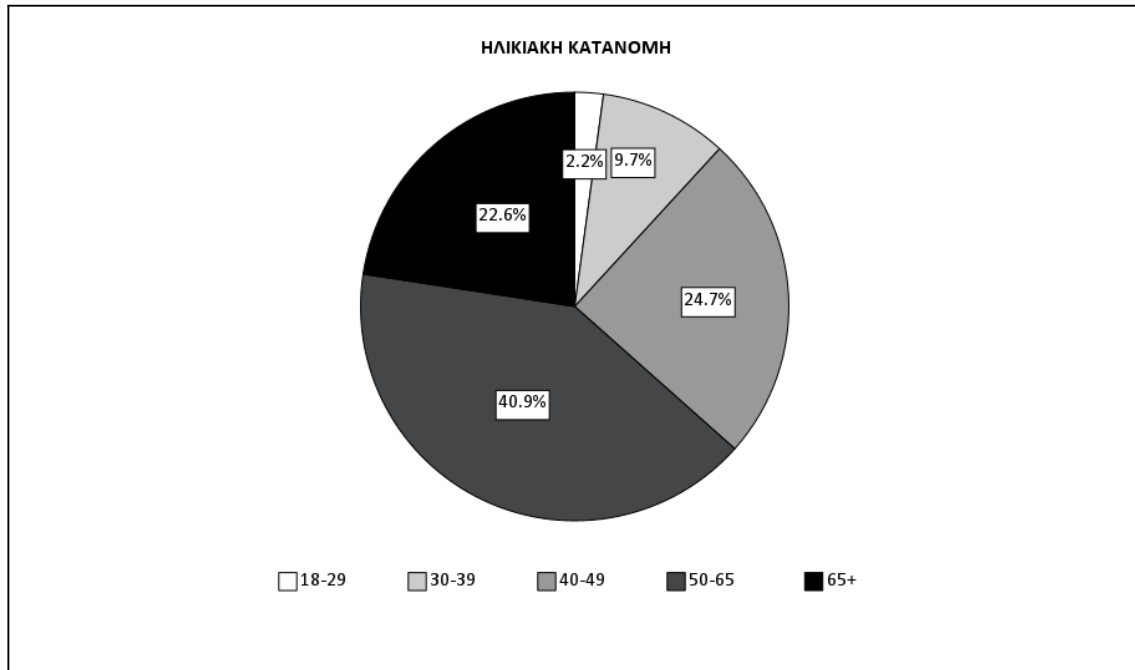
Παράλληλα, όπως αποτυπώνεται στο Γράφημα 5, παρατηρείται σχετική υπερεκπροσώπηση των γυναικών μεταξύ των αλλοδαπών πολιτών σε αντίθεση με τη συμμετοχή τους στις επιτόπιες έρευνες 2022, όπου η υπερεκπροσώπηση ήταν σημαντικά μεγαλύτερη (85,71% των αλλοδαπών που συμμετείχαν στις έρευνες ήταν γυναίκες).

Γράφημα 5 - Υπηκοότητα και φύλο των συνεντευξιαζόμενων

3.2. Ηλικιακές ομάδες, εκπαιδευτικό επίπεδο και οικογενειακή κατάσταση

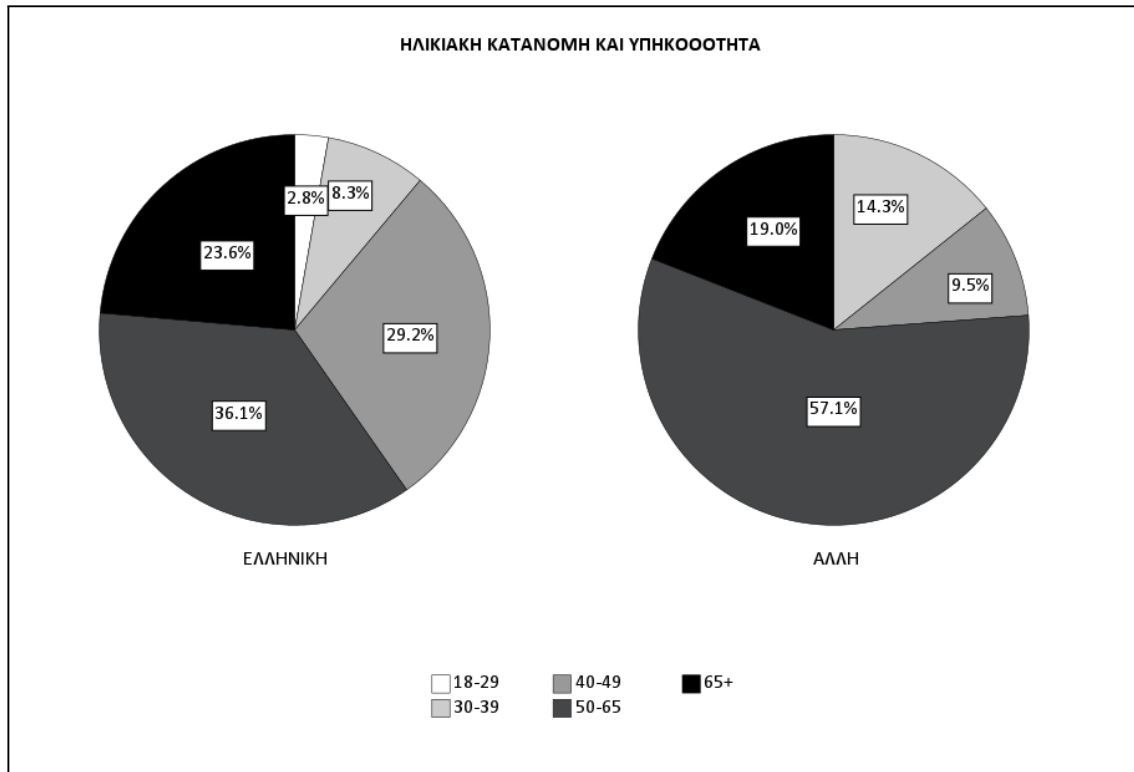
Παρακάτω παρουσιάζεται η κατανομή του δείγματος κατά ηλικία και εκπαιδευτικό επίπεδο, καθώς και η οικογενειακή κατάσταση των συνεντευξιζόμενων, το πλήθος, ο μέσος όρος και ο διάμεσος αριθμός παιδιών των νοικοκυριών.

Γράφημα 6 - Ηλικίες των συνεντευξιζόμενων

Το 63,5% των συμμετεχόντων ήταν άνω των 50 ετών, ενώ οι νέοι κάτω των 30 ετών αποτελούν μόλις το 2,2% του δείγματος. Η ηλικιακή κατανομή του δείγματος αποκλίνει σημαντικά σε σχέση με το δείγμα των επιτόπιων ερευνών του 2022 καθώς στις επιτόπιες έρευνες του 2023 καταγράφηκε μεγαλύτερη συμμετοχής ατόμων ηλικίας άνω των 50 ετών κατά 18,8%. Οι ενδείξεις συνηγορούν πως η πλειονότητα των ευάλωτων στρωμάτων των κατοίκων της ΠΝΑ είναι διαχρονικά άνθρωποι άνω των 50 ετών.

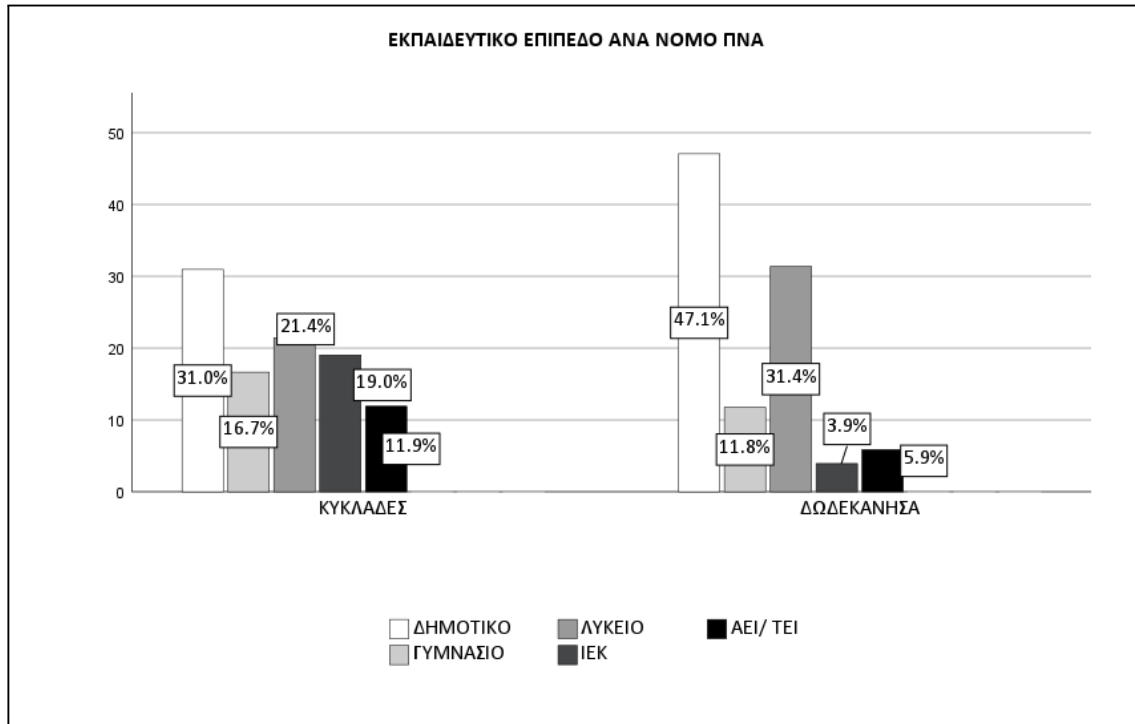
Η ηλικιακή κατανομή αναμεταξύ των πολιτών αλλοδαπής καταγωγής που έλαβαν μέρος στις έρευνες αποκλίνει σχετικά, αφού οι αλλοδαποί υπερεκπροσωπούνται από άτομα της ηλικιακής ομάδας 40-49 (Γράφημα 7).

Γράφημα 7 - Ηλικίες και υπηκοότητα των συνεντευξιαζόμενων

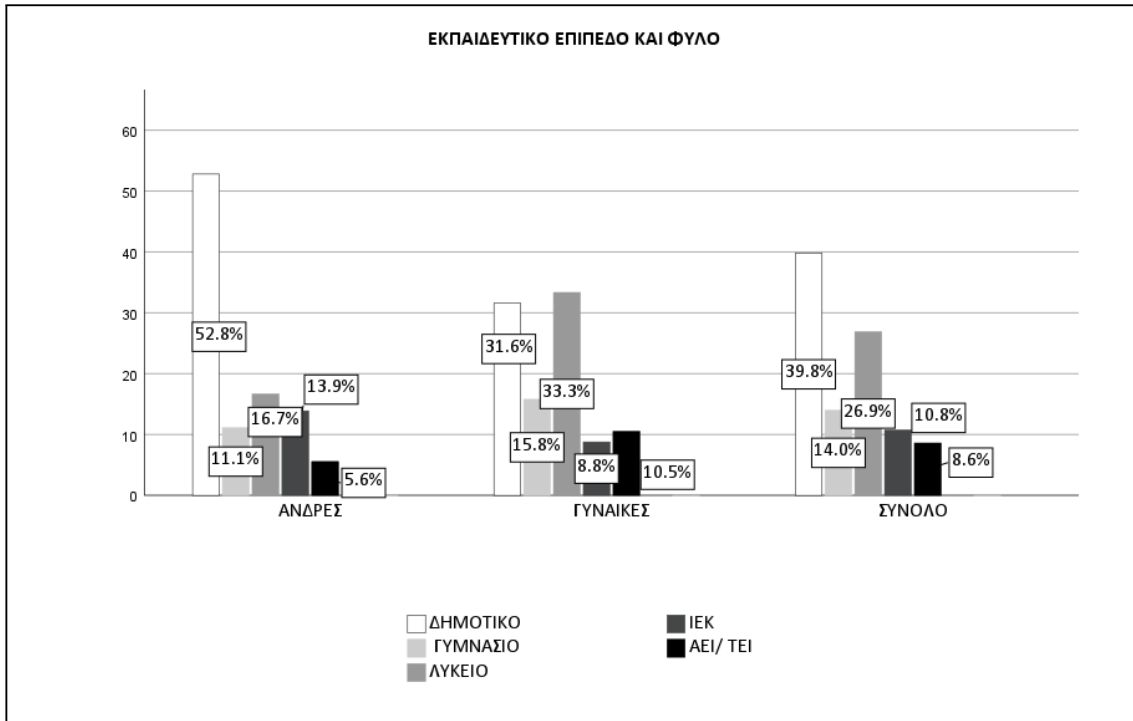
Σχετικά με το **εκπαιδευτικό επίπεδο** των συνεντευξιαζόμενων, όπως φαίνεται στο Γράφημα 8, παρατηρήθηκε πως περίπου οι 2 στους 5 δεν έχουν ολοκληρώσει την υποχρεωτική εκπαίδευση. Παράλληλα, λιγότεροι από 1 στους 3 συμμετέχοντες είναι απόφοιτοι Λυκείου, ενώ το ποσοστό αυτών των ατόμων είναι μειωμένο κατά 4,7% σε σχέση με τις επιτόπιες έρευνες 2022. Από την άλλη, το ποσοστό των ατόμων που έχουν ολοκληρώσει κάποιο ανώτατο πανεπιστήμιο ίδρυμα είτε στην Ελλάδα είτε στο εξωτερικό είναι υψηλότερο κατά 5,1%. Και στις επιτόπιες έρευνες 2023 δεν καταγράφηκαν πολίτες που να έχουν ολοκληρώσει μεταπτυχιακές σπουδές. Το ποσοστό κατόχων πτυχίων ΑΕΙ/ΤΕΙ επανέρχεται σε ποσοστό των επιτόπιων ερευνών 2021 γεγονός που καθιστά την ευαλωτότητα των ατόμων με υψηλή εξειδίκευση στην ΠΝΑ μία σημαντική κατεύθυνση προς έρευνα. Η κατανομή είναι παρόμοια με αυτή των περυσινών ερευνών, με την διαφορά απόκλισης προς τα κάτω της τάξης του 5% στους κατόχους πτυχίων ΑΕΙ/ΤΕΙ, η οποία πιθανόν οφείλεται στην ευκολότερη για εκείνους έξοδο από την απειλή του κοινωνικού αποκλεισμού κατά την περίοδο “ανοίγματος” των τριτογενών οικονομικών κλάδων, έπειτα από την χαλάρωση των μέτρων περιορισμού της διασποράς του COVID-19. Σημειώνουμε πως σε επίπεδο νομού παρατηρείται ελαφρώς μεγαλύτερο ποσοστό αποφοίτων δημοτικού στο νομό Δωδεκανήσου, ενώ από την άλλη παρατηρείται σημαντικά μεγαλύτερο ποσοστό αποφοίτων ΙΕΚ καθώς και ΑΕΙ/ΤΕΙ στο νομό Κυκλάδων.

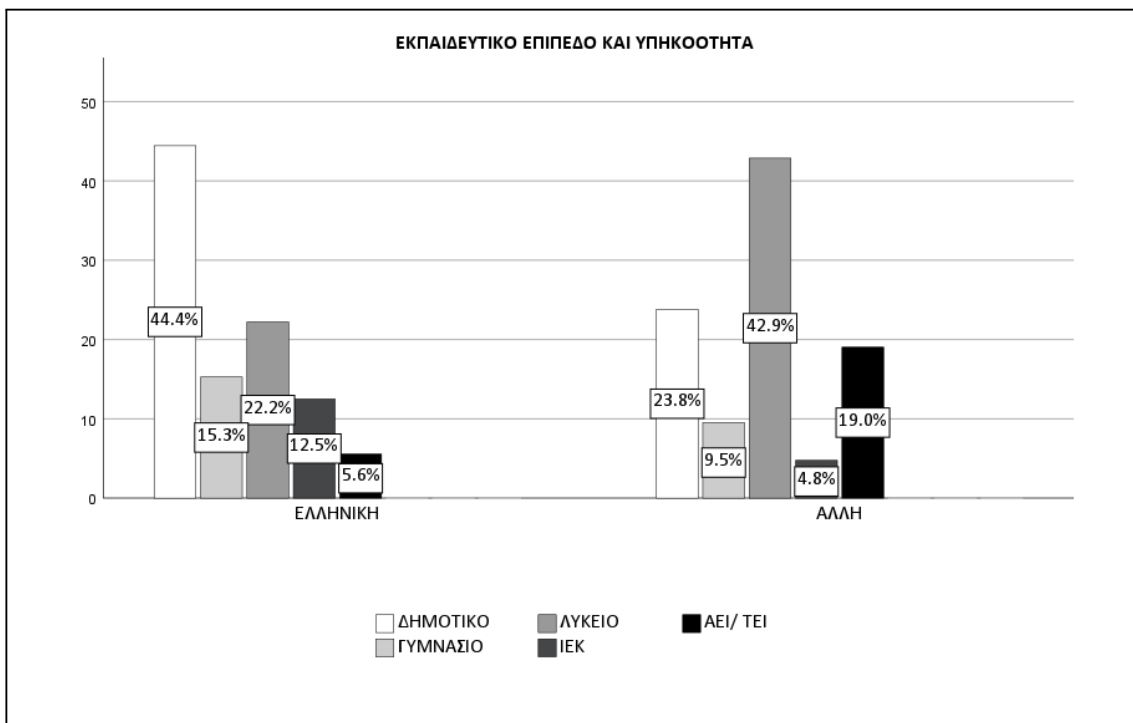

Γράφημα 8 - Εκπαιδευτικό επίπεδο των συνεντευξιαζόμενων ανά νομό της ΠΝΑ

Οι γυναίκες εμφανίζονται και σε αυτήν την έρευνα περισσότερο καταρτισμένες από τους άνδρες. Όπως φαίνεται στο Γράφημα 10, 1 στις 3 γυναίκες έχουν ολοκληρώσει τη δευτεροβάθμια εκπαίδευση (Λύκειο) σε αντίθεση με τους άνδρες, από τους οποίους την έχουν ολοκληρώσει λιγότεροι από 1 στους 5. Τα ποσοστά αυτά παρουσιάζονται μειωμένα σε σχέση με τις επιτόπιες έρευνες 2022. Παράλληλα, στις επιτόπιες έρευνες 2023 καταγράφονται και άνδρες και γυναίκες απόφοιτοι τριτοβάθμιας εκπαίδευσης, ωστόσο, το ποσοστό των γυναικών είναι διπλάσιο σε σχέση με αυτό των ανδρών. Τα δεδομένα αποτελούν εκ νέου ένδειξη μεγαλύτερου κινδύνου κοινωνικού αποκλεισμού για τις γυναίκες παρά το ενδεχόμενο υψηλό εκπαιδευτικό τους επίπεδο. Επίσης, παραπάνω από το 65% των οικονομικών μεταναστών που συμμετείχαν έχουν τελειώσει τη δευτεροβάθμια εκπαίδευση με το 19% αυτών να είναι απόφοιτοι τριτοβάθμιας, όπως φαίνεται στο Γράφημα 10.

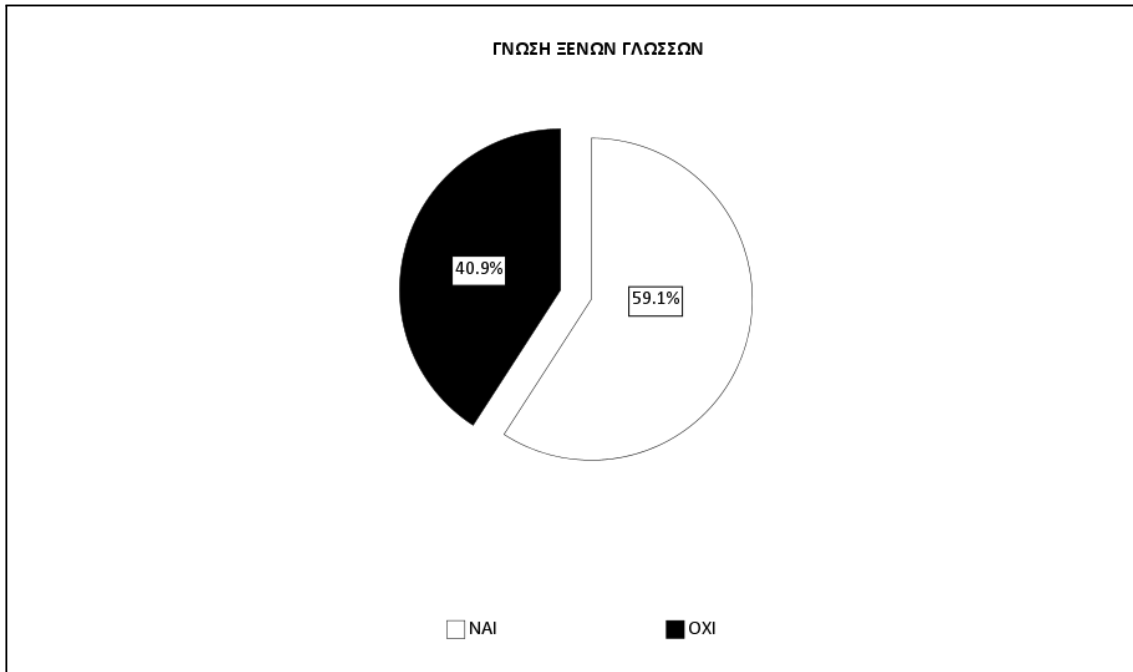
Γράφημα 9 - Εκπαιδευτικό επίπεδο των συνεντευξιζόμενων ανά φύλο

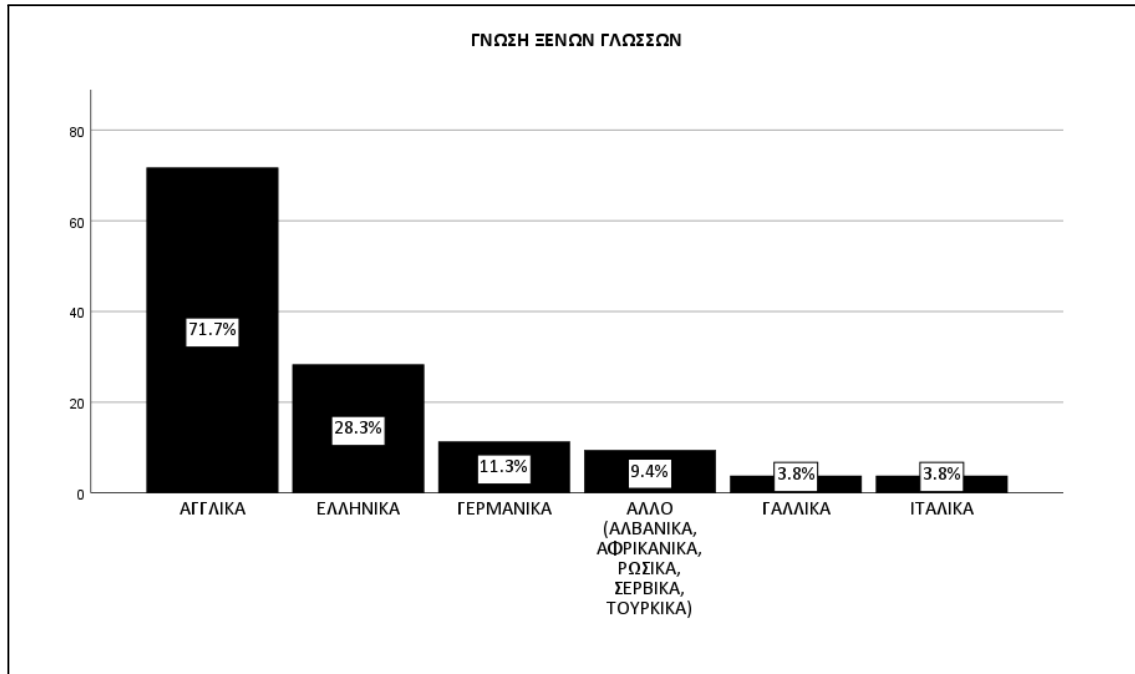
Γράφημα 10 - Εκπαιδευτικό επίπεδο των συνεντευξιζόμενων ανά υπηκοότητα

Σχετικά με τη **γνώση ξένων γλωσσών**, όπως φαίνεται στο γράφημα 11α, το 59,1% δήλωσε πως γνωρίζει τουλάχιστον μία (1) ξένη γλώσσα. Κατόπιν, οι συνεντευξιαζόμενοι-ες ερωτήθηκαν για το ποια-ες ξένη-ες γλώσσα-ες γνωρίζουν. Από αυτούς, το 71,7% δήλωσε πως γνωρίζει αγγλικά, το 28,3% δήλωσε τα ελληνικά ως ξένη γλώσσα, το 11,3% δήλωσε πως γνωρίζει γερμανικά, το 9,4% δήλωσε ως ξένη γλώσσα τη γλώσσα καταγωγής του, ενώ το 3,8% δήλωσε πως γνωρίζει ιταλικά και το 3,8% δήλωσε πως γνωρίζει γαλλικά.

Στη συνέχεια οι ερωτώμενοι κλήθηκαν να αξιολογήσουν το **επίπεδο γνώσης Η/Υ** (γράφημα 11β). Η πλειοψηφία σε ποσοστό 53,8% δήλωσε πως δε γνωρίζει καθόλου να χειρίζεται Η/Υ.

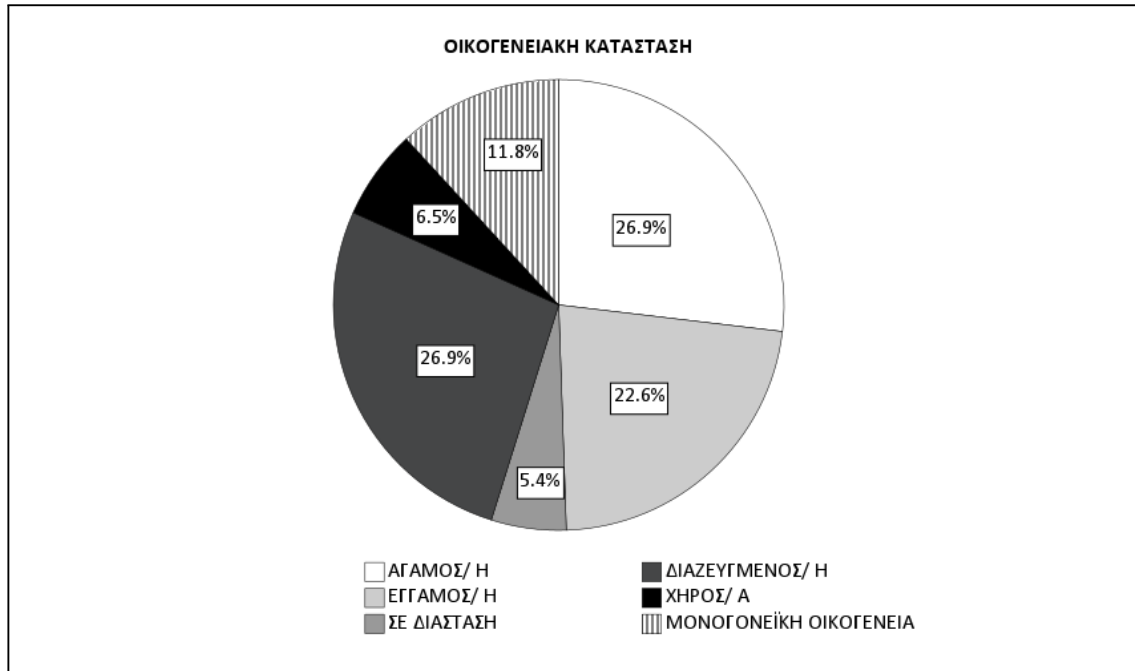

Γράφημα 11α - Γνώση ξένων γλωσσών των συνεντευξιαζόμενων

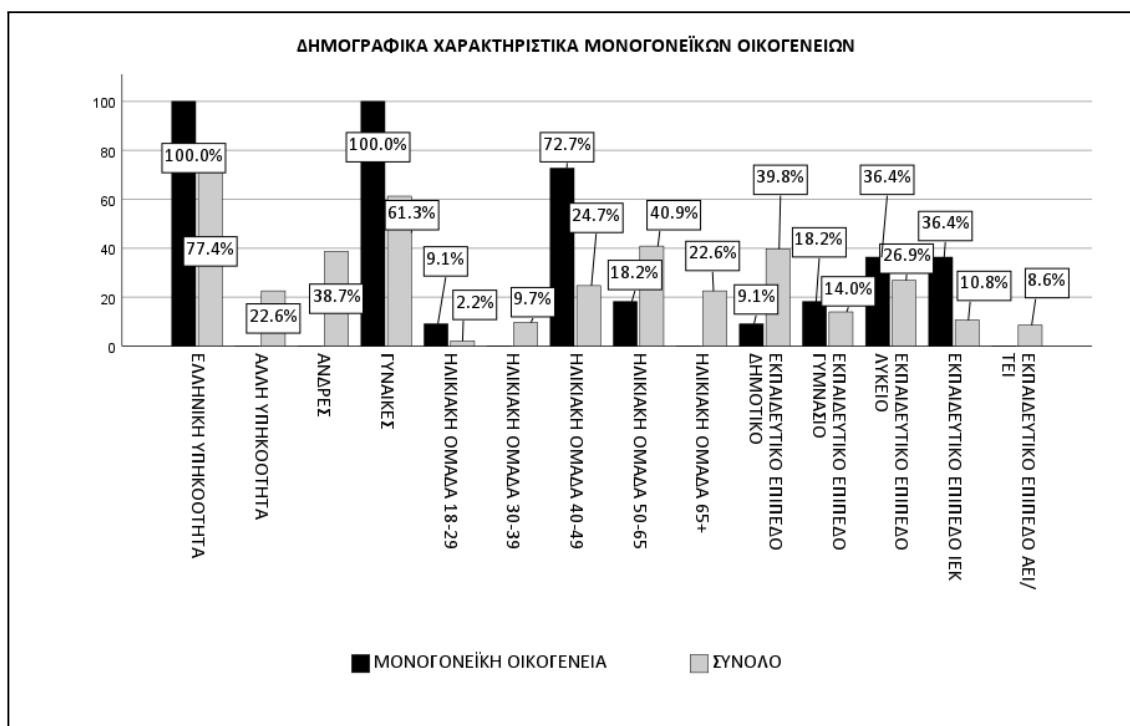
Γράφημα 11β - Γνώση Η/Υ των συνεντευξιαζόμενων

Σχετικά με την **οικογενειακή κατάσταση** των συνεντευξιαζόμενων, παρατηρήθηκε ότι ανήκουν κυρίως σε τρεις βασικές ομάδες: το 22,6% αυτών είναι έγγαμοι (έναντι 37,8% το 2021 και 22,1% του 2022), το 32,3% διαζευγμένοι ή σε διάσταση (έναντι 31,1% το 2021 και 37,2 το 2022), ενώ το 26,9% δεν υπήρξαν ποτέ έγγαμοι ή σε συμβίωση (έναντι 24,1% το 2021 και 29,2% το 2022). Παρατηρούνται παρόμοια χαρακτηριστικά με εκείνα της έρευνας των προηγούμενων ετών, με σημαντική διαφορά την αντιστροφή των ποσοστών μεταξύ των έγγαμων και των διαζευγμένων που έλαβαν μέρος στην πρώτη έρευνα και στις δύο επόμενες έρευνες.

Γράφημα 12 - Οικογενειακή κατάσταση των συνεντευξιαζόμενων

Ακόμα, σε ποσοστό 11,8% οι συμμετέχουσες/συμμετέχοντες στην έρευνα δήλωσαν ότι είναι **μονογονεϊκές οικογένειες**. Ωστόσο, όπως προκύπτει από την επεξεργασία των δεδομένων ένα ποσοστό της τάξης του 47,1% του συνόλου, που έχουν διαζευχθεί, βρίσκονται σε διάσταση, είναι άγαμοι ή έχουν χάσει τον/την σύντροφό τους, απάντησαν πως μεγαλώνουν μόνοι τα παιδιά τους. Το ποσοστό είναι υψηλότερο του αντίστοιχου για τις επιτόπιες έρευνες 2022 (38,94%) καθώς και υπερδιπλάσιο του επιδιωκόμενου από τη αρχική στρωματοποιημένη δειγματοληψία της έρευνας (σημειώνουμε πως το 11,70% των δικαιούχων ΤΕΒΑ είναι καταγεγραμμένοι ως μονογονεϊκές οικογένειες σύμφωνα με τα δεδομένα του Υπουργείου Εργασίας έτους 2021), αναδεικνύοντας την έντονη διάθεση συμμετοχής στην ερευνητική διαδικασία αυτής της κατηγορίας πολιτών.

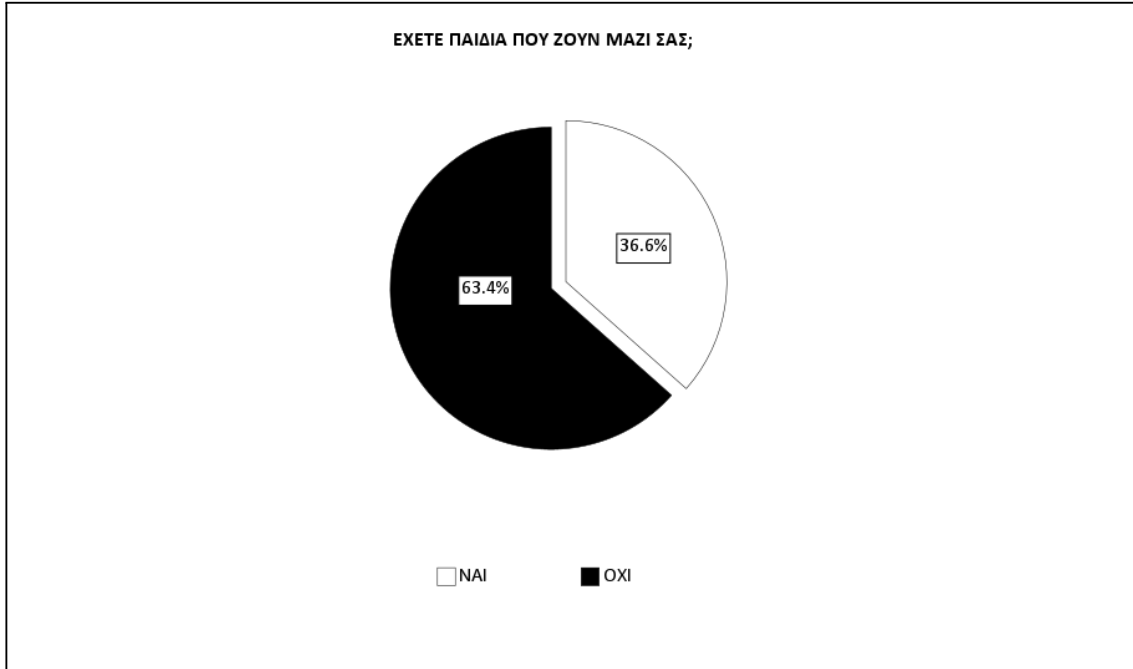
Γράφημα 13 - Δημογραφικά χαρακτηριστικά μονογονεϊκών οικογενειών

Όπως παρατηρούμε στο Γράφημα 13, οι κηδεμόνες αυτών των οικογενειών είναι κατά κύριο λόγο γυναίκες 30-60 ετών, σχετικά περισσότερο καταρτισμένες από το σύνολο του δείγματος. Στις επιτόπιες έρευνες 2023 η πλειοψηφία μονογονεϊκών οικογενειών ήταν ελληνικής υπηκοότητας σε αντίθεση με τις προηγούμενες έρευνες, στις οποίες δεν προέκυψε σημαντική διαφοροποίηση σε σχέση με την υπηκοότητα.

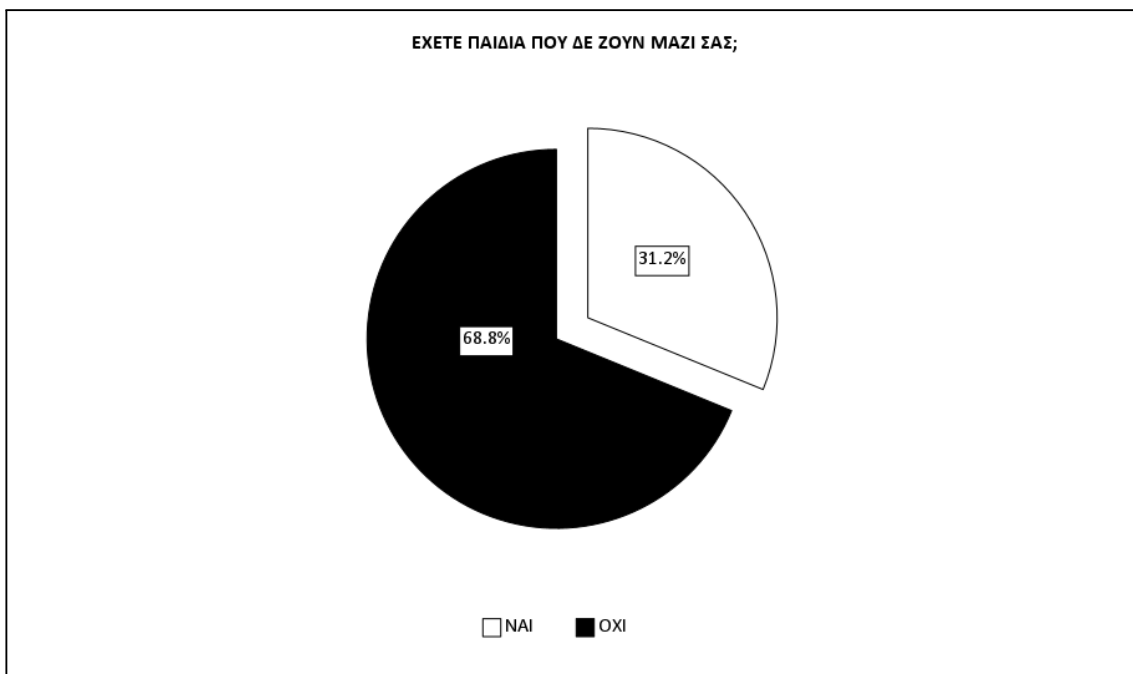
Συνολικά, το 36,6% των συνεντευξιζόμενων έχει **παιδιά** που ζουν μαζί τους, ενώ το 63,4% είτε δεν έχει καθόλου παιδιά είτε έχει παιδιά που ζουν σε άλλο νοικοκυριό ή σε ίδρυμα ή ενήλικα που έχουν δημιουργήσει δικά τους νοικοκυριά (Γράφημα 14). Το ποσοστό είναι αντίστροφο σε σχέση με την μέτρηση του έτους 2022, όπου και υπερέιχαν τα άτομα με παιδιά που ζουν μαζί τους σε ποσοστό 54,9%. Από αυτούς, η συντριπτική πλειονότητα είναι γυναίκες (79,4%).

Ο μέσος όρος του αριθμού των παιδιών που διαβιούν με τους/τις συνεντευξιζόμενους/ες είναι 1,54, ενώ ο διάμεσος 1. Ιδιαίτερα για τις μονογονεϊκές οικογένειες, ο μέσος όρος του αριθμού των παιδιών είναι 1,2 ενώ ο διάμεσος είναι 1. Δεδομένης της μικρής διαφοράς στον μέσο όρο, η διαφοροποίηση έγκειται στην μεγαλύτερη συχνότητα εμφάνισης νοικοκυριών με ένα έναντι δύο παιδιών στο σύνολο του δείγματος κατά το έτος 2023. Η διαχρονική σύγκριση των αποτελεσμάτων των επιτόπιων ερευνών καταδεικνύει μείωση του μέσου όρου παιδιών ανά νοικοκυριό σε όλους τους τύπους νοικοκυριών. Σε ό,τι αφορά την ηλικία των παιδιών στο

σύνολο των νοικοκυριών ο μέσος όρος είναι 10,72, ενώ ο διάμεσος είναι 10. Στις μονογονεϊκές

Γράφημα 14 - Συνεντευξιαζόμενοι με παιδιά που ζουν μαζί τους

Γράφημα 15 - Συνεντευξιαζόμενοι με παιδιά που ζουν σε άλλο νοικοκυριό ή σε ίδρυμα

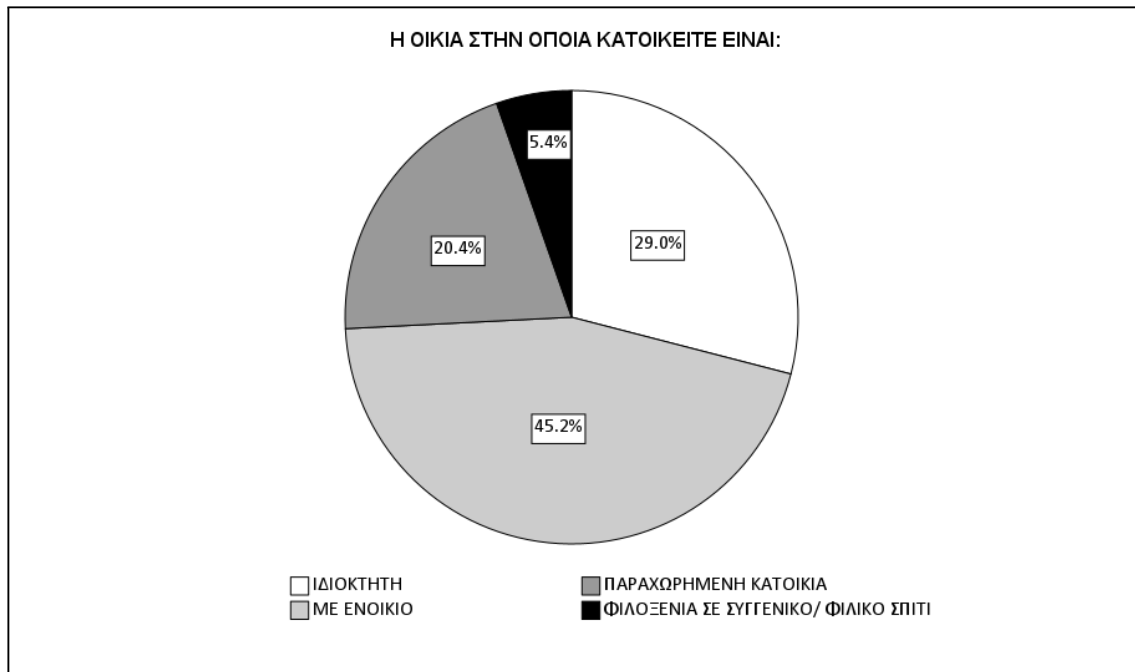
οικογένειες ο μέσος όρος είναι 8.6, ενώ ο διάμεσος 7. Σε αντίθεση με τα ευρήματα των επιτόπιων ερευνών του 2022, οι μονογονεϊκές οικογένειες φροντίζουν παιδιά μικρότερης ηλικίας καθώς δεν καταγράφεται μεγάλος αριθμός ακραίων τιμών στο δείγμα.

Το 31,2% των συνεντευξιαζόμενων έχει τουλάχιστον ένα παιδί που ζει σε άλλο νοικοκυριό. (Γράφημα 15). Σε αντίθεση με τις επιτόπιες έρευνες 2022, δεν υπάρχει κάποια διαφαινόμενη διάσταση φύλου στις απαντήσεις των ερωτώμενων.

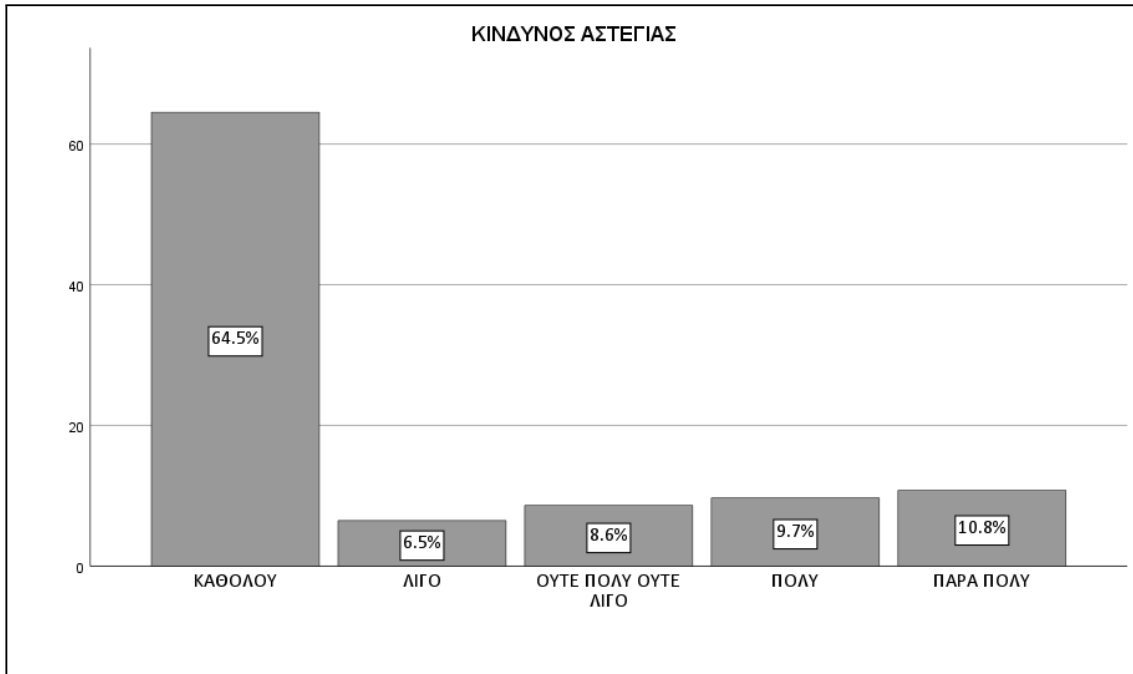
3.3. Στέγαση και Συνθήκες Διαβίωσης

Στην παρούσα υποενότητα παρουσιάζεται ανάλυση της στεγαστικής κατάστασης, όπου είναι εφικτό σε επίπεδο Νομού, φύλου, ηλικιακής ομάδας, οικογενειακής και εργασιακής κατάστασης, ανάλυση του κινδύνου απώλειας στέγης, δυνατότητας πρόσβασης στο διαδίκτυο, δυνατότητα πρόσβασης σε θέρμανση, καθώς και ανάλυση σχετικά με τις δυνατότητες μετακίνησης των πολιτών δικαιούχων ΤΕΒΑ. Επιπλέον, παρουσιάζονται οι απαντήσεις των ερωτώμενων σχετικά με την κατανομή του εισοδήματός τους για τις δαπάνες του νοικοκυριού.

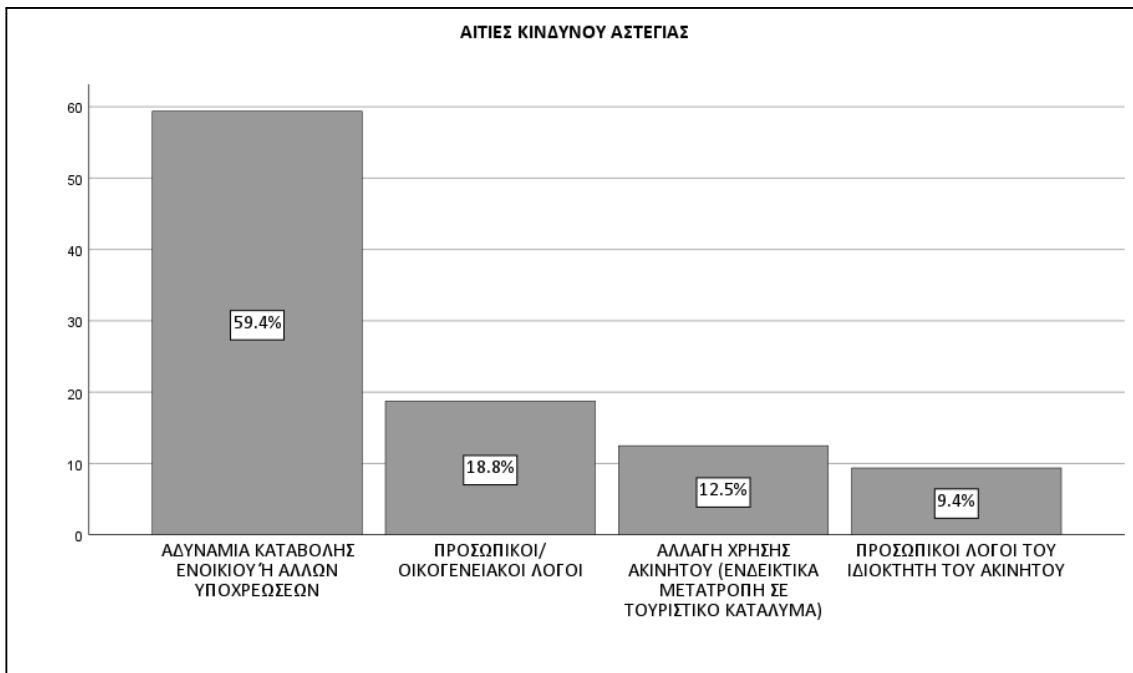

Γράφημα 16α - Συνθήκες στέγασης των συνεντευξιαζόμενων

Η πλειονότητα των συμμετεχόντων στην έρευνα διαμένει σε ενοικιαζόμενη κατοικία (45,2%), ενώ το 29% αυτών σε ιδιόκτητη. Το 20,4% ζει σε παραχωρημένη κατοικία ή φιλοξενείται. Στη παρούσα έρευνα δε συμμετείχαν άστεγοι πολίτες ή πολίτες που να διαμένουν σε καταυλισμό. Τα χαρακτηριστικά αυτά είναι αντίστοιχα με αυτά που εντοπίστηκαν κατά την ερευνητική διαδικασία του 2022, με ελαφρά απόκλιση της τάξης του 3,7%. Ο κίνδυνος αστεγίας είναι είναι χαμηλός για τους ερωτώμενους αφού το 64,5% αυτών απάντησαν πως δεν κινδυνεύουν καθόλου να περιέλθουν σε κατάσταση αστεγίας. Από την άλλη τα άτομα που δήλωσαν πως κινδυνεύουν περισσότερο ή λιγότερο από την

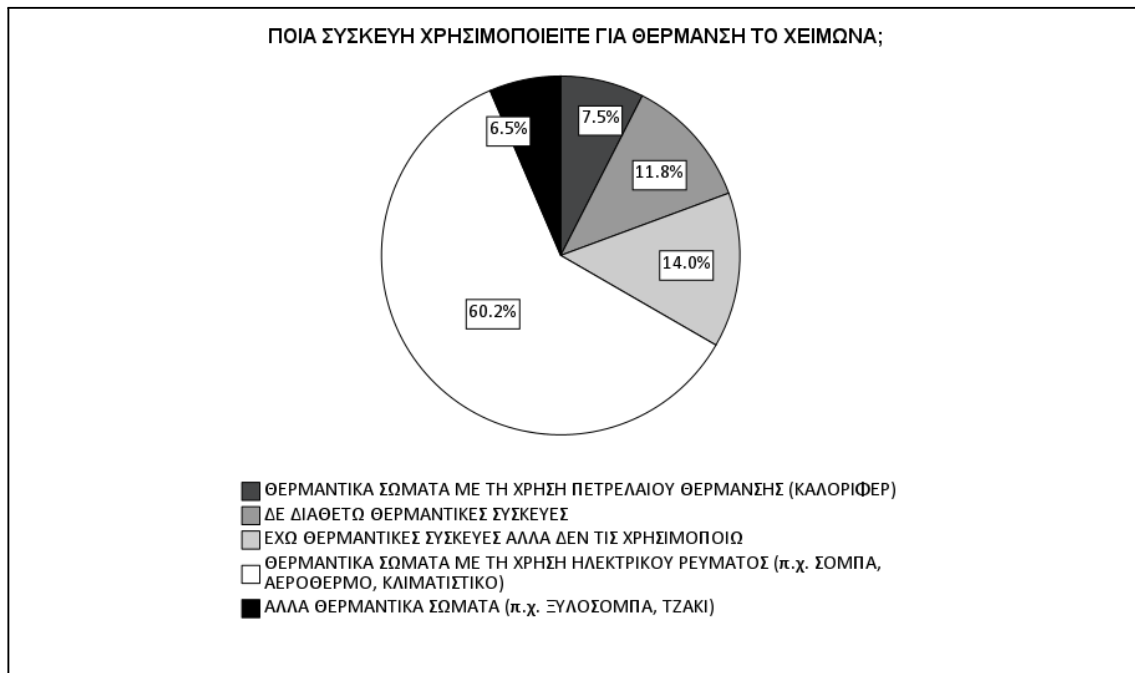

Γράφημα 16β - Κίνδυνος αστεγίας των συνεντευξιζόμενων

Γράφημα 17 - Αιτίες Κινδύνου αστεγίας των συνεντευξιζόμενων

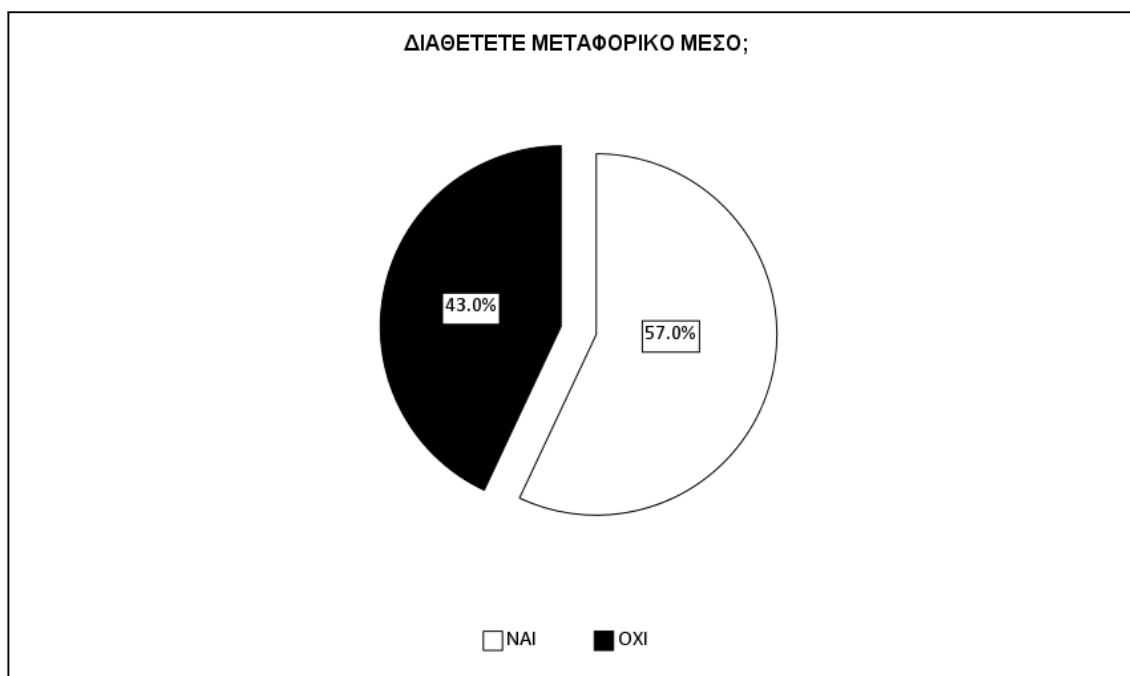
αστεγία απάντησαν σε ποσοστό 59,4% πως η κύρια αίτια είναι η αδυναμία καταβολής ενοικίου ή άλλων υποχρεώσεων (π.χ. δανειακές υποχρεώσεις).

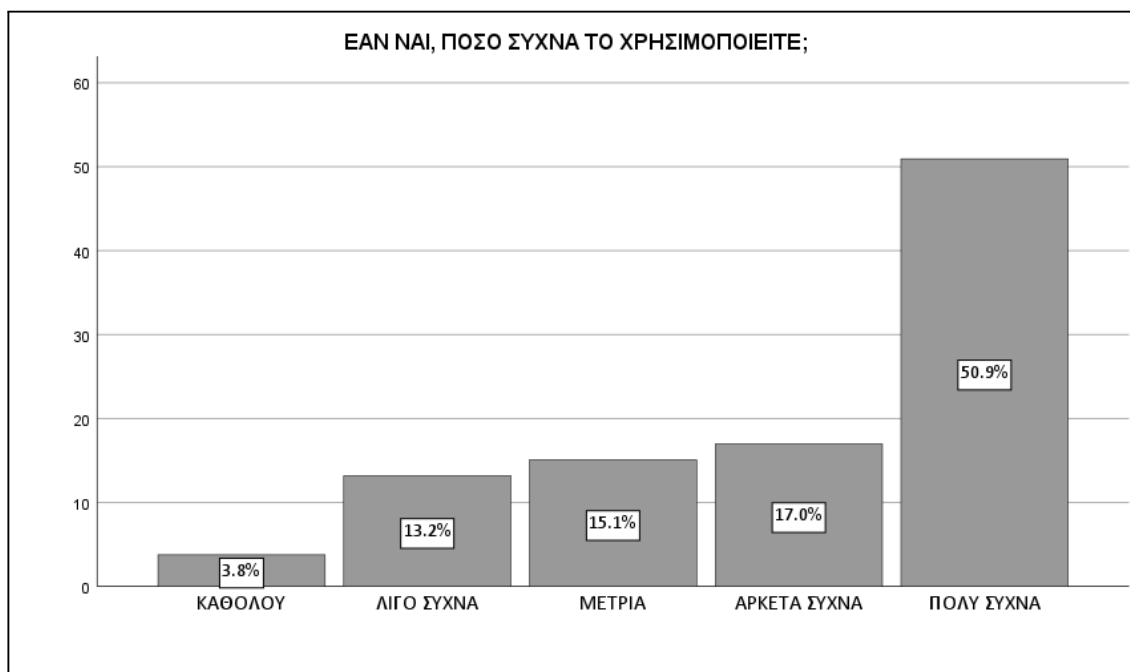
Γράφημα 18 - Διάθεση οικιακών συσκευών θέρμανσης των νοικοκυριών

Η πλειονότητα των συμμετεχόντων διαθέτει συσκευές θέρμανσης, σε ποσοστό 86% (κατά 8 περίπου μονάδες αυξημένο σε σχέση με τα ευρήματα του 2022), ωστόσο ο ένας στους δέκα από αυτούς διαθέτει σώματα καύσης ξύλου. Δύο στους δέκα δε διαθέτουν καμία συσκευή θέρμανσης ή αν διαθέτουν δεν την χρησιμοποιούν.

Η πλειονότητα (57%) των πολιτών δικαιούχων ΤΕΒΑ που συμμετείχαν στην έρευνα διαθέτουν δικά τους **μέσα μεταφοράς**, με ένα μικρό μέρος αυτών να τα δανείζεται από συγγενικά πρόσωπα στην κυριότητα των οποίων ανήκουν. Περίπου 5 στους 10 που διαθέτουν μεταφορικό μέσο το χρησιμοποιούν πολύ συχνά. Τα εν λόγω ευρήματα είναι αντίστοιχα με τα ευρήματα των επιτόπιων ερευνών 2022.

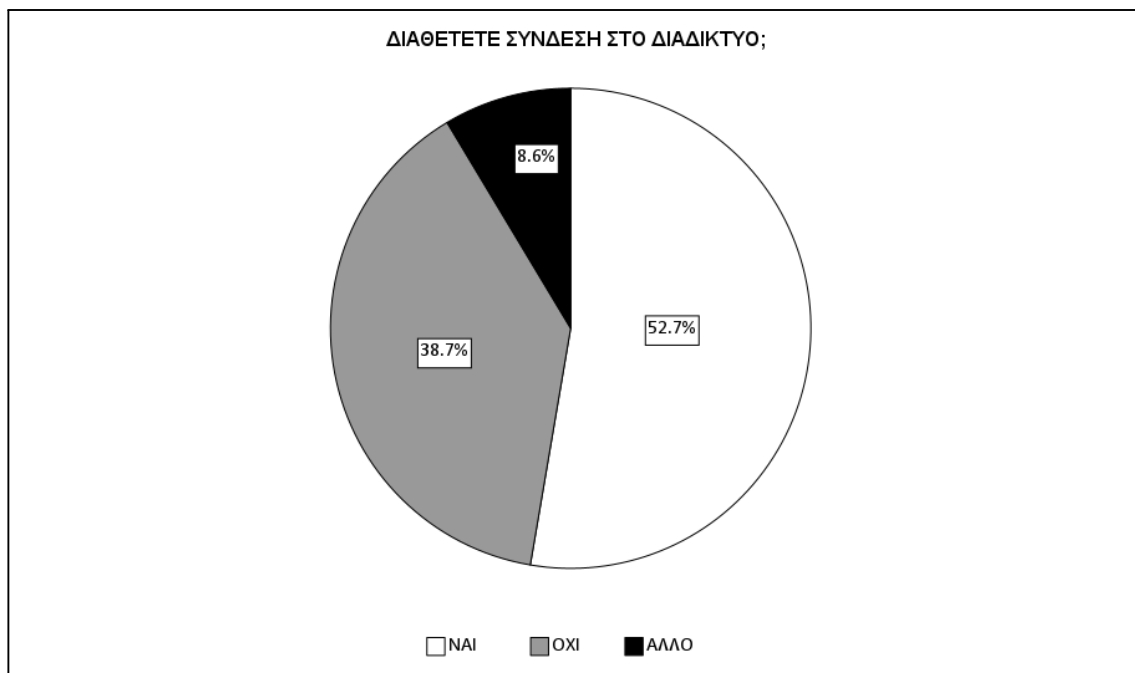
Γράφημα 19- Διάθεση μεταφορικών μέσων των συνεντευξιζόμενων

Γράφημα 20 - Συχνότητα χρήσης μεταφορικών μέσων των συνεντευξιζόμενων

Όσον αφορά τη **συνδεσιμότητα των νοικοκυριών στο διαδίκτυο**, το 52,7 % δήλωσε πως διαθέτει οικιακή σύνδεση στο διαδίκτυο (Γράφημα 21), ποσοστό κατά 12,2 περίπου μονάδες χαμηλότερο σε σχέση με την έρευνα του 2022. Το 8,6% των ερωτώμενων δήλωσε πως χρησιμοποιεί κάποιον άλλο τρόπο πρόσβασης όπως μέσω κινητής συσκευής, χρήση δημόσιου ή άλλου δικτύου κοκ. Η μειωμένη πρόσβαση σε σύνδεση στο διαδίκτυο είναι πιο έντονη στα Δωδεκάνησα (47,1% δήλωσαν πως δε διαθέτουν καθόλου πρόσβαση στο διαδίκτυο έναντι 28,6% στις Κυκλάδες), στους άνδρες (52,8% δήλωσαν πως δε διαθέτουν καθόλου πρόσβαση στο διαδίκτυο έναντι 29,8% των γυναικών), στα άτομα με ελληνική υπηκοότητα (40,3% δήλωσαν πως δε διαθέτουν καθόλου πρόσβαση στο διαδίκτυο έναντι 33,3% τα άτομα άλλης υπηκοότητας).

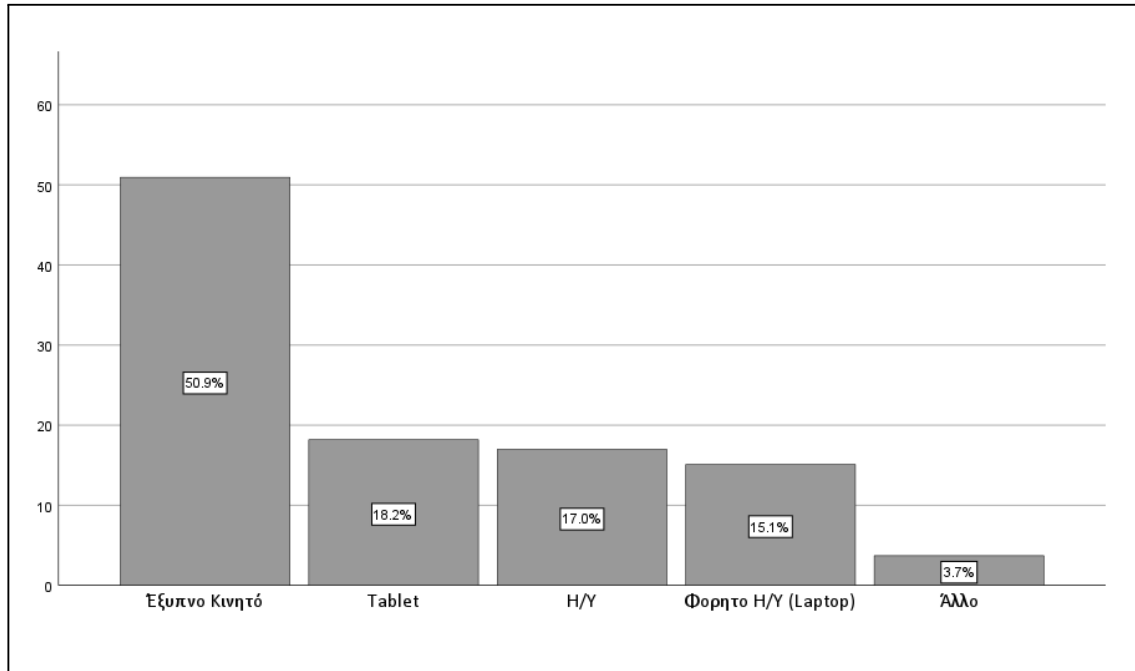
Παράλληλα, σε ό,τι αφορά τα άτομα που δήλωσαν πως δε διαθέτουν πρόσβαση στο διαδίκτυο το 66,7% αυτών είναι άτομα άνω των 65, το 56,8% αυτών δήλωσε έχει ολοκληρώσει το δημοτικό σχολείο, ενώ 55,3% δήλωσαν πως επίσης δε γνωρίζουν κάποια ξένη γλώσσα. Τα ευρήματα αυτά είναι κοινά με τα ευρήματα των επιτόπιων ερευνών 2022. Εξάιρεση αποτελεί το γεγονός ότι στις επιτόπιες έρευνες 2023 δε βρέθηκε κάποια στατιστική σημαντικότητα μεταξύ ατόμων που εργάζονται και ατόμων που είναι άνεργα.

Γράφημα 21 - Σύνδεση νοικοκυριών στο διαδίκτυο

Όπως παρουσιάζεται στο γράφημα 22, τα άτομα που δήλωσαν πως έχουν πρόσβαση στο διαδίκτυο χρησιμοποιούν ως στην πλειοψηφία τους και σε ποσοστό 50,9% έξυπνο κινητό για

την πρόσβαση σε αυτό. Επιπλέον, το 18,2% χρησιμοποιεί tablet, στοιχείο που πιθανώς συνδέεται με τα προγράμματα δημόσιας επιδότησης για αγορά Tablet σε μαθητές και φοιτητές. Το στοιχείο αυτό αναδεικνύει το ζήτημα του “ψηφιακού κενού”, όπως και στις προηγούμενες έρευνες καθώς διαφαίνεται πως μία σημαντική μερίδα πολιτών δεν έχουν τα απαραίτητα μέσα ώστε να πραγματοποιήσουν σύνθετες εργασίες μέσω ψηφιακών εργαλείων.

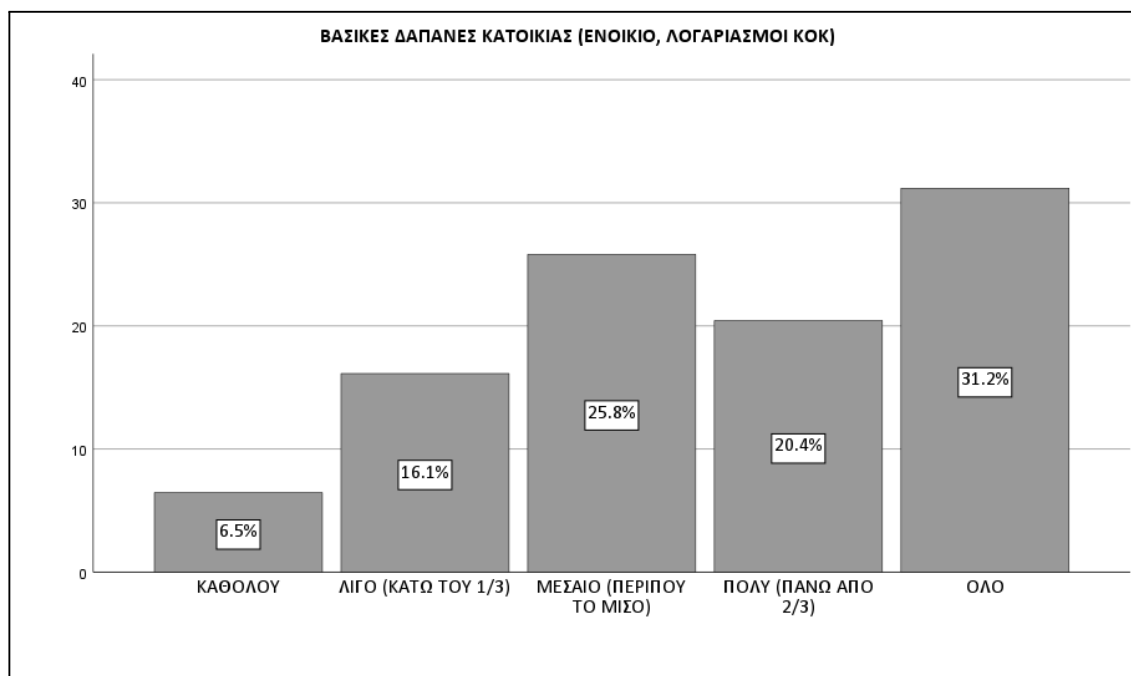

Γράφημα 22 - Είδος συσκευών πρόσβασης στο διαδίκτυο

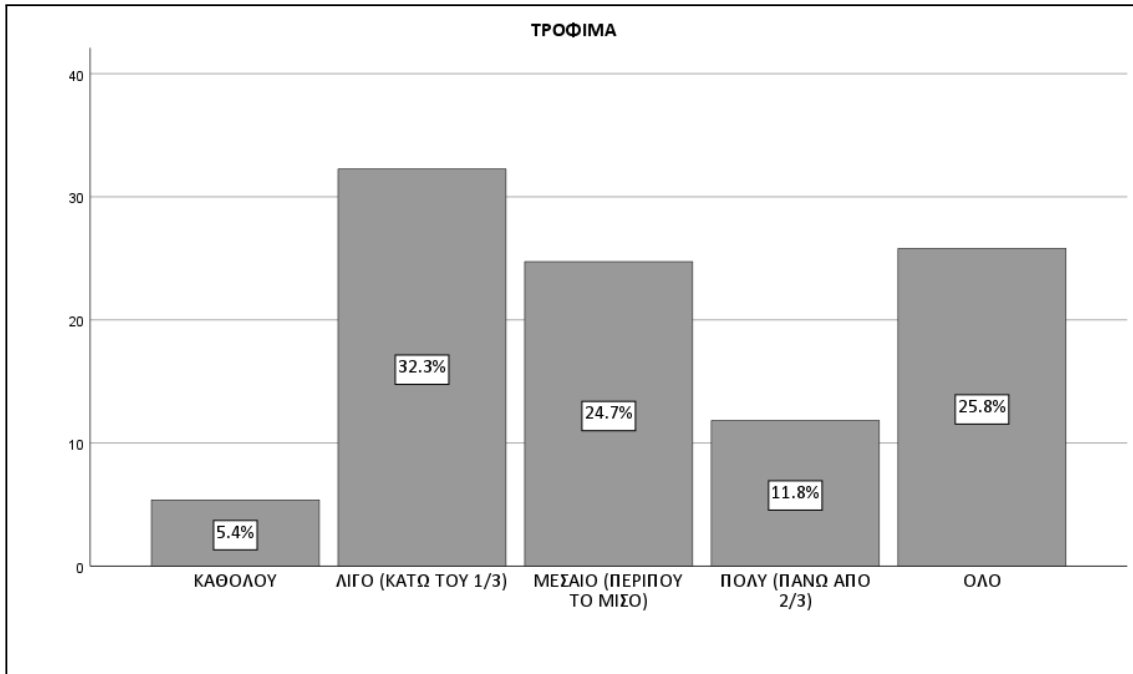
Κατόπιν οι ερωτώμενοι κλήθηκαν να απαντήσουν σχετικά με το πώς κατανέμεται το εισόδημα τους για την κάλυψη εξόδων ή την αγορά αγαθών που αφορούν το νοικοκυριό. Πρόκειται για μία ερώτηση που δεν περιλαμβανόταν στις προηγούμενες επιτόπιες έρευνες και πραγματοποιήθηκε με στόχο να αποτυπωθούν οι τυχόν δυσκολίες που αντιμετωπίζουν τα άτομα λόγω της αυξανόμενης ακρίβειας σε αγαθά πρώτης ανάγκης τους τελευταίους μήνες.

Όπως παρουσιάζεται στα γραφήματα 23-26, η πλειοψηφία των ερωτώμενων δαπανά το μεγαλύτερο μέρος του εισοδήματός του σε βασικές δαπάνες κατοικίας (ενοίκιο, λογαριασμοί κοκ), καθώς και σε τρόφιμα. Από την άλλη, η συντριπτική πλειοψηφία των ερωτώμενων απάντησε πως δε δαπανά καθόλου χρήματα για την αγορά ρούχων (76,3%) και πως δε δαπανά καθόλου ή δαπανά λίγα για κάποιο άλλο αγαθό ή υπηρεσία. Παράλληλα, σημαντικό ενδιαφέρον έχει το γεγονός πως ένα σημαντικό ποσοστό των ερωτώμενων (32,3%) δήλωσε πως δαπανά κάτω του 1/3 από το εισόδημα του για την αγορά τροφίμων. Τα άτομα αυτά είναι ως επί το πλείστον γυναίκες (56,7%) και διαμένουν σε μισθωμένη κατοικία (63,3%). Τα εν λόγω ευρήματα συνάδουν και με τα ποιοτικά ευρήματα των επιτόπιων ερευνών διαχρονικά στα

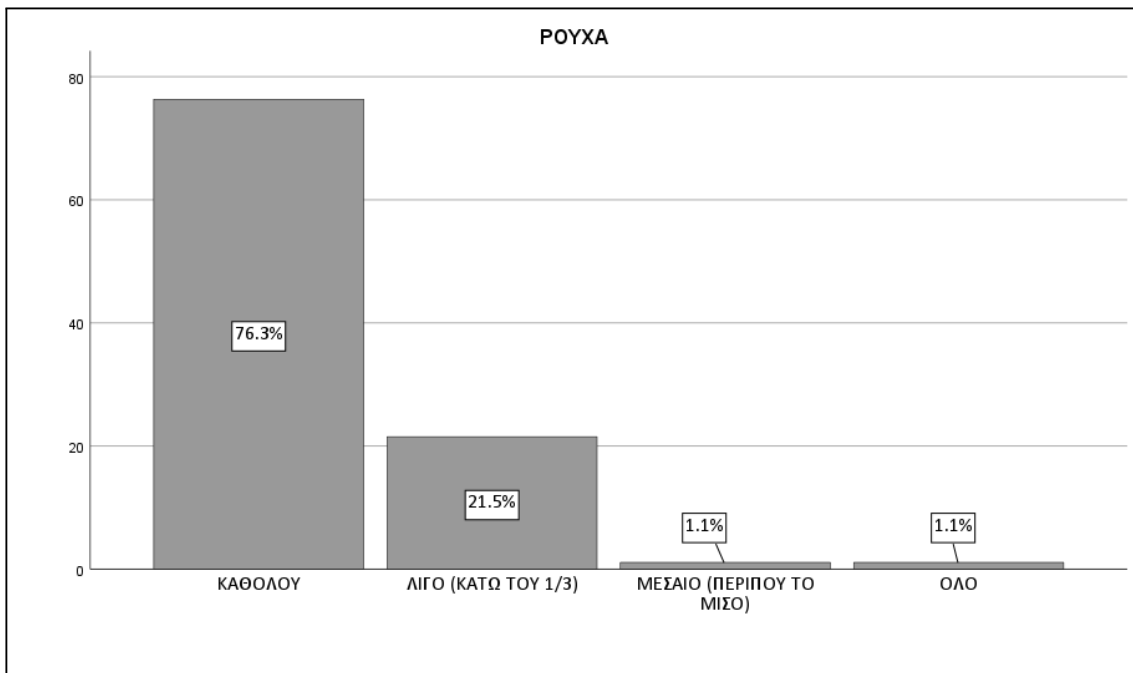
οποία, οι ωφελούμενοι που κατοικούν σε μισθωμένη κατοικία προτιμούν να εκπληρώσουν πρώτα τις υποχρεώσεις τους για το ενοίκιο καθώς αξιολογούν σημαντικότερο τον κίνδυνο απώλειας στέγης.

Γράφημα 23 - Μέρους του εισοδήματός τους που ξοδεύουν οι ωφελούμενοι για βασικές δαπάνες κατοικίας

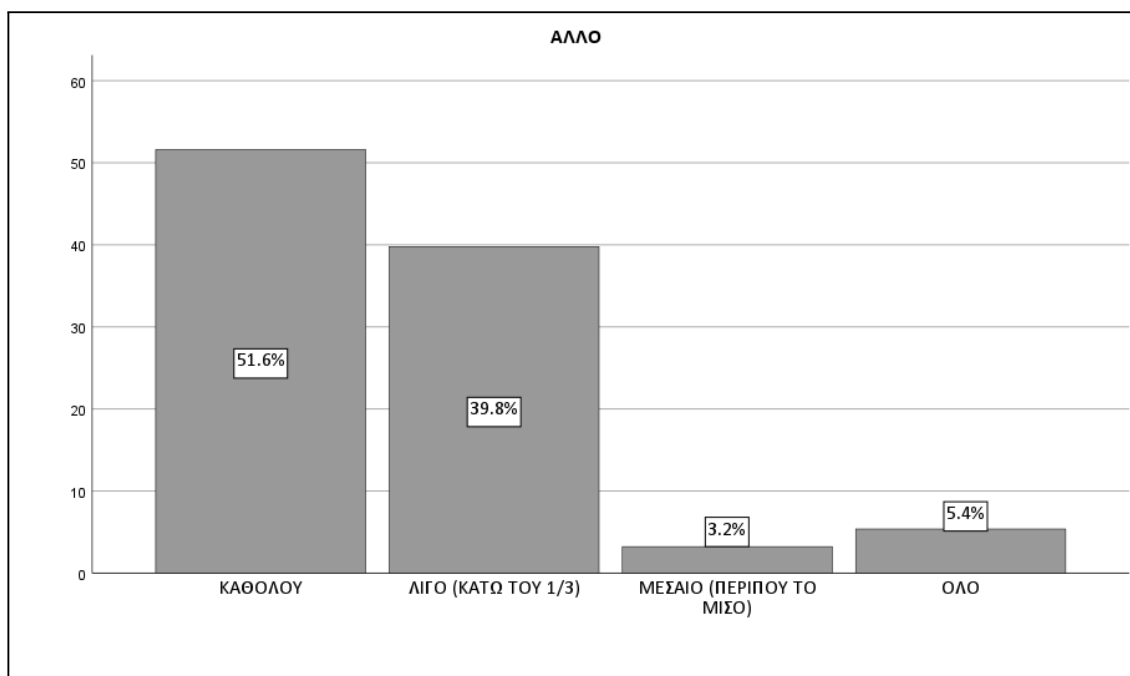

Γράφημα 24 - Μέρος του εισοδήματός τους που ξοδεύουν οι ωφελούμενοι για τρόφιμα

Γράφημα 25 - Μέρος του εισοδήματός τους που ξοδεύουν οι ωφελούμενοι για ρούχα

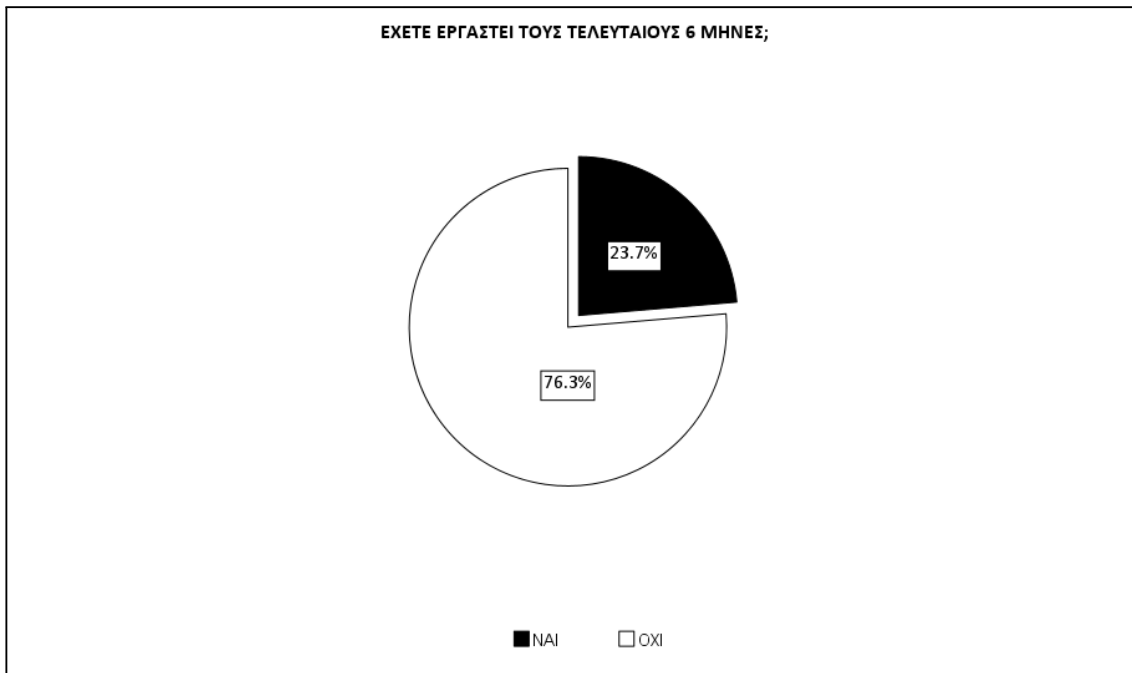

Γράφημα 26 - Μέρος του εισοδήματός τους που ξοδεύουν οι ωφελούμενοι για άλλο αγαθό

3.4. Απασχόληση, εισόδημα και δεξιότητες

Η παρούσα υποενότητα παρουσιάζει τα ευρήματα που αφορούν την εργασιακή κατάσταση των συνεντευζιαζόμενων. Η ανάλυση εστιάζει στη διχοτόμηση του δείγματος επί του ζεύγματος άνεργοι / εργαζόμενοι ώστε να εντοπίσει χαρακτηριστικά αυτών των ομάδων. Όπου αυτό είναι δυνατόν, η ανάλυση των δεδομένων κατανέμει το δείγμα σε φύλου, ηλικιακής ομάδας, εκπαιδευτικού επιπέδου, υπηκοότητας και εργασιακής κατάστασης. Επιπλέον, διερευνώνται οι σχέσεις εργασίας καθώς και η διάθεση διαφοροποίησης του εργασιακού κλάδου με την προοπτική βελτίωσης των συνθηκών διαβίωσης των πολιτών. Παράλληλα, η παρούσα ενότητα συνδυάζει τα εν λόγω ευρήματα με τις ευκαιρίες κατάρτισης των συνεντευζιαζόμενων.

Γράφημα 27 - Εργαζόμενοι και άνεργοι συνεντευζιαζόμενοι

Όπως παρατηρούμε, το 76,3% των συνεντευζιαζόμενων δήλωσαν **άνεργοι** και το 23,7% εργαζόμενοι. Το ποσοστό των εργαζόμενων είναι κατά 4,4 μονάδες αυξημένο σε σχέση με την περσινή μέτρηση (71,9%) και 14,4 δέκα μονάδες αυξημένο σε σχέση με τις επιτόπιες έρευνες 2021 (18,6%). Το ποσοστό των ανέργων είναι σημαντικά υψηλότερο εκείνου που επιλέχθηκε κατά την αρχική στρωματοποίηση του δείγματος παρέχοντας ενδείξεις αφενός της επιμονής των συνθηκών φτώχειας για τον άνεργο πληθυσμό και αφετέρου της συνακόλουθης μεγαλύτερης διάθεσης των ανέργων να συμμετάσχουν στην έρευνα.

Το 19,7% όσων δήλωσαν άνεργοι δεν είναι εγγεγραμμένοι στην Δημόσια Υπηρεσία Απασχόλησης (Δ.ΥΠ.Α. πρώην ΟΑΕΔ), ποσοστό σημαντικά χαμηλότερο σε σχέση με εκείνο που καταγράφηκε το 2022 (32,1%). Σχεδόν στο σύνολό τους, δεν αναζητούν εργασία και παρουσιάζουν παρόμοια χαρακτηριστικά με αυτά που αποτυπώθηκαν και στις επιτόπιες έρευνες τους προηγούμενου έτους. Από αυτούς, το 63,4% είναι γυναίκες, το 69% άνω των 50 ετών και το 46,5% απόφοιτοι Δημοτικού ή Γυμνασίου. Παρατηρούμε μείωση του σχετικού ποσοστού για τους αποφοίτους Δημοτικού, αλλά αύξηση για τα άτομα άνω των 50 ετών. Μια ακόμη διαφορά σε σχέση με τις επιτόπιες έρευνες του 2022 είναι ότι, ενώ τότε ο επιμερισμός μεταξύ πολιτών ελληνικής και αλλοδαπής καταγωγής δεν παρουσίασε διαφοροποίηση σε σχέση με τον καταμερισμό τους στο συνολικό δείγμα, στις φετινές έρευνες οι πολίτες που δήλωσαν άνεργοι ήταν στην πλειοψηφία τους (80,3%) ελληνικής καταγωγής.

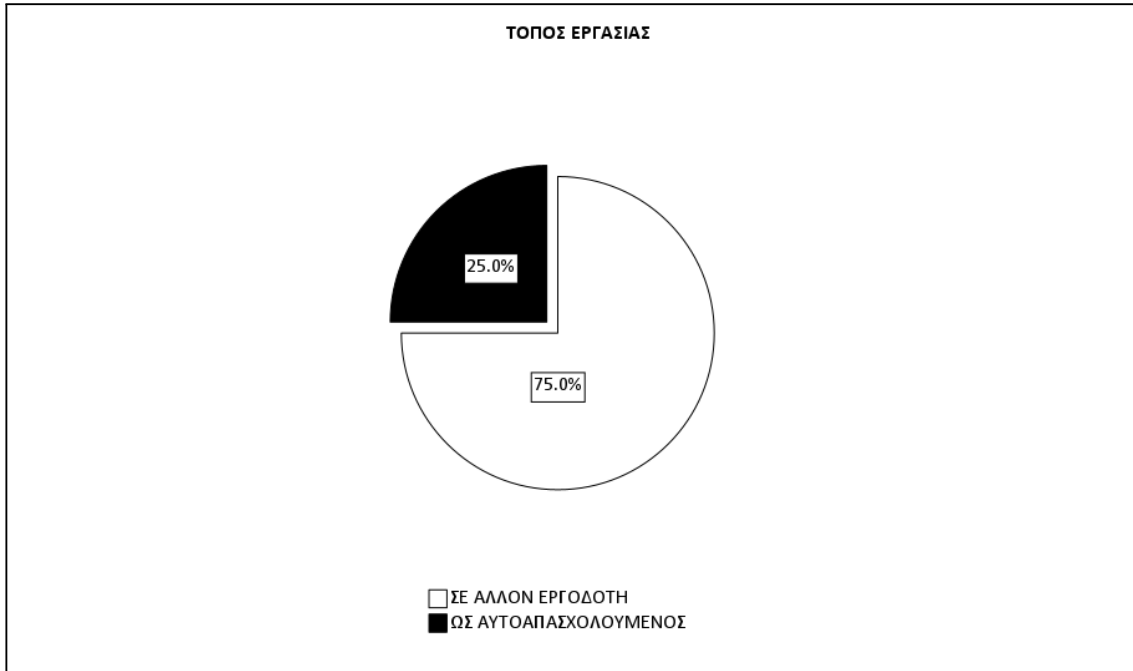
Σχετικά με τις σχέσεις εργασίας των **εργαζόμενων συνεντευξιαζόμενων, όπως αποτυπώθηκε εν λόγω ομάδα σε μεγάλο ποσοστό της τάξης του 50,4% εργάζεται σε καθεστώς εργασιακής επισφάλειας⁷, σημαντικά αυξημένο σε σχέση με τα δύο προηγούμενα έτη όπου και το αντίστοιχο ποσοστό έφτανε περί το 60%. Η αύξηση αυτή οφείλεται κατά κύριο λόγο στην αύξηση της μερικής απασχόλησης από 5,4% σε 33,3%**. Επιπλέον, όπως φαίνεται στο Γράφημα 29, το ποσοστό των εργαζόμενων με πλήρη απασχόληση αθροίζονται στο 12,3%, ποσοστό σημαντικά χαμηλότερο του περυσινού ευρήματος (33,3%). Το ποσοστό της άτυπης εργασίας φαίνεται να σταθεροποιείται σε ποσοστά άνω του 40% και συγκεκριμένα στις έρευνες του 2023 καταγράφηκε ως 45,8%. Η εικόνα αυτή αποτελεί ένδειξη σταθεροποίησης της τάσης επιδείνωσης των συνθηκών εργασίας μεταξύ των επισφαλώς εργαζόμενων, παρά (ή και λόγω) της ανάπτυξης προσφοράς εργασίας στον τουριστικό και επισιτιστικό κλάδο κατά την τουριστική περίοδο του 2023, δύο από τους κατεχοχόν κλάδους στη χώρα στους οποίους παρατηρούνται παρόμοια φαινόμενα άτυπης εργασίας.

Όπως παρατηρούμε στο Γράφημα 30, οι άνδρες εργαζόμενοι έχουν την τάση να εργάζονται άτυπα περισσότερο από τις γυναίκες, τάση που διαπιστώθηκε και κατά την περυσινή ερευνητική διαδικασία. Η έκθεση των ανδρών στην εργασιακή επισφάλεια ξεπερνά τους 9 στους 10 και του φετινού δείγματος, ενώ βαίνει αυξανόμενη στις γυναίκες εργαζόμενες, αφού στις επιτόπιες έρευνες του 2023 αφορά 8 στις 10. Αυτό το φαινόμενο προσφέρει επιπλέον ενδείξεις διαχρονικής επιβάρυνσης της πρόσβασης στην αγορά εργασίας, αλλά και της ασφάλειας των εργασιακών σχέσεων των ανδρών (κατά τα τελευταία έτη της πανδημίας), και των γυναικών. Όσον αφορά τη γεωγραφική διάσταση, παρότι και στις Κυκλάδες

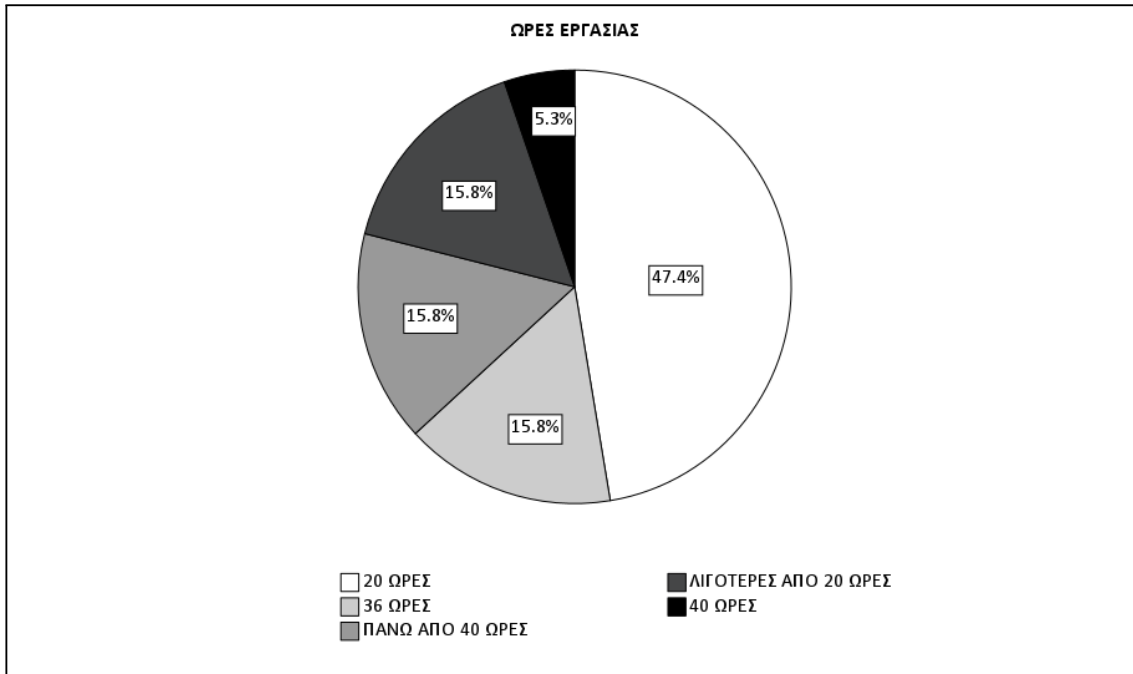
⁷ Η εργασιακή επισφάλεια ως όρος αντιστοιχεί σε μία έννοια - ομπρέλα με βάση την οποία περιγράφονται πληθώρα δεδομένων που σχετίζονται με “η απουσία ενός ή περισσότερων παραγόντων ασφάλειας που επιτρέπουν στα άτομα ή στις οικογένειες να αναλαμβάνουν τις βασικές υποχρεώσεις τους και να απολαμβάνουν τα βασικά τους κοινωνικά δικαιώματα”. Σε αυτό το πλαίσιο στην ελληνική πραγματικότητα η εργασιακή επισφάλεια αντιστοιχεί σε α) στην αύξηση και ένταση ευέλικτων ή/και επισφαλών μορφών απασχόλησης και β) στην υπονόμηση θεμελιωμένων δικαιωμάτων και στην συρρίκνωση προνομίων εργαζομένων (INE ΓΣΕΕ, 2014 προσβάσιμο στο:

https://www.inegsee.gr/wp-content/uploads/2015/07/MELETH-31_.pdf

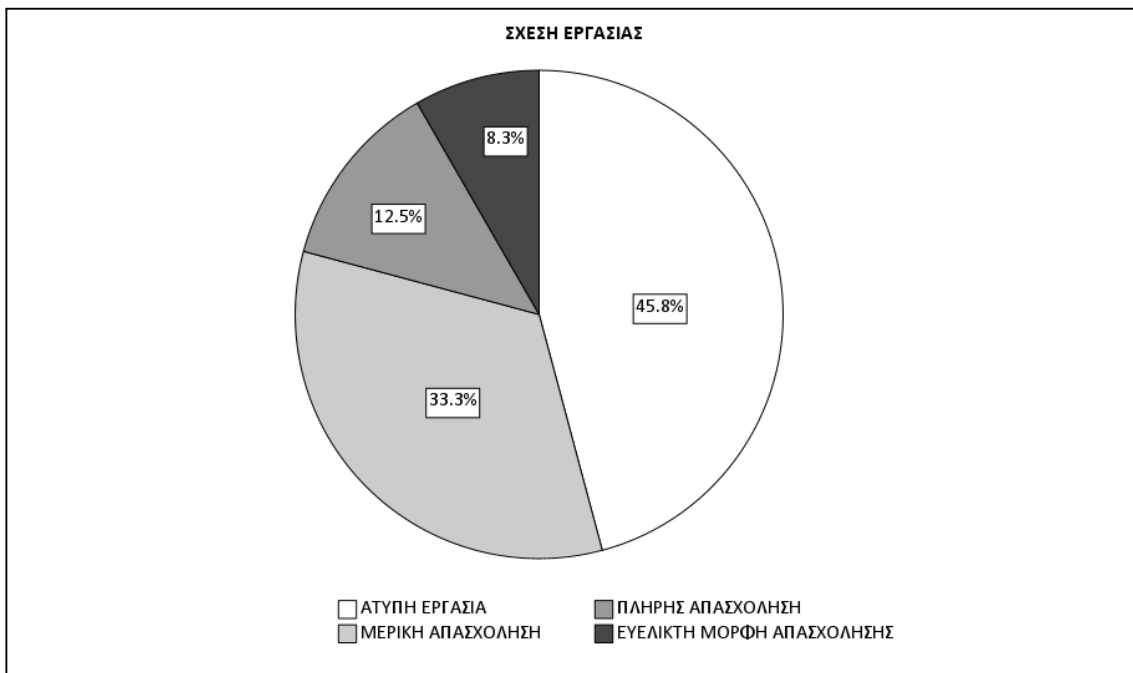
παρουσιάζονται ποσοστά άτυπης εργασίας, στο 53,3% καταγράφεται μία περισσότερο καταταμημένη εικόνα σε σχέση και με την καταγραφή θέσεων εργασίας πλήρους απασχόλησης, ενώ στα Δωδεκάνησα και με βάση το δείγμα καταγράφονται κατά πλειοψηφία επισφαλείς θέσεις εργασίας. Οι εργαζόμενοι ελληνικής και αλλοδαπής καταγωγής εμφανίζουν μικρές διαφοροποιήσεις ως προς τη σχέση εργασίας τους. Παράλληλα, η άτυπη εργασία αφορά ως επί το πλείστον και σε ποσοστό άνω του 60% είτε άτομα που έχουν ολοκληρώσει το Δημοτικό είτε απόφοιτους ΙΕΚ.

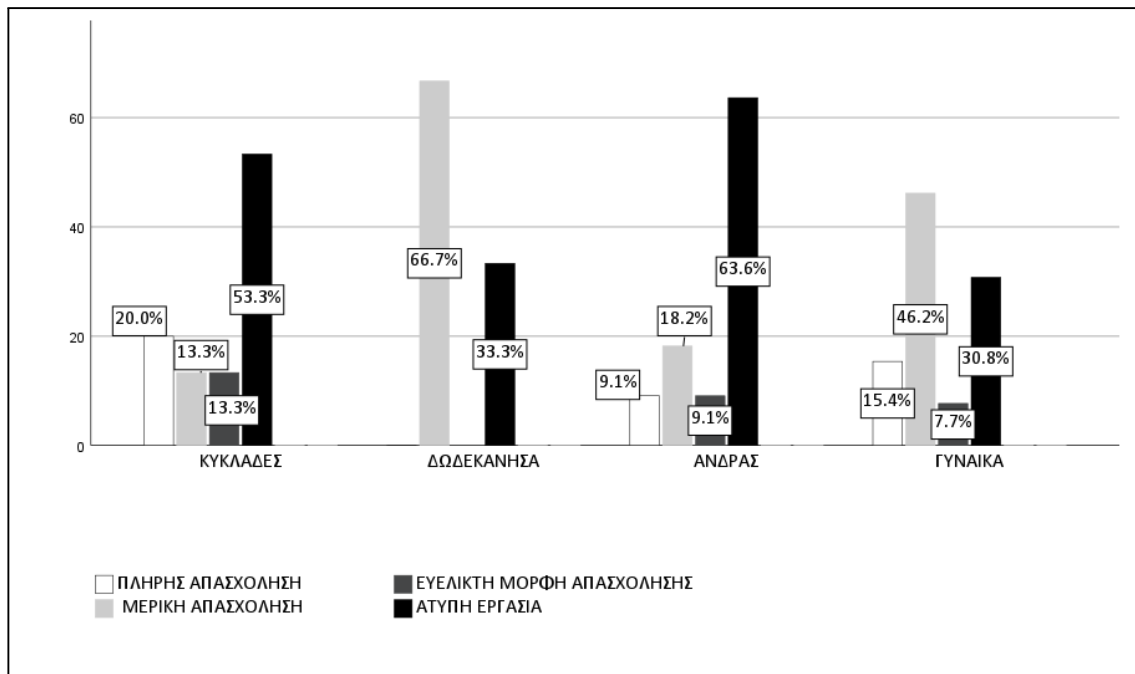
Γράφημα 28 - Τόπος Εργασίας Συνεντευξιζόμενων

Γράφημα 29 - Ώρες Εργασίας Συνεντευξαζόμενων ανά εβδομάδα

Γράφημα 30 - Σχέση Εργασίας Συνεντευξαζόμενων

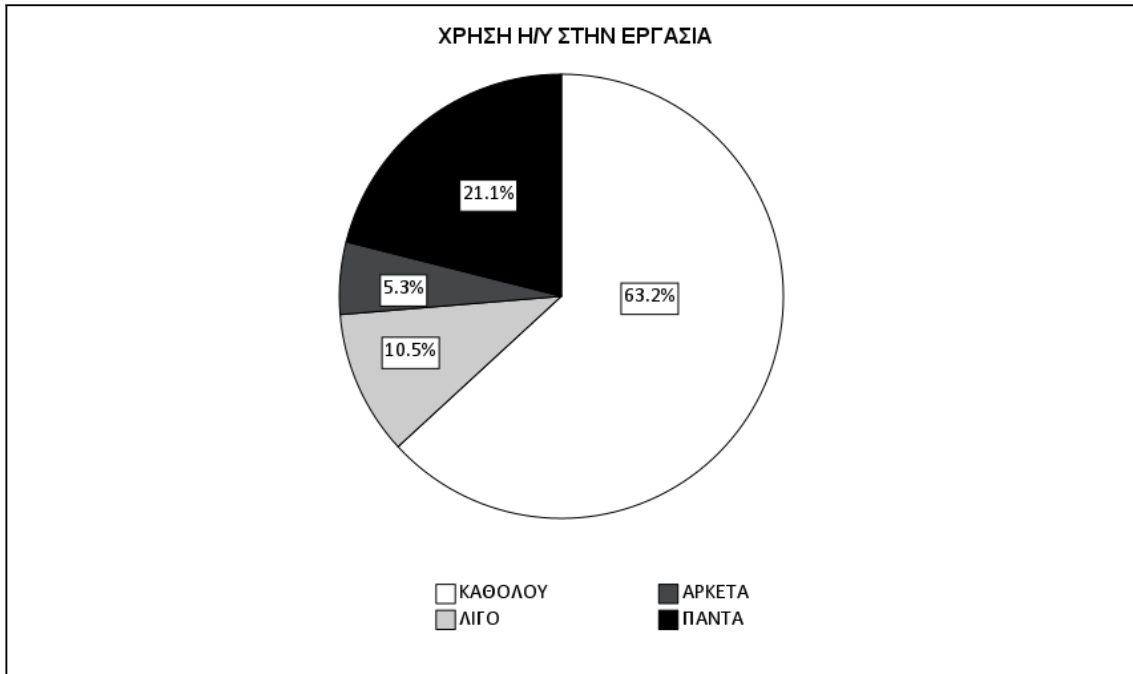

Γράφημα 31 - Εργασιακό καθεστώς των εργαζόμενων συνεντευξιζόμενων ανά φύλλο και Νομό της ΠΝΑ

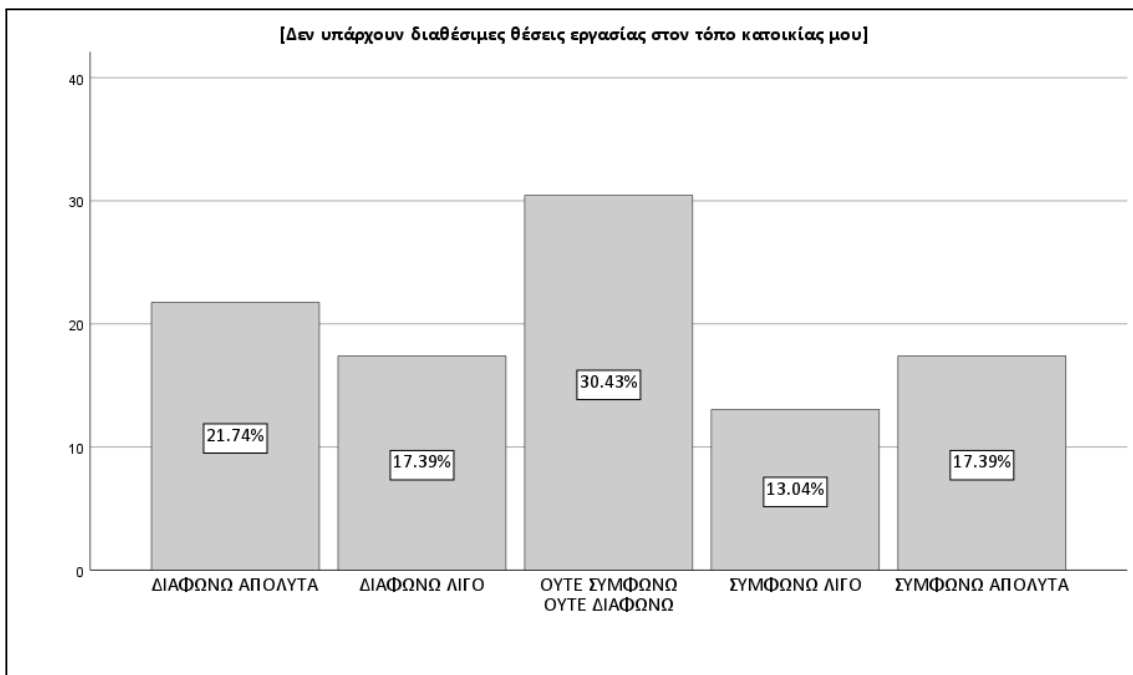
Συνολικά, το 73,5% των ατόμων που δήλωσαν ότι εργάζονται, δε χρησιμοποιούν ηλεκτρονικό υπολογιστή ή τον χρησιμοποιούν λίγο κατά την εργασία τους, ποσοστό περί τις 20 μονάδες χαμηλότερο σε σχέση με τις επιτόπιες έρευνες 2023 (Γράφημα 32).

Κατόπιν οι ερωτώμενοι, οι οποίοι δήλωσαν πως εργάζονται, κλήθηκαν να αξιολογήσουν τις συνθήκες εργασίας στον τόπο κατοικίας τους. Πρόκειται για μία ερώτηση που δεν περιλαμβανόταν στις προηγούμενες επιτόπιες έρευνες και πραγματοποιήθηκε με στόχο να αποτυπωθούν οι τυχόν δυσκολίες που αντιμετωπίζουν τα άτομα στη διατήρηση της θέσης εργασίας. Η πρόσβαση στην εργασία καθώς και η ποιότητα των θέσεων εργασίας έχει αναδειχθεί ως κρίσιμος τομέας βελτίωσης των συνθηκών διαβίωσης των ατόμων που βρίσκονται σε κατάσταση φτώχειας μέσα από τη συνολική ερευνητική δραστηριότητα του Παρατηρητηρίου.

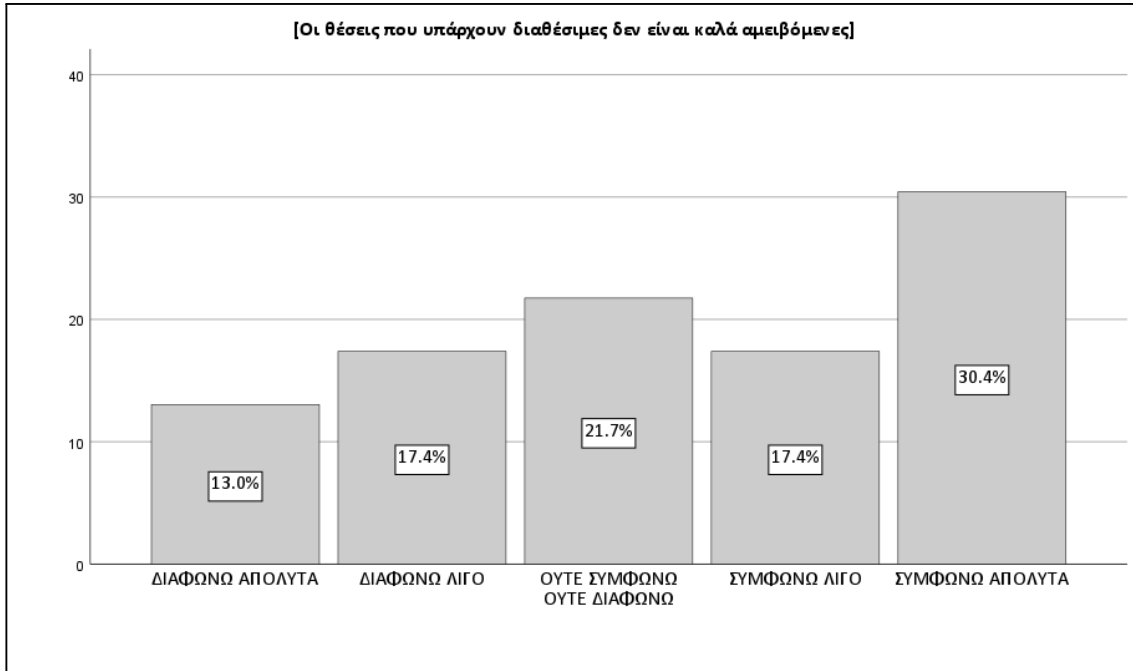
Τα Γραφήματα 33-37 αποτυπώνουν τις στάσεις των ερωτώμενων απέναντι σε διάφορες πτυχές της αγοράς εργασίας.

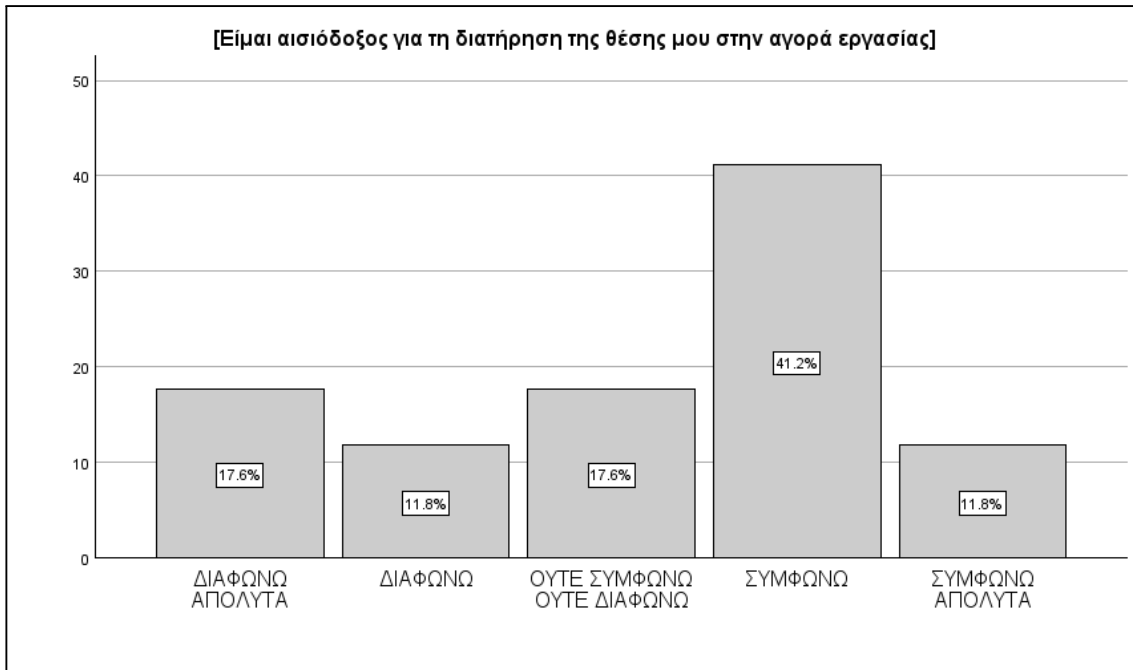
Γράφημα 32 - Χρήση Η/Υ κατά την εργασία των εργαζόμενων συνεντευξιζόμενων

Γράφημα 33 - Στάσεις ερωτώμενων για την αγορά εργασίας [1]

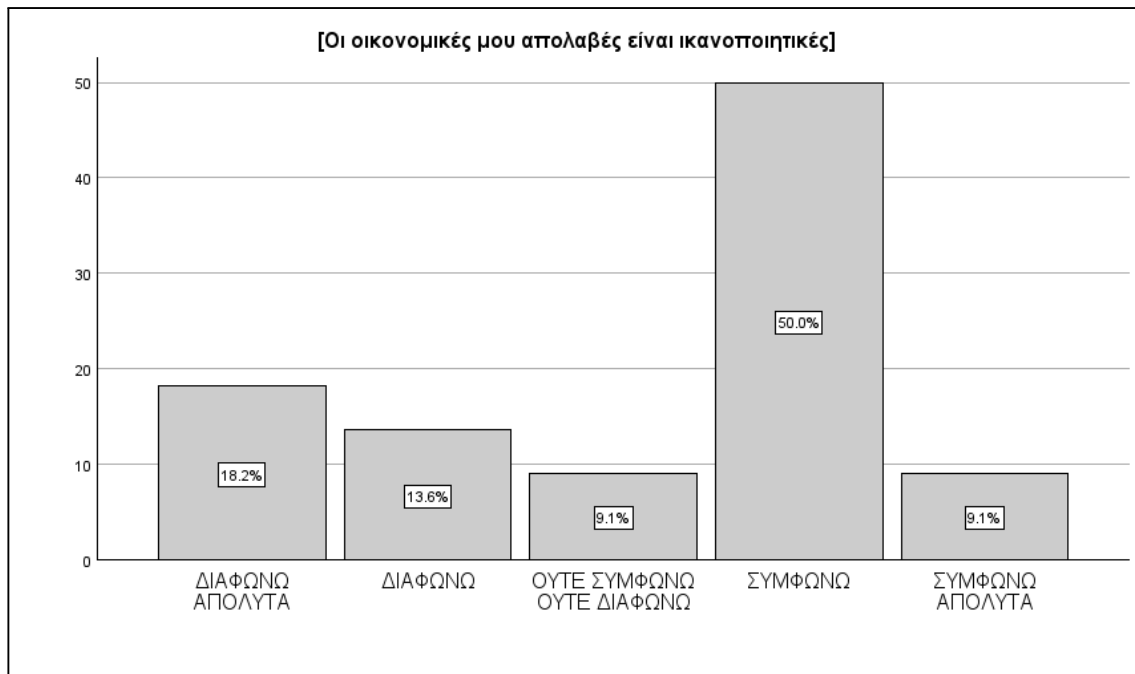

Γράφημα 34 - Στάσεις ερωτώμενων για την αγορά εργασίας [2]

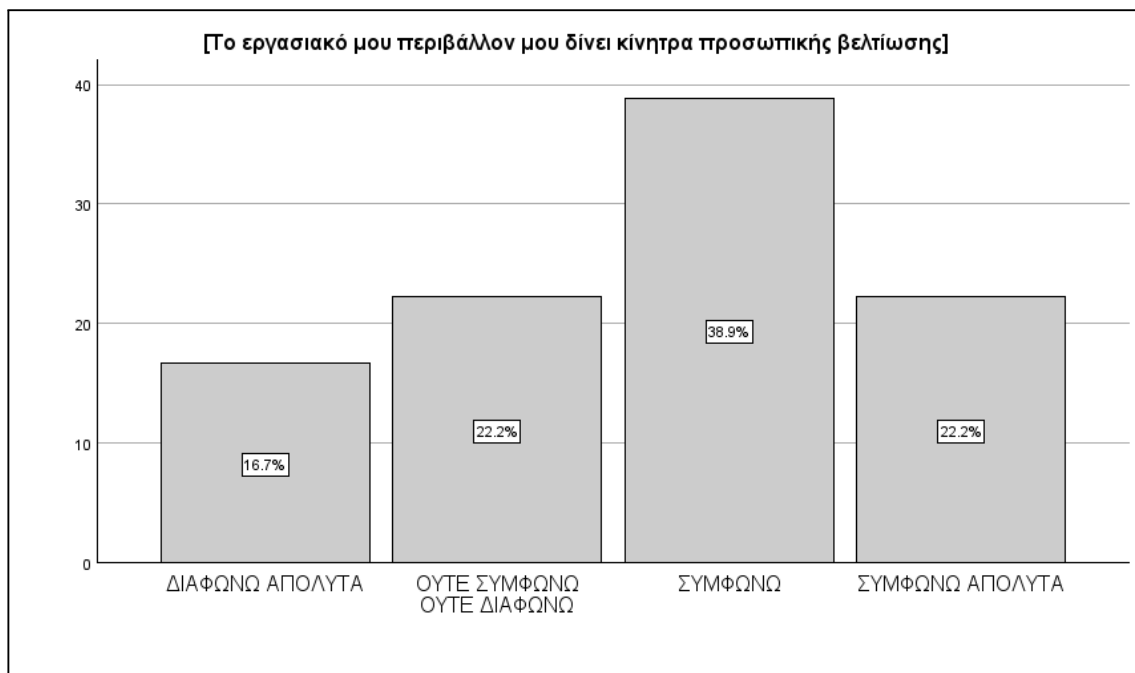

Γράφημα 35 - Στάσεις ερωτώμενων για την αγορά εργασίας [3]

Γράφημα 36 - Στάσεις ερωτώμενων για την αγορά εργασίας [4]

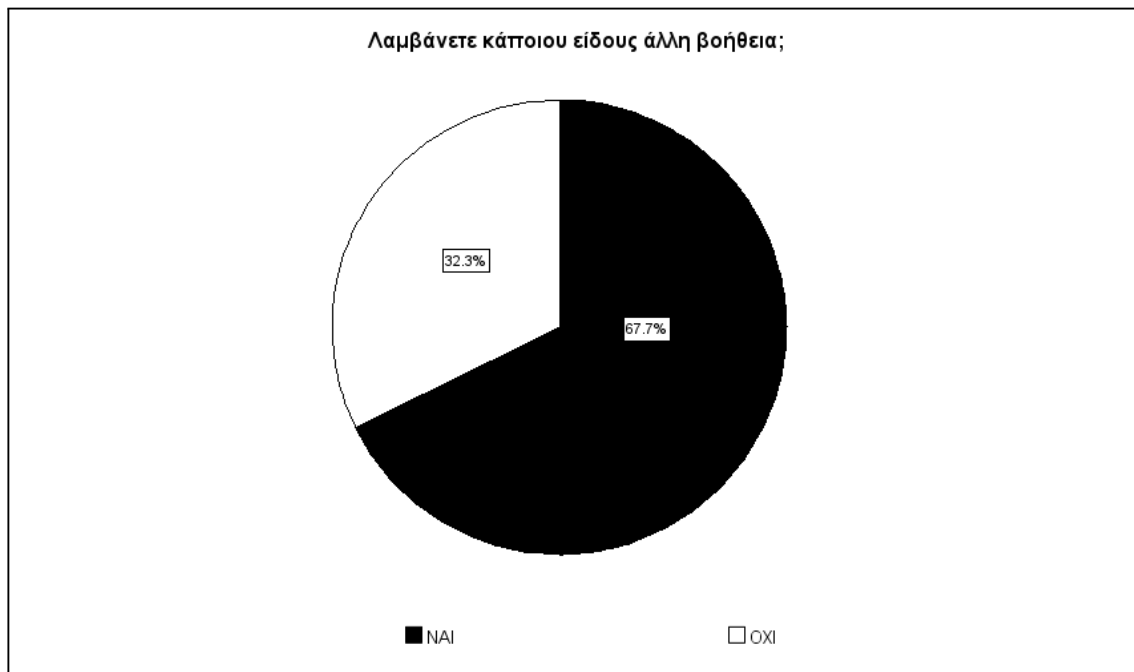

Γράφημα 37 - Στάσεις ερωτώμενων για την αγορά εργασίας [5]

Στη συνέχεια οι ερωτώμενοι κλήθηκαν να απαντήσουν σε ερωτήσεις σχετικές με την υποστήριξη που λαμβάνουν τόσο από την επιδοματική πολιτική όσο και από άλλες πηγές, όπως το οικογενειακό περιβάλλον. Το 2.2% των ερωτηθέντων δήλωσε πως λαμβάνει επίδομα ανεργίας, ποσοστό χαμηλό αν συσχετιστεί με το ποσοστό των ατόμων, οι οποίοι δήλωσαν άνεργοι τους τελευταίους 6 μήνες (76.3%). Το στοιχείο αυτό πιθανόν σχετίζεται με το αυξημένα ποσοστό άτυπης ή ευέλικτης εργασίας, την εξάρτηση της τοπικής οικονομίας από τον τουριστικό κλάδο καθώς και το αυξημένο ποσοστό ατόμων μεγαλύτερης ηλικίας που αδυνατούν να εργαστούν και είναι δικαιούχοι του ΕΕΕ.

Σε ό,τι αφορά τη στήριξη των συνεντευξιαζόμενων από άλλες πηγές το 89,2% των ωφελούμενων δήλωσε πως λαμβάνει ΕΕΕ, το 24,7% των ωφελούμενων δήλωσε πως λαμβάνει επίδομα τέκνων (Α21), το 32,3% δήλωσε πως λαμβάνει επίδομα ενοικίου και το 12,9% δήλωσε πως λαμβάνει επίδομα αναπηρίας, ενώ το 6,5 των ερωτηθέντων δήλωσε πως δε λαμβάνει κανένα επίδομα.

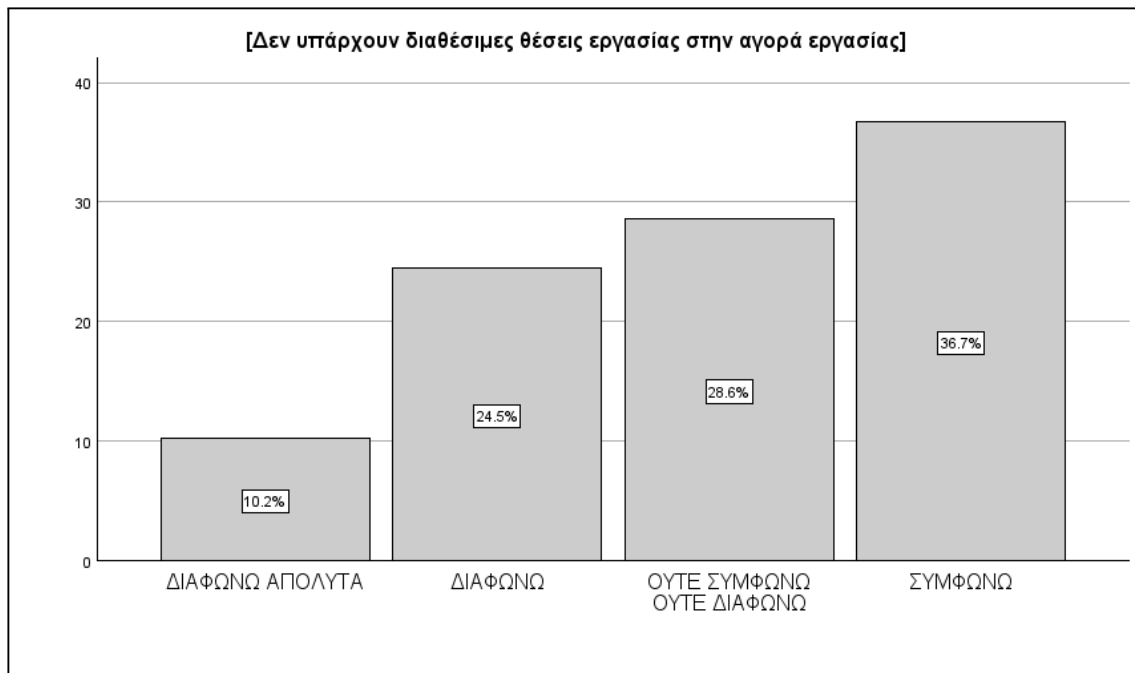
Από την άλλη, το 67,7% των ερωτηθέντων, όπως φαίνεται στο Γράφημα 38, δήλωσε πως λαμβάνει βοήθεια από κάποια άλλη πηγή εκτός της επιδοματικής πολιτικής. Από τους ερωτηθέντες που απάντησαν θετικά, το 68,8% δήλωσε πως λαμβάνει βοήθεια από συγγενείς, το 16,9% από φίλους, το 30,8% από το κοινωνικό παντοπωλείο, ενώ το σύνολο των ερωτηθέντων δήλωσε πως λαμβάνει περιστασιακά βοήθεια από τον λοιπό κοινωνικό περίγυρο.

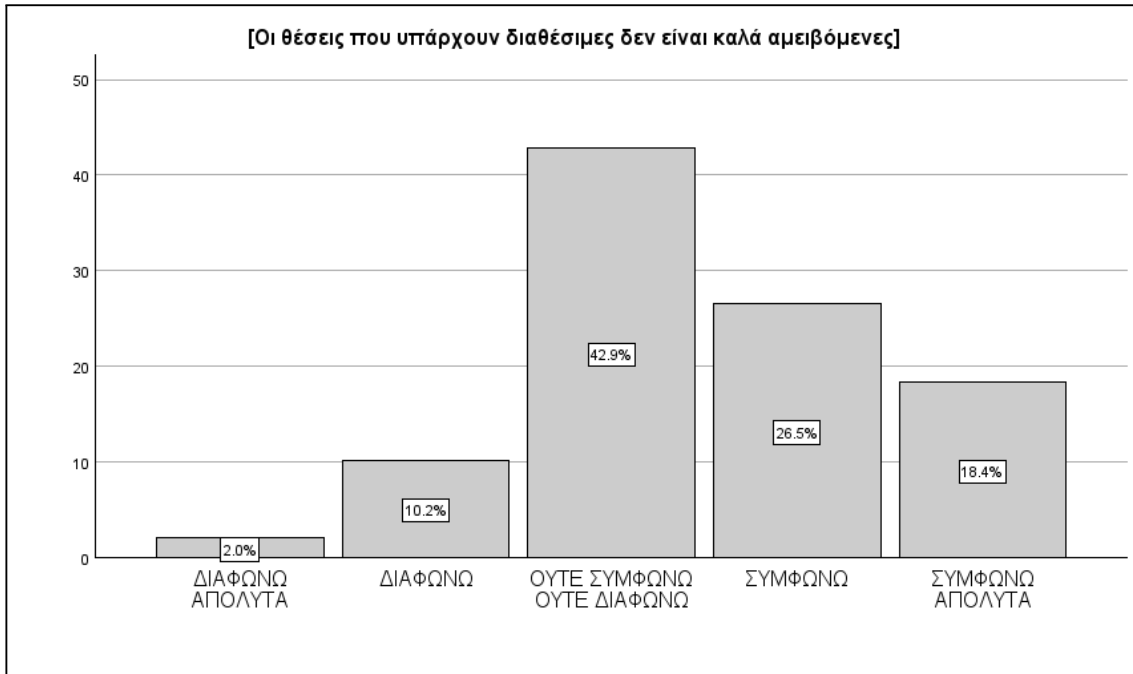
Γράφημα 38 - Υποστήριξη από άλλες πηγές εκτός της επιδοματικής πολιτικής

Κατόπιν, οι ερωτώμενοι, οι οποίοι δήλωσαν πως δεν εργάζονται, κλήθηκαν να αξιολογήσουν τις συνθήκες εργασίας στον τόπο κατοικίας τους. Πρόκειται για μία ερώτηση που δεν περιλαμβανόταν στις προηγούμενες επιτόπιες έρευνες και πραγματοποιήθηκε με στόχο να αποτυπωθούν οι τυχόν δυσκολίες που αντιμετωπίζουν τα άτομα στην εύρεση εργασίας. Η πρόσβαση στην εργασία έχει αναδειχθεί ως κρίσιμος τομέας βελτίωσης των συνθηκών διαβίωσης των ατόμων που βρίσκονται σε κατάσταση φτώχειας μέσα από τη συνολική ερευνητική δραστηριότητα του Παρατηρητηρίου.

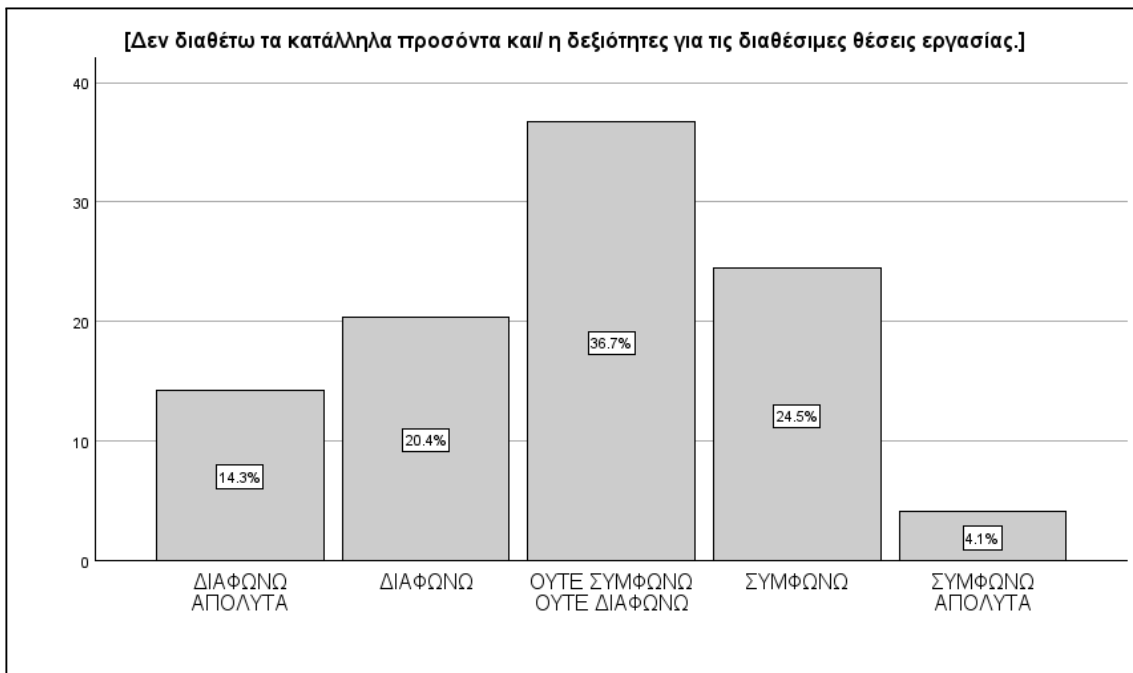
Τα Γραφήματα 39-42 αποτυπώνουν τις στάσεις των ερωτώμενων απέναντι σε διάφορες πτυχές της αγοράς εργασίας.

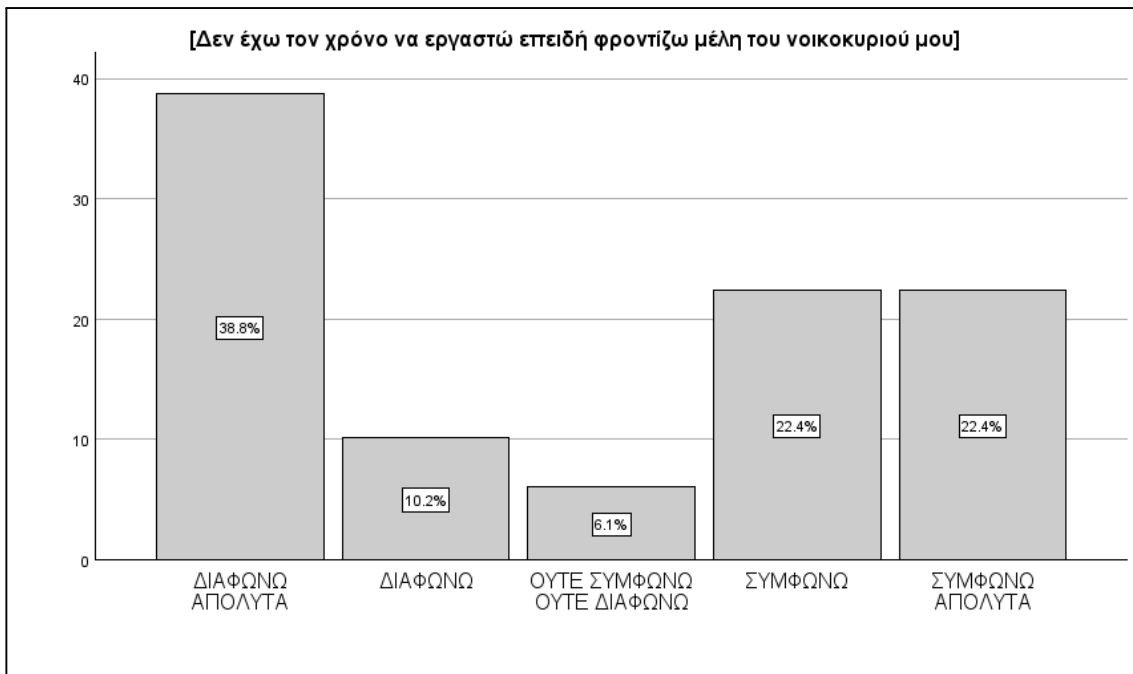
Γράφημα 39 - Στάσεις ανέργων ερωτώμενων για την αγορά εργασίας [1]

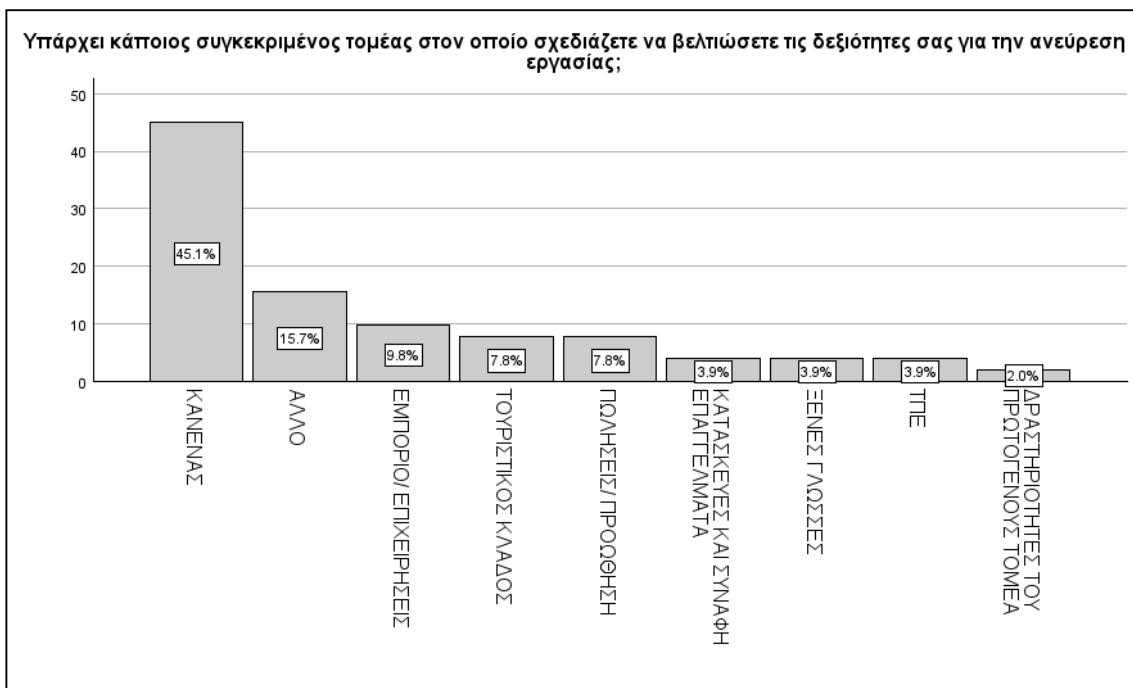
Γράφημα 40 - Στάσεις ανέργων ερωτώμενων για την αγορά εργασίας [2]

Γράφημα 41 - Στάσεις ανέργων ερωτώμενων για την αγορά εργασίας [3]

Γράφημα 42 - Στάσεις ανέργων ερωτώμενων για την αγορά εργασίας [4]

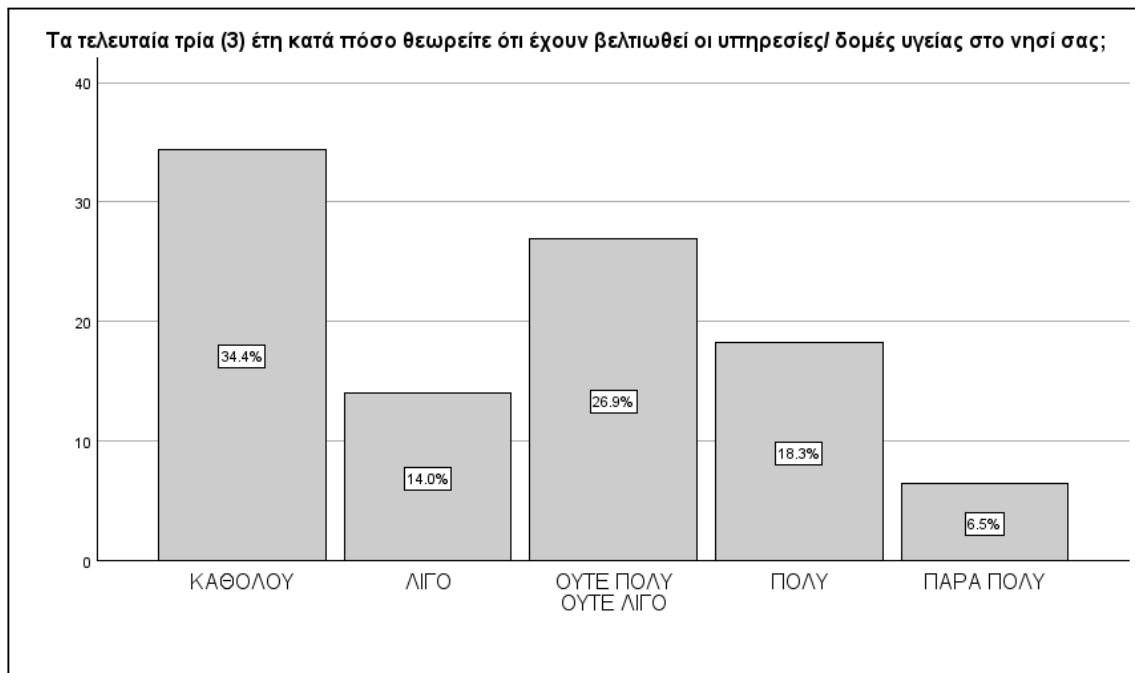
Γράφημα 43 - Στάσεις ερωτώμενων σχετικά με τη βελτίωση των δεξιοτήτων τους

Κατόπιν, ζητήθηκε από τους ερωτώμενους να απαντήσουν σχετικά με το ενδιαφέρον τους για περαιτέρω κατάρτιση σε κομβικούς κλάδους για την ανάπτυξη της περιοχής (Γράφημα 43), όπως αυτοί έχουν αναδειχθεί από τη συνολική ερευνητική δραστηριότητα του Παρατηρητηρίου Κοινωνικής Ένταξης. Σε αυτό το πλαίσιο, οι ερωτώμενοι στην πλειοψηφία τους και σε ποσοστό 45,1% δήλωσαν πως δεν ενδιαφέρονται να αναπτύξουν τις δεξιότητες τους σε κανένα κλάδο, 15,7% δήλωσαν πως επιθυμούν να αναπτύξουν τις δεξιότητες τους σε άλλο κλάδο από τους προτεινόμενους, με έμφαση σε δραστηριότητες του δευτερογενούς τομέα καθώς και του τριτογενούς τομέα σχετικές με την εκπαίδευση, 9,8% δήλωσε πως επιθυμεί να ασχοληθεί με το εμπόριο και τις επιχειρήσεις, 7,8% δήλωσε πως επιθυμεί να ασχοληθεί με τον τουριστικό κλάδο, 7,8% με τις πωλήσεις και την προώθηση προϊόντων, 3,9% δήλωσε πως επιθυμεί να ασχοληθεί με τις κατασκευές και/ή συναφή επαγγέλματα, 3,9% με τις Τεχνολογίες Πληροφορίας και Επικοινωνίας και 2% με δραστηριότητες του Πρωτογενούς τομέα.

3.5. Υγεία, Ιατροφαρμακευτική Περίθαλψη και Άτομα με Αναπηρία

Η παρούσα υποενοότητα παρουσιάζει τα ευρήματα που αφορούν τις στάσεις των συνεντευξιαζομένων σχετικά με τις υποδομές υγείας στο Δήμο που κατοικούν καθώς και τις προκλήσεις που αντιμετωπίζουν ιδιαίτερα τα άτομα με αναπηρία. Όπου αυτό είναι σχετικό, η ανάλυση των δεδομένων κατανέμει το δείγμα σε σχέση με κοινωνικοδημογραφικά και γεωγραφικά χαρακτηριστικά.

Αρχικά, οι ερωτώμενοι κλήθηκαν να απαντήσουν στο ερώτημα κατά πόσο θεωρούν ότι έχουν βελτιωθεί οι υπηρεσίες/δομές υγείας στο νησί που κατοικούν. Η πλειοψηφία των ερωτώμενων (34,4%) απάντησε πως οι υπηρεσίες/δομές υγείας δεν έχουν βελτιωθεί καθόλου, ενώ η δεύτερη πιο κοινή απάντηση ήταν (26,9%) ήταν ούτε πολύ ούτε λίγο.

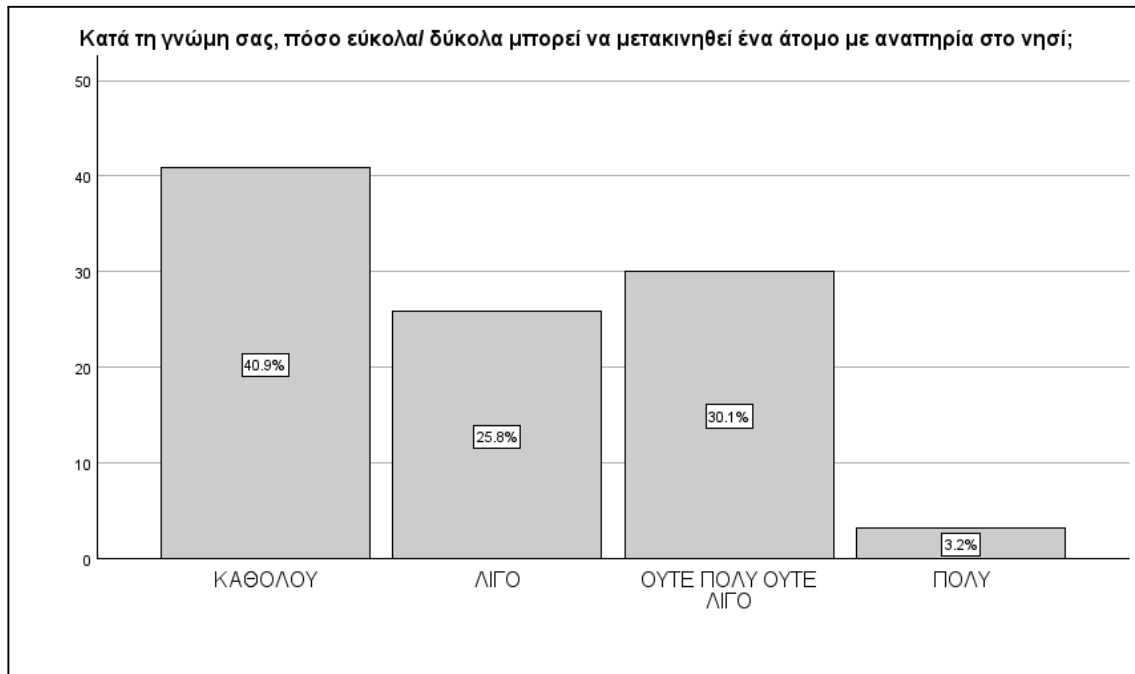
Γράφημα 44 - Στάσεις ερωτώμενων σχετικά με τις υπηρεσίες

Σχετικά με το αν υπάρχει κάποιος τομέας που χρειάζεται βελτίωση, το 32,3% δήλωσε πως υπάρχει ανάγκη αύξησης του αριθμού των γιατρών, το 31,2% δήλωσε πως δεν είναι σε θέση να προτείνει κάτι σχετικά, ενώ το 30,1% δήλωσε πως δεν υπάρχει κάτι που να χρειάζεται βελτίωση.

Κατόπιν, οι ερωτώμενοι κλήθηκαν να απαντήσουν αν έχουν κάποιου είδους αναπηρία. Η πλειοψηφία (81,7%) απάντησε αρνητικά. Τα άτομα που απάντησαν πως έχουν κάποιου είδους αναπηρία στην πλειοψηφία τους απάντησαν πως αυτή είναι εφόρου ζωής σε ποσοστό 12,5%.

Επίσης, από αυτούς το 60% δήλωσε πως το ποσοστό αναπηρίας του είναι 51-67% και το 40% ότι είναι 68-80%. Κατόπιν, το 16,1% από τα άτομα που δήλωσαν πως δεν είναι άτομο με αναπηρία δήλωσαν πως είναι φροντιστής ατόμου με αναπηρία.

Στη συνέχεια, οι συμμετέχοντες ρωτήθηκαν σχετικά με το βαθμό δυσκολίας ή ευκολίας μετακίνησης τους στο νησί όπου κατοικούν. Στην πλειοψηφία τους οι ερωτώμενοι (40,9%) δήλωσαν πως δεν είναι καθόλου εύκολη η μετακίνηση των ατόμων με αναπηρία. Αναλυτικά οι στάσεις των ερωτώμενων φαίνονται στο Γράφημα 45.

Γράφημα 45 - Στάσεις ερωτώμενων σχετικά με την ευκολία ή δυσκολία μετακίνησης ενός ατόμου με αναπηρία

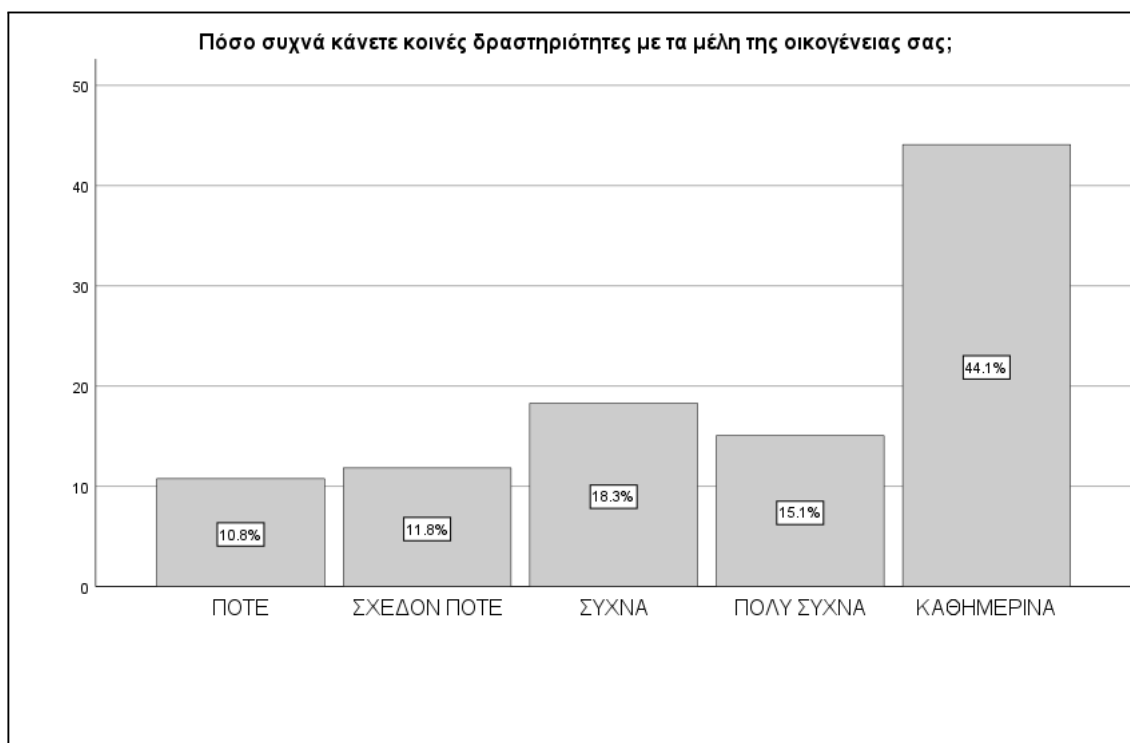
Συνολικά, με βάση την ανάλυση δεν προκύπτει κάποια στατιστική σημαντικότητα στις απαντήσεις των ερωτώμενων σε σχέση με το φύλο, την ηλικία, την οικογενειακή κατάσταση και το εκπαιδευτικό τους επίπεδο. Τα ως άνω δεδομένα επιβεβαιώνουν τη συνέχεια των τάσεων, οι οποίες είχαν αποτυπωθεί στις σχετικές ενότητες των προηγούμενων επιτόπιων ερευνών του Παρατηρητηρίου.

3.6. Οικογένεια

Στη συνέχεια, οι ερωτώμενοι κλήθηκαν να απαντήσουν σε ερωτήσεις σχετικές με την οικογενειακή κατάσταση τους. Στόχος των εν λόγω ερωτήσεων ήταν ανάδειξη χαρακτηριστικών που αφορούν την ποιότητα των οικογενειακών τους σχέσεων, με έμφαση στους άξονες που είναι χρήσιμοι για την πρόταση κατευθύνσεων που σχετίζονται με την κοινωνική προστασία της οικογένειας. Όπου αυτό είναι σχετικό, η ανάλυση των δεδομένων κατανέμει το δείγμα σε σχέση με κοινωνικοδημογραφικά και γεωγραφικά χαρακτηριστικά.

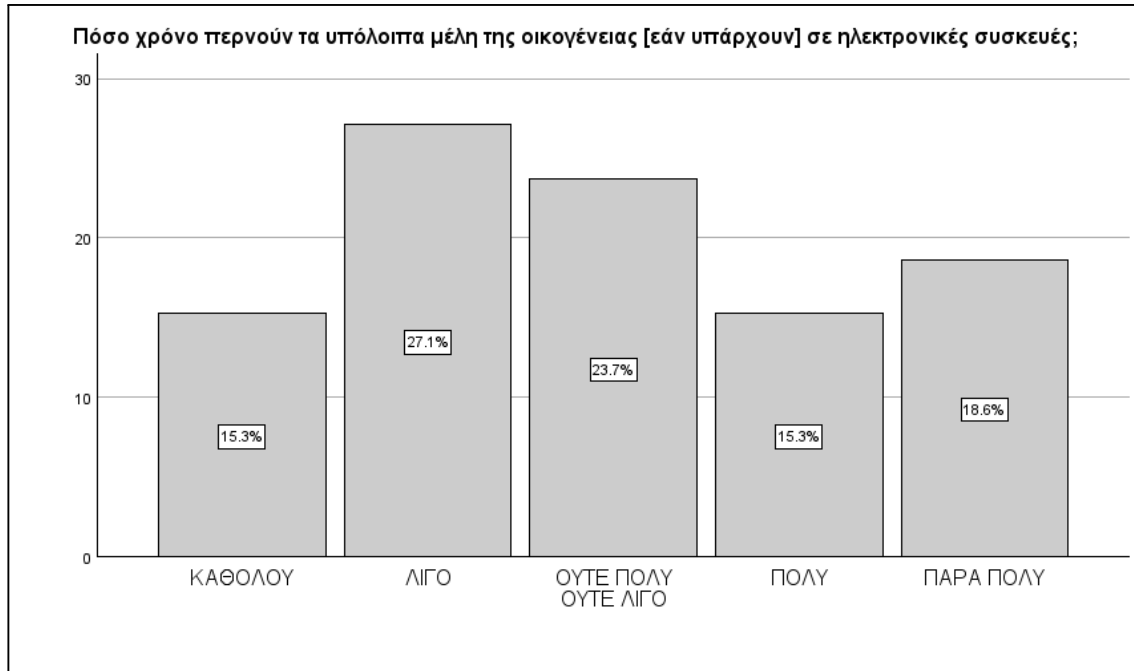
Αρχικά, οι συμμετέχοντες ερωτήθηκαν σχετικά με τη συχνότητα με την οποία κάνουν κοινές δραστηριότητες με την οικογένεια τους. Η πλειοψηφία των ερωτώμενων (44,1%), όπως φαίνεται και στο γράφημα 44 απάντησε ότι κάνει δραστηριότητες σε καθημερινή βάση.

Γράφημα 46 - Στάσεις ερωτώμενων σχετικά τη συχνότητα δραστηριοτήτων με μέλη της οικογένειας

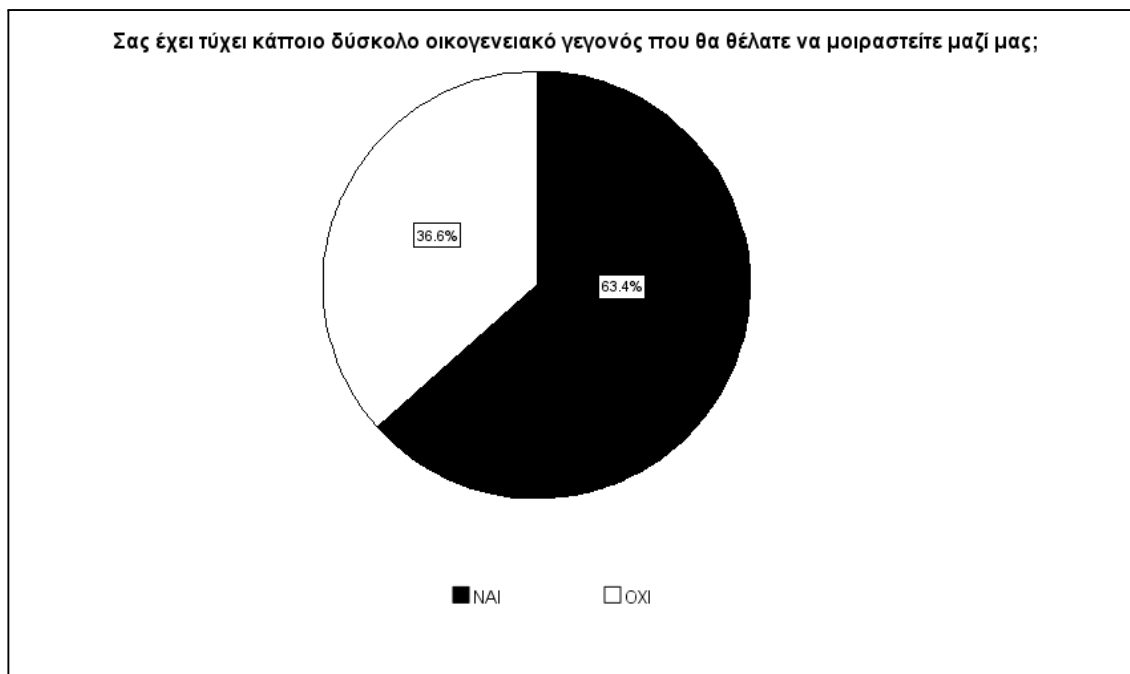
Από τους ερωτηθέντες που δήλωσαν ότι κάνουν δραστηριότητες με την οικογένεια τους, το 61,3% δήλωσε πως συζητά με τα μέλη της οικογένειάς του, το 58,1% δήλωσε πως περνά χρόνο μαζί τους κατά τη διάρκεια του γεύματος, το 32,3% δήλωσε πως περνούν χρόνο σε κάποια έξοδο, το 21,5% δήλωσε πως περνάει χρόνο με τα παιδιά της ευρύτερης οικογένειας και το 10,8% δήλωσε πως ασχολείται με το διάβασμα των παιδιών. Τα ποσοστά αυτά είναι αντίστοιχα των ευρημάτων των προηγούμενων επιτόπιων ερευνών για το έτος 2022.

Κατόπιν, οι συμμετέχοντες που δήλωσαν πως έχουν ανήλικα παιδιά-μαθητές ερωτήθηκαν σχετικά με το πόσο χρόνο αφιερώνουν τα παιδιά τους στη χρήση ηλεκτρονικών συσκευών. Όπως αποτυπώνεται και στο γράφημα 47, οι απαντήσεις είναι σχετικά ισοκαταμεμημένες σε σχέση με τα ευρήματα των επιτόπιων ερευνών 2022 με την πλειοψηφία των ερωτηθέντων να δηλώνει πως τα παιδιά περνούν “λίγο” ή “ούτε πολύ ούτε λίγο” χρόνο σε ηλεκτρονικές συσκευές.

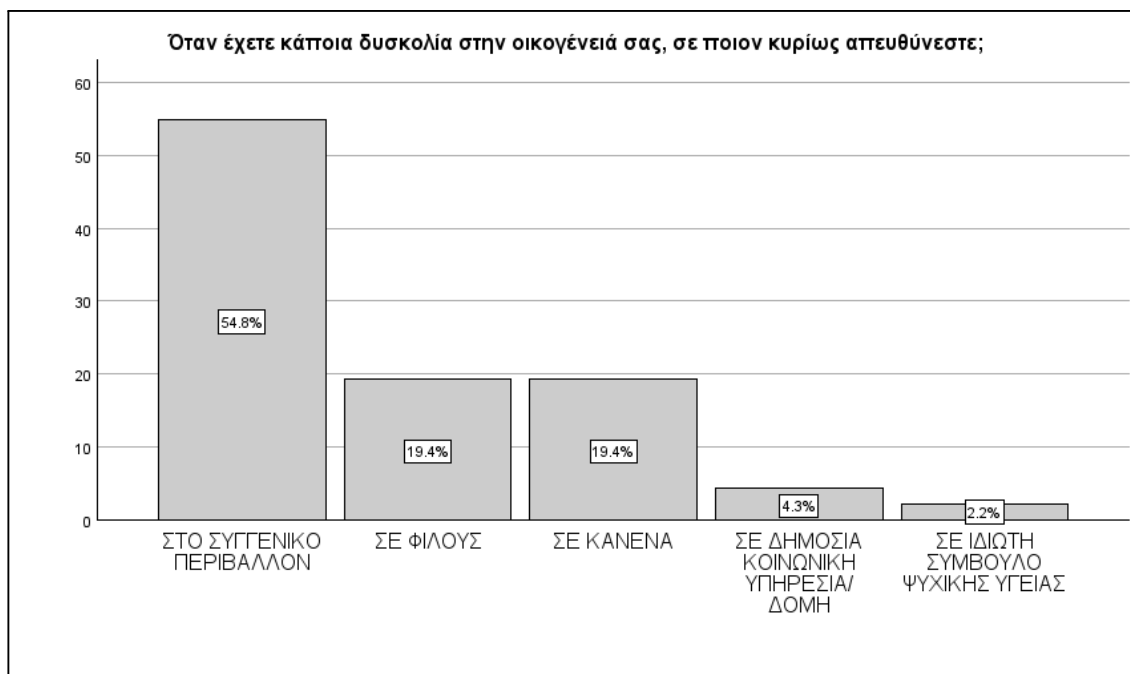

Γράφημα 47 - Στάσεις ερωτώμενων σχετικά τη συχνότητα χρήση ηλεκτρονικών συσκευών από τα παιδιά της οικογένειας

Στη συνέχεια, οι ερωτώμενοι κλήθηκαν να απαντήσουν στο ερώτημα αν τους έχει συμβεί κάποιο οικογενειακό γεγονός το οποίο θα ήθελα να μοιραστούν με την ερευνητική ομάδα. Η πλειοψηφία των ερωτηθέντων σε ποσοστό 63,4% απάντησαν θετικά στο εν λόγω ερώτημα. Το ποσοστό αυτό ήταν κατά 7,1 ποσοστιαίες μονάδες μικρότερο σε σχέση με το αντίστοιχο ποσοστό των επιτόπιων ερευνών του 2022. Κατόπιν, οι ερωτώμενοι ρωτήθηκαν όταν έχουν κάποια δυσκολία στο οικογενειακό περιβάλλον πού κυρίως απευθύνονται. Η πλειοψηφία των ερωτώμενων (54,8%) απάντησε ότι απευθύνεται κυρίως στο οικογενειακό περιβάλλον, το 19,4% των ερωτώμενων απάντησε ότι απευθύνεται σε φίλους, ενώ ένα ακόμη 19,4% απάντησε ότι δεν απευθύνεται σε κανένα. Αναλυτικά, οι απαντήσεις των ερωτώμενων παρουσιάζονται στο Γράφημα 47. Στο εν λόγω ερώτημα αποτυπώνεται μία μεγαλύτερη συγκέντρωση των απαντήσεων που δεν αφορούν το συγγενικό περιβάλλον στα Δωδεκάνησα. Η κατανομή των ερωτήσεων ανά γεωγραφική περιοχή παρουσιάζεται στον Πίνακα 9. Το στοιχείο αυτό πιθανόν συνδέεται με το μεγαλύτερο βαθμό αστικοποίησης των Δήμων στην περιοχή της Δωδεκανήσου. Συνολικά, δεν καταγράφηκε κάποια στατιστική σημαντικότητα των απαντήσεων των ερωτώμενων σε σχέση με άλλα κοινωνικοδημογραφικά χαρακτηριστικά.

Γράφημα 48 - Στάσεις ερωτώμενων σχετικά το αν τους έχει συμβεί κάποιο δύσκολο οικογενειακό γεγονός

Γράφημα 49 - Στάσεις ερωτώμενων σχετικά με το σχετικά με το που απευθύνονται όταν υπάρχει κάποια δυσκολία

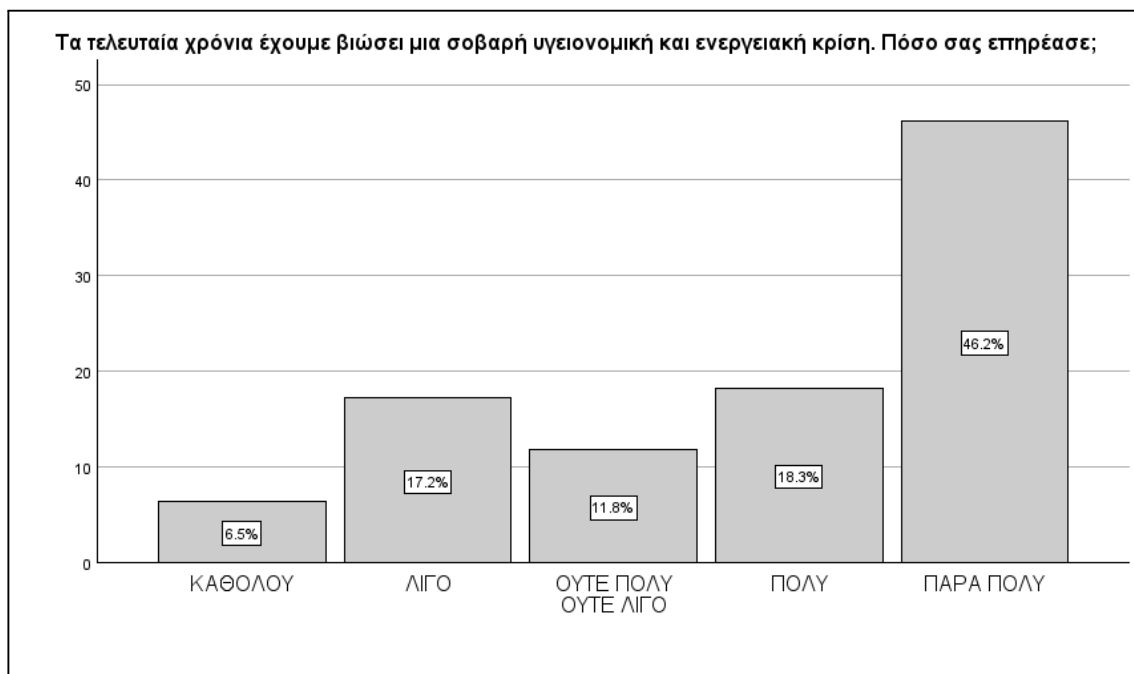
		ΝΟΜΟΣ	
		ΚΥΚΛΑΔΕΣ %	ΔΩΔΕΚΑΝΗΣΑ %
Όταν έχετε κάποια δυσκολία στην οικογένειά σας, σε ποιον κυρίως απευθύναστε;	ΣΤΟ ΣΥΓΓΕΝΙΚΟ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝ	52.9%	47.1%
	ΣΕ ΦΙΛΟΥΣ	38.9%	61.1%
	ΣΕ ΙΔΙΩΤΗ ΣΥΜΒΟΥΛΟ ΨΥΧΙΚΗΣ ΥΓΕΙΑΣ	0.0%	100.0%
	ΣΕ ΔΗΜΟΣΙΑ ΚΟΙΝΩΝΙΚΗ ΥΠΗΡΕΣΙΑ/ ΔΟΜΗ	25.0%	75.0%
	ΣΕ ΚΑΝΕΝΑ	38.9%	61.1%

Πίνακας 7 - Κατανομή απαντήσεων σχετικά με το που απευθύνονται όταν υπάρχει κάποια δυσκολία ανά γεωγραφική ενότητα

3.7. Προσδοκίες και Σχέδια για το Μέλλον

Σε αυτή την ενότητα καταγράφηκαν οι απαντήσεις των ερωτώμενων σχετικά με τις προσδοκίες και τα σχέδια τους για το μέλλον. Η ανάλυση που ακολουθεί αφορά την ποσοτικοποίηση ευρημάτων από τις ανοιχτές ερωτήσεις μέσω της ανάλυσης περιεχομένου που εφαρμόστηκε για την επεξεργασία τους. Μέσα από τις απαντήσεις τους οι συνεντευξιαζόμενοι - ωφελούμενοι κοινωνικών επιδομάτων - ανέδειξαν επιμέρους αιτιακές σχέσεις ανάμεσα στον κοινωνικό και τον προσωπικό παράγοντα, σχέσεις οι οποίες συμβάλλουν στην κατανόηση της πολυπλοκότητας των κοινωνικών φαινομένων που αναλύονται στο πλαίσιο της παρούσας επιτόπιας έρευνας.

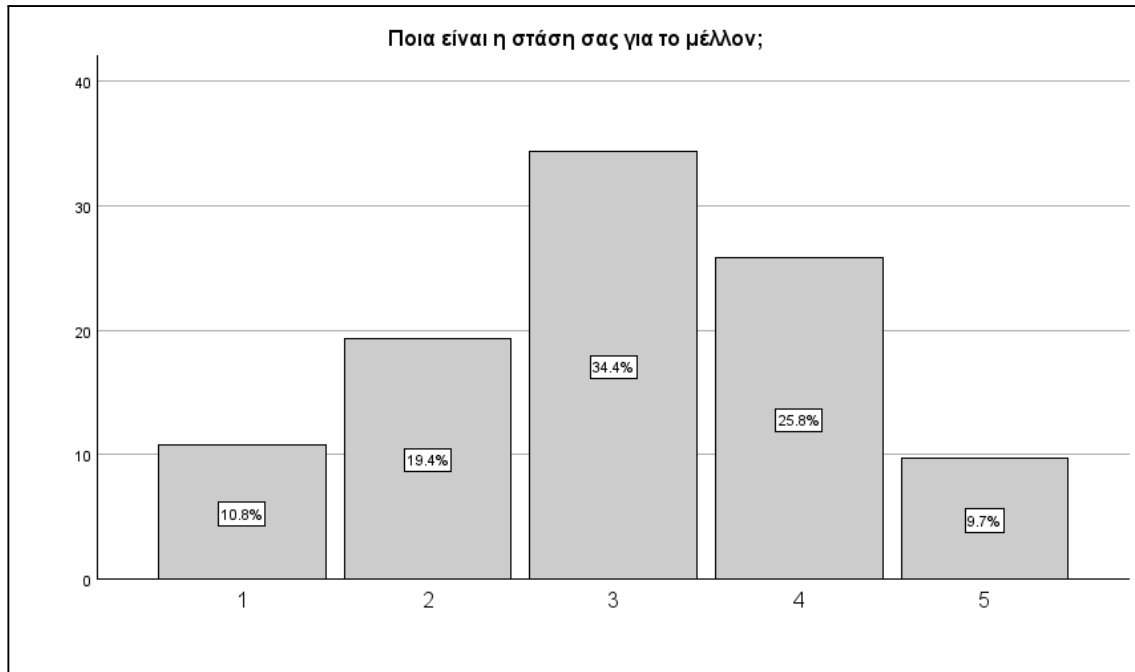
Εν προκειμένω, όπως φαίνεται και στο γράφημα 50, η πλειοψηφία των ερωτώμενων και σε ποσοστό 46,2% δήλωσε πως έχει επηρεαστεί πάρα πολύ από την την υγειονομική και ενεργειακή κρίση.

Γράφημα 50 - Στάσεις ερωτώμενων σχετικά με το πόσο έχουν επηρεαστεί από την πρόσφατη υγειονομική και ενεργειακή κρίση

Κατόπιν, οι ερωτώμενοι κλήθηκαν να απαντήσουν στο ερώτημα του ποια είναι η στάση τους για το μέλλον. Με κλίμακα από το 1 έως το 5 όπου 1 σημαίνει είμαι πολύ απαισιόδοξος και 5 είμαι πολύ αισιόδοξος, η πλειοψηφία των ερωτώμενων απάντησε πως δεν είναι ούτε

απαισιόδοξοι ούτε αισιόδοξοι (βλ. Γράφημα 50). Σε ό,τι αφορά τα ποιοτικά χαρακτηριστικά των εν λόγω απαντήσεων, τα άτομα συνέδεσαν την απάντησή τους με το γεγονός πως στις παρούσες κοινωνικοοικονομικές συνθήκες και με τις δυσκολίες που αντιμετωπίζουν αδυνατούν να κάνουν οποιαδήποτε σχεδιασμό για τη ζωή και την οικογένειά τους. Την ίδια στιγμή η πλειοψηφία των ερωτώμενων και σε ποσοστό 58,7% δήλωσε πως κάνουν σχέδια για το μέλλον, δείχνοντας μια θετικότερη στάση σε σχέση με τις προηγούμενες επιτόπιες έρευνες. Στις απαντήσεις των ερωτώμενων δεν καταγράφεται στατιστική σημαντικότητα σε σχέση με κοινωνικοδημογραφικά και χωρικά χαρακτηριστικά.

Γράφημα 51 - Στάσεις ερωτώμενων σχετικά με τη στάση τους για το μέλλον

Τέλος, ζητήσαμε από τους ερωτώμενους να μας απαντήσουν κατά πόσο θα τους ενδιέφερε να γνωρίσουν περισσότερα για το Παρατηρητήριο Κοινωνικής Ένταξης Νοτίου Αιγαίου. Η πλειοψηφία των ερωτηθέντων και σε ποσοστό 64,5% απάντησαν θετικά.

3.9. Συμπεράσματα

Φύλο

Η συμμετοχή των γυναικών στην έρευνα (61,3%) υπήρξε μεγαλύτερη από των ανδρών γεγονός που μπορεί να εξηγηθεί από την διάθεση συμμετοχής σε τέτοιου τύπου δράσεις λόγω της πιο ευάλωτης κοινωνικά θέσης τους καθώς και αποτελεί ένδειξη αναλογικά μεγαλύτερης συμμετοχής των γυναικών στα προνοιακά προγράμματα. Παρόμοια αναντιστοιχία του επιθυμητού δείγματος με τους προσέλθοντες υπέρ των γυναικών, είχε παρατηρηθεί και κατά τη διαδικασία των επιτόπιων ερευνών του έτους 2021 και του έτους 2022. Στην παρούσα επιτόπια έρευνα το ποσοστό υπερεκπροσώπησης είναι επίσης στον πληθυσμό μεταναστών. Όπως αποτυπώθηκε και στις επιτόπιες έρευνες των έτων 2021 και 2022, οι γυναίκες ανήκουν σε νεότερες ηλικιακές ομάδες, είναι περισσότερο μορφωμένες και διαθέτουν περισσότερες γλωσσικές και ψηφιακές δεξιότητες από τους άνδρες συμμετέχοντες. Παρά το υψηλότερο μορφωτικό τους επίπεδο οι γυναίκες φαίνεται να είναι περισσότερο ευάλωτες στον κίνδυνο κοινωνικού αποκλεισμού. Η κατανομή ανά φύλο έχει κοινά χαρακτηριστικά σε χωρικό επίπεδο και με κριτήριο το νομό.

Επιπλέον, οι γυναίκες φαίνεται να αποτελούν την πλειοψηφία κηδεμόνων μονογονεϊκών οικογενειών, στοιχείο το οποίο ενδέχεται να τις επιβαρύνει περισσότερο σχετικά με τις συνθήκες ακρίβειας. Σε ό,τι αφορά το ποσοστό ανεργίας, οι γυναίκες σε αντίθεση με τις επιτόπιες έρευνες του 2022 και αντίστοιχα με τις επιτόπιες έρευνες του 2021, εμφανίζουν αισθητά μεγαλύτερο ποσοστό ανεργίας σε σχέση με άνδρες. Η σχέση αυτή είναι αντιστρόφως ανάλογη εκείνης του προηγούμενου έτος. Ωστόσο, οι άνδρες εργαζόμενοι έχουν την τάση να εργάζονται άτυπα περισσότερο από τις γυναίκες, τάση που παρουσιάστηκε και κατά την περυσινή ερευνητική διαδικασία.

Ηλικιακές ομάδες

Η πλειονότητα των συμμετεχόντων στην έρευνα ανήκε στην ηλικιακή ομάδα 50 ετών και άνω. Η ηλικιακή κατανομή του δείγματος είναι όμοια με εκείνη του δείγματος των επιτόπιων ερευνών των ετών 2021 και 2022. Αντίστοιχη είναι και η ηλικιακή κατανομή αναμεταξύ των πολιτών αλλοδαπής καταγωγής που έλαβαν μέρος στις έρευνες. Οι ενδείξεις συνηγορούν πως η πλειονότητα των ευάλωτων στρωμάτων των κατοίκων της ΠΝΑ είναι άνθρωποι άνω των 50 ετών. Οι μεγαλύτεροι σε ηλικία εμφανίζονται λιγότερο καταρτισμένοι με χαμηλότερες ή και καθόλου ψηφιακές δεξιότητες καθώς και περιορισμένες ευκαιρίες ή/ και δυνατότητες διά βίου κατάρτισης.

Εκπαίδευση

Οι 2 στους 5 δεν έχουν ολοκληρώσει την υποχρεωτική εκπαίδευση, ενώ μόλις 1 στους 3 έχουν τελειώσει το Λύκειο, το ποσοστό των οποίων είναι μειωμένο κατά 4,7% σε σχέση με τις επιτόπιες έρευνες 2023. Μόλις το 5,1 % έχει πτυχίο ΑΕΙ / ΤΕΙ - ποσοστά 1,6 ποσοστιαίες μονάδες υψηλότερο σε σχέση με τις επιτόπιες έρευνες του 2022. Παράλληλα, δεν καταγράφηκαν πολίτες που έχουν προχωρήσει σε μεταπτυχιακές σπουδές. Σημειώνουμε πως δεν παρατηρούνται σημαντικές αποκλίσεις σε επίπεδο Περιφερειακής Ενότητας (Κυκλάδων - Δωδεκανήσου) μεταξύ των συμμετεχόντων στην έρευνα. Συνολικά, όπως αναφέρθηκε και παραπάνω, οι γυναίκες και τα άτομα κάτω των 30 κατέχουν υψηλότερο εκπαιδευτικό επίπεδο.

Δεξιότητες και δια βίου μάθηση

Η πλειοψηφία των συμμετεχόντων (53,8%) στην έρευνα δεν έχει γνώση Η/Υ, ποσοστό κατά περίπου 15 ποσοστιαίες μονάδες χαμηλότερο συγκριτικά με τις επιτόπιες έρευνες του έτους 2022. Η εικόνα αυτή παρουσιάζει παγιωμένη διαχρονικότητα καθώς και κατά την ερευνητική διαδικασία του 2021 είχε διαπιστωθεί ότι το 61,4% του δείγματος δε γνώριζε τη χρήση Η/Υ. Σημειώνουμε πως δεν προκύπτει σημαντική διαφοροποίηση όσον αφορά την ψηφιακή δεξιότητα μεταξύ των συμμετεχόντων στα Δωδεκάνησα και τις Κυκλάδες. Αντίστοιχα, οι γυναίκες φαίνεται πως διαθέτουν ψηφιακές δεξιότητες σε μεγαλύτερο βαθμό, όπως αντίστοιχα αποτυπώθηκε για το εκπαιδευτικό επίπεδο. Από την άλλη, και λόγω των δεξιοτήτων που απαιτούνται για εργασία στον τουριστικό κλάδο, το 71,7% των συμμετεχόντων δήλωσε πως γνωρίζει τουλάχιστον μία ξένη γλώσσα, κατά κύριο λόγο την αγγλική, ποσοστό κατά 20 ποσοστιαίες μονάδες υψηλότερο σε σχέση με τις επιτόπιες έρευνες του έτους 2022. Επιπλέον, όσο μεγαλώνει η ηλικία και όσο μικρότερο είναι το εκπαιδευτικό επίπεδο τόσο παρατηρούνται περισσότερες ελλείψεις στις δεξιότητες. Συνολικά, οι γλωσσικές δεξιότητες (όπως και οι ψηφιακές) σχετίζονται με την ηλικία και το εκπαιδευτικό επίπεδο των συνεντευξιζομένων. Από την άλλη, σύμφωνα με τα ευρήματα της έρευνας, οι αλλοδαποί πολίτες διαθέτουν ελαφρώς καλύτερες γλωσσικές δεξιότητες σε σχέση με τους ελληνικής καταγωγής.

Οικογενειακή κατάσταση

Σχετικά με την οικογενειακή κατάσταση των συνεντευξιζόμενων παρατηρήθηκε ότι ανήκουν κυρίως σε τρεις βασικές ομάδες: το 22,6% αυτών είναι έγγαμοι (έναντι 37,8% το 2021 και 22,1% του 2022), το 32,3% διαζευγμένοι ή σε διάσταση (έναντι 31,1% το 2021 και 37,2 το 2022), ενώ το 26,9% δεν υπήρξαν ποτέ έγγαμοι ή σε συμβίωση (έναντι 24,1% το 2021 και 29,2% το 2022). Παρατηρούνται παρόμοια χαρακτηριστικά με εκείνα της έρευνας των προηγούμενων ετών, με σημαντική διαφορά την αντιστροφή των ποσοστών μεταξύ των έγγαμων και των διαζευγμένων που έλαβαν μέρος στην πρώτη έρευνα και στις δύο επόμενες έρευνες.

Ανεργία

Το 76,3% των συνεντευξιζόμενων δήλωσαν άνεργοι και το 23,7% εργαζόμενοι. Το ποσοστό των εργαζόμενων είναι κατά 4,4 μονάδες αυξημένο σε σχέση με την περσινή μέτρηση (71,9%) και

14,4 δέκα μονάδες αυξημένο σε σχέση με τις επιτόπιες έρευνες 2021 (18,6%). Το ποσοστό των ανέργων είναι σημαντικά υψηλότερο εκείνου που επιλέχθηκε κατά την αρχική στρωματοποίηση του δείγματος, παρέχοντας ενδείξεις αφενός της επιμονής των συνθηκών φτώχειας για τον άνεργο πληθυσμό και αφετέρου της συνακόλουθης μεγαλύτερης διάθεσης των ανέργων να συμμετάσχουν στην έρευνα. Το 19,7% όσων δήλωσαν άνεργοι δεν είναι εγγεγραμμένοι στην Δημόσια Υπηρεσία Απασχόλησης (Δ.ΥΠ.Α. πρώην ΟΑΕΔ), ποσοστό σημαντικά χαμηλότερο σε σχέση με εκείνο που καταγράφηκε το 2022 (32,1%). Σχεδόν στο σύνολό τους δεν αναζητούν εργασία και παρουσιάζουν παρόμοια χαρακτηριστικά με αυτά που αποτυπώθηκαν και στις επιτόπιες έρευνες τους προηγούμενου έτους. Από αυτούς, το 63,4% είναι γυναίκες, το 69% άνω των 50 ετών και το 46,5% απόφοιτοι Δημοτικού ή Γυμνασίου. Παρατηρούμε μείωση του σχετικού ποσοστού για τους αποφοίτους Δημοτικού, αλλά αύξηση για τα άτομα άνω των 50 ετών. Μια ακόμη διαφορά σε σχέση με τις επιτόπιες έρευνες του 2022 είναι ότι, ενώ τότε ο επιμερισμός μεταξύ πολιτών ελληνικής και αλλοδαπής καταγωγής δεν παρουσίαζε διαφοροποίηση σε σχέση με τον καταμερισμό τους στο συνολικό δείγμα, στις φετινές έρευνες οι πολίτες που δήλωσαν άνεργοι ήταν στην πλειοψηφία τους (80,3%) ελληνικής καταγωγής.

Εργασία

Οι εργαζόμενοι αποτυπώθηκε πως σε μεγάλο ποσοστό της τάξης του 50,4% εργάζεται σε καθεστώς εργασιακής επισφάλειας, σημαντικά αυξημένο σε σχέση με τα δύο προηγούμενα έτη όπου και το αντίστοιχο ποσοστό έφτανε περί το 60%. Η αύξηση αυτή οφείλεται κατά κύριο λόγο στην αύξηση της μερικής απασχόλησης από 5,4% σε 33,3%. Επιπλέον, το ποσοστό των εργαζόμενων με πλήρη απασχόληση αθροίζονται στο 12,3%, ποσοστό σημαντικά χαμηλότερο του περυσινού ευρύματος (33,3%). Το ποσοστό της άτυπης εργασίας φαίνεται να σταθεροποιείται σε ποσοστά άνω του 40% και συγκεκριμένα στις έρευνες του 2023 καταγράφηκε ως 45,8%.

Στέγαση

Η πλειονότητα των συμμετεχόντων στην έρευνα διαμένει σε ενοικιαζόμενη κατοικία (45,2%), ενώ το 29% αυτών σε ιδιόκτητη. Το 20,4% ζει σε παραχωρημένη κατοικία ή φιλοξενείται. Στη παρούσα έρευνα δε συμμετείχαν άστεγοι πολίτες ή πολίτες που να διαμένουν σε καταυλισμό. Τα χαρακτηριστικά αυτά είναι αντίστοιχα με αυτά που εντοπίστηκαν κατά την ερευνητική διαδικασία του 2022, με ελαφρά απόκλιση της τάξης του 3,7%. Ο κίνδυνος αστεγίας είναι είναι χαμηλός για τους ερωτώμενους, αφού το 64,5% αυτών απάντησαν πως δεν κινδυνεύουν καθόλου να περιέλθουν σε κατάσταση αστεγίας. Από την άλλη, τα άτομα που δήλωσαν πως κινδυνεύουν περισσότερο ή λιγότερο από την αστεγία απάντησαν σε ποσοστό 59,4% πως η κύρια αίτια είναι η αδυναμία καταβολής ενοικίου ή άλλων υποχρεώσεων (π.χ. δανειακές υποχρεώσεις).

Υγειονομική περίθαλψη και άτομα με αναπηρία

Η πλειοψηφία των ερωτώμενων (34,4%) δήλωσε πως οι υπηρεσίες/δομές υγείας δεν έχουν βελτιωθεί καθόλου, ενώ η δεύτερη πιο κοινή απάντηση ήταν (26,9%) ήταν ούτε πολύ ούτε λίγο. Παράλληλα, το 32,3% δήλωσε πως υπάρχει ανάγκη αύξησης του αριθμού των γιατρών, το 31,2% δήλωσε πως δεν είναι σε θέση να προτείνει κάτι σχετικά, ενώ το 30,1% δήλωσε πως δεν υπάρχει κάτι που να χρειάζεται βελτίωση.

Παράλληλα, οι ερωτώμενοι σε ποσοστό 40,9% ανέδειξαν πως δεν είναι καθόλου εύκολη η μετακίνηση των ατόμων με αναπηρία.

Οικογένεια, Προοπτικές και σχέδια για το μέλλον

Η καθημερινότητα των συνεντευξιζόμενων φαίνεται να κυριαρχείται από τη φροντίδα της οικογένειας. Συγκεκριμένα, σε σχετική ερώτηση όπου ζητήθηκε από τους/τις συνεντευξιζόμενους/ες να περιγράψουν τις καθημερινές τους δραστηριότητες, το 44,1% των ερωτώμενων δήλωσε πως κάνει καθημερινά δραστηριότητες με την οικογένεια του, ωστόσο αυτές αφορούν απλές δραστηριότητες μέσα στο σπίτι, όπως η συζήτηση με τα μέλη της οικογένειας (61,3%) και το οικογενειακό γεύμα (58,1%). Στο γενικότερο πλαίσιο, οι συνεντευξιζόμενοι δήλωσαν πως βασίζονται σε μεγάλο ποσοστό στα μέλη της οικογένειας τους (54,8%) όταν αντιμετωπίζουν κάποιο πρόβλημα ανεξαρτήτου φύσεως.

Για την πλειοψηφία των ερωτηθέντων (63,4%) η καθημερινή τους ζωή έχει επηρεαστεί από κάποιο δύσκολο γεγονός. Ο επικαθορισμός της καθημερινής ζωής των ερωτηθέντων από ζητήματα διαβίωσης γίνεται φανερός και από το γεγονός πως σημαντική μερίδα των ωφελούμενων δεν έχει κάποιο σχέδιο βελτίωσης των δεξιοτήτων προς το στόχο της αναζήτησης νέων ευκαιριών βελτίωσης της διαβίωσης τους. Συγκεκριμένα, οι συνεντευξιζόμενοι/ες ερωτήθηκαν σε ποιον τομέα θα ήθελαν να βελτιώσουν τις δεξιότητες τους. Εδώ η πλειοψηφία των ερωτώμενων 45,1% δήλωσαν πως δεν ενδιαφέρονται να αναπτύξουν τις δεξιότητες τους σε κανένα κλάδο.

Από την άλλη, η πλειοψηφία των ερωτώμενων απάντησε πως δεν είναι ούτε απαισιόδοξοι ούτε αισιόδοξοι σχετικά με το μέλλον τους. Σε ό,τι αφορά τα ποιοτικά χαρακτηριστικά των εν λόγω απαντήσεων, τα άτομα συνέδεσαν την απάντησή τους με το γεγονός πως στις παρούσες κοινωνικοοικονομικές συνθήκες και με τις δυσκολίες που αντιμετωπίζουν αδυνατούν να κάνουν οποιοδήποτε σχεδιασμό για τη ζωή και την οικογένειά τους. Την ίδια στιγμή, η πλειοψηφία των ερωτώμενων και σε ποσοστό 58,7% δήλωσε πως κάνουν σχέδια για το μέλλον, δείχνοντας μια θετικότερη στάση σε σχέση με τις προηγούμενες επιτόπιες έρευνες.

4. Συνθήκες διαβίωσης και φαινόμενα φτώχειας και κοινωνικού αποκλεισμού σε επίπεδο Δήμου

Στην παρούσα ενότητα περιγράφονται τα ποιοτικά ευρήματα των ερευνών όπως προέκυψαν από τις συνεντεύξεις με α) με τους Κοινωνικούς Λειτουργούς των Κέντρων Κοινότητας και των Δήμων, β) με αιρετά πρόσωπα – εκπροσώπους των Δήμων, αλλά και γ) με ωφελούμενους των Κέντρων Κοινότητας - δικαιούχους ΤΕΒΑ και με βάση τη μεθοδολογία της έρευνας η οποία περιγράφεται αναλυτικά στην [ενότητα 2](#). Η παρούσα ενότητα διαρθρώνεται ως εξής:

- αρχικά περιγράφονται τα κύρια ποιοτικά ευρήματα ανά Δήμο και ομάδα συνεντευξιζόμενου (ενότητες 4.1-4.17). Η ανάλυση ανά Δήμο και ομάδα συνεντευξιζόμενου εξυπηρετεί περαιτέρω την καταγραφή και ανάπτυξη των διαφορετικών διαστάσεων του υπό διερεύνηση φαινομένου καθώς και την ανάδειξη της συνθετότητας του. Πιο συγκεκριμένα, όπως διαπιστώθηκε και από ποσοτικά ευρήματα και σε συνέχεια των επιτόπιων ερευνών του 2021 και 2022, σε κάθε νησί αλλά και ανά κατηγορία συνεντευξιζόμενου εντοπίζονται ιδιαίτερα αίτια κοινωνικού αποκλεισμού. Για την παρουσίαση των ποιοτικών ευρημάτων της έρευνας αξιοποιήθηκαν το προφίλ κάθε Δήμου καθώς και οι γραπτές αναφορές, όπως αυτές συντάχθηκαν από την έκαστη ερευνητική ομάδα και βρίσκονται στο αποθετήριο του έργου. Η παρουσίαση των συμπερασμάτων ανά Δήμο γίνεται με βάση την ημερομηνία διενέργειας των επιτόπιων ερευνών.
- Κατόπιν, αναπτύσσονται τα συνολικά ευρήματα της ποιοτικής έρευνας τα οποία και συνδέονται συστηματικά με τα ερευνητικά ερωτήματα (ενότητα 4.18). Για την ανάλυση των ευρημάτων χρησιμοποιήθηκε ως μέθοδος η θεματική ανάλυση περιεχομένου η οποία περιγράφεται στην [ενότητα 2](#). Με την αξιοποίηση της μεθόδου ανάλυσης περιεχομένου πραγματοποιήθηκε εις βάθος διερεύνηση των συνθηκών διαβίωσης του πληθυσμού, των παραγόντων των φαινομένων υλικής και κοινωνικής στέρησης, της κατάστασης των υπηρεσιών πρόνοιας και φροντίδας αλλά και πιθανών προτάσεων και λύσεων σύμφωνα με την εμπειρία των συνεντευξιζόμενων από το πεδίο εργασίας τους και με στόχο την ολιστική κατανόηση τους.
- Το σύνολο της ενότητας διατρέχει συγκριτική ανάλυση σε σχέση με τα ευρήματα των Επιτόπιων Ερευνών 2021 και 2022, όπου αυτό είναι εφικτό με βάση τα διαθέσιμα στοιχεία.

4.1. Δήμος Πάρου

Γενικά εισαγωγικά στοιχεία του Δήμου Πάρου

Η Πάρος είναι το τρίτο σε έκταση μεγαλύτερο νησί των Κυκλάδων (έκταση 193,308 τ.χλμ.), με πρωτεύουσα την Παροικιά. Σύμφωνα με την απογραφή του 2021, ο πληθυσμός της είναι 14.290 κάτοικοι. Διοικητικά ανήκει στην Περιφερειακή ενότητα Πάρου μαζί με την Αντίπαρο. Η οικονομία της στηρίζεται κυρίως στον τριτογενή τομέα, ενώ σημαντικά έσοδα προσφέρει και ο πρωτογενής τομέας, με τη γεωργία, τη κτηνοτροφία, τη μελισσοκομία καθώς και ο δευτερογενής με την τυροκομία, την οινοποιεία και τις κατασκευές. Σύμφωνα με τα στοιχεία του 2022, υπάρχουν 80 μέλη νοικοκυριών δικαιούχοι ΕΕΕ. Από αυτούς/ές, το 6,25% είναι μέλη μονογονεϊκών οικογενειών, το 5,00% είναι αλλοδαποί και το 56,25% είναι εγγεγραμμένοι στη Δ.ΥΠ.Α..

Ο Δήμος Πάρου θεωρείται ένας κατεξοχήν τουριστικός προορισμός, αλλά και ένα νησί "δύο ταχυτήτων", αφενός με μεγάλη ζήτηση εργασίας τους θερινούς μήνες και αφετέρου με "νεκρική σιγή" τους χειμερινούς, χωρίς την ύπαρξη ακραίων περιστατικών υλικής και κοινωνικής αποστέρησης. Το άνοιγμα του τουρισμού μετά το τέλος της πανδημίας πέρα από την οικονομική ανάπτυξη, έχει βοηθήσει τους πολίτες στην αποδοχή της διαφορετικότητας, όπως και στην ενσωμάτωση των νέων στοιχείων στον τοπικό κοινωνικό ιστό.

Σχετικά με τις προκλήσεις που αντιμετωπίζει το νησί, αναφέρθηκαν τα ζητήματα της δυσκολίας εύρεσης εργασίας κατά τους χειμερινούς μήνες, της περιορισμένης πρόσβασης στη δημόσια υγεία, της έλλειψης υποστηρικτικών δομών καθώς και της λειτουργίας των βρεφονηπιακών σταθμών, ώστε να μπορούν να εργάζονται οι γυναίκες-μητέρες.

Εκείνο, όμως, το ζήτημα που απασχολεί ιδιαίτερα τους κατοίκους σχετίζεται με δυσκολία εύρεσης κατοικιών προς ενοικίαση. Ο Δήμος για να αντιμετωπίσει το προαναφερθέν πρόβλημα, έχει ήδη αναλάβει τον χώρο του παλιού αεροδρομίου προκειμένου να μετατραπεί σε σπίτια και να διατεθεί σε δημοτικούς υπαλλήλους, ενώ έχει ήδη βρεθεί ένα ξενοδοχείο ώστε να στεγαστούν προσωρινά αστυνομικοί, λιμενικοί, εκπαιδευτικοί κ.τ.λ. Ωστόσο, αποτυπώθηκε η αναγκαιότητα της μίσθωσης επιπλέον ακινήτων προς διάθεση σε δημοτικούς υπαλλήλους, ώστε να μη χρειάζεται να εγκαταλείψουν τις θέσεις τους εξαιτίας του εν λόγω ζητήματος.

Κύρια ποιοτικά ευρήματα από τις συνεντεύξεις με τα στελέχη του Δήμου και του Κέντρου Κοινότητας

Παρακάτω αναπτύσσονται τα κύρια ποιοτικά ευρήματα από τις διαδικτυακές συνεντεύξεις με τα στελέχη του Δήμου και του Κέντρου Κοινότητας Πάρου. Κατά τη διάρκεια των συνεντεύξεων

αναπτύχθηκαν στοιχεία σχετικά με τα χαρακτηριστικά του νησιού και των κατοίκων του, τα προβλήματα που αντιμετωπίζουν τα άτομα που βρίσκονται σε υλική αποστέρηση ή υπό τον κίνδυνο αυτής με έμφαση στην αστεγία και την ενεργειακή ένδεια καθώς και τις πολιτικές και δράσεις που υλοποιούν οι τοπικοί φορείς με στόχο την ενίσχυση της κοινωνικής συνοχής. Τα παραπάνω αναπτύχθηκαν υπό μία συγκριτική οπτική σε σχέση με τις προηγούμενες επιτόπιες έρευνες, οι οποίες πραγματοποιήθηκαν στο νησί.

Σχετικά με τη γενικότερη λειτουργία των κοινωνικών υπηρεσιών, τονίστηκε για ακόμη μια φορά η σοβαρή υποστελέχωση του Τμήματος Κοινωνικής Μέριμνας, όπως και του Κέντρου Κοινότητας καθώς και του προγράμματος «Βοήθεια στο Σπίτι», η οποία προκαλεί σημαντικά εμπόδια στην άσκηση της κοινωνικής πολιτικής σε τοπικό επίπεδο. Ειδικότερα, η αύξηση των αρμοδιοτήτων του Κέντρου Κοινότητας – δεδομένου ότι ανά τακτά χρονικά διαστήματα προστίθενται και νέες υποχρεώσεις – δε συνοδεύτηκε από ανάλογη αύξηση του προσωπικού, με αποτέλεσμα να μην προλαβαίνουν να επικαιροποιούνται οι γνώσεις τους προκειμένου να εξυπηρετούνται οι πολίτες.

Το μοναδικό στέλεχος⁸ του Κέντρου Κοινότητας, το οποίο είναι παράλληλα το μόνο άτομο που ανήκει στην Ομάδα Προστασίας Ανηλίκων (ΟΠΑ)⁹ του Δήμου Πάρου, αναφέρθηκε στο γεγονός ότι, παρόλο που δεν υπάρχουν ακραία φαινόμενα αποστέρησης στο νησί, βασικό ζήτημα αποτελεί η γενικότερη έλλειψη παροχών, όπως των υγειονομικών, καθώς και η έλλειψη υποστηρικτικών Δομών, γεγονός που με τη σειρά του επηρεάζει την κοινωνική συνοχή του τόπου, με σημαντικές προεκτάσεις και στην οικογένεια. Το πρόβλημα αυτό οδηγεί επί της ουσίας σε μια ανακύκλωση των περιστατικών και πηγάζει κυρίως από την υπερβολική προσήλωση στον τουρισμό, παραμερίζοντας προγράμματα κοινωνικού και εκπαιδευτικού περιεχομένου και υποβαθμίζοντας τη σημασία τους στην αντιμετώπιση των κοινωνικών ανισοτήτων.

Η προαναφερθείσα έλλειψη των υποστηρικτικών Δομών επηρεάζει τις ευάλωτες πληθυσμιακά ομάδες, όπως τους ηλικιωμένους που απομονώνονται στις οικίες τους χωρίς να καλύπτονται οι βασικές τους ανάγκες, μια πρακτική που ουσιαστικά αποτελεί μια νέα μορφή ιδρυματοποίησης. Επιπρόσθετα, η εν λόγω έλλειψη δυσκολεύει ιδιαίτερα τις μονογονεϊκές οικογένειες ή τις εν διαστάσει, οι οποίες μάλιστα κρίνονται ως οι πλέον ευάλωτες κοινωνικά ομάδες τα τελευταία δύο χρόνια. Οι συγκεκριμένες οικογένειες προσπαθούν να δημιουργήσουν εκ νέου μια νέα πραγματικότητα χωρίς τις ανάλογες Δομές και υπηρεσίες, όπως ένα ΚΔΑΠ για την πρωινή απασχόληση των παιδιών ή ένα ευέλικτο ωράριο εργασίας.

⁸ Στο Κέντρο Κοινότητας την τρέχουσα χρονική περίοδο εργάζεται ένας διοικητικός υπάλληλος που έχει σταλεί από τον Δήμο μέσω των συμβάσεων Covid και ασφαλιστικών μέτρων, ο οποίος δε συγκαταλέγεται στο προσωπικό του Κέντρου, ενώ η ψυχολόγος του Κέντρου Κοινότητας εξακολουθεί να βρίσκεται σε άδεια μητρότητας.

⁹ Οι συγκεκριμένες Ομάδες είναι αρμόδιες για την υλοποίηση κοινωνικών ερευνών όταν εγείρονται ζητήματα παραμέλησης ή/και κακοποίησης ανηλίκων και ως εκ τούτου, αποτελούνται από κοινωνικούς λειτουργούς.

Σύμφωνα με τους/τις συνεντευξιαζόμενους/ες, ουσιαστικές διαφορές με την περσινή χρονιά δεν υπάρχουν. Ωστόσο, κάνοντας μια συνολική αποτίμηση, παρατηρήθηκε ότι, ενώ στις αρχικές έρευνες του Παρατηρητηρίου είχε δηλωθεί ότι οι εισαγγελικές παραγγελίες αφορούσαν σε μέσης ή υψηλότερης κοινωνικο-οικονομικής κατάστασης οικογένειες, στις φετινές έρευνες φαίνεται ότι αφορούν σε χαμηλότερα κοινωνικο-οικονομικά στρώματα. Πρόκειται για άτομα/νοικοκυριά που, παρά τη μεγάλη άνθιση του τουρισμού, δεν κατάφεραν να αναβαθμίσουν το βιοτικό τους επίπεδο και να αντιμετωπίσουν τις δυσκολίες στην εύρεση εργασίας και κατ’ επέκταση στην οικονομική τους κατάσταση. Οι εν λόγω δυσκολίες είναι πιθανό να επιφέρουν συγκρούσεις μέσα στην οικογένεια με συνέπεια και τα παιδιά να μεταφέρουν τη βία στο σχολείο ή να γίνονται δέκτες σχολικού εκφοβισμού.

Σχετικά με τα άτομα και τα νοικοκυριά που δέχονται βοήθεια από το Κέντρο Κοινότητας, αυτά είναι κυρίως νόμιμοι μετανάστες, οι οποίοι εμφανίζουν χαμηλά εισοδήματα καθώς και οι περισσότεροι εργάζονται άτυπα και γίνονται δέκτες προνοιακών επιδομάτων καθώς και οι ηλικιωμένοι που δεν εργάζονται. Παράλληλα, υπάρχουν και άτομα που δεν ψάχνουν για εργασία, ενώ υπάρχει και ένα σύνθημα μοτίβο κατά το οποίο οι άνδρες εργάζονται όλο τον χρόνο π.χ. στην οικοδομή, σε αντίθεση με τις γυναίκες που εργάζονται το καλοκαίρι σε ξενοδοχεία και το χειμώνα μπαίνουν στο ταμείο ανεργίας. Επίσης, έγινε λόγος και για την κουλτούρα πολλών οικογενειών που εργάζονται κατ’ αυτόν τον τρόπο, η οποία υπαγορεύει ότι όλοι συνεισφέρουν στο οικογενειακό εισόδημα, ενώ τα μεγαλύτερα παιδιά – ανεξαρτήτως ηλικίας - προσέχουν τα μικρότερα, ειδικά τους θερινούς μήνες που δουλεύουν και οι δύο γονείς.

Πέρα από τα παραπάνω, αναφέρθηκαν οι καλές πρακτικές του Κέντρου Κοινότητας, όπως η πολύ καλή συνεργασία με την εργασιακή σύμβουλο της ΔΥΠΑ, η οποία ασχολείται ιδιαιτέρως με άτομα που λαμβάνουν προνοιακά επιδόματα και τα διασυνδέει με θέσεις εργασίας – όταν αυτό είναι εφικτό. Παράλληλα, γίνονται δωρεές παιδικών ρούχων, ενώ σε οικογένειες που δικαιούνται κάποιο επίδομα, παρέχουν είδη πρώτης ανάγκης. Πολύ καλή συνεργασία υπήρξε και με τη σχολική ψυχολόγο του ΕΠΑΛ, καθώς σημειώθηκαν περιστατικά φυγών ανηλίκων από το σπίτι τους, όπως και περιστατικά διαβίωσης παιδιών σε τροχόσπιτο χωρίς παροχή ρεύματος και νερού. Μια επιπλέον καλή πρακτική του Δήμου Πάρου αφορά μια τοπική επιχείρηση (φούρνος-ζαχαροπλαστέιο), η οποία διανέμει σε οικογένειες με παιδιά αρτοπαρασκευάσματα περίπου 3 φορές την εβδομάδα.

Παράλληλα, έγινε αναφορά για τα επόμενα βήματα που αφορούν τη νέα προγραμματική περίοδο, εν αναμονή μάλιστα της επιστροφής της ψυχολόγου του Κέντρου Κοινότητας, που είναι, μεταξύ άλλων, η δημιουργία ενός ΚΔΑΠ, η λειτουργία Σχολών Γονέων, όπως και η ενημέρωση των Διευθυντών/εκπαιδευτικών στα σχολεία σχετικά με την παραμέληση και κακοποίηση ανηλίκων. Από την πλευρά του, ο Δήμος προγραμματίζει την περαιτέρω στελέχωση

των κοινωνικών Δομών, περισσότερες συνέργειες με άλλους φορείς, ενώ υπάρχει η πρόθεση για τη δημιουργία ενός ΚΕΠ Υγείας και ενός σταθμού άνοιας.

Ολοκληρώνοντας, τονίστηκε ότι υπάρχει ανάγκη για ένα ολοκληρωμένο δίκτυο κοινωνικής προστασίας με επαρκώς στελεχωμένες τις υπάρχουσες κοινωνικές υπηρεσίες, αλλά και για νέες υποστηρικτικές Δομές, όπως ένας ξενώνας φιλοξενίας αστέγων ή/και κακοποιημένων γυναικών. Δεδομένου ότι οι συνθήκες διαβίωσης είναι δύσκολες για όλους τους πολίτες, εξαιτίας και της παγιωμένης πλέον ακρίβειας, απαιτούνται αλλαγές σε κεντρικό επίπεδο. Τέλος, σημειώθηκε πως καθώς είναι γνωστό ότι το κομμάτι της κοινωνικής πρόνοιας στους Δήμους και την τοπική αυτοδιοίκηση είναι αφανές για να προστατευτεί η ιδιωτικότητα και η αξιοπρέπεια των νοικοκυριών που είναι δέκτες προνοιακών επιδομάτων, είναι αναγκαίο να υπάρξουν ολοκληρωμένες παρεμβάσεις, ώστε να μην υπονομεύεται η κοινωνική συνοχή και ποιότητα ζωής των κατοίκων.

4.2. Δήμος Άνδρου

Γενικά εισαγωγικά στοιχεία του Δήμου Άνδρου

Ο Δήμος Άνδρου έχει συνολική έκταση 379,20 τ.χλμ. και πληθυσμό 8.883 κατοίκους (απογραφή 2021). Βρίσκεται στο βορειότερο άκρο των Κυκλάδων και βόρεια της Τήνου. Με την ηπειρωτική Ελλάδα συνδέεται ακτοπλοϊκώς μέσω της Ραφήνας. Όσον αφορά την οικονομία του νησιού, μέχρι τις αρχές του 19ου αιώνα στηριζόταν στη γεωργία και τη κτηνοτροφία. Έπειτα, η οικονομία του νησιού σχετίστηκε με τη ναυτιλία και το εμπόριο, μετατρέποντας το νησί σε ναυτιλιακό και οικονομικό κέντρο.

Αναφορικά με την κοινωνικο-οικονομική οργάνωση του νησιού, σήμερα οι κάτοικοι απασχολούνται στον τουρισμό και στα ναυτιλιακά, δεδομένης και της μακράς ναυτικής παράδοσης του νησιού. Παράλληλα, είναι εμφανείς – αν και σε μικρότερο βαθμό – η γεωργία, η κτηνοτροφία και η αλιεία. Επιπλέον, τον τελευταίο χρόνο έχουν αναπτυχθεί μικρές μονάδες τυποποιημένων προϊόντων ανδριώτικης γης, όπως τυριών, αλλαντικών, κρασιών και μπύρας.

Σύμφωνα με στοιχεία του 2022, υπάρχουν 286 μέλη νοικοκυριών δικαιούχοι ΕΕΕ. Από αυτούς/ές, το 1,75% είναι μέλη μονογονεϊκών οικογενειών, το 48,25% είναι αλλοδαποί και το 40,91% είναι εγγεγραμμένοι στη Δ.ΥΠ.Α..

Στα θετικά χαρακτηριστικά του νησιού συγκαταλέγεται το γεγονός ότι υπάρχει ένα καλός μέσος όρος διαβίωσης στο νησί χωρίς ακραία περιστατικά υλικής και κοινωνικής αποστέρησης. Ωστόσο, ένα από τα μεγαλύτερα προβλήματα που αντιμετωπίζει ο Δήμος είναι οι μεγάλες χιλιομετρικές αποστάσεις και τα λίγα δρομολόγια της δημοτικής συγκοινωνίας με αρκετά υψηλό αντίτιμο. Ταυτόχρονα, έχει καταγραφεί μείωση του πληθυσμού κατά την τελευταία απογραφή, ο οποίος μεταναστεύει είτε στο εσωτερικό είτε στο εξωτερικό χωρίς έχει πρόθεση να επιστρέψει, γεγονός που φαίνεται και από τις σχολικές εγγραφές. Το ζήτημα της στέγασης αποτελεί άλλη μια πρόκληση του Δήμου, καθώς αφενός δεν υπάρχουν διαθέσιμες οικίες και αφετέρου τα ενοίκια είναι πολύ υψηλά. Η δημοτική αρχή, η οποία την τρέχουσα χρονική περίοδο παρέχει στο Μπατσί τρεις οικίες σε ιατρούς, κάνει τα μέγιστα ώστε οι δημοτικοί υπάλληλοι να μην εγκαταλείπουν τις θέσεις τους, εξαιτίας της μη εύρεσης στέγης.

Κύρια ποιοτικά ευρήματα από τις συνεντεύξεις με τα στελέχη του δήμου και του Κέντρου Κοινότητας

Παρακάτω αναπτύσσονται τα κύρια ποιοτικά ευρήματα από τις διαδικτυακές συνεντεύξεις με τα στελέχη του Δήμου και του Κέντρου Κοινότητας Άνδρου. Κατά τη διάρκεια των συνεντεύξεων αναπτύχθηκαν στοιχεία σχετικά με τα χαρακτηριστικά του νησιού και των κατοίκων του, τα

προβλήματα που αντιμετωπίζουν τα άτομα που βρίσκονται σε υλική αποστέρηση ή υπό τον κίνδυνο αυτής με έμφαση στην αστεγία και την ενεργειακή ένδεια καθώς και τις πολιτικές και δράσεις που υλοποιούν οι τοπικοί φορείς με στόχο την ενίσχυση της κοινωνικής συνοχής. Τα παραπάνω αναπτύχθηκαν υπό μία συγκριτική οπτική σε σχέση με τις προηγούμενες επιτόπιες έρευνες, οι οποίες πραγματοποιήθηκαν στο νησί.

Αρχικά, η έδρα του Κέντρου Κοινότητας του Δήμου Άνδρου βρίσκεται στη Χώρα, αλλά έχει δημιουργηθεί και ένα γραφείο στο Μπατσί, προκειμένου να διευκολύνονται οι πολίτες λόγω των μεγάλων αποστάσεων στο νησί. Το Κέντρο Κοινότητας εξακολουθεί να υποστηρίζεται από τις δύο κοινωνικές λειτουργούς, οι οποίες είναι και μέλη της Ομάδας Προστασίας Ανηλίκων (ΟΠΑ). Ο όγκος της εργασίας είναι μεγάλος, αφού ασχολούνται όχι μόνο με τα επιδόματα, όπως το ΚΕΑ, το στέγασης, τα αναπηρικά, αλλά και με τις εισαγγελικές εντολές, τη συμβουλευτική και τις παραπομπές.

Σύμφωνα με τους/τις συνεντευξιζόμενους/ες, η συστέγαση του Κέντρου Κοινότητας με το ΚΕΠ και με το «Βοήθεια στο Σπίτι» έχει το μειονέκτημα ότι δεν υπάρχει ιδιωτικότητα για τους πολίτες που βρίσκονται σε ανάγκη, αλλά έχει και θετικά σημεία: ένας πολίτης ερχόμενος για ένα θέμα στο ΚΕΠ (π.χ. μια βεβαίωση), είναι εύκολο να έρθει και στο Κέντρο Κοινότητας για ένα άλλο θέμα. Επίσης, καθώς το Κέντρο δεν έχει ψυχολόγο, συνεπικουρείται από τους δύο ψυχολόγους του προγράμματος «Βοήθεια στο Σπίτι», αλλά και το αντίστροφο, δηλ. το «Βοήθεια στο Σπίτι» συνεπικουρείται από τους κοινωνικούς λειτουργούς του Κέντρου Κοινότητας. Επομένως, υπάρχει μια αλληλοσυμπλήρωση των παραπάνω υπηρεσιών.

Αναφορικά με τις διαφορές που έχουν σημειωθεί σε σχέση με τα προηγούμενα χρόνια, αυτές αφορούν κυρίως το γεγονός ότι οι αρμοδιότητες του Κέντρου Κοινότητας έχουν διευρυνθεί καθώς οι πολίτες δεν έρχονται μόνο για τα επιδόματα, αλλά ενδιαφέρονται και για τη συμβουλευτική. Επίσης, στο νησί δεν υπάρχει σταθερή εργασία ούτε οι κατάλληλες υποδομές, όπως οι υγειονομικές, γεγονός που έχει δημιουργήσει ειδικά σε νέες οικογένειες μια τάση φυγής, επιφέροντας μια σχετική συρρίκνωση του πληθυσμού.

Πέρα από τα παραπάνω, τα άτομα και τα νοικοκυριά αντιμετωπίζουν αυξημένες δυσκολίες εξαιτίας ενός συνδυασμού προβλημάτων, που σχετίζονται με τα οικονομικά, την ανεργία και τα θέματα υγείας, ενώ αρκετά από τα σπίτια των κατοίκων αφορούν σε παλαιά κτίσματα με προβλήματα θέρμανσης. Παράλληλα, παρατηρείται ραγδαία αύξηση των διαζυγίων και των μονογονεϊκών οικογενειών κάθε χρόνο, που πυροδοτείται κυρίως από τα προαναφερθέντα προβλήματα. Επιπλέον, τονίστηκε η αύξηση της ενδοοικογενειακής βίας σε γυναίκες και παιδιά, αλλά και των συγκρουσιακών διαζυγίων με επίκεντρο τη διεκδίκηση των τέκνων, όπως και των ψυχιατρικών περιστατικών. Για τις μονογονεϊκές οικογένειες δίνονται περισσότερα μόρια για τους βρεφονηπιακούς σταθμούς καθώς και στην απασχόληση, ενώ τα ψυχιατρικά περιστατικά αναλαμβάνονται από την κινητή μονάδα της ΕΠΑΨΥ – με δυσκολία βέβαια καθώς τα

περιστατικά είναι πολλά - , αλλά και μέσω της ανάπτυξης της τηλεψυχιατρικής στο Κέντρο Υγείας.

Καθώς η Άνδρος είναι ένα μεγάλο σε έκταση νησί με 3 Δημοτικές Ενότητες (Υδρούσα, Χώρα και Κόρθι), το πρόγραμμα «Βοήθεια στο Σπίτι», αποτελούμενο από 2 ψυχολόγους, 2 νοσηλεύτριες και 3 οικιακές βοηθούς, έρχεται σε επαφή με ευάλωτες πληθυσμιακά ομάδες, ακόμη και σε απομονωμένες περιοχές, σε συνεργασία με την τοπική αυτοδιοίκηση. Οι πολίτες που εξυπηρετούνται από το συγκεκριμένο πρόγραμμα είναι κυρίως ηλικιωμένοι, μοναχικοί, άτομα με αναπηρίες που αντιμετωπίζουν προβλήματα διαβίωσης ή χρειάζονται ψυχολογική υποστήριξη. Όμως, εν δυνάμει μπορούν να εξυπηρετήσουν κάθε πολίτη που βρίσκεται σε ανάγκη.

Το «Βοήθεια στο Σπίτι» έπαιξε σημαντικό ρόλο και κατά την περίοδο της πανδημίας. Ειδικότερα, είχε δημιουργηθεί γραμμή βοήθειας προς τους πολίτες πριν ακόμα ξεσπάσει η πανδημία, προσεγγίζοντας άτομα και νοικοκυριά σε απομονωμένα χωριά. Κατά τη διάρκεια του Covid'19 λειτουργούσε 24 ώρες το 24ωρο, ενώ η γραμμή αυτή υπάρχει ακόμα και σήμερα, η οποία χρησιμεύει και στην καταγραφή των αναγκών (π.χ. σίτισης, μη πρόσβασης σε φάρμακα, άτομα κλινήρη που χρειάζονταν περίθαλψη). Επίσης, να σημειωθεί ότι από το 2016 γίνεται χαρτογράφηση των τοπικών αναγκών μέσω του συγκεκριμένου προγράμματος.

Σχετικά με την εύρεση εργασίας και τη διασύνδεσή της με τις ψηφιακές δεξιότητες, φαίνεται πως δεν απαιτούνται ιδιαίτερες γνώσεις καθώς υπάρχει μεγάλη ζήτηση στην εστίαση. Ταυτόχρονα, υπάρχει ένα σύνθημα μοτίβο διαβίωσης, κατά το οποίο ο ανδρικός πληθυσμός εργάζεται στις οικοδομικές εργασίες ή στην εστίαση ή είναι ναυτικοί, ενώ ο γυναικείος στην καθαριότητα. Αναφορικά με τα παιδιά και τον νεότερο πληθυσμό που είναι μικρότερος σε σχέση με τις άλλες πληθυσμιακές ομάδες, όσοι από αυτούς επιθυμούν να συνεχίσουν τις σπουδές τους είναι σε πανεπιστήμια εντός και εκτός Ελλάδας, ενώ εκείνοι που δεν προχωρούν στο σχολείο απασχολούνται στην οικοδομή, την εστίαση ή γίνονται ναυτικοί.

Αναφορικά με τις υποδομές κοινωνικής φροντίδας του νησιού, υπάρχει ένα γηροκομείο για ηλικιωμένα ή μοναχικά άτομα, ενώ λειτουργούν και δύο βρεφονηπιακοί σταθμοί. Αξίζει να σημειωθεί ότι, παρά τις δυσκολίες που αντιμετωπίζει ο Δήμος αναφορικά με το ζήτημα της στέγασης, εδώ και πολλά χρόνια φιλοξενεί στο νησί κάθε καλοκαίρι, συγκεκριμένα κάθε Ιούλιο, παιδιά από τις δομές της «Κιβωτού του Κόσμου», παρέχοντας δωρεάν διαμονή και μετακινήσεις, ενώ οι τοπικοί σύλλογοι και εθελοντές ετοιμάζουν γεύματα και ό,τι άλλο χρειαστεί. Δυστυχώς, φέτος δεν υλοποιήθηκε αυτή η πρωτοβουλία εξαιτίας των υψηλών θερμοκρασιών καθώς το κτίριο που φιλοξενούνται συνήθως δε διαθέτει κλιματισμό.

Επομένως, και με βάση τις απαντήσεις των στελεχών του Δήμου και του Κέντρου Κοινότητας, υπάρχει ανάγκη για δημιουργία νέων δομών και υπηρεσιών για όλες τις ηλικίες. Ενδεικτικά αναφέρονται οι βρεφονηπιακοί σταθμοί προκειμένου να διευκολυνθούν οι εργαζόμενοι γονείς

καθώς και ένα ΚΔΑΠ για τη δημιουργική απασχόληση των παιδιών. Πέρα από τα παραπάνω, κρίνεται αναγκαίο να δημιουργηθούν περισσότερες δομές κοινωνικής προστασίας, όπως μονάδες φιλοξενίας ευάλωτων ατόμων ειδικά για την περίοδο του χειμώνα, αλλά και να ενισχυθούν οι υποδομές, ιδιαίτερα οι υγειονομικές. Εξίσου σημαντικές θεωρούνται η ενημέρωση καθώς και η δικτύωση μεταξύ των υπηρεσιών σε τοπικό επίπεδο με στόχο την καλύτερη εξυπηρέτηση των πολιτών. Τέλος, οι παραπάνω βελτιώσεις αναμένεται να ενισχύσουν την κοινωνική συνοχή και το αίσθημα της ασφάλειας μεταξύ των κατοίκων, αναβαθμίζοντας επί της ουσίας το βιοτικό τους επίπεδο.

4.3. Δήμος Κω

Γενικά εισαγωγικά στοιχεία του Δήμου Κω

Η Κως είναι το τρίτο μεγαλύτερο νησί της Δωδεκανήσου σε έκταση (287,20 τ.χλμ.) μετά τη Ρόδο και την Κάρπαθο και το δεύτερο σε πληθυσμό (36.986 κατοίκους, απογραφή 2021) μετά τη Ρόδο. Δημιουργήθηκε με το Πρόγραμμα Καλλικράτης από την συνένωση των προϋπαρχόντων δήμων του νησιού, των Δήμων Κω, Ηρακλειδών και Δικαίου. Αποκαλείται, επίσης, «νησί του Ιπποκράτη», του πατέρα της ιατρικής, επειδή εκεί γεννήθηκε ο Ιπποκράτης. Οι κάτοικοι ασχολούνται κυρίως με τον τριτογενή τομέα, αλλά εμφανείς θεωρούνται και οι άλλοι τομείς της οικονομίας. Η Κως είναι ένα νησί με μεγάλη προσφορά θέσεων εργασίας και ευκαιριών για όσους επιθυμούν να εργασθούν.

Σύμφωνα με στοιχεία του 2022, στον Δήμο Κω υπάρχουν 247 μέλη νοικοκυριών που είναι δικαιούχοι ΕΕΕ. Από αυτούς/ές το 7,29% είναι μέλη μονογονεϊκών οικογενειών, το 12,15% είναι αλλοδαποί και το 47,77% είναι εγγεγραμμένοι στη Δ.ΥΠ.Α.. Σύμφωνα με τους συνεντευξιαζόμενους, ο αριθμός των ωφελούμενων του ΕΕΕ είναι σχετικά σταθερός. Μετά την περίοδο της πανδημίας, κατά την οποία είχε παρατηρηθεί αύξηση κατά ένα μικρό ποσοστό οι αιτήσεις ΕΕΕ, έχουν επανέλθει πλέον στα προ Covid επίπεδα.

Το Τμήμα Κοινωνικής Πολιτικής και Πολιτικών Ισότητας των Φύλων του Δήμου Κω απαρτίζεται από 20 άτομα και αποτελείται από το συγκεκριμένο Τμήμα, το Κέντρο Κοινότητας με Παράρτημα Ρομά, το Κέντρο Συμβουλευτικής Υποστήριξης Γυναικών καθώς και το πρόγραμμα «Βοήθεια στο σπίτι» που εντάχθηκε πρόσφατα στους δήμους με τους υπαλλήλους αυτού να έχουν πλέον μονιμοποιηθεί.

Κύρια ποιοτικά ευρήματα από τις συνεντεύξεις με τα στελέχη του Δήμου και του Κέντρου Κοινότητας

Παρακάτω αναπτύσσονται τα κύρια ποιοτικά ευρήματα από τις συνεντεύξεις με τα στελέχη του Δήμου και του Κέντρου Κοινότητας Κω με Παράρτημα Ρομά. Κατά τη διάρκεια των συνεντεύξεων αναπτύχθηκαν στοιχεία σχετικά με τα χαρακτηριστικά του νησιού και των κατοίκων του, τα προβλήματα που αντιμετωπίζουν τα άτομα που βρίσκονται σε υλική αποστέρηση ή υπό τον κίνδυνο αυτής με έμφαση στην αστεγία και την ενεργειακή ένδεια καθώς και τις πολιτικές και δράσεις που υλοποιούν οι τοπικοί φορείς με στόχο την ενίσχυση της κοινωνικής συνοχής. Τα παραπάνω αναπτύχθηκαν υπό μία συγκριτική οπτική σε σχέση με τις προηγούμενες επιτόπιες έρευνες, οι οποίες πραγματοποιήθηκαν στο νησί.

Αρχικά, και βάσει των στοιχείων του Τμήματος Κοινωνικής Πολιτικής και Πολιτικών Ισότητας των Φύλων, υπάρχει μια μικρή αύξηση των ωφελούμενων των επιδομάτων (ΕΕΕ, ενοικίου, γέννησης) τον τελευταίο χρόνο, όπως επίσης, των προνοιακών επιδομάτων, ιδιαίτερα αυτών που σχετίζονται με θέματα υγείας. Οι ωφελούμενοι του ΕΕΕ, κατά κύριο λόγο, είναι άνδρες ΡΟΜΑ, υπήκοοι τρίτων χωρών που δυσκολεύονται να βρουν εργασία εξαιτίας της γλώσσας καθώς και Κώοι που δεν μπορούν να εργαστούν για κοινωνικούς λόγους, αλλά και για λόγους υγείας.

Επιπλέον, το Τμήμα έχει επιφορτισθεί με τις εισαγγελικές εντολές, οι οποίες σε μεγάλο βαθμό έχουν αυξηθεί λόγω της ενδοοικογενειακής βίας, της κακοποίησης ανηλίκων και των ψυχικών διαταραχών, που όμως, δε φαίνεται να έχουν άμεση σχέση τόσο με την οικονομική κατάσταση, όσο με την ψυχοπαθολογία της οικογένειας. Μια επιπρόσθετη αρμοδιότητα του τμήματος είναι η διερεύνηση των συνθηκών διαβίωσης των ανηλίκων μέσα στην οικογένεια, η τυχόν πρόταση για απομάκρυνση από το οικογενειακό περιβάλλον ή για παραπομπή σε ειδικούς (π.χ. ψυχιάτρους).

Όσον αφορά τη λειτουργία του Κέντρου Κοινότητας, τα στελέχη αναλαμβάνουν όλο και περισσότερες αρμοδιότητες. Μεταξύ άλλων, ανατέθηκαν πρόσφατα στη δομή το επίδομα ομογενών και η υπηρεσία «Προσωπικός βοηθός ΑΜΕΑ». Παρότι χαροποιεί τα στελέχη το γεγονός ότι η υπηρεσία θεωρείται σημαντική στον τομέα της κοινωνικής πολιτικής, ωστόσο εξακολουθούν να είναι συμβασιούχοι, επιφορτισμένοι μάλιστα με πλήθος αρμοδιοτήτων. Επίσης, το βασικότερο πρόβλημα που αντιμετωπίζουν είναι ο μη κατάλληλος χώρος που στεγάζεται η δομή. Ενδεικτικά αναφέρεται ότι ο παιδαγωγός δεν έχει αίθουσα για τις δραστηριότητες με τα παιδιά Ρομά.

Σύμφωνα με τους συνεντευξιζόμενους, τα προβλήματα ενός μαθητή δε μένουν πια κρυφά από τους εκπαιδευτικούς, οι οποίοι έχουν ευαισθητοποιηθεί ακόμη περισσότερο και οποιοδήποτε σχετικό περιστατικό πέσει στην αντίληψή τους, κοινοποιείται στον εισαγγελέα.

Επίσης, είναι ευκολότερο να εντοπιστούν τέτοιου είδους περιστατικά καθώς έχουν προσληφθεί στα σχολεία ψυχολόγοι και κοινωνικοί λειτουργοί.

Αναφορικά με την κοινότητα Ρομά, τα στελέχη έχουν αναπτύξει μια στενή σχέση με την εν λόγω κοινότητα, η οποία δείχνει εμπιστοσύνη στο πρόσωπό τους. Βασικό χαρακτηριστικό αυτής της επιτυχίας είναι η επανάληψη, όπως και η τακτική επαφή με την κοινότητα. Τον Σεπτέμβρη του 2022, το Κέντρο Κοινότητας έκανε ένα νέο άνοιγμα για τα παιδιά Ρομά, με αιτήσεις στους βρεφονηπιακούς σταθμούς (παιδιά κάτω των 4 ετών). Ενώ στην αρχή υπήρχε ενδιαφέρον από τις οικογένειες Ρομά, εν τέλει δεν φοίτησε κανένα βρέφος σε παιδικό σταθμό καθώς δεν μπόρεσαν να αντιληφθούν τα οφέλη αυτού. Ωστόσο, υπάρχουν ενδείξεις ότι η συγκεκριμένη διστακτικότητα θα ξεπεραστεί τα επόμενα χρόνια και θα υπάρξει συμμετοχή.

Σχετικά με την υποχρεωτική φοίτηση των παιδιών Ρομά (Δημοτικό – Γυμνάσιο), ολοκληρώθηκε φέτος η φοίτηση τους στη 2α Γυμνασίου και του χρόνου πρόκειται να ολοκληρώσουν τα πρώτα παιδιά Ρομά τη φοίτησή τους στο Γυμνάσιο. Θεωρείται ότι το πρόγραμμα έχει κατά 50% επιτυχία, αφού τα μισά παιδιά που είχαν ξεκινήσει την υποχρεωτική φοίτηση, έχουν παρατήσει το σχολείο, αλλά τα άλλα μισά είτε παρακολουθούσαν κανονικά τα μαθήματα είτε βρίσκονταν στον προαύλιο χώρο του σχολείου (χωρίς να παρακολουθούν τα μαθήματα και παίρνοντας απουσία), γεγονός το οποίο, όμως, δείχνει έναν βαθμό ένταξης στο σχολικό περιβάλλον. Είναι ιδιαίτερα ενθαρρυντικό το γεγονός ότι το ένα παιδί Ρομά που ολοκλήρωσε τη 2α Γυμνασίου είναι ήδη μητέρα, αλλά παρ’ όλα αυτά πήγαινε στο σχολείο.

Θα πρέπει να σημειωθεί ότι καθ’ όλη τη σχολική χρονιά, τα στελέχη του Κέντρου Κοινότητας βρίσκονταν έξω από το σχολείο στις 08:00 ώστε να ελέγχουν αν έρχονταν τα παιδιά ή όχι. Η επαφή του στελεχών εστιαζόταν στο να πηγαίνουν τα παιδιά στο σχολείο, να συμμετέχουν στις σχολικές εκδηλώσεις και να έχουν όλα τα απαραίτητα εφόδια για τη φοίτησή τους (γραφική ύλη κλπ). Βασικό στόχος ήταν να μην υπάρχει το αίσθημα ότι υστερούν σε σχέση με τα υπόλοιπα παιδιά. Συνολικά, τα σημαντικά σημεία ως προς την κοινωνική ένταξη των παιδιών Ρομά είναι ότι α) υπάρχει μια μεγαλύτερη προσαρμογή των παιδιών Ρομά στην τοπική κοινωνία, β) έχουν δεχτεί την ταυτότητά τους και γ) έχουν νέες εικόνες και νέα ερεθίσματα.

Επίσης, σημειώνεται ότι υπάρχει έντονη ενδοοικογενειακή βία στον εν λόγω καταυλισμό, αλλά αντιμετωπίζεται από τις γυναίκες Ρομά ως κάτι φυσιολογικό, χωρίς να θεωρούν ότι πρόκειται για ένα θέμα που χρήζει επίλυσης. Σχετικά με τη στέγαση των Ρομά σε οικίες, εκτός του καταυλισμού εξακολουθεί να υπάρχει το ζήτημα της μη εύρεσης ακινήτου καθώς δεν επιθυμεί εύκολα κάποιος ιδιοκτήτης να εκμισθώσει το σπίτι του σε Ρομά.

Ο Δήμος Κω συμβάλλει στην αντιμετώπιση των φαινομένων φτώχειας με το συσσίτιο της εκκλησίας (σε σταθερή βάση) και του Δήμου (όταν υπάρχει η δυνατότητα), με τη διανομή τροφίμων προς τους ωφελούμενους του ΤΕΒΑ αλλά και σε οικογένειες που έχουν ανάγκη, αλλά

δεν είναι εγγεγραμμένες στο εν λόγω πρόγραμμα για διάφορους λόγους, καθώς και μέσα από δωρεές που δέχονται.

Ωστόσο, θεωρείται προβληματικός ο τρόπος λειτουργίας του ΤΕΒΑ για την διανομή τροφίμων και ειδών βασικής υλικής συνδρομής καθώς αφενός οι διαδικασίες που προηγούνται των διανομών είναι χρονοβόρες και αφετέρου θίγεται η αξιοπρέπεια των ωφελούμενων, καλώντας τους να έρθουν σε συγκεκριμένο σημείο του νησιού για να παραλάβουν τις σακούλες με τα είδη, προτείνοντας την προμήθεια των ωφελούμενων μέσω κάρτας/voucher ή επιταγής.

Αναφορικά με τις προτάσεις που θα βελτιώναν τις συνθήκες διαβίωσης στον υπό μελέτη Δήμο, αναφέρθηκε η ανάγκη για τη λειτουργία Ανοιχτού Κέντρου Ημέρας Αστέγων, για το οποίο υπάρχει εγκεκριμένη πρόταση στο ΕΣΠΑ 2014-2020, αλλά ο σχετικός διαγωνισμός που προκηρύχθηκε για την εύρεση του κατάλληλου κτιρίου, κηρύχθηκε άγονος. Ωστόσο, πρόκειται να επαναπροκηρυχθεί ο διαγωνισμός και να ανανεωθεί το πρόγραμμα στο πλαίσιο του ΕΣΠΑ 2021-2027. Στόχος του Δήμου είναι να βρεθεί το κατάλληλο κτίριο για το Κέντρο καθώς η λειτουργία του κρίνεται σημαντική, αφού θα εξυπηρετεί τα παιδιά των Ρομά για να πάνε σχολείο, όπως και τους ηλικιωμένους που διαβιούν σε ακατάλληλα καταλύματα.

Εξίσου σημαντική θεωρείται η στελέχωση του δημόσιου νοσοκομείου της Κω με νέες ειδικότητες, όπως ενός ψυχίατρου και παιδοψυχίατρου για να αντιμετωπίζονται αποτελεσματικότερα π.χ. οι εισαγγελικές εντολές.

Σχετικά με τις καλές πρακτικές που έχουν υλοποιηθεί, αναφέρθηκε η πρόσφατη ολοκλήρωση των συνοδευτικών μέτρων του ΤΕΒΑ, όπως τα εργαστήρια ρομποτικής και τεχνολογίας παιδιών και εφήβων, καθώς και εκείνο για τη δημιουργική απασχόληση με θέμα τέχνη και μουσική για παιδιά ωφελούμενων ΤΕΒΑ.

Αξίζει να τονιστεί ότι το έργο του Κέντρου Κοινότητας με Παράρτημα Ρομά, τα στελέχη του οποίου βραβεύτηκαν στις 30 Σεπτεμβρίου 2022 για το έργο τους στη στήριξη ευάλωτων ομάδων πληθυσμού από την Εταιρεία Πρόληψης και Προαγωγής Υγείας «Υγεία για όλους». Η ανωτέρω Εταιρεία σε συνεργασία με τον Δήμο Κω, από το 2020 υλοποιείται στο νησί διετές πρόγραμμα προάσπισης της υγείας σε ευάλωτες ομάδες αλλά και στον γενικό πληθυσμό, με τη διενέργεια ιατρικών εξετάσεων στην Αντιμάχεια και εμβολιασμών σε παιδιά Ρομά.

Κύρια ποιοτικά ευρήματα από τις συνεντεύξεις με τους δικαιούχους κοινωνικών επιδομάτων

Από τις συνεντεύξεις με τους δικαιούχους των κοινωνικών επιδομάτων, αποτυπώθηκαν οι πραγματικές ανάγκες καθώς και οι δυσκολίες που αντιμετωπίζουν αναφορικά με τις συνθήκες της καθημερινής διαβίωσή τους. Στην πλειοψηφία τους, πρόκειται για άτομα που εγκατέλειψαν τη σχολική φοίτηση για βιοποριστικούς λόγους ή για να φροντίσουν άλλα μέλη της οικογένειάς

τους, ενώ αρκετοί από αυτούς αντιμετωπίζουν σοβαρά προβλήματα υγείας. Επιπλέον, διαφαίνεται η δυσκολία να συντηρήσουν το μεταφορικό τους μέσο, με αποτέλεσμα – όποιοι διαθέτουν - να το χρησιμοποιούν σε σπάνιες περιπτώσεις. Πέρα από τη συνδρομή των κοινωνικών υπηρεσιών του δήμου, λαμβάνουν σε αρκετά μεγάλο βαθμό υποστήριξη από το οικογενειακό και φιλικό τους περιβάλλον. Τελευταίο, αλλά όχι λιγότερο σημαντικό, οι περισσότεροι από αυτούς τόνισαν τις υποβαθμισμένες υγειονομικές υπηρεσίες του νησιού λόγω έλλειψης είτε ιατρικών ειδικοτήτων είτε ασθενοφόρου.

4.4. Δήμος Νάξου και Μικρών Κυκλάδων

Γενικά στοιχεία του Δήμου Νάξου και Μικρών Κυκλάδων

Ο Δήμος Νάξου και Μικρών Κυκλάδων δημιουργήθηκε με το Πρόγραμμα Καλλικράτης και περιλαμβάνει τη Νάξο και τα νησιά των Μικρών Κυκλάδων Δονούσα, Κουφονήσια, Κέρος, Σχοινούσα και Ηρακλεία. Όλα τα νησιά κατοικούνται εκτός από την Κέρο. Η συνολική έκταση του είναι 495,76 τ.χλμ., ενώ σύμφωνα με την τελευταία απογραφή, ο πληθυσμός ανέρχεται στους 19.812 μόνιμους κατοίκους.

Στον υπό μελέτη Δήμο πρωτοστατεί ο τριτογενής τομέας με τα καταλύματα και την εστίαση, αλλά συνεπικουρείται δυναμικά από την παρουσία του πρωτογενή τομέα με τη γεωργία, την κτηνοτροφία, την αλιεία και τη μελισσοκομία, καθώς και του δευτερογενή με την τυροκομία, τα οινοποιεία, τα υφαντά, την εξόρυξη σμύριδας και μαρμάρου. Σήμερα, η Νάξος συνδυάζει την πλούσια παράδοσή της με τις απαιτήσεις του σύγχρονου τουρισμού. Σύμφωνα με τους συνεντευξιαζόμενους, είναι απαραίτητο να διατηρηθεί η ισόρροπη ανάπτυξη όλων των τομέων της οικονομίας δεδομένου ότι ο τουρισμός στη Νάξο συνδέεται αλληλένδετα με την τοπική παραγωγή (π.χ. την πατάτα, το κρέας, το τυρί κ.τ.λ.).

Σύμφωνα με στοιχεία του 2022, στον Δήμο Νάξου και Μικρών Κυκλάδων υπάρχουν 277 μέλη νοικοκυριών που είναι δικαιούχοι ΕΕΕ. Από αυτούς/ές το 2,89% είναι μέλη μονογονεϊκών οικογενειών, το 11,91% είναι αλλοδαποί και το 44,40% είναι εγγεγραμμένοι στη Δ.ΥΠ.Α..

Μία από τις προκλήσεις που αντιμετωπίζει ο Δήμος σχετίζεται με την αναγκαιότητα για δημιουργία καταλυμάτων και ξενώνων για τους δημοτικούς υπαλλήλους που έρχονται στο νησί για να εργαστούν, π.χ. εκπαιδευτικοί, ιατροί και αστυνομικοί. Ένας τρόπος αντιμετώπισης του συγκεκριμένου ζητήματος είναι η επέκταση του σχεδίου πόλης που σχεδιάζει ο Δήμος για να ανεγερθούν οικίες, αφού είναι γνωστό ότι υπάρχουν χώροι που δε δίνονται με μακροχρόνια ενοικίαση προκειμένου να τους εκμεταλλευτούν τουριστικά τη θερινή περίοδο. Σύμφωνα με τους συνεντευξιαζόμενους, σε έναν τόπο σημασία δεν πρέπει να έχει μόνο το οικονομικό όφελος, αλλά χρειάζονται ταυτόχρονα η παιδεία, η ασφάλεια και η υγεία.

Κύρια ποιοτικά ευρήματα από τις συνεντεύξεις με τα στελέχη του Δήμου και του Κέντρου Κοινότητας

Παρακάτω αναπτύσσονται τα κύρια ποιοτικά ευρήματα από τις συνεντεύξεις με τα στελέχη του Δήμου και του Κέντρου Κοινότητας Νάξου και Μικρών Κυκλάδων. Κατά τη διάρκεια των συνεντεύξεων αναπτύχθηκαν στοιχεία σχετικά με τα χαρακτηριστικά του νησιού και των κατοίκων του, τα προβλήματα που αντιμετωπίζουν τα άτομα που βρίσκονται σε υλική

αποστέρηση ή υπό τον κίνδυνο αυτής με έμφαση στην αστεγία και την ενεργειακή ένδεια καθώς και τις πολιτικές και δράσεις που υλοποιούν οι τοπικοί φορείς με στόχο την ενίσχυση της κοινωνικής συνοχής. Τα παραπάνω αναπτύχθηκαν υπό μία συγκριτική οπτική σε σχέση με τις προηγούμενες επιτόπιες έρευνες, οι οποίες πραγματοποιήθηκαν στο νησί.

Αρχικά, η άνοδος του τουρισμού έχει σαν αποτέλεσμα τη μείωση της ανεργίας, αφού υπάρχει προσφορά εργασίας σε κάθε θέση που σχετίζεται με τις τουριστικές δραστηριότητες, καλυτερεύοντας έτσι – έστω και λίγο - τις συνθήκες διαβίωσης των κατοίκων. Όμως, εξίσου σημαντική θεωρείται η διατήρηση του χαρακτήρα και της ποιότητας του νησιού καθώς με τη μεγάλη τουριστική ανάπτυξη ελλοχεύει ο κίνδυνος της αλλοίωσης του φυσικού περιβάλλοντος και της φυσικής ομορφιάς του νησιού.

Αναφορικά με τις ευάλωτες ομάδες του πληθυσμού, σημειώθηκε ότι υπάρχουν άτομα και νοικοκυριά με οικονομικές ή/και άλλες δυσχέρειες, όπως άτομα με προβλήματα υγείας και αναπηρίες, αλλά εν δυνάμει μπορούν όλοι οι πολίτες της Νάξου και των Μικρών Κυκλάδων να εξυπηρετηθούν στο οικείο περιβάλλον του Κέντρου Κοινότητας δια ζώσης ή/και εξ αποστάσεως, για οποιοδήποτε ζήτημα τους απασχολεί. Ο κύριος όγκος της εργασίας τους σχετίζεται με τη διεκπεραίωση των αιτημάτων των πολιτών, τη συμβουλευτική και ψυχολογική υποστήριξη, ενώ διενεργούνται δράσεις, όχι μόνο στη Νάξο, αλλά και στην Αμοργό και τις Μικρές Κυκλάδες. Παράλληλα, ή εν λόγω δομή έχει αναλάβει τα δια βίου μάθησης προγράμματα για όλες τις ηλικίες.

Επιπρόσθετα, τονίστηκε για ακόμη μια φορά το ζήτημα της υποστελέχωσης των υπηρεσιών και ειδικότερα του Γραφείου Άσκησης Κοινωνικής Πολιτικής, αφού είναι γεγονός ότι την τρέχουσα χρονική περίοδο δεν υπάρχει η ειδικότητα του κοινωνικού λειτουργού στην κοινωνική υπηρεσία του εν λόγω Δήμου. Ωστόσο, όταν απαιτείται η υπηρεσία συνεπικουρείται από τους κοινωνικούς λειτουργούς του προγράμματος «Βοήθεια στο Σπίτι» καθώς και του Κέντρου Κοινότητας.

Σχετικά με τη λειτουργία του Κέντρου Κοινότητας, υπάρχει ανάγκη υποστήριξης των υπαλλήλων του μέσω εκπαίδευσης και σεμιναρίων, αλλά και μέσω της εποπτείας, αφενός για την καλύτερη διαχείριση των περιστατικών και αφετέρου για την αποφόρτιση των ίδιων, δεδομένου ότι υπάρχει το ψυχικό κόστος προκειμένου να ανταποκριθούν στις υποχρεώσεις της εργασίας τους. Επιπρόσθετα, η εν λόγω δομή θα μπορούσε να στελεχωθεί με υποστηρικτικό προσωπικό (π.χ. μια καθαρίστρια), καθώς και με νέες ειδικότητες (π.χ. ένας παιδαγωγός ή ένας παιδοψυχίατρος), καθώς η διεπιστημονικότητα θα μπορούσε να διευρύνει τις παροχές του Κέντρου σε παιδιά και οικογένειες.

Ένα άλλο ζήτημα αφορά στην έλλειψη κοινής στέγασης για τις κοινωνικές υπηρεσίες καθώς οι διάφορες δομές είναι διασκορπισμένες μέσα στην πόλη, δυσκολεύοντας τους πολίτες. Επίσης, υπάρχει ανάγκη αύξησης της διαλειτουργικότητας σε τεχνολογικό επίπεδο, προκειμένου να

γίνεται άμεση ενημέρωση και διασταύρωση των στοιχείων στις διάφορες πλατφόρμες που λειτουργούν που θα έχει στόχο την καλύτερη εξυπηρέτηση των πολιτών.

Ουσιαστικές αλλαγές σε σχέση με την προηγούμενη χρονιά δε σημειώνονται, εκτός από το ότι ανά τακτά χρονικά διαστήματα προστίθενται νέες αρμοδιότητες χωρίς μάλιστα να υπάρχει επαρκής ενημέρωση. Αλλαγή έχει παρατηρηθεί ως προς την κλιμάκωση των κοινωνικών δυσκολιών, που εκδηλώνεται με την αύξηση των εισαγγελικών εντολών (για παραμέληση ή/και κακοποίηση) καθώς και των συγκρουσιακών διαζυγίων.

Παράλληλα, έγινε λόγος για τη μονογονεϊκότητα, η αύξηση της οποίας είναι εμφανής και από τα αιτήματα προκειμένου τα νοικοκυριά αυτά να λάβουν περισσότερες οικονομικές ενισχύσεις. Στις εν λόγω περιπτώσεις, το πρόβλημα έγκειται στο γεγονός ότι η διατροφή από τον πρώην σύζυγο – άσχετα αν τη λαμβάνουν πραγματικά ή όχι – προσμετράται ως εισόδημα. Ως εκ τούτου, υπάρχουν γυναίκες, οι οποίες αφενός δε λαμβάνουν διατροφή και αφετέρου δε δικαιούνται επιδόματος.

Επιπλέον, ενώ έχουν ανάγκη ψυχολογικής υποστήριξης, είτε δεν προλαβαίνουν γιατί εργάζονται τα πρωινά είτε δεν έχουν κάποιον να αφήσουν το παιδί ή τα παιδιά τους. Έτσι, στερούνται και τη δυνατότητα να λάβουν δωρεάν ψυχολογική και συμβουλευτική στήριξη από το προσωπικό του Κέντρου Κοινότητας. Ως προτάσεις στήριξης των οικογενειών αυτών θεωρείται η ελαστικότητα, όπως και η περαιτέρω διερεύνηση των συνθηκών διαβίωσης όσον αφορά τη λήψη ενός επιδόματος. Εξίσου βοηθητική είναι προτεραιοποίηση σε δομές για παιδιά, προκειμένου να μπορούν να εργαστούν.

Πέρα από τα παραπάνω, ιδιαίτερη έμφαση δόθηκε σε μια πιο "κατατρεγμένη" κατηγορία, αυτή των εν διαστάσει οικογενειών. Σύμφωνα με τους/τις συνεντευξιαζόμενους/ες, πρόκειται για ένα μικρό ποσοστό, που για οικονομικούς ή άλλους λόγους δεν παίρνουν διαζύγιο. Επομένως, δεν τυχαίνουν απολαβών καθώς δεν έχουν τις ελαφρύνσεις που απορρέουν από τη μονογονεϊκότητα, αλλά ούτε λαμβάνουν διατροφή. Η συγκεκριμένη κατηγορία αντιμετωπίζει τις περισσότερες δυσκολίες, αφού δεν κατοχυρώνεται με κανένα τρόπο.

Σύμφωνα με τους/τις συνεντευξιαζόμενους/ες, η αποστέρηση συνδέεται με τα πάντα και έχει μακροπρόθεσμες συνέπειες, επηρεάζοντας κάθε πτυχή της ζωής των ατόμων και ιδιαίτερα των παιδιών. Αρχικά, σημαντικό και καθοριστικό ρόλο παίζει η διάρκεια της αποστέρησης. Αν πρόκειται για μια μικρής διάρκειας ένδεια που οφείλεται σε κάποιο έκτακτο λόγο, οι συνέπειες θα είναι λιγότερες και πιο αντιμετωπίσιμες. Αν, όμως, πρόκειται για μια χρόνια και σταθερή κατάσταση υλικής στέρσης, οι συνέπειες είναι καταστροφικές για το ίδιο το άτομο, αλλά και την οικογένειά του.

Η στέρση βασικών προϊόντων και η έλλειψη ισορροπημένης και υγιεινής διατροφής έχει σαν αποτέλεσμα να νοσεί το σώμα, ενώ στη συνέχεια, νοσεί και η ψυχή με την εκδήλωση της οργής, της βίας, του άγχους, της απομόνωσης, ακόμη και της παραβατικότητας για τους εφήβους. Ως

εκ τούτου, υπάρχει διασύνδεση μεταξύ της οικονομικής αδυναμίας και της εκπαίδευσης, αλλά και του αναλφαριθμητισμού. Για παράδειγμα, παιδιά προερχόμενα από φτωχά νοικοκυριά δεν έχουν τη δυνατότητα να παρακολουθήσουν ιδιαίτερα μαθήματα, μειώνοντας έτσι τις πιθανότητες να εισαχθούν στην τριτοβάθμια εκπαίδευση. Ακόμα, όμως, και στην περίπτωση που το παιδί περάσει σε κάποια σχολή, η κάλυψη των εξόδων διαμονής και διαβίωσης σε άλλο τόπο αποδεικνύεται μεγάλη πρόκληση για όλα τα νοικοκυριά, πόσο μάλλον για τα ευάλωτα.

Εν συνεχεία, η εκδήλωση των δυσμενών κοινωνικών παραμέτρων, όπως της ενδοοικογενειακής βίας, της κακοποίησης, του άγχους, αλλά και των ψυχοσωματικών νόσων, περιορίζουν ένα άτομο στην καθημερινότητά του και εμποδίζουν την εξέλιξή του. Είναι πιθανό ένα τέτοιο άτομο να δυσκολευτεί να καλύψει μια θέση εργασίας ή να αναγκαστεί να κάνει μια πιο κοπιαστική εργασία ή ακόμη, να εργαστεί ανασφάλιστος. Ο βαθμός συσχέτισης αυτών των παραμέτρων με την ένδεια, εξαρτάται από το ίδιο το άτομο καθώς και από το πόσο υποστηρικτικό είναι το περιβάλλον του.

Επιπρόσθετα, συζητήθηκε το ζήτημα της αστεγίας και του κινδύνου αυτής, καθώς πρόκειται για ένα πολυπαραγοντικό θέμα. Τα άτομα και τα νοικοκυριά που κινδυνεύουν να βρεθούν σε αυτή την κατάσταση είναι κυρίως τα μονοπρόσωπα, αλλά και εκείνα που αντιμετωπίζουν δυσκολίες στην εύρεση εργασίας. Ακόμη, οι οικονομικές δυσχέρειες σε συνδυασμό με τυχόν προβλήματα υγείας και αναπηρίες, είναι πιθανό να οδηγήσουν σε ακατάλληλες συνθήκες στέγασης ή/και απώλεια της στέγης. Στον υπό μελέτη Δήμο, τα λίγα περιστατικά αστέγων που υπήρξαν, πλαισιώθηκαν και υποστηρίχθηκαν με προσωρινές λύσεις, δεδομένου ότι δεν υπάρχει αρμόδια δομή. Πιο συγκεκριμένα, υπάρχει ένα κτίριο στις Τρίποδες που προέρχεται από δωρεά και χρησιμεύει για τυχόν τέτοιες περιπτώσεις.

Ο Δήμος Νάξου προσπαθεί με διάφορα προγράμματα και επιδόματα να ανακουφίσει τις οικογένειες που διαβούν με δυσκολίες, αλλά και μέσω των κοινωνικών υπηρεσιών. Μάλιστα, ήταν από τους πρώτους Δήμους που δημιούργησε Κοινωνικό Παντοπωλείο με δικά του έξοδα.

Ακόμη, έγινε αναφορά και στις καλές πρακτικές που υλοποιούνται, όπως το γεγονός ότι έχουν αναπτυχθεί περισσότερες συνέργειες με άλλους φορείς σε τοπικό επίπεδο, όπως με την Ιερά Μητρόπολη Παροναξίας, τον ΕΦΚΑ, το ΚΕΠ και τη ΔΥΠΑ για βοηθητικές παρεμβάσεις σε ευάλωτα νοικοκυριά. Επίσης, έχουν υλοποιηθεί δράσεις πρόληψης της υγείας και ενημέρωσης, όχι μόνο στη Νάξο, αλλά και στην Αμοργό και τις Μικρές Κυκλάδες και μάλιστα με μεγάλη συμμετοχή. Παράλληλα, πραγματοποιούνται επισκέψεις στα νησιά αυτά ανά τακτά χρονικά διαστήματα, καθώς και όποτε προκύψει ανάγκη, ενώ υπάρχει πολύ καλή συνεργασία με τις τοπικές υπηρεσίες της Αμοργού και των Μικρών Κυκλάδων.

Αξιοσημείωτη θεωρείται και η δράση μιας συγκεκριμένης κοινωνικής λειτουργού, η οποία αναζητά «δωρητές», δηλαδή άτομα που είναι ευκατάστατα και πρόθυμα να βοηθήσουν οικογένειες που βρίσκονται σε ανάγκη. Ενδεικτικά αναφέρεται η προσπάθειά της να

συγκεντρωθούν χρήματα ώστε να μεταβεί ένας συντοπίτης τους στην Αθήνα για ιατρικούς λόγους, όπως και η αντίστοιχη προσπάθειά της προκειμένου να σπουδάσει μια μαθήτρια επιτυχούσα στις Πανελλήνιες, η οποία προέρχεται από οικογένεια με πολύ περιορισμένους πόρους.

Αναφορικά με τα επόμενα βήματα του Δήμου, αυτά σχετίζονται με περισσότερες δράσεις, και ως κοινωνική υπηρεσία και ως Κέντρο Κοινότητας. Παράλληλα, αναμένεται η πρόσληψη νέου προσωπικού αφενός στο Κοινωνικό Φαρμακείο και αφετέρου στο Κέντρο Κοινότητας καθώς η ψυχολόγος που εργαζόταν στην εν λόγω δομή προσλήφθηκε πρόσφατα σε άλλη υπηρεσία. Επίσης, σημαντική θα ήταν η ενίσχυση του ρόλου του Κέντρου Κοινότητας, όχι με τη μορφή αύξησης του όγκου των διεκπεραιωτικών αιτήσεων και επιδομάτων, αλλά με επιπλέον προσωπικό και ειδικότητες.

Όπως είχε τονιστεί και στις περσινές επιτόπιες έρευνες, στον Δήμο Νάξου, αλλά και γενικότερα στις Κυκλάδες δεν υπάρχουν υπηρεσίες και δομές, όχι μόνο για ηλικιωμένους, αλλά και για άτομα με αναπηρία όλων των ηλικιών, όπως και για τυχόν αστέγους ή/και παραπομπές. Μάλιστα, όραμα του Αντιδημάρχου αποτελεί η δημιουργία μιας δομής για τα άτομα με αναπηρία, στόχος της οποίας θα είναι η αξιοπρεπής διαβίωση των εν λόγω ατόμων στην περίπτωση που ο προηγούμενος φροντιστής τους δεν υπάρχει πια ή δεν μπορεί πλέον να τα φροντίζει.

Τέλος, υπογραμμίστηκε ότι υπάρχει πάντα η πρόθεση από την πλευρά των κοινωνικών υπηρεσιών, αλλά πολλές φορές δεν υπάρχουν τα εργαλεία για την υλοποίηση των κατάλληλων παρεμβάσεων. Ωστόσο, λόγω των αυξημένων αναγκών των πολιτών κρίνεται αναγκαία η πρόσληψη νέων ειδικοτήτων στις υπάρχουσες δομές κοινωνικής προστασίας καθώς και η δημιουργία νέων. Επομένως, είναι επιτακτικής ανάγκης να υπάρξουν οι αναγκαίοι πόροι από το κεντρικό κράτος, να πραγματοποιηθεί αύξηση των μισθών και των συντάξεων, όπως επίσης, να δημιουργηθούν νέα προγράμματα κοινωνικής προστασίας προς τα ευάλωτα νοικοκυριά, ώστε να αντιμετωπιστούν οι δυσκολίες στις συνθήκες διαβίωσής τους.

Κύρια ποιοτικά ευρήματα από τις συνεντεύξεις με τους δικαιούχους κοινωνικών επιδομάτων

Από τις συνεντεύξεις με τους δικαιούχους των κοινωνικών επιδομάτων, αποτυπώθηκαν οι πραγματικές ανάγκες καθώς και οι δυσκολίες που αντιμετωπίζουν αναφορικά με τις συνθήκες της καθημερινής διαβίωσής τους. Όπως διαφάνηκε, οι πολίτες προβαίνουν σε πολλές περικοπές των εξόδων τους προκειμένου να ανταπεξέλθουν στη δύσκολη καθημερινότητά τους εξαιτίας και της ακρίβειας των τροφίμων και των ειδών πρώτης ανάγκης, ενώ είναι εμφανής η συμβολή του οικογενειακού και φιλικού περιβάλλοντος, όπως και το αίσθημα της κοινωνικής αλληλεγγύης. Στην ερώτηση του ερωτηματολογίου αναφορικά με τις δαπάνες τους, εκτός των εξόδων για την κατοικία τους, των τροφίμων και του ρουχισμού, αναδείχθηκε ότι αυτές

σχετίζονται με τα έξοδα του μεταφορικού του μέσου (βενζίνη, συντήρηση) καθώς και με την ιατροφαρμακευτική τους περίθαλψη. Ακόμη, οι συνεντευξιαζόμενοι τόνισαν την ανάγκη αναβάθμισης των υγειονομικών υπηρεσιών του νησιού κυρίως λόγω της έλλειψης ιατρικών ειδικοτήτων. Τέλος, αξίζει να σημειωθεί η συγκινησιακή φόρτιση που αισθάνθηκαν κάποιοι από τους δικαιούχους για τα γεγονότα που σημάδεψαν τη ζωή τους.

4.5. Δήμος Κύθνου

Γενικά στοιχεία του Δήμου Κύθνου

Η Κύθνος είναι νησί των Δυτικών Κυκλάδων ανάμεσα στην Κέα και τη Σέριφο με συνολική έκταση 99,432 km². Απέχει 56 ναυτικά μίλια από το λιμάνι του Πειραιά και 25 ναυτικά μίλια από το λιμάνι του Λαυρίου. Η πρωτεύουσα της Κύθνου είναι η Χώρα ή Μεσαριά, ενώ ο Δήμος της περιλαμβάνει το ίδιο νησί καθώς και τις γύρω νησίδες. Σύμφωνα με την απογραφή του 2021, ο πληθυσμός της είναι 1.492 κάτοικοι. Στον Δήμο Κύθνου εμφανίζεται ο πρωτογενής τομέας (γεωργία), ο δευτερογενής (κεραμουργεία, αγγειοπλαστική, τυροκομία), και ο τριτογενής (ιαματικές πηγές, αλιευτικός τουρισμός, πεζοπορία, καταδύσεις κτλ.)

Σύμφωνα με τα στοιχεία του 2022, υπάρχουν 13 μέλη νοικοκυριών δικαιούχοι ΕΕΕ, οι οποίοι εξυπηρετούνται από το Κέντρο Κοινότητας Κέας. Από αυτούς/ές, το 38,46% είναι αλλοδαποί και το 53,85% είναι εγγεγραμμένοι στη Δ.ΥΠ.Α., ενώ δεν καταγράφονται μέλη μονογονεϊκών οικογενειών.

Σημαντική πρόκληση για την ανάπτυξη του νησιού είναι η εξασφάλιση νέων βιώσιμων οικονομικών δραστηριοτήτων ώστε να εξασφαλιστεί η πρόσβαση στην εργασία στους κατοίκους του νησιού.

Κύρια ποιοτικά ευρήματα από τις συνεντεύξεις με τα στελέχη του Δήμου και του Κέντρου Κοινότητας

Παρακάτω αναπτύσσονται τα κύρια ποιοτικά ευρήματα από τις συνεντεύξεις με τα στελέχη του Δήμου Κύθνου και του Κέντρου Κοινότητας Κέας, το οποίο εξυπηρετεί και τους ωφελούμενους του Δήμου Κύθνου. Κατά τη διάρκεια των συνεντεύξεων αναπτύχθηκαν στοιχεία σχετικά με τα χαρακτηριστικά του νησιού και των κατοίκων του, τα προβλήματα που αντιμετωπίζουν τα άτομα που βρίσκονται σε υλική αποστέρηση ή υπό τον κίνδυνο αυτής με έμφαση στην αστεγία και την ενεργειακή ένδεια καθώς και τις πολιτικές και δράσεις που υλοποιούν οι τοπικοί φορείς με στόχο την ενίσχυση της κοινωνικής συνοχής.

Σε ό,τι αφορά τα χαρακτηριστικά του νησιού, όπως αναδείχθηκε, η οικονομία του νησιού βασίζεται ως επί το πλείστον στην τουριστική δραστηριότητα. Παράλληλα, ένας μικρός αριθμός κατοίκων ασχολείται με τη γεωργία, την κτηνοτροφία και την οικοδομή. Ωστόσο, η τουριστική δραστηριότητα και οι συνοδές δραστηριότητές της αποτελούν την κύρια ευκαιρία για την μελλοντική ανάπτυξη του νησιού. Όπως αναφέρθηκε συγκεκριμένα, υπάρχει αυξημένη ζήτηση για τα δεδομένα του νησιού, τονίζοντας ότι για το 2022 καταγράφηκαν 150.000 επισκέπτες στο νησί κατά τους καλοκαιρινούς μήνες. Από την άλλη, όμως, η ανάπτυξη των τουριστικών υποδομών στο νησί δεν είναι σε προχωρημένο επίπεδο. Για το λόγο αυτό, ο Δήμος προσπαθεί,

όσο είναι εφικτό, να στηρίξει τους επαγγελματίες τουρισμού στο νησί σε ό,τι πρόβλημα αντιμετωπίζουν. Την ίδια στιγμή, είναι σημαντική και η συνεργασία με την Περιφέρεια καθώς κάποια θέματα είναι απαραίτητο να περάσουν από την Περιφερειακή Αρχή κυρίως σε ότι αφορά τεχνικά έργα. Ως εκ τούτου, ο Δήμος προσβλέπει και στη δημιουργία καλής συνεργασίας και με τα αρμόδια τμήματα της Περιφέρειας, ανάλογα με το ζήτημα που τίθεται προς επίλυση.

Σχετικά με τις ομάδες οι οποίες βρίσκονται σε ανάγκη, όπως σημειώθηκε, κυρίως πρόκειται για ένα μικρό αριθμό ατόμων με διαφορετικά χαρακτηριστικά. Πιθανώς, μια ομάδα, η οποία καταγράφεται πιο συστηματικά και μέσω των στοιχείων διανομών ΤΕΒΑ, είναι οι αλλοδαποί. Από την άλλη, όπως σημειώθηκε, συχνά τα επίσημα στοιχεία ΕΕΕ δε συνάδουν με τις πραγματικές ανάγκες καθώς αρκετοί πολίτες έχουν παραπάνω από μία απασχόληση και ενίοτε άτυπη και επομένως, δε βρίσκονται στο όριο της φτώχειας.

Ιδιαίτερα, όπως αναδείχθηκε από το στέλεχος του Κέντρου Κοινότητας και σε σύγκριση με το νησί της Κέας, είναι αρκετές οι περιπτώσεις ατόμων που βρίσκονται σε ανάγκη, αλλά δεν πληρούν τα τυπικά κριτήρια του ΕΕΕ. Αριθμητικά, ωστόσο, δεν είναι μεγάλος πληθυσμός που λαμβάνει το ΕΕΕ και στα δύο νησιά. Επιπλέον, δεν υπάρχει πληθυσμός που βρίσκεται στο όριο της φτώχειας, αλλά υπάρχουν διάφορες επιμέρους ανάγκες υποστήριξης.

Στην Κύθνο ιδιαίτερα είναι έντονο το πρόβλημα του ότι δεν υπάρχουν κοινωνικές υπηρεσίες και συχνά οι κάτοικοι πρέπει να μετακινηθούν στην Αθήνα. Συνολικά, η αδυναμία παροχής μίας στοχευμένης και σταθερής βοήθειας από μία κοινωνική υπηρεσία χαρακτηρίστηκε ως σημαντική έλλειψη. Στον αντίποδα, η εγγύτητα στην Αθήνα συχνά εξισορροπεί αυτή την έλλειψη χωρίς, όμως, να αναιρείται το γεγονός ότι η τοπική κοινωνία χρειάζεται στήριξη σε επίπεδο τοπικών κοινωνικών υπηρεσιών.

Ιδιαίτερα, σε ό,τι αφορά την ύπαρξη ατόμων σε κίνδυνο ιδρυματοποίησης, όπως αναδείχθηκε, υπάρχει (αναλογικά με τον πληθυσμό) σημαντικός αριθμός παιδιών που αντιμετωπίζουν αναπτυξιακές διαταραχές και ιδιαίτερα εκείνα που βρίσκονται στο φάσμα του αυτισμού. Οι περιπτώσεις αυτές καταγράφονται τόσο στην Κύθνο όσο και στην Κέα. Όπως αναφέρθηκε, αυτά τα παιδιά δυσκολεύονται να ανταπεξέλθουν τόσο στο πρόγραμμα του σχολείου όσο και να αναπτύξουν κοινωνικές δεξιότητες λόγω της έλλειψης στοχευμένης κοινωνικής υποστήριξης. Παράλληλα, αρκετοί ηλικιωμένοι χρήζουν μεγαλύτερης φροντίδας λόγω προβλημάτων υγείας και αδυναμίας της οικογένειας να αναλάβει τη φροντίδα τους. Η ανάγκη φροντίδας ηλικιωμένων είναι πιο έντονη στην Κέα.

Σε ό,τι αφορά τον κίνδυνο αστεγίας, στην Κύθνο δεν καταγράφονται περιπτώσεις αστεγίας, ενώ στην Κέα καταγράφηκαν δύο (2) μεμονωμένες περιπτώσεις τα προηγούμενα έτη. Σχετικά με τον κίνδυνο ενεργειακής ένδειας έγινε εκ νέου αναφορά στο γεγονός πως πολλοί άνθρωποι δεν έχουν τη δυνατότητα πρόσβασης σε βασικά αγαθά, ωστόσο, δεν πληρούν τις τυπικές

προϋποθέσεις για να λάβουν βοήθεια στο πλαίσιο της επιδοματικής πολιτικής. Από την άλλη, οι συνεντευξιαζόμενοι τόνισαν πως οι πολίτες που βρίσκονται σε ανάγκη ιδιαίτερα στην Κύθνο δεν είναι ιδιαίτερα δεκτικοί στο να καταθέσουν κάποιο αίτημα για υποστήριξη από τις κοινωνικές υπηρεσίες, διότι ο κόσμος στο συγκεκριμένο νησί είναι πολύ κλειστός. Συνολικά, εκτιμάται πως υπάρχει και αλληλοϋποστήριξη των ατόμων που βρίσκονται σε ανάγκη από το κοινωνικό περιβάλλον. Παράλληλα, ιδιαίτερης σημασίας είναι και το χαμηλό μορφωτικό επίπεδο καθώς και οι χαμηλές ψηφιακές δεξιότητες των κατοίκων του νησιού ακόμη και σε νεότερες ηλικίες. Ιδιαίτερα, όπως σημειώθηκε συχνά δεν υπάρχει κίνητρο εξειδίκευσης από νεαρούς ανθρώπους σε δυναμικούς κλάδους, όπως στον τουρισμό. Παρά την προσπάθεια ώστε να επικοινωνούνται σχετικά εκπαιδευτικά προγράμματα και από το Κέντρο Κοινότητας, δεν υπάρχει ανταπόκριση από τους πολίτες.

Σε αντίστιξη και σχετικά με τις δράσεις του Δήμου για την υποστήριξη των ατόμων που βρίσκονται σε ανάγκη, γίνεται προσπάθεια εξατομικευμένης υποστήριξης με την προσφορά αγαθών, ιατρικών ή άλλων υπηρεσιών καθώς θεωρείται πως αυτό είναι το πιο αποτελεσματικό για τα κοινωνικοοικονομικά χαρακτηριστικά του δήμου. Παράλληλα, υποστηρίζεται η διατήρηση κύριων υπηρεσιών, όπως η ύπαρξη αγροτικών ιατρών και η πρόσληψη ενός στελέχους για το ΚΕΠ, το οποίο αναμένεται να συμβάλλει σημαντικά στην υποστήριξη της εξυπηρέτησης των πολιτών στο νησί. Επίσης, σε επίπεδο κοινωνικής προστασίας και στο πλαίσιο της εξατομικευμένης προσέγγισης έχουν δοθεί λύσεις οικογένειες που το έχουν ανάγκη σημαντικά σε μεγαλύτερο βαθμό συγκριτικά με τα προηγούμενα έτη.

Από την άλλη, είναι εξαιρετικής σημασίας η περαιτέρω στελέχωση του Δήμου σε διοικητικό και επιστημονικό προσωπικό για την υποστήριξη της ως άνω προσπάθειας. Όπως διαφάνηκε, υπάρχουν κυρίως ελλείψεις στην τεχνική υπηρεσία, η οποία δεν μπορεί να ανταποκριθεί ως έχει στον αυξημένο όγκο εργασίας που προκύπτει από την ανάπτυξη της οικοδομικής δραστηριότητας λόγω του τουρισμού, καθώς και στην οικονομική και διοικητική υπηρεσία, όπως και στο κτηματολόγιο.

Σχετικά με τη λειτουργία του Κέντρου Κοινότητας, αποτυπώθηκαν οι αρμοδιότητες που έχουν τα δύο στελέχη του Κέντρου Κοινότητας Κέας τόσο στο νησί της Κέας όσο και της Κύθνου αναφορικά με την επιδοματική πολιτική και τις κοινωνικές υπηρεσίες¹⁰. Όπως αναδείχθηκε, η δραστηριοποίηση του Κέντρου Κοινότητας σχετικά με την εξυπηρέτηση των πολιτών συχνά υπερβαίνει τα τυπικά τους καθήκοντα σχετικά με το Ελάχιστο Εγγυημένο Εισόδημα - αν και αυτό δεν αποτυπώνεται πάντα στην πράξη. Στα χρόνια λειτουργίας του το Κέντρο Κοινότητας εκτιμάται ότι έχει προσφέρει σημαντικό έργο ελλείπει άλλου κοινωνικού λειτουργού και κοινωνικής υπηρεσίας και στα δύο νησιά. Στο νησί της Κύθνου δεν έχουν πραγματοποιηθεί επιπλέον δράσεις, όπως στο νησί της Κέας, όπου έχουν υλοποιηθεί κυρίως ενημερωτικές

¹⁰ Λόγω του γεγονότος ότι το το Κέντρο Κοινότητας εξυπηρετεί και το Δήμο Κέας οι συνεντευξιαζόμενοι συχνά αποτύπωσαν υπό μία συγκριτική οπτική τις απαντήσεις τους στα ερωτήματα. Όπου γίνεται συγκριτική αναφορά των δύο νησιών από τους συνεντευξιαζόμενους αυτό αναφέρεται ρητά στην ανάλυση.

δράσεις. Όπως διατυπώθηκε, υπάρχει ανάγκη υλοποίησης συνεχούς υποστήριξης και συμβουλευτικής ιδιαίτερα σε περιπτώσεις εισαγγελικών παραγγελιών και προστασίας παιδιών. Κατ’ επέκταση στα μελλοντικά σχέδια, αναφέρονται η προσπάθεια μεγαλύτερης προσωποποιημένης παρέμβασης σε συνδυασμό με στοχευμένες δράσεις. Σε ό,τι αφορά την περαιτέρω στελέχωση του Κέντρου Κοινότητας, σημειώθηκε, πως συνολικά δεν κρίνεται αναγκαίο. Υπάρχουν περιπτώσεις που η εξυπηρέτηση των πολιτών είναι δυσχερής, ωστόσο τα στελέχη του Κέντρου Κοινότητας καταφέρνουν να ανταποκριθούν.

Ένα ζήτημα το οποίο χρήζει αντιμετώπισης είναι η δυσκολία μετακίνησης των στελεχών από την Κέα στην Κύθνο ειδικά τους χειμερινούς μήνες λόγω καιρού ή μειωμένων δρομολογίων. Τα στελέχη του Κέντρου Κοινότητας καταβάλουν προσπάθεια ώστε οι πολίτες να εξυπηρετηθούν παρά τις δυσκολίες με ευελιξία, αλλά πάντα στο νόμιμο πλαίσιο. Θα πρέπει, ωστόσο, να γίνει κάποια πρόβλεψη ώστε να υπάρχει εναλλακτική λύση σε περιπτώσεις που κάποιος πολίτης πρέπει να εξυπηρετηθεί, αλλά υπάρχει πλήρης αδυναμία μετακίνησης από τα στελέχη του Κέντρου Κοινότητας Κέας. Συνολικά, κρίνεται ως απαραίτητη τόσο η μεγαλύτερη υποστήριξη από το κράτος σε τέτοιες διαδικασίες, όσο και η προσπάθεια επιπλέον κατάρτισης και επιστημονικής υποστήριξης των στελεχών των Κέντρων Κοινότητας. Παράλληλα, είναι σημαντικό να υπάρχει εποπτεία από εξειδικευμένη επιστημονική ομάδα του έργου των στελεχών.

Σύμφωνα με τους/ τις συνεντευξιαζόμενους/ες, ο κάθε δήμος έχει τις δικές του ιδιαιτερότητες και κατ’ επέκταση είναι πιθανό να υπάρχουν διαφορετικές ανάγκες και προκλήσεις σχετικά με τη λειτουργία του κάθε Κέντρου Κοινότητας ξεχωριστά. Σε αυτό το πλαίσιο, είναι σημαντικό τα Κέντρα Κοινότητας συνολικά να αναπτυχθούν με τέτοιο τρόπο ώστε να μπορούν να έχουν έναν πολύπλευρο υποστηρικτικό ρόλο. Κατ’ αυτό τον τρόπο θα βοηθηθούν και τα άτομα που βρίσκονται σε ανάγκη να γίνονται πιο δεκτικά ώστε να προσεγγίσουν μία κοινωνική υπηρεσία, καθώς το συγκεκριμένο κομμάτι αποτελεί μία μακροχρόνια προσπάθεια του Κέντρου Κοινότητας. Αυτό είναι ιδιαίτερα σημαντικό στις τοπικές κοινωνίες της Κέας και της Κύθνου καθώς, όπως αναδείχθηκε, αυτές είναι αρκετά κλειστές. Οι όποιες βελτιώσεις προτείνονται σε αυτό το πλαίσιο θα πρέπει να έχουν ως γνώμονα και αυτό το ζήτημα. Σε αυτό το πλαίσιο, δεν είναι επί της αρχής αρνητικό οι κοινωνικοί λειτουργοί να ασχολούνται με την έκδοση επιδομάτων, ωστόσο, αυτό θα έπρεπε να συνοδεύεται από διαρκή κατάρτιση και υποστήριξη του προσωπικού με βάση και τις ανάγκες των ωφελούμενων κάθε Δήμου.

Συνολικά, αποτυπώθηκε η καλή συνεργασία μεταξύ του Κέντρου Κοινότητας και του Δήμου, όπως και η αλληλοϋποστήριξη τους, όπου αυτό κρίνεται αναγκαίο. Επιπλέον, υπάρχει άτυπη επικοινωνία του Δήμου Κύθνου με άλλους δήμους, αλλά και με την περιφέρεια όπου υπάρχει ανάγκη. Μία σχετική πρόταση η οποία θα μπορούσε να υλοποιηθεί είναι η μεγαλύτερη προσπάθεια δραστηριοποίησης σε εκπαιδευτικά προγράμματα για τους κατοίκους. Αν και αυτό

δεν είναι ένα ζήτημα υπό την εποπτεία του Δήμου θα άξιζε να γίνει μία συστηματική προσπάθεια από το Δήμο να τεθεί σαν ζήτημα στους αρμόδιους φορείς.

Κύρια ποιοτικά ευρήματα από τις συνεντεύξεις με τους δικαιούχους κοινωνικών επιδομάτων

Από τις συνεντεύξεις με τους δικαιούχους των κοινωνικών επιδομάτων, αποτυπώθηκαν οι πραγματικές ανάγκες καθώς και οι δυσκολίες που αντιμετωπίζουν αναφορικά με τις συνθήκες της καθημερινής διαβίωσής τους. Όπως διαφάνηκε, η πλειοψηφία των συνεντευξιζόμενων αντιμετωπίζουν μεν σημαντικές δυσκολίες στο να ανταποκριθούν στις καθημερινές τους υποχρεώσεις - κυρίως στην καταβολή του ενοικίου και στην εξόφληση των οικιακών λογαριασμών - ωστόσο δεν αντιμετωπίζουν κάποιο σοβαρό πρόβλημα υλικής στέρησης. Η πλειοψηφία των συμμετεχόντων στην περίπτωση της Κύθνου ήταν οικογένειες με μικρότερα ή μεγαλύτερα παιδιά, τα οποία είτε ζουν μαζί τους είτε σπουδάζουν. Η πλειοψηφία των συνεντευξιζόμενων είναι προσανατολισμένη στην εξασφάλιση σταθερού εισοδήματος και στη βελτίωση της ζωής της καθημερινότητας της οικογένειάς τους, ενώ αδυνατούν να έχουν άλλες ασχολίες ελεύθερου χρόνου. Αξίζει να σημειωθεί ότι οι ερωτηθέντες ανέδειξαν ως κύριο πρόβλημα στον τόπο κατοικίας τους τη δυσκολία πρόσβασης σε υπηρεσίες υγειονομικής περίθαλψης.

4.6. Δήμος Φολεγάνδρου

Γενικά στοιχεία του Δήμου

Η Φολέγανδρος είναι νησί των Δυτικών Κυκλάδων ανάμεσα στην Σίκινο και τη Μήλο με συνολική έκταση 32,384 km². Απέχει 102 ναυτικά μίλια από το λιμάνι του Πειραιά και 32 ναυτικά μίλια από το λιμάνι της Νάξου. Η πρωτεύουσα της Φολεγάνδρου είναι η Χώρα χτισμένη στην ανατολική πλευρά του νησιού σε υψόμετρο 200 μ. Σύμφωνα με την απογραφή του 2021, ο πληθυσμός της είναι 719 κάτοικοι σημειώνοντας μικρή πτώση σε σχέση με την απογραφή του 2011 (765). Στον Δήμο Φολεγάνδρου εμφανίζεται σε πολύ μικρό βαθμό ο πρωτογενής τομέας (γεωργία, κτηνοτροφία) και σε σημαντικό βαθμό ο τριτογενής (τουριστική δραστηριότητα).

Σύμφωνα με τα στοιχεία του 2022 στο Δήμο Φολεγάνδρου (μαζί με τους Δήμους Σικίνου και Ανάφης), καταγράφονται δύο (2) μέλη νοικοκυριών δικαιούχοι ΕΕΕ, οι οποίοι εξυπηρετούνται από το Κέντρο Κοινότητας Θήρας. Από αυτούς/ές, το ένα (1) μέλος βρίσκεται στο νησί της Φολεγάνδρου και το ένα (1) μέλος είναι εγγεγραμμένο στη Δ.Υ.Π.Α., ενώ δεν καταγράφεται κάποιο άλλο μέλος να είναι αλλοδαπός/ ή και/ ή μέλος μονογονεϊκής οικογένειας.

Σημαντική πρόκληση για την ανάπτυξη του νησιού είναι η εξασφάλιση της βιώσιμης ανάπτυξης του τουριστικού κλάδου στο νησί.

Κύρια ποιοτικά ευρήματα από τις συνεντεύξεις με τα στελέχη του δήμου και του Κέντρου Κοινότητας

Παρακάτω αναπτύσσονται τα κύρια ποιοτικά ευρήματα από τις συνεντεύξεις με τους εκπροσώπους του Δήμου Φολεγάνδρου και του Κέντρου Κοινότητας Θήρας, το οποίο και εξυπηρετεί τους ωφελούμενους του Δήμου Φολεγάνδρου. Κατά τη διάρκεια των συνεντεύξεων αναπτύχθηκαν στοιχεία σχετικά με τα χαρακτηριστικά του νησιού και των κατοίκων του, τα προβλήματα που αντιμετωπίζουν τα άτομα που βρίσκονται σε υλική αποστέρηση ή υπό τον κίνδυνο αυτής με έμφαση στην αστεγία και την ενεργειακή ένδεια καθώς και τις πολιτικές και δράσεις που υλοποιούν οι τοπικοί φορείς με στόχο την ενίσχυση της κοινωνικής συνοχής.

Σε ό,τι αφορά τα χαρακτηριστικά του νησιού, όπως αναδείχθηκε, η οικονομία του νησιού βασίζεται ως επί το πλείστον στην τουριστική δραστηριότητα. Παράλληλα, ένας μικρός αριθμός κατοίκων ασχολείται με τη γεωργία, την κτηνοτροφία και την οικοδομή. Παράλληλα, η τουριστική δραστηριότητα και οι συνοδές δραστηριότητες της αποτελούν την κύρια ευκαιρία για την μελλοντική ανάπτυξη του νησιού. Όπως αναφέρθηκε συγκεκριμένα, υπάρχει ιδιαίτερη δραστηριοποίηση για την τουριστική ανάπτυξη του νησιού με τη δημιουργία υποδομών που

παρέχουν υψηλής ποιότητας υπηρεσίες. Για το λόγο αυτό, ο Δήμος επιχειρεί όσο είναι εφικτό να στηρίξει τους επαγγελματίες τουρισμού στο νησί σε ό,τι πρόβλημα αντιμετωπίζουν.

Σχετικά με τις ομάδες οι οποίες βρίσκονται σε ανάγκη, όπως σημειώθηκε κυρίως πρόκειται για ένα μικρό αριθμό ατόμων με διαφορετικά χαρακτηριστικά και κατά κύριο λόγο άτομα ηλικιωμένα, τα οποία αντιμετωπίζουν δυσκολίες στο να αυτοεξυπηρετηθούν.

Ιδιαίτερα, όπως αναδείχθηκε από το στέλεχος του Κέντρου Κοινότητας και σε σύγκριση και με τη Θήρα, στο νησί της Φολεγάνδρου δεν καταγράφεται στατιστικά σημαντικός αριθμός ατόμων, τα οποία βρίσκονται κατάσταση υλικής στέρησης. Από την άλλη, ένα σημαντικό ζήτημα που τίθεται είναι η ανάγκη εξατομικευμένης υποστήριξης ατόμων κυρίως ηλικιωμένων, τα οποία χρειάζονται πρόσβαση σε ιατρικές υπηρεσίες, φάρμακα κ.ο.κ. Προς αυτή την κατεύθυνση έχει υπάρξει ιδιαίτερα βοηθητική η παρουσία στο νησί ομάδας των Γιατρών του Κόσμου, η οποία προσφέρει υπηρεσίες πρωτοβάθμιας φροντίδας υγείας στους κατοίκους του νησιού. Επιπλέον, σημαντική είναι η παροχή υπηρεσιών λειτουργίας του προγράμματος «Βοήθεια στο Σπίτι» το οποίο κάλυψε σημαντικές ανάγκες στο νησί ελλείψει άλλης κοινωνικής υποδομής.

Ιδιαίτερα, σε ό,τι αφορά την ύπαρξη ατόμων σε κίνδυνο ιδρυματοποίησης, όπως αναδείχθηκε, ο κίνδυνος αυτός αφορά κατά βάση ηλικιωμένους και/ ή άτομα με αναπηρία. Σε ό,τι αφορά τις υποδομές εκπαίδευσης αυτές κρίνονται επαρκείς για τον πληθυσμό παιδιών. Σε ό,τι αφορά τον κίνδυνο αστεγίας, στην Φολέγανδρο δεν καταγράφονται περιπτώσεις αστεγίας. Επιπλέον, δεν καταγράφεται ανάγκη υποστήριξης μονογονεϊκών οικογενειών ή παιδιών. Παράλληλα, και στο νησί της Φολεγάνδρου οι συνεντευξιαζόμενοι τόνισαν πως οι πολίτες που βρίσκονται σε ανάγκη δεν είναι ιδιαίτερα δεκτικοί στο να καταθέσουν κάποιο αίτημα για υποστήριξη από τις κοινωνικές υπηρεσίες. Συνολικά, εκτιμάται πως υπάρχει και αλληλοϋποστήριξη των ατόμων που βρίσκονται σε ανάγκη από το κοινωνικό περιβάλλον.

Σε αντίστιξη και σχετικά με τις δράσεις του Δήμου για την υποστήριξη των ατόμων που βρίσκονται σε ανάγκη γίνεται προσπάθεια εξατομικευμένης υποστήριξης με την προσφορά αγαθών, ιατρικών ή άλλων υπηρεσιών καθώς θεωρείται πως αυτό είναι το πιο αποτελεσματικό για τα κοινωνικοοικονομικά χαρακτηριστικά του δήμου. Παράλληλα, αναδείχθηκε η προσπάθεια να ξεπεραστούν κάποια γραφειοκρατικά εμπόδια ώστε το Πρόγραμμα «Βοήθεια στο Σπίτι» να μπορέσει να συνεχίσει τη λειτουργία του. Από την άλλη, είναι εξαιρετικής σημασίας η περαιτέρω στελέχωση του Δήμου σε διοικητικό και επιστημονικό προσωπικό καθώς, όπως αναδείχθηκε, υπάρχουν σημαντικές ελλείψεις.

Σχετικά με τη λειτουργία του Κέντρου Κοινότητας αποτυπώθηκαν οι αρμοδιότητες που έχουν τα στελέχη του Κέντρου Κοινότητας Θήρας τόσο στο νησί της Σαντορίνης όσο και στους Δήμους Φολεγάνδρου, Ίου, Σικίνου και Ανάφης σχετικά με την επιδοματική πολιτική και τις κοινωνικές υπηρεσίες. Όπως διαφάνηκε, η δραστηριοποίηση του Κέντρου Κοινότητας σχετικά με την εξυπηρέτηση των πολιτών συχνά υπερβαίνει τα τυπικά τους καθήκοντα καθώς προσπαθούν να

βρουν συνεχώς λύσης για την υποστήριξη των ατόμων σε ανάγκη και την προστασία των ευάλωτων ομάδων. Στο νησί της Φολεγάνδρου δεν έχουν πραγματοποιηθεί επιπλέον δράσεις, όπως ενημερωτικές κοκ. Όπως διατυπώθηκε, υπάρχει ανάγκη υλοποίησης συνεχούς υποστήριξης και συμβουλευτικής ιδιαίτερα σε περιπτώσεις εισαγγελικών παραγγελιών τόσο στο νησί της Θήρας όσο και στα μικρότερα νησιά τα οποία εξυπηρετεί το Κέντρο Κοινότητας. Κατ’ επέκταση στα μελλοντικά σχέδια αναφέρονται η προσπάθεια μεγαλύτερης προσωποποιημένης παρέμβασης σε συνδυασμό με στοχευμένες δράσεις.

Σε ό,τι αφορά την επιπλέον στελέχωση του Κέντρου Κοινότητας σημειώθηκε πως συνολικά θα ήταν βοηθητικό για την υποστήριξη του πληθυσμού στα μικρότερα νησιά τα οποία εξυπηρετεί το Κέντρο Κοινότητας. Σε αυτό το πλαίσιο σημειώθηκε και στην περίπτωση της Φολεγάνδρου πως θα πρέπει να υποστηριχθούν με κάποιο τρόπο τα άτομα τα οποία υποχρεούνται σε μετακίνηση για λόγους υγείας κοκ. Ενδεικτικά όπως αναφέρθηκε σε συνεργασία με το Δήμο Θήρας υπάρχει οικονομική υποστήριξη για τους κατοίκους της Σαντορίνης όταν προκύπτει σχετικό αίτημα. Συνολικά, κρίνεται ως απαραίτητη τόσο η μεγαλύτερη υποστήριξη από το κράτος σε τέτοιες διαδικασίες.

Σύμφωνα με τους/ τις συνεντευξιαζόμενους/ες ο κάθε δήμος έχει τις δικές του ιδιαιτερότητες και κατ’ επέκταση είναι πιθανό να υπάρχουν διαφορετικές ανάγκες και προκλήσεις σχετικά με τη λειτουργία του κάθε Κέντρου Κοινότητας ξεχωριστά. Σε αυτό το πλαίσιο, είναι σημαντική η επικοινωνία και η ανταλλαγή καλών πρακτικών ανάμεσα στα Κέντρα Κοινότητας και τους Δημόσιους Φορείς. Συνολικά, αποτυπώθηκε η καλή συνεργασία μεταξύ του Κέντρου Κοινότητας και των Δήμων που εξυπηρετεί καθώς και η αλληλοϋποστήριξη τους όπου αυτό κρίνεται αναγκαίο.

Κύρια ποιοτικά ευρήματα από τις συνεντεύξεις με τους ωφελούμενους

Δεν πραγματοποιήθηκαν συνεντεύξεις με ωφελούμενους ΕΕΕ.

4.7. Δήμος Κιμώλου

Γενικά στοιχεία του Δήμου

Η Κίμωλος είναι νησί των Δυτικών Κυκλάδων βόρεια της Μήλου με συνολική έκταση 37,426 km². Απέχει 0,54 ναυτικά μίλια από το λιμάνι της Μήλου. Η πρωτεύουσα της Κιμώλου είναι το Χωριό ενώ υπάρχουν και μικρότεροι οικισμοί οι οποίοι κατοικούνται κατά τους θερινούς μήνες. Σύμφωνα με την απογραφή του 2021, ο πληθυσμός της είναι 810 κάτοικοι σημειώνοντας μικρή πτώση σε σχέση με την απογραφή του 2011 (910). Στον Δήμο Κιμώλου εμφανίζεται σε πολύ μικρό βαθμό ο πρωτογενής τομέας (γεωργία, κτηνοτροφία) και σε σημαντικό βαθμό ο τριτογενής (τουριστική δραστηριότητα).

Σύμφωνα με τα στοιχεία του 2022 στο Δήμο Κιμώλου (μαζί με το Δήμο Μήλου), καταγράφονται είκοσι έξι (26) μέλη νοικοκυριών δικαιούχων ΕΕΕ, οι οποίοι εξυπηρετούνται από το Κέντρο Κοινότητας Θήρας. Από αυτούς/ές, τα δεκαεννέα (19) μέλη λαμβάνουν ΤΕΒΑ, τα δεκατρία (13) μέλη είναι γραμμένα στη ΔΥΠΑ, τα δύο (2) μέλη είναι αλλοδαποί και τα τρία (3) μέλη είναι ηλικιωμένοι είτε ανίκανοι για εργασία.

Σημαντική πρόκληση για την ανάπτυξη του νησιού είναι η εξασφάλιση της βιώσιμης ανάπτυξης του τουριστικού κλάδου στο νησί σε συνδυασμό με την υποστήριξη βασικών υποδομών.

Κύρια ποιοτικά ευρήματα από τις συνεντεύξεις με τα στελέχη του δήμου και του Κέντρου Κοινότητας

Παρακάτω αναπτύσσονται τα κύρια ποιοτικά ευρήματα από τις συνεντεύξεις με τους εκπροσώπους του Δήμου Κιμώλου και του Κέντρου Κοινότητας Μήλου το οποίο και εξυπηρετεί τους ωφελούμενους του Δήμου Κιμώλου. Κατά τη διάρκεια των συνεντεύξεων, αναπτύχθηκαν στοιχεία σχετικά με τα χαρακτηριστικά του νησιού και των κατοίκων του, τα προβλήματα που αντιμετωπίζουν τα άτομα που βρίσκονται σε υλική αποστέρηση ή υπό τον κίνδυνο αυτής με έμφαση στην αστεγία και την ενεργειακή ένδεια καθώς και τις πολιτικές και δράσεις που υλοποιούν οι τοπικοί φορείς με στόχο την ενίσχυση της κοινωνικής συνοχής.

Σε ό,τι αφορά τα χαρακτηριστικά του νησιού, όπως αναδείχθηκε, η οικονομία του νησιού βασίζεται ως επί το πλείστον στην τουριστική δραστηριότητα. Παράλληλα, ένας μικρός αριθμός κατοίκων ασχολείται με τη γεωργία και τον δευτερογενή τομέα (Μεταλλευτική και Λατομική δραστηριότητα κατοίκων της Κιμώλου στη Μήλο). Παράλληλα, η τουριστική δραστηριότητα και οι συνοδές δραστηριότητες της αποτελούν την κύρια ευκαιρία για την μελλοντική ανάπτυξη του νησιού. Όπως αναφέρθηκε συγκεκριμένα, υπάρχει ιδιαίτερη δραστηριοποίηση για την τουριστική ανάπτυξη του νησιού με τη δημιουργία υποδομών που παρέχουν υψηλής ποιότητας

υπηρεσίες. Για το λόγο αυτό, ο Δήμος επιχειρεί όσο είναι εφικτό να στηρίξει τους επαγγελματίες τουρισμού στο νησί σε ό,τι πρόβλημα αντιμετωπίζουν καθώς και υποστηρίξει σχετικά τεχνικά έργα καθώς και πολιτιστικές εκδηλώσεις.

Σχετικά με τις ομάδες οι οποίες βρίσκονται σε ανάγκη, όπως σημειώθηκε, κυρίως πρόκειται για ένα μικρό αριθμό ατόμων με διαφορετικά χαρακτηριστικά και κατά κύριο λόγο άτομα ηλικιωμένα ή άτομα τα οποία αντιμετωπίζουν προβλήματα υγείας και ως συνέπεια αντιμετωπίζουν δυσκολίες στο να αυτοεξυπηρετηθούν.

Ιδιαίτερα, όπως αναδείχθηκε από το στέλεχος του Κέντρου Κοινότητας και σε σύγκριση και με τη Μήλο, στο νησί της Κιμώλου δεν καταγράφεται στατιστικά σημαντικός αριθμός ατόμων, τα οποία να βρίσκονται κατάσταση υλικής στέρησης. Από την άλλη, ένα σημαντικό ζήτημα που τίθεται είναι η ανάγκη εξατομικευμένης υποστήριξης ατόμων κυρίως ηλικιωμένων ή ατόμων με σοβαρά προβλήματα υγείας τα οποία χρειάζονται πρόσβαση σε ιατρικές υπηρεσίες, φάρμακα κ.ο.κ.

Ιδιαίτερα, σε ό,τι αφορά την ύπαρξη ατόμων σε κίνδυνο ιδρυματοποίησης, όπως αναδείχθηκε, ο κίνδυνος αυτός αφορά κατά βάση ηλικιωμένους και/ή άτομα με αναπηρία. Σε ό,τι αφορά τις υποδομές εκπαίδευσης αυτές κρίνονται επαρκείς για τον πληθυσμό παιδιών. Ιδιαίτερη αναφορά έγινε στο γεγονός πως για το προηγούμενο έτος καλύφθηκαν όλα τα κενά σε διδακτικό προσωπικό σε όλες τις βαθμίδες εκπαίδευσης καθώς και σε παράλληλα υποστήριξη παιδιών που το έχουν ανάγκη. Σε ό,τι αφορά τον κίνδυνο αστεγίας, στην Κίμωλο δεν καταγράφονται περιπτώσεις αστεγίας. Επιπλέον, δεν καταγράφεται ανάγκη υποστήριξης μονογονεϊκών οικογενειών ή παιδιών. Όπως επισημάνθηκε, όπου προκύπτει οποιοδήποτε σχετικό αίτημα υποστήριξης κάποιου ατόμου ο Δήμος προσπαθεί να προστρέξει όπως μπορεί. Συνολικά, εκτιμάται πως υπάρχει και αλληλοϋποστήριξη των ατόμων που βρίσκονται σε ανάγκη από το κοινωνικό περιβάλλον, αν και όπως αναδείχθηκε η κοινωνία είναι αρκετά κλειστή.

Σε αντίστιξη και σχετικά με τις δράσεις του Δήμου για την υποστήριξη των ατόμων που βρίσκονται σε ανάγκη, όπως αποτυπώθηκε, γίνεται προσπάθεια εξατομικευμένης υποστήριξης με την προσφορά αγαθών, ιατρικών ή άλλων υπηρεσιών καθώς θεωρείται πως αυτό είναι το πιο αποτελεσματικό για τα κοινωνικοοικονομικά χαρακτηριστικά του Δήμου. Παράλληλα, αναδείχθηκε η προσπάθεια που κάνει ο Δήμος ώστε να υποστηριχθούν οι υποδομές του νησιού ώστε οι κάτοικοι να έχουν πρόσβαση σε νερό. Επιπλέον, όπως σημείωσαν οι συνεντευξαζόμενοι/ες, υπάρχει ανάγκη αλλαγής νοοτροπίας στη διαχείριση των καθημερινών υποθέσεων των κατοίκων. Ενδεικτικά, έγινε αναφορά στο γεγονός πως αρκετοί κάτοικοι έχουν περιουσία στην περιοχή του Κάστρου και παρότι δεν μπορούν να τη συντηρήσουν, δεν επιθυμούν να την πουλήσουν ώστε να αξιοποιηθεί και να μπορούν να καλύψουν τις αμεσότερες ανάγκες τους. Ως αποτέλεσμα, τα εν λόγω κτίσματα εγκαταλείπονται και κινδυνεύουν με κατάρρευση. Από την άλλη, είναι επίσης εξαιρετικής σημασίας η περαιτέρω

στελέχωση του Δήμου σε διοικητικό και επιστημονικό προσωπικό καθώς, όπως αναδείχθηκε, υπάρχουν σημαντικές ελλείψεις.

Σχετικά με τη λειτουργία του Κέντρου Κοινότητας αποτυπώθηκαν οι αρμοδιότητες που έχουν τα στελέχη του Κέντρου Κοινότητας Μήλου τόσο στο νησί της Μήλου όσο και στους Δήμους Κιμώλου, Σίφνου και Σερίφου σχετικά με την επιδοματική πολιτική και τις κοινωνικές υπηρεσίες. Όπως αναδείχθηκε, η δραστηριοποίηση του Κέντρου Κοινότητας σχετικά με την εξυπηρέτηση των πολιτών συχνά υπερβαίνει τα τυπικά τους καθήκοντα καθώς προσπαθούν να βρουν συνεχώς λύσεις για την υποστήριξη των ατόμων σε ανάγκη και την προστασία των ευάλωτων ομάδων. Συνολικά, στα εν λόγω νησιά δεν έχει αποτυπωθεί κάποια αλλαγή στα κοινωνικοοικονομικά χαρακτηριστικά των ωφελούμενων του ΕΕΕ. Επιπλέον, στο νησί της Κιμώλου δεν έχουν πραγματοποιηθεί επιπλέον δράσεις (όπως ενημερωτικές κοκ) καθώς, όπως κρίθηκε, δεν έχει προκύψει κάποια σχετική ευκαιρία. Ωστόσο, υπάρχει προθυμία τόσο από τον Δήμο Μήλου όσο και από το Κέντρο Κοινότητας για την εξεύρεση πόρων και ευκαιριών με στόχο τον ψηφιακό μετασχηματισμό του Δήμου και την ενίσχυση των ψηφιακών δεξιοτήτων των κατοίκων δεδομένης και της αναπτυσσόμενης τουριστικής δραστηριότητας στα νησιά. Παράλληλα, υπάρχει ανάγκη υλοποίησης συνεχούς υποστήριξης και συμβουλευτικής ιδιαίτερα σε περιπτώσεις εισαγγελικών παραγγελιών στα μικρότερα νησιά, τα οποία εξυπηρετεί το Κέντρο Κοινότητας. Κατ’ επέκταση στα μελλοντικά σχέδια αναφέρονται η προσπάθεια μεγαλύτερης προσωποποιημένης παρέμβασης σε συνδυασμό με στοχευμένες δράσεις.

Σε ό,τι αφορά την επιπλέον στελέχωση του Κέντρου Κοινότητας σημειώθηκε πως θα μπορούσε να διερευνηθεί η δυνατότητα υποστήριξης του πληθυσμού σε τοπικό επίπεδο στην Κίμωλο. Σε αυτό το πλαίσιο σημειώθηκε και στην περίπτωση της Κιμώλου πως θα πρέπει να υποστηριχθούν με κάποιο τρόπο τα άτομα, τα οποία υποχρεώνονται σε μετακίνηση για λόγους υγείας κοκ.

Συνολικά, αποτυπώθηκε η καλή συνεργασία μεταξύ του Κέντρου Κοινότητας και των Δήμων που εξυπηρετεί καθώς και η αλληλοϋποστήριξη τους όπου αυτό κρίνεται αναγκαίο.

Κύρια ποιοτικά ευρήματα από τις συνεντεύξεις με τους ωφελούμενους

Από τις συνεντεύξεις με τους δικαιούχους των κοινωνικών επιδομάτων, αποτυπώθηκαν οι πραγματικές ανάγκες καθώς και οι δυσκολίες που αντιμετωπίζουν αναφορικά με τις συνθήκες της καθημερινής διαβίωσής τους. Όπως διαφάνηκε, η πλειοψηφία των συνεντευξιζόμενων αντιμετωπίζουν σημαντικές δυσκολίες στο να ανταποκριθούν στις καθημερινές τους υποχρεώσεις. Όπως εξέφρασαν, η κατάσταση τους είναι σημαντικά δυσχερής καθώς αντιμετωπίζουν και σοβαρά προβλήματα υγείας, τα οποία δεν τους επιτρέπουν να έχουν μία σταθερή απασχόληση με βάση και την προσφορά εργασίας που υπάρχει στο νησί. Το γεγονός ότι η κατάσταση στην οποία έχουν περιέλθει λόγω των προβλημάτων που αντιμετωπίζουν

αποτελεί εξαίρεση, σε σχέση με τις δυνατοτητες των κατοίκων που δύνανται να απασχοληθούν στο κομμάτι του τουρισμού, έχει ως αποτέλεσμα να μην μπορούν να λαμβάνουν την κοινωνική στήριξη που θα έπρεπε κατά τη γνώμη τους. Ως εκ τούτου οι ερωτηθέντες ζήτησαν μία συστηματικότερη προσωποποιημένη στήριξη και συμβουλευτική και σε ζητήματα που αφορούν την οικογένεια, την ένταξη των τέκνων στο οικογενειακό περιβάλλον, την πρόσβαση σε υπηρεσίες υγείας, αλλά και την απασχόληση. Παράλληλα, ένας/ μία εκ των συνεντευξιζόμενων ανέδειξε τις προκλήσεις που αντιμετωπίζουν οι υπάρχουσες δραστηριότητες πρωτογενούς τομέα στο νησί, οι οποίες μειώνουν τη δυνατότητα για τους κατοίκους που βιοπορίζονται από αυτές να έχουν ένα βιώσιμο εισόδημα στο προσεχές μέλλον.

4.8. Δήμος Σύρου-Ερμούπολης

Γενικά στοιχεία του Δήμου Σύρου-Ερμούπολης

Ο Δήμος Σύρου έχει έκταση 102,40 τ.χλμ. και 20.791 μόνιμους κατοίκους σύμφωνα με την απογραφή του 2021. Βρίσκεται στο κεντρικό σημείο των Κυκλάδων και έχει πρωτεύουσα την Ερμούπολη, η οποία είναι, επίσης, η πρωτεύουσα του Νομού Κυκλάδων καθώς και η έδρα της Περιφέρειας Νοτίου Αιγαίου. Το νησί εμφανίζεται ιδιαίτερα ανεπτυγμένο οικονομικά, ανάπτυξη που στηρίζεται σε πολλές διαφορετικές πηγές. Καθοριστικά συμβάλλουν ο τουρισμός, η λειτουργία του ναυπηγείου, η παρουσία δημόσιων και διοικητικών υπηρεσιών, η αγροτική παραγωγή, η λειτουργία του τμήματος Μηχανικών Σχεδίασης Προϊόντων και Συστημάτων του Πανεπιστημίου Αιγαίου καθώς και οι εμπορικές επιχειρήσεις.

Σύμφωνα με τα στοιχεία του 2022, υπάρχουν 406 μέλη νοικοκυριών δικαιούχοι ΕΕΕ. Από αυτούς/ές, το 5,17% είναι μέλη μονογονεϊκών οικογενειών, το 6,90% είναι αλλοδαποί και το 54,93% είναι εγγεγραμμένοι στη Δ.ΥΠ.Α..

Η Σύρος ήταν από τα παλιά χρόνια κοινωνικά ευαισθητοποιημένη, ενώ οι πρόσφατα τοποθετημένοι βυθιζόμενοι κάδοι και τα σημεία ανακύκλωσης διάφορων υλικών, υποδηλώνουν μια τοπική κοινωνία αρκετά ευαισθητοποιημένη και στον τομέα της περιβαλλοντικής προστασίας. Παράλληλα, η λειτουργία του νοσοκομείου αποπνέει ένα αίσθημα της ασφάλειας στους κατοίκους και τους επισκέπτες όχι μόνο της Σύρου, αλλά και των γύρω νησιών.

Τα τελευταία χρόνια, το νησί σημειώνει μεγάλη πρόοδο τόσο στον τομέα της επιχειρηματικότητας, όπως με την κατασκευή σύγχρονων ξενοδοχειακών μονάδων και καταστημάτων, όσο και στο κομμάτι της προσβασιμότητας των ατόμων με αναπηρία ή/και με κινητικά προβλήματα. Ενδεικτικά αναφέρονται η ανακατασκευή πεζοδρομίων, οι οδηγοί τυφλών, τα δύο αναβατόρια, τα τρία σημεία ηλεκτροκίνησης, τα seatrac κ.ά. Επιπλέον, υλοποιούνται επισκευές παραδοσιακών και νεοκλασικών κτηρίων, που αναδεικνύουν τη σημαντική πολιτιστική κληρονομιά του νησιού. Μάλιστα, την τρέχουσα χρονική περίοδο πραγματοποιούνται συνέδρια και πολλές πολιτιστικές εκδηλώσεις που προσελκύνουν επιπλέον κόσμο από Ελλάδα και εξωτερικό.

Οι προκλήσεις που αντιμετωπίζει ο Δήμος σχετίζονται με ζήτημα της δυσκολίας εύρεσης κατοικιών, καθώς και με το γεγονός ότι οι συνθήκες στην αγορά εργασίας εξακολουθούν να μην έχουν εξομαλυνθεί, όπως φαίνεται από την επικέντρωση στην εποχική απασχόληση, αλλά και την άτυπη εργασία.

Κύρια ποιοτικά ευρήματα από τις συνεντεύξεις με τα στελέχη του Δήμου και του Κέντρου Κοινότητας

Παρακάτω αναπτύσσονται τα κύρια ποιοτικά ευρήματα από τις συνεντεύξεις με τα στελέχη του Δήμου και του Κέντρου Κοινότητας Σύρου-Ερμούπολης. Κατά τη διάρκεια των συνεντεύξεων αναπτύχθηκαν στοιχεία σχετικά με τα χαρακτηριστικά του νησιού και των κατοίκων του, τα προβλήματα που αντιμετωπίζουν τα άτομα σε κίνδυνο φτώχειας με έμφαση στην αστεγία και την ενεργειακή ένδεια καθώς και τις πολιτικές και δράσεις που υλοποιούν οι τοπικοί φορείς με στόχο την ενίσχυση της κοινωνικής συνοχής. Τα παραπάνω αναπτύχθηκαν υπό μία συγκριτική οπτική σε σχέση με τις προηγούμενες επιτόπιες έρευνες, οι οποίες πραγματοποιήθηκαν στο νησί.

Αρχικά, το Τμήμα Κοινωνικής Προστασίας του Δήμου, περιλαμβάνει το Κέντρο Κοινότητας, το ΚΔΑΠ ΑΜΕΑ, το ΚΑΠΗ καθώς και το πρόγραμμα «Βοήθεια στο Σπίτι», το οποίο ήρθε πρόσφατα στη δικαιοδοσία των Δήμων. Επιπρόσθετα, καθώς η κοινωνική υπηρεσία του Δήμου δεν έχει μόνιμο κοινωνικό λειτουργό, συνεπικουρείται από τους κοινωνικούς λειτουργούς του Κέντρου Κοινότητας.

Σχετικά με τη λειτουργία του Κέντρου Κοινότητας¹¹, αναφέρθηκε το γεγονός ότι δεν υπάρχουν ουσιαστικές αλλαγές με την περσινή χρονιά, εκτός από το ότι ανά τακτά χρονικά διαστήματα προστίθενται νέες αρμοδιότητες και παροχές για ευπαθείς ομάδες, όπως η υπηρεσία του προσωπικού βοηθού, χωρίς μάλιστα να υπάρχει επαρκής ενημέρωση και επιμόρφωση. Μάλιστα, από πέρυσι προστέθηκε το κομμάτι των αποκλειστικά ηλεκτρονικών – πλέον - αιτήσεων για ΚΕΠΑ, ενώ η καταγραφόμενη μείωση των αιτήσεων για το ΚΕΑ, δε θεωρείται ενδεικτική καθώς ο κάθε πολίτης που έχει ψηφιακές γνώσεις μπορεί να κάνει μόνος του τη σχετική αίτηση.

Το κυριότερο ζήτημα που αντιμετωπίζει το προσωπικό του Κέντρου Κοινότητας και είχε επισημανθεί και στις προηγούμενες έρευνες, σχετίζεται με το γεγονός ότι η ενασχόληση με την επιδοματική κυρίως πολιτική του κράτους, δεν τους επιτρέπει να ασχοληθούν με το αντικείμενο που έχουν σπουδάσει και έχουν προσληφθεί. Το αποτέλεσμα επί της ουσίας είναι ότι το διοικητικό κομμάτι – παρά τη ψηφιοποίηση - απορροφά αρκετό χρόνο της ημερήσιας εργασίας τους, μη δίνοντας τη δυνατότητα να ασχοληθούν σε βάθος με τις περιπτώσεις ατόμων και οικογενειών που έχουν πραγματικά ανάγκη ή/και για περισσότερες δράσεις με την κοινότητα.

---

¹¹ Το Κέντρο Κοινότητας Σύρου Ερμούπολης απαρτίζεται από τρεις κοινωνικούς λειτουργούς, εκ των οποίων η μια βρίσκεται σε άδεια μητρότητας, καθώς και μια διοικητική υπάλληλο.

Στις δυσκολίες που αντιμετωπίζουν τονίζουν – για τρίτη συνεχόμενη χρονιά - την έλλειψη διαλειτουργικότητας των διάφορων πλατφορμών, δεδομένου ότι το κάθε επίδομα έχει τη δική του πλατφόρμα. Επομένως, θεωρείται αναγκαίο να υπάρξει αύξηση της διαλειτουργικότητας ή/και ενοποίηση των ηλεκτρονικών συστημάτων, γεγονός που θα βελτιώσει αισθητά την εξυπηρέτηση των πολιτών.

Αναφορικά με τους πολίτες – δικαιούχους κοινωνικών επιδομάτων, η ενεργειακή κρίση και οι συνέπειές της, όπως η κατακόρυφη αύξηση των τιμολογίων ρεύματος, οδήγησαν αρκετούς από αυτούς στο να αιτηθούν κάποια έκτακτη οικονομική ενίσχυση ή τη δυνατότητα πληρωμής από την κοινωνική υπηρεσία του Δήμου.

Επιπρόσθετα, σημειώθηκε η ύπαρξη συγκεκριμένων ομάδων του πληθυσμού που διαβιούν υπό ακατάλληλες συνθήκες στέγασης, όπως ηλικιωμένα και μοναχικά άτομα ή άτομα με ψυχικές ασθένειες ή/και αναπηρίες, οι συγγενείς των οποίων δεν έχουν τη δυνατότητα - για διάφορους λόγους - να τα φροντίσουν. Οι εν λόγω πληθυσμιακές ομάδες είτε δεν μπορούν να συντηρήσουν την οικία τους είτε να αυτοεξυπηρετηθούν ή ενδεχομένως να χρειάζονται ιατρική/νοσηλευτική βοήθεια, ζώντας τελικά υπό μη ικανοποιητικές συνθήκες διαβίωσης. Σκοπός για την κοινωνική υπηρεσία δεν είναι να εισαχθούν οι συγκεκριμένοι άνθρωποι σε κάποιο ίδρυμα, αλλά να της δοθεί η εντολή/η ευκαιρία να τους φροντίσουν μέσω του προγράμματος «Βοήθεια στο Σπίτι» ή στέλνοντας ιατρική βοήθεια.

Σύμφωνα με τους/ τις συνεντευξιαζόμενους/ ες, δεδομένου ότι ο πληθυσμός της Ελλάδας θεωρείται «γηράσκων», οι ηλικιωμένοι καθώς και τα μοναχικά άτομα που δεν έχουν παιδιά ή μπορεί να έχουν παιδιά αλλά να ζουν μακριά ή να αντιμετωπίζουν τα δικά τους προβλήματα, πιθανότατα μελλοντικά να χρειαστούν περαιτέρω κοινωνική φροντίδα. Οι προαναφερθείσες πληθυσμιακές ομάδες, οι οποίες έζησαν τις δύσκολες συνθήκες των υποχρεωτικών εγκλεισμών κατά τη διάρκεια της πανδημίας, είναι πιθανό να παρουσίασαν ή να παρουσιάσουν στο μέλλον ψυχολογικά ή ψυχιατρικής φύσης προβλήματα, άνοια, κατάθλιψη κ.τ.λ. Τα προβλήματα υγείας σε συνδυασμό με τις οικονομικές δυσκολίες που αντιμετωπίζουν, κάνουν αναγκαία την ύπαρξη συγκεκριμένων δομών για την υποστήριξή τους. Επιπλέον, χρειάζεται μια κεντρική πολιτική προσανατολισμένη σε θέματα της τρίτης ηλικίας, η οποία, μεταξύ άλλων, θα δημιουργήσει και θα στελεχώσει νέες και στοχευμένες υπηρεσίες για τα άτομα αυτά.

Επιπλέον, συζητήθηκε το γεγονός ότι τα τελευταία χρόνια έχουν λάβει χώρα αρκετές αλλαγές στην ελληνική κοινωνία. Μία από αυτές αφορά και στην αλλαγή της οικογενειακής δομής, με την παράλληλη αύξηση της μονογονεϊκότητας. Ακόμη και αν αποτελεί επιλογή ενός ατόμου να μεγαλώσει μόνος-η το παιδί του, δεν παύει να αντιμετωπίζει σοβαρές δυσκολίες τόσο στην ανατροφή του παιδιού όσο και στο ζήτημα της εργασίας. Βεβαίως, όπως είχε επισημανθεί και στις περσινές επιτόπιες έρευνες, υπάρχει μια μερίδα μονογονεϊκών οικογενειών που επιλέγουν για οικονομικές ή άλλες διευκολύνσεις να εμφανίζονται με αυτή την ιδιότητα. Στον Δήμο

Σύρου-Ερμούπολης, συνήθως οι μονογονεϊκές οικογένειες περιστοιχίζονται από ένα υποστηρικτικό οικογενειακό περιβάλλον.

Ένα ακόμη ζήτημα που τονίστηκε είναι ότι οι συνεχόμενοι υποχρεωτικοί εγκλεισμοί σε συνδυασμό με τα οικονομικά προβλήματα έβγαλαν στην επιφάνεια τις παθογένειες κάθε σπιτιού, αυξάνοντας τα περιστατικά της κακοποίησης των γυναικών. Επίσης, ακόμη και σήμερα, η γυναίκα-μονογονεϊκή οικογένεια είναι στιγματισμένη στην τοπική κοινωνία και, ενώ παρατηρείται πρόοδος σε άλλους τομείς, εργασιακά και κοινωνικά, η γυναίκα έρχεται συχνά αντιμέτωπη με την ανισότητα.

Σχετικά με τη διασύνδεση δυσμενών κοινωνικών παραμέτρων, όπως η βία, με την κατάσταση της υλικής και κοινωνικής αποστέρησης, σημειώνεται ότι υπάρχουν αρκετά περιστατικά που δε γνωστοποιούνται στην κοινωνική υπηρεσία ή στο Κέντρο Κοινότητας για διαφόρους λόγους. Τα εν λόγω περιστατικά δεν αφορούν μόνο γυναίκες, αλλά και άτομα με αναπηρία, ηλικιωμένους και παιδιά. Στον υπό μελέτη Δήμο, οι συγκεκριμένες περιπτώσεις είναι λίγες, ωστόσο υπαρκτές.

Μεταξύ άλλων, υπογραμμίστηκε η έλλειψη καλλιέργειας που χαρακτηρίζει αρκετούς νέους και παιδιά, που προέρχεται ταυτόχρονα από το σπίτι/την οικογένεια, αλλά και από το σχολείο. Επομένως, θεωρείται επιτακτική η ανάγκη, ακόμη και τα παιδιά μικρότερης ηλικίας, να διδάσκονται την έννοια της ισότητας και του σεβασμού ανάμεσα στα δύο φύλα.

Αναφορικά με τα μελλοντικά σχέδια του Δήμου, αυτά περιλαμβάνουν την επέκταση του λιμανιού της Ερμούπολης, όπως και την αποκέντρωση με τη μετατόπιση του αγοραστικού κέντρου εκτός πόλης. Επιπλέον, υπάρχει πρόβλεψη για τη δημιουργία πανεπιστημιούπολης στο χώρο του παλιού στρατοπέδου. Ταυτόχρονα, ο Δήμος δεν παραλείπει να συμμετάσχει σε εθελοντικές και κοινωνικές δράσεις στην Ελλάδα και το εξωτερικό.

Οι μελλοντικές δράσεις του Κέντρου Κοινότητας περιλαμβάνουν τη χαρτογράφηση των κοινωνικών αναγκών του νησιού, ξεκινώντας από τους πολίτες – ωφελούμενους με μια εξειδικευμένη μελέτη. Όπως τονίζεται, δεν μπορεί να υπάρξει σωστός σχεδιασμός δομών και υπηρεσιών, αν δε διενεργηθεί πρώτα μια χαρτογράφηση. Πέρα από τα προαναφερθέντα, προγραμματίζεται η ενεργοποίηση του Γραφείου Ισότητας, ενώ θα επιχειρηθεί οι διάφορες διάσπαρτες - έως τώρα - δράσεις υγείας, όπως για τον θηλασμό, τη δωρεά οργάνων ή βλαστοκυττάρων, να οργανωθούν συνολικά σε επίπεδο πρόληψης. Επιπλέον, θα υπάρξουν πιο στοχευμένες στον πληθυσμό δράσεις, όπως για τους νέους.

Οι συνεντευξιαζόμενοι δεν παρέλειψαν να αναφερθούν στη σημασία της πρόληψης στα σχολεία και την οικογένεια, όπως και στο γεγονός ότι οι υπηρεσίες οφείλουν να είναι πιο ενεργοποιημένες προκειμένου να αντιλαμβάνονται εγκαίρως και να αντιμετωπίζουν τα διάφορα περιστατικά. Σε αυτή την κατεύθυνση θα βοηθούσε και η καλύτερη διασύνδεση μεταξύ των κατάλληλων υπηρεσιών, όπως και των τμημάτων του Δήμου για την καλύτερη εξυπηρέτηση των πολιτών. Εξίσου αναγκαία κρίνεται η αλλαγή της νομοθεσίας σε κεντρικό

επίπεδο καθώς και η απλοποίηση των διαδικασιών, προκειμένου να υπάρξει η απαραίτητη ευελιξία για την αντιμετώπιση ορισμένων δύσκολων και πολυπαραγοντικών περιστατικών.

Ωστόσο, και για τις υπηρεσίες θεωρείται αναγκαίο να υπάρξει επιπλέον προσωπικό καθώς και νέες ειδικότητες, όπως ενός ψυχολόγου ή ενός σύμβουλου εργασίας, ο οποίος θα μπορούσε να διασυνδέει τους ωφελούμενους πολίτες με την αγορά εργασίας. Σύμφωνα με τους συνεντευξιαζόμενους, υπάρχει ανάγκη για μεγαλύτερη στήριξη της κοινωνικής υπηρεσίας καθώς και για εποπτεία, ώστε αφενός να αποφορτίζονται οι υπάλληλοι - δεδομένου ότι υπάρχει κάθε φορά το ψυχικό κόστος - και αφετέρου να εξυπηρετούνται οι πολίτες με τον καλύτερο δυνατό τρόπο.

Ολοκληρώνοντας τη συνέντευξη, συζητήθηκε ο ρόλος του Παρατηρητηρίου στον σχεδιασμό κοινωνικών πολιτικών καθώς και στον προγραμματισμό νέων δράσεων, ενώ παράλληλα έγινε αναφορά στη σημασία της δικτύωσης και του διαλόγου, όπως και της ανάδειξης των καλών πρακτικών ενός τόπου.

Κύρια ποιοτικά ευρήματα από τις συνεντεύξεις με τους δικαιούχους κοινωνικών επιδομάτων

Από τις συνεντεύξεις με τους δικαιούχους των κοινωνικών επιδομάτων, αποτυπώθηκαν οι πραγματικές ανάγκες καθώς και οι δυσκολίες που αντιμετωπίζουν αναφορικά με τις συνθήκες της καθημερινής διαβίωσής τους. Όπως διαφάνηκε, η πλειοψηφία των συνεντευξιαζόμενων αντιμετωπίζουν σοβαρά προβλήματα διαβίωσης, κάνοντας μεγάλες περικοπές ακόμη και σε βασικά προϊόντα, ενώ ακόμη και στην περίπτωση που διαθέτουν θερμαντικές ή άλλες ηλεκτρικές συσκευές δεν τις λειτουργούν. Στην ερώτηση του ερωτηματολογίου αναφορικά με τις δαπάνες τους, εκτός των εξόδων για την κατοικία τους, των τροφίμων και του ρουχισμού, αναδείχθηκε ότι αυτές σχετίζονται με τα έξοδα του μεταφορικού τους μέσου καθώς και με την ιατροφαρμακευτική τους περίθαλψη.

Αρκετοί από αυτούς ζουν μόνοι ή αποτελούν μονογονεϊκές οικογένειες, που δέχονται τη βοήθεια των συγγενικών τους προσώπων, αλλά ταυτόχρονα δεν επιθυμούν να επιβαρύνουν τα άλλα μέλη της οικογένειά τους. Επίσης, παρατηρείται το γεγονός ότι ορισμένοι/ες από αυτούς/ες εργάζονται με άτυπη και περιστασιακή εργασία που όμως, δεν τους εξασφαλίζει ένα σταθερό εισόδημα. Αξίζει να τονιστεί ότι οι ερωτηθέντες/είσες κατέδειξαν την ύπαρξη κοινωνικού αποκλεισμού κυρίως λόγω της ηλικίας τους σχετικά με την εύρεση εργασίας. Παράλληλα, το οικονομικό ζήτημα φαίνεται να επηρεάζει και τις κοινωνικές και προσωπικές τους σχέσεις. Επίσης, το άγχος και η πίεση να ανταπεξέλθουν στις οικονομικές τους υποχρεώσεις, έχει προκαλέσει σε μια μερίδα από τα εν λόγω άτομα ψυχοσωματικά νοσήματα. Ακόμη, από τις απαντήσεις των συνεντευξιαζόμενων, αναδεικνύεται η ανάγκη αναβάθμισης των υγειονομικών υπηρεσιών του νοσοκομείου.

Τέλος, αξίζει να σημειωθεί η συγκινησιακή φόρτιση που αισθάνθηκαν ορισμένοι δικαιούχοι προνοιακών επιδομάτων για τα δύσκολα γεγονότα που σημάδεψαν τη ζωή τους, αλλά και για τις δυσχερείς συνθήκες διαβίωσής τους, υποδηλώνοντας την ψυχολογική πίεση που έχουν δεχθεί τα τελευταία χρόνια.

4.9. Δήμος Τήλου

Γενικά στοιχεία του Δήμου Τήλου

Ο Δήμος Τήλου έχει συνολική έκταση 61,487 τ.χλμ. και 899 μόνιμους κατοίκους, σύμφωνα με την τελευταία απογραφή. Βρίσκεται 22 μίλια ΒΔ της Ρόδου και έχει πρωτεύουσα το Μεγάλο χωριό. Οι κάτοικοι του νησιού απασχολούνται στη γεωργία, την αλιεία, την κτηνοτροφία, ενώ ανεπτυγμένη είναι και η μελισσοκομία. Η τουριστική υποδομή εμφανίζεται στις περιοχές Λιβάδια, Μεγάλο Χωριό, Έριστο, Άγιο Αντώνιο και Πλάκα. Παράλληλα, το δίκτυο από μονοπάτια αξιοποιείται από επισκέπτες για να γνωρίσουν τις ομορφιές του νησιού. Σημαντικό στοιχείο αποτελεί το γεγονός ότι ολόκληρο το νησί είναι ενταγμένο στο δίκτυο Natura 2000, λόγω της μεγάλης ποικιλίας φυτών, λουλουδιών, βοτάνων και σπάνιων ειδών πτηνών που διαθέτει.

Επιπρόσθετα, η Τήλος είναι το πρώτο νησί με μηδενικά απόβλητα καθώς δεν υπάρχουν κάδοι. Οι εργαζόμενοι στην ανακύκλωση περνούν πόρτα-πόρτα από τα σπίτια και τις επιχειρήσεις και συγκεντρώνουν τα απορρίμματα. Στόχος της εταιρείας ανακύκλωσης είναι η ενίσχυση της απασχόλησης και η δυνατότητα να εργάζονται οι ντόπιοι, χειμώνα και καλοκαίρι, με απώτερο σκοπό να μείνουν οι νέοι στο νησί έχοντας σταθερή δουλειά.

Σύμφωνα με τα διαθέσιμα στοιχεία του 2022, στον Δήμο Τήλου, Μεγίστης και Χάλκης υπάρχουν 10 μέλη νοικοκυριών δικαιούχοι ΕΕΕ. Από αυτούς/ές, το 40% είναι εγγεγραμμένοι στη Δ.ΥΠ.Α., το 60% είναι αλλοδαποί, ενώ δεν καταγράφονται μέλη μονογονεϊκών οικογενειών.

Κύρια ποιοτικά ευρήματα από τις συνεντεύξεις με τα στελέχη του Δήμου

Παρακάτω αναπτύσσονται τα κύρια ποιοτικά ευρήματα από τις συνεντεύξεις με τα στελέχη του Δήμου Τήλου, τον οποίο οι ερευνητικές ομάδες του Παρατηρητηρίου επισκέφθηκαν για πρώτη φορά. Κατά τη διάρκεια των συνεντεύξεων αναπτύχθηκαν στοιχεία σχετικά με τα χαρακτηριστικά του νησιού και των κατοίκων του, τα προβλήματα που αντιμετωπίζουν τα άτομα σε κίνδυνο φτώχειας με έμφαση στην αστεγία και την ενεργειακή ένδεια καθώς και τις πολιτικές και δράσεις που υλοποιούν οι τοπικοί φορείς με στόχο την ενίσχυση της κοινωνικής συνοχής.

Αρχικά, στο νησί της Τήλου δεν παρατηρούνται ακραία περιστατικά φτώχειας και κοινωνικού αποκλεισμού καθώς υπάρχει ένα ικανοποιητικό κοινωνικό επίπεδο. Ο τομέας που υστερεί περισσότερο στην Τήλο είναι αυτός της υγείας καθώς υπάρχει μόνο ένας στρατιωτικός αγροτικός γιατρός. Ο Δήμος είναι σε επικοινωνία με το Υπουργείο Υγείας για να αποκτήσει έναν ιατρό γενικής ιατρικής, χωρίς αποτέλεσμα όμως. Υπάρχουν δύο αγροτικά ιατρεία στο νησί, εκ των οποίων το ένα διέθετε την τηλεϊατρική, η οποία όμως δεν δουλεύει εδώ και χρόνια καθώς

δεν υπάρχει χειριστής για το μηχάνημα. Ωστόσο, έρχεται μια φορά το μήνα πνευμονολόγος και παιδίατρος από τη Ρόδο.

Σχετικά με τον τομέα της απασχόλησης, υπάρχει η εποχική εργασία κατά την τουριστική περίοδο (περίπου 4-5 μήνες τον χρόνο), ενώ κατά τη διάρκεια του χειμώνα, κάποιοι κάτοικοι φεύγουν σε άλλα μέρη για να εργαστούν. Ωστόσο, αξίζει να σημειωθεί ότι γενικά τα τελευταία χρόνια υπάρχει μεγαλύτερο ενδιαφέρον από τους νέους να μείνουν στο νησί καθώς, κατά τη διάρκεια της πανδημίας, αναγκάστηκαν να πάνε σε άλλα νησιά για εργασία, όπου δεν τους άρεσαν οι συνθήκες εκεί.

Αναφορικά με τη δευτεροβάθμια εκπαίδευση, στο νησί υπάρχει μόνο Γενικό Λύκειο. Επομένως, αν κάποιο παιδί επιθυμεί να πάει σε ΕΠΑΛ, θα πρέπει να τελειώσει τις δύο τελευταίες τάξεις του Λυκείου σε άλλη πόλη, συνήθως Ρόδο ή Αθήνα.

Σύμφωνα με τους συνεντευξιζόμενους, η πληθυσμιακή ομάδα που πλήττεται κυρίως στο υπό μελέτη νησί είναι οι χαμηλοσυνταξιούχοι ηλικιωμένοι, οι οποίοι αντιμετωπίζουν το μεγάλο κόστος των φαρμάκων, και γενικά θεωρείται δύσκολη εν γένει η καθημερινότητα όσων είναι μόνοι χωρίς οικογένεια.

Όσον αφορά τα κοινωνικά προγράμματα, στον Δήμο Τήλου λειτουργούν το ΤΕΒΑ, το Κοινωνικό Παντοπωλείο, οι ωφελούμενοι του οποίου όλο και αυξάνονται (30 οικογένειες και αναμένονται ακόμη 10 αιτήσεις), που είναι ένα σημαντικό ποσοστό για ένα νησί 300 κατοίκων. Παράλληλα, υπάρχει το πρόγραμμα «Βοήθεια στο Σπίτι». Τέλος, ο Δήμος προσπαθεί να έχει προσωπική επαφή με τους ανθρώπους που είναι μόνοι και να πραγματοποιεί τη μεταφορά των ηλικιωμένων, όποτε χρειάζεται.

Κύρια ποιοτικά ευρήματα από τις συνεντεύξεις με τους δικαιούχους κοινωνικών επιδομάτων

Από τις συνεντεύξεις με τους δικαιούχους των κοινωνικών επιδομάτων, αποτυπώθηκαν οι πραγματικές ανάγκες καθώς και οι δυσκολίες που αντιμετωπίζουν αναφορικά με τις συνθήκες της καθημερινής διαβίωσής τους. Η συντριπτική πλειοψηφία των συνεντευξιζόμενων ανέφερε την ελλιπή υγειονομική περίθαλψη του νησιού, παρά τις φιλότιμες προσπάθειες του ιατρικού προσωπικού των δύο περιφερειακών ιατρείων. Οι κάτοικοι (συμπεριλαμβανομένων και των παιδιών) συχνά μεταφέρονται εσπευσμένα στο νοσοκομείο της Ρόδου ή παρακολουθούνται από ιατρούς της Αθήνας, τονίζοντας την ανάγκη για άμεση αναβάθμιση των υγειονομικών υπηρεσιών του νησιού.

4.10. Δήμος Νισύρου

Γενικά στοιχεία του Δήμου Νισύρου

Ο Δήμος Νισύρου έχει συνολική έκταση 41,263 τ.χλμ. και 1260 μόνιμους κατοίκους, σύμφωνα με την τελευταία απογραφή. Η Νίσυρος είναι ένα από τα νησιά της Δωδεκανήσου και βρίσκεται βορειοδυτικά της Ρόδου, ανάμεσα στην Κω, την Τήλο και την Αστυπάλαια. Απέχει 10 μίλια από την Κω και 9 ναυτικά μίλια από το ακρωτήριο Ντάτσα της Τουρκίας. Η πρωτεύουσα του νησιού είναι το Μανδράκι. Οι περισσότεροι κάτοικοι ασχολούνται με την γεωργία, την αλιεία και τον τουρισμό, ο οποίος είναι ήπιος αλλά αναπτυσσόμενος. Το μεγαλύτερο έσοδο του νησιού όμως, προέρχεται από την εκμετάλλευση της ελαφρόπετρας στο νησάκι Γυαλί, όπου απασχολούνται αρκετοί κάτοικοι.

Αξίζει να σημειωθεί ότι η Νίσυρος με το ηφαίστειο και τον κρατήρα του Στεφάνου, ο οποίος είναι ο μεγαλύτερος υδροθερμικός κρατήρας στον κόσμο, αποτελεί μέρος του ηφαιστειακού τόξου της νότιας Ελλάδας. Βρίσκεται στην άκρη του τόξου του Αιγαίου, μαζί με τη Καλδέρα της Κω και τη νήσο Γυαλί, ενώ σήμερα λαμβάνουν χώρα υδροθερμικές εκρήξεις. Παράλληλα, λόγω της ηφαιστειακής δραστηριότητας στη Νίσυρο υπάρχουν θερμές πηγές με θερμοκρασία από 30 μέχρι 60 °C, εκ των οποίων οι κυριότερες είναι στα Λουτρά και τους Πάλους.

Επιπρόσθετα, από το 2017 ο Δήμος Νισύρου έχει ανακηρυχθεί νησί της κυκλικής οικονομίας, της οποίας βασικές αρχές αποτελούν η ανακύκλωση, οι ανανεώσιμες πηγές ενέργειας, τα ηλεκτρικά αυτοκίνητα, η χρήση οικολογικών προϊόντων και ο σεβασμός στο περιβάλλον.

Σύμφωνα με τα διαθέσιμα στοιχεία του 2022, υπάρχουν 11 μέλη νοικοκυριών δικαιούχοι ΕΕΕ. Από αυτούς/ές, το 45,45% είναι εγγεγραμμένοι στη Δ.ΥΠ.Α., ενώ δεν καταγράφονται μέλη μονογονεϊκών οικογενειών ή αλλοδαποί.

Κύρια ποιοτικά ευρήματα από τις συνεντεύξεις με τα στελέχη του Δήμου

Παρακάτω αναπτύσσονται τα κύρια ποιοτικά ευρήματα από τις συνεντεύξεις με τα στελέχη του Δήμου Νισύρου, τον οποίο οι ερευνητικές ομάδες του Παρατηρητηρίου επισκέφθηκαν για πρώτη φορά. Κατά τη διάρκεια των συνεντεύξεων αναπτύχθηκαν στοιχεία σχετικά με τα χαρακτηριστικά του νησιού και των κατοίκων του, τα προβλήματα που αντιμετωπίζουν τα άτομα σε κίνδυνο φτώχειας με έμφαση στην αστεγία και την ενεργειακή ένδεια καθώς και τις πολιτικές και δράσεις που υλοποιούν οι τοπικοί φορείς με στόχο την ενίσχυση της κοινωνικής συνοχής.

Αρχικά, ο πληθυσμός του νησιού έχει σημειώσει μια μικρή αύξηση, βάσει της τελευταίας απογραφής, με τον συνολικό πληθυσμό να αγγίζει τα 2.000 άτομα στο αποκορύφωμα της τουριστικής σεζόν (ντόπιοι και τουρίστες μαζί). Γενικά, επικρατεί μια αίσθηση ασφάλειας στο νησί, όπου όπως διατυπώθηκε πρωτοστατούν οι παλαιές αξίες, καθώς και η έννοια της παλιάς γειτονιάς.

Όσον αφορά το εκπαιδευτικό επίπεδο των κατοίκων, σημειώνεται ότι, όταν οι νέοι 18-25 ετών φεύγουν για να σπουδάσουν, δεν επιστρέφουν πάντα πίσω στο νησί, παρά μόνο εάν υπάρχει οικογενειακή επιχείρηση. Ένα σημαντικό σημείο που τονίζεται είναι ότι στη Νίσυρο δεν υφίστανται επιστημονικές ειδικότητες (π.χ. δικηγόρος, ψυχολόγος) καθώς δεν υπάρχει η απαιτούμενη δυναμική λόγω του μικρού πληθυσμού.

Σχετικά με τον εργασιακό τομέα, το μεγαλύτερο μέρος του πληθυσμού ασχολείται με τον τουρισμό, είτε έμμεσα, είτε άμεσα με τη σεζόν να διαρκεί 6 μήνες. Από τη Νίσυρο περνούν 120.000 επισκέπτες συνολικά, έστω και για μονοήμερη εκδρομή κυρίως για επίσκεψη στο ηφαίστειο. Συμπληρωματικά, υπάρχει και ο ιστιοπλοϊκός τουρισμός.

Σχετικά με την αντιμετώπιση των δυσχερών κοινωνικών συνθηκών που είχαν δημιουργηθεί κατά την περίοδο της πανδημίας, ο Δήμος έκανε πρόσληψη 24 ατόμων, με σκοπό τη στήριξη πολυμελών οικογενειών και οικογενειών. Σήμερα, ενώ έχουν λήξει αυτά τα περιοριστικά μέτρα και όλες οι επιχειρήσεις λειτουργούν κανονικά, ο Δήμος εξακολουθεί να απασχολεί τα 24 άτομα, στηρίζοντας την προσπάθειά τους να διεκδικήσουν την μονιμότητά τους.

Αναφορικά με τις δυσκολίες που εμφανίζονται στο νησί συγκαταλέγεται το γεγονός ότι κατά τη διάρκεια του χειμώνα οι περισσότεροι κάτοικοι δε δικαιούνται επιδόματα, αφενός λόγω του εισοδήματος του καλοκαιριού και αφετέρου εξαιτίας του ότι πολλοί είναι δηλωμένοι ως φιλοξενοούμενοι σε σπίτια συγγενών και έτσι δεν πληρούν τα κριτήρια.

Επιπρόσθετα, ο τομέας των υγειονομικών υπηρεσιών είναι αρκετά υποβαθμισμένος καθώς στο νησί λειτουργεί ένα πολυδύναμο ιατρείο, χωρίς όμως τις κατάλληλες ειδικότητες με αποτέλεσμα να παρέχονται, στην ουσία, μόνο οι πρώτες βοήθειες. Για τα απλά ιατρικά περιστατικά, οι κάτοικοι της Νισύρου μεταβαίνουν στην Κω, ενώ για τα σοβαρότερα περιστατικά γίνονται αεροδιακομιδές. Στο κομμάτι αυτό, υπάρχει συμφωνία με την εταιρεία ΛΑΒΑ, η οποία καλύπτει με δικά της έξοδα το κόστος για ένα επιπλέον ιδιωτικό ελικόπτερο για τους κατοίκους του νησιού. Αξιοσημείωτο είναι ότι η ΜΚΟ HOPE GENESIS καλύπτει σημαντικό μέρος των εξόδων των εγκυμονουσών γυναικών (εξετάσεις, τοκετός, εισιτήρια, ιατρικές επισκέψεις) με απώτερο σκοπό την καταπολέμηση της υπογεννητικότητας.

Από την πλευρά του, ο Δήμος Νισύρου, με δικές του ενέργειες, φέρνει στο νησί παιδίατρο και καρδιολόγο μια φορά τον μήνα. Ωστόσο, έχουν γίνει οι απαραίτητες προσθήκες στο καταστατικό της Δημοτικής Κοινωφελούς Επιχείρησης Νισύρου (ΔΗΚΕΝ), ώστε να μπορεί ο

Δήμος να προσλαμβάνει ιατρούς. Ως εκ τούτου έχουν ξεκινήσει οι διαδικασίες για την πρόσληψη ενός συμβούλου λογοθεραπευτή.

Όσον αφορά τα φαινόμενα ακραίας φτώχειας, αναφέρεται ότι υπάρχουν πολίτες που αντιμετωπίζουν δυσκολίες στη διαβίωσή τους, αλλά χωρίς να υφίσταται ακραία φτώχεια, λόγω του ισχυρού κοινωνικού ιστού στο υπό μελέτη νησί. Σύμφωνα με τα διαθέσιμα στοιχεία, υπάρχουν 2 αιτήσεις για ΕΕΕ στον Δήμο και αρκετές για επίδομα στέγασης, χωρίς να πληρούν, όμως, όλες τα κριτήρια. Επίσης, στη Νίσυρο πραγματοποιείται διανομή τροφίμων μέσω του προγράμματος ΤΕΒΑ 1-2 φορές το χρόνο από το Κέντρο Κοινότητας με Παράρτημα Ρομά του Δήμου Κω.

Στα μελλοντικά σχέδια του Δήμου, όσον αφορά την κοινωνική πολιτική, περιλαμβάνονται τα εξής:

- Ανάπτυξη περισσότερων ειδικοτήτων σε γιατρούς, όπως παιδίατρος και καρδιολόγους.
- Ανάπτυξη περισσότερων ειδικοτήτων στη ΔΗΚΕΝ με την [προσθήκη γυναικολόγου και λογοθεραπευτή](#).
- Πρόσληψη θεατρολόγου με σκοπό την καλλιέργεια θεατρικής παιδείας σε παιδιά δημοτικού γυμνασίου και λυκείου καθώς και τη σύσταση τμήματος ενηλίκων.

Τέλος, επισημάνθηκε το γεγονός ότι έχουν εξυγιανθεί όλοι οι σύλλογοι του νησιού, αθλητικοί και πολιτιστικοί, που στο παρελθόν είχαν οικονομικό πρόβλημα. Σημαντική είναι επίσης η συνεργασία με το Ίδρυμα Σταύρος Νιάρχος, η οποία στοχεύει στην εκγύμναση τόσο των ανήλικων όσο και των ενήλικων κατοίκων.

Κύρια ποιοτικά ευρήματα από τις συνεντεύξεις με τους δικαιούχους κοινωνικών επιδομάτων

Δεν κατέστη δυνατή η συνάντηση με ωφελούμενους του νησιού καθώς η υπάλληλος που είχε αναλάβει τον συντονισμό των συνεντεύξεων παραιτήθηκε τρεις ημέρες πριν τη διενέργειά τους χωρίς να ανατεθεί σε κάποιον άλλον.

4.11. Δήμος Λέρου

Γενικά στοιχεία του Δήμου Λέρου

Ο Δήμος Λέρου με έκταση 54τ.χλμ. και πληθυσμό 7.988 κατοίκους (απογραφή 2021) περιλαμβάνει τις γύρω νησίδες καθώς και τα απομακρυσμένα νησιά Κίναρος, Λέβιθα και Φαρμακονήσι. Η οικονομία του νησιού στηρίζεται κυρίως στον τουρισμό, τον πρωτογενή τομέα, τις διοικητικές υπηρεσίες, τις εμπορο-επιχειρήσεις και τη μεταποίηση. Στη Λέρο λειτουργεί κρατικός αερολιμένας για μικρές πτήσεις εσωτερικού, ενώ το νησί συνδέεται ακτοπλοϊκά με διάφορα νησιά του Αιγαίου και τον Πειραιά.

Σύμφωνα με τα διαθέσιμα στοιχεία του 2022, υπάρχουν 244 μέλη νοικοκυριών δικαιούχοι ΕΕΕ. Από αυτούς/ές, το 53,28% είναι εγγεγραμμένοι στη Δ.ΥΠ.Α., το 4,92% είναι αλλοδαποί, ενώ το 15,38% είναι μέλη μονογονεϊκών οικογενειών.

Στο νησί υπάρχει το Κέντρο Κοινότητας του Δήμου που εξυπηρετεί και τους κατοίκους του Δήμου Πάτμου καθώς και το πρόγραμμα «Βοήθεια στο Σπίτι».

Κύρια ποιοτικά ευρήματα από τη συνέντευξη με τα στελέχη του Κέντρου Κοινότητας

Παρακάτω αναπτύσσονται τα κύρια ποιοτικά ευρήματα από τη διαδικτυακή συνέντευξη με τα στελέχη του Κέντρου Κοινότητας Λέρου. Κατά τη διάρκεια της συνέντευξης αναπτύχθηκαν στοιχεία σχετικά με τα χαρακτηριστικά του νησιού και των κατοίκων του, τα προβλήματα που αντιμετωπίζουν τα άτομα σε κίνδυνο φτώχειας με έμφαση στην αστεγία και την ενεργειακή ένδεια καθώς και τις πολιτικές και δράσεις που υλοποιούν οι τοπικοί φορείς με στόχο την ενίσχυση της κοινωνικής συνοχής. Τα παραπάνω αναπτύχθηκαν υπό μία συγκριτική οπτική σε σχέση με τις προηγούμενες επιτόπιες έρευνες, οι οποίες πραγματοποιήθηκαν στο νησί.

Αρχικά, τονίστηκε ότι υπάρχουν αυξημένες αρμοδιότητες που σχετίζονται με νέα επιδόματα, νέες διαδικασίες και καθήκοντα, ενώ η συντονίστρια του Κέντρου Κοινότητας αναλαμβάνει τις εισαγγελικές και τις κοινωνικές έρευνες. Επίσης, επισημαίνεται ότι οι διανομές τροφίμων και ειδών βασικής υλικής συνδρομής (ΒΥΣ) από το ΤΕΒΑ πραγματοποιούνται από τις ίδιες. Ως εκ τούτου, η πληθώρα αρμοδιοτήτων των στελεχών δημιουργεί την ανάγκη για πρόσληψη επιπλέον προσωπικού προκειμένου να εξυπηρετούνται καλύτερα οι πολίτες. Ωστόσο, η συνεισφορά του προγράμματος «Βοήθεια στο Σπίτι», το οποίο στελεχώνεται από έναν κοινωνικό λειτουργό, δύο βοηθούς και δύο ακόμη άτομα που προσλήφθηκαν μέσω προγράμματος της Δ.ΥΠ.Α., θεωρείται αξιοσημείωτη.

Όσον αφορά τους ωφελομένους των κοινωνικών επιδομάτων, ο αριθμός έχει μειωθεί σε σχέση με πέρυσι, καθώς έχουν προσληφθεί κάποιοι μέσω προγραμμάτων (κοινωνικής εργασίας, πρόγραμμα απασχόλησης 55-67 ετών, κτλ.), αλλά και λόγω εισοδηματικών

κριτηρίων/αλλαγής της αντικειμενικής αξίας, δεδομένου ότι παίζει ρόλο η ακίνητη περιουσία στα κριτήρια. Ενδεικτικά, το περασμένο έτος ήταν 170 οι οικογένειες που ωφελούνταν από το ΤΕΒΑ και φέτος είναι 120 σε έναν συνολικό πληθυσμό 8.000 κατοίκων. Ταυτόχρονα, τα νοικοκυριά που ζουν σε συνθήκες ακραίας φτώχειας είναι 2-3 σε όλο το νησί. Το σύννηθες προφίλ των ωφελούμενων είναι: νέοι 35 και άνω, ημεδαποί, με χαμηλό μορφωτικό επίπεδο, με οικογένειες, μερικοί από αυτούς/ές έχουν κάποιου είδους αναπηρία και συνήθως εργάζονται εποχιακά αλλά και άτυπα.

Αξίζει να σημειωθεί πως οι ωφελούμενοι των κοινωνικών επιδομάτων συντηρούνται από τις συγκεκριμένες οικονομικές ενισχύσεις, οπότε ανησυχούν μήπως «κοπούν» σε περίπτωση που εργαστούν έστω και για ένα μικρό διάστημα, γεγονός που αποτελεί βασικό αποτρεπτικό παράγοντα για την εύρεση απασχόλησης. Όπως τονίζεται, είναι σημαντική η απουσία κινήτρου, με αποτέλεσμα να μην υπάρχει η θέληση να απεγκλωβιστούν από αυτή την κατάσταση, σημειώνοντας ότι θα ήταν χρήσιμος ένας ελεγκτικός μηχανισμός που θα διόρθωνε την κατάσταση και θα ενημέρωνε τον κόσμο για τη σημασία των ενσήμων. Είναι χαρακτηριστικό ότι διοργανώνονται επιμορφωτικά επιδοτούμενα σεμινάρια για την ανάπτυξη δεξιοτήτων, αλλά συνήθως η συμμετοχή είναι μικρή, ενώ αυτοί που τελικά συμμετέχουν είναι εκείνοι που έχουν ήδη τα προσόντα.

Σχετικά με την απασχόληση, όπως διαφαίνεται, παρουσιάζονται περίπου ίσες ευκαιρίες για εργασία τόσο τον χειμώνα όσο και το καλοκαίρι στη Λέρο, καθώς το νησί δε βασίζεται πλήρως στον τουρισμό. Όμως, παρατηρείται το έντονο φαινόμενο της άτυπης εργασίας, αφού οι κάτοικοι δε θεωρούν σημαντικά τα ένσημα – όπως σημειώθηκε και παραπάνω - , πιστεύοντας πως θα δεν θα πάρουν σύνταξη ποτέ. Παράλληλα, η Λέρος έχει πολλές θέσεις δημοσίου και σε αυτόν τον τομέα επιζητούν να απασχοληθούν οι περισσότεροι κάτοικοι. Επίσης, σύμφωνα με τα ευρήματα της έρευνας, οι περισσότερες εργασιακές θέσεις στη Λέρο αφορούν την αλιεία, κτηνοτροφία, γεωργία κτλ.

Αναφορικά με την εκπαίδευση στη Λέρο, οι μαθητές που ολοκληρώνουν την υποχρεωτική εκπαίδευση συνήθως δεν προχωρούν σε σπουδές εκτός νησιού, περισσότερο για συναισθηματικούς λόγους (να μην αφήσουν το νησί, την οικογένεια, κτλ.), παρά για οικονομικούς λόγους.

Επιπρόσθετα, στο υπό μελέτη νησί λειτουργεί νοσοκομείο το οποίο εξυπηρετεί τους κατοίκους για τα καθημερινά περιστατικά καθώς υφίστανται οι βασικές ειδικότητες ιατρών, ενώ σε περίπτωση ανάγκης υπάρχει στήριξη και από τα άλλα νησιά. Παράλληλα, η ύπαρξη του ψυχιατρείου στη Λέρο δεν επηρεάζει ιδιαίτερα την καθημερινότητα των ανθρώπων που κατοικούν στο νησί. Αφενός δεν υπάρχουν πολλοί ασθενείς και αφετέρου ένας σημαντικός αριθμός των κατοίκων του νησιού εργάζονται εκεί. Ως εκ τούτου, οι κάτοικοι επιθυμούν να παραμείνει ανοιχτό, καθώς προσφέρει ένα μεγάλο ποσοστό εργασίας, αλλά και περιθώρια εξέλιξης.

Τέλος, υπογραμμίστηκε η ύπαρξη περιστατικών κατάχρησης αλκοόλ καθώς και χρήσης ουσιών, τα οποία συνεχώς αυξάνονται και αφορούν τόσο μικρές ηλικίες, όσο και μεγαλύτερες (οικογενειάρχες). Για την αντιμετώπιση αυτού του φαινομένου, υπάρχει η πρόθεση πρόσκλησης του ΚΕΘΕΑ για ενημέρωση, αλλά δεν έχει ακόμη πραγματοποιηθεί, καθώς θεωρείται πως δε θα υπάρξει συμμετοχή από τους πολίτες.

4.12. Δήμος Χάλκης

Γενικά στοιχεία του Δήμου Χάλκης

Ο Δήμος Χάλκης έχει συνολική έκταση 26,988 τ.χλμ. και 476 κατοίκους, σύμφωνα με την τελευταία απογραφή, περιλαμβάνοντας το ίδιο το νησί καθώς και τις γύρω νησίδες. Ανήκει στα Δωδεκάνησα και βρίσκεται 5 μίλια δυτικά από το ακρωτήριο Αρμενιστής της Ρόδου, νοτιοανατολικά της Τήλου στο βορειοανατολικό Καρπάθιο πέλαγος. Η πρωτεύουσα είναι η Χάλκη (Νημποριό ή Εμπορειό), που ουσιαστικά είναι το λιμάνι και παράλληλα ο μοναδικός οικισμός του νησιού. Το μεγαλύτερο ποσοστό των κατοίκων απασχολείται στον τουρισμό και το εμπόριο, ενώ εμφανίζεται ταυτόχρονα η αλιεία, η κτηνοτροφία και η μελισσοκομία.

Αξίζει να σημειωθεί ότι ο Δήμος Χάλκης έχει ανακηρυχθεί από την UNESCO "Διεθνές Κέντρο Ειρήνης και Φιλίας" και ως εκ τούτου κάθε χρόνο το Σεπτέμβρη οργανώνεται το Φεστιβάλ Χάλκης με διεθνείς δράσεις και σεμινάρια.

Επίσης, οι κάτοικοι της Χάλκης, σε συνεργασία με τον Δήμο, καλύπτουν πλήρως τις ενεργειακές τους ανάγκες και μηδενίζουν τον λογαριασμό ρεύματος, ως αποτέλεσμα της λειτουργίας του φωτοβολταϊκού πάρκου του νησιού, που δημιουργήθηκε στο πλαίσιο του προγράμματος GReco Islands και το οποίο θα αναλυθεί παρακάτω.

Σύμφωνα με τα διαθέσιμα στοιχεία του 2022, στον Δήμο Τήλου, Μεγίστης και Χάλκης υπάρχουν 10 μέλη νοικοκυριών δικαιούχοι ΕΕΕ. Από αυτούς/ές, το 40% είναι εγγεγραμμένοι στη Δ.ΥΠ.Α., το 60% είναι αλλοδαποί, ενώ δεν καταγράφονται μέλη μονογονεϊκών οικογενειών.

Κύρια ποιοτικά ευρήματα από τις συνεντεύξεις με τα στελέχη του Δήμου

Παρακάτω αναπτύσσονται τα κύρια ποιοτικά ευρήματα από τις συνεντεύξεις με τα στελέχη του Δήμου Χάλκης, τον οποίο οι ερευνητικές ομάδες του Παρατηρητηρίου επισκέφθηκαν για πρώτη φορά. Κατά τη διάρκεια των συνεντεύξεων αναπτύχθηκαν στοιχεία σχετικά με τα χαρακτηριστικά του νησιού και των κατοίκων του, τα προβλήματα που αντιμετωπίζουν τα άτομα σε κίνδυνο φτώχειας με έμφαση στην αστεγία και την ενεργειακή ένδεια καθώς και τις πολιτικές και δράσεις που υλοποιούν οι τοπικοί φορείς με στόχο την ενίσχυση της κοινωνικής συνοχής.

Αρχικά, η Χάλκη είναι μια πολύ μικρή κοινωνία με στενούς δεσμούς, όπου υπάρχει σύμφωνα με τους/ τις συνεντευξιαζόμενους/ες ένα καλό βιοτικό επίπεδο. Ως εκ τούτου, η έντονη κοινωνική αλληλεγγύη που χαρακτηρίζει την τοπική κοινωνία έχει ως αποτέλεσμα την έλλειψη ακραίων φαινομένων υλικής και κοινωνικής αποστέρησης. Σημαντικό στοιχείο αποτελεί το γεγονός ότι οι αλλοδαποί είναι ενσωματωμένοι πλήρως στον τοπικό ιστό, καλύπτοντας μάλιστα το εργολαβικό κενό και τις κατασκευαστικές εργασίες. Όσον αφορά στα κοινωνικά επιδόματα, το πρόγραμμα

σίτισης και το κοινωνικό παντοπωλείο, υπάρχουν 14-15 ωφελούμενοι. Κατά τη διάρκεια του χειμώνα, ο νεαρότερος σε ηλικία πληθυσμός φεύγει σε άλλα μέρη για εργασία και επιστρέφει το καλοκαίρι, ενώ το μεγαλύτερο ποσοστό των μόνιμων κατοίκων της Χάλκης είναι συνταξιούχοι/ηλικιωμένοι.

Σχετικά με τον εργασιακό τομέα, κατά κύριο λόγο, οι θέσεις εργασίας βρίσκονται στον τομέα του τουρισμού, - ο οποίος εμφανίζεται πολύ αναπτυγμένος τα τελευταία χρόνια - και τις συναφείς σε αυτόν δραστηριότητες, όπως επίσης και στο εμπόριο. Σε πολλές περιπτώσεις μάλιστα οι κάτοικοι δεν μπορούν να καλύψουν τις ανάγκες της ζήτησης, οπότε έρχονται και άνθρωποι από άλλους τόπους για να καλυφθούν οι θέσεις. Επιπλέον, υπάρχουν περίπου 15 επαγγελματίες αλιείς, οι οποίοι και αυτοί έχουν συνδεθεί με τον τουρισμό.

Πέρα από τα προαναφερθέντα, ο Δήμος Χάλκης, εκτός από τις 11 μόνιμες θέσεις δημοτικών υπαλλήλων - άρα 11 οικογενειών - έχει τη δυνατότητα με βάση τον ΟΕΥ (Οργανισμό Εσωτερικής Υπηρεσίας) να προσλαμβάνει με οκτάμηνες συμβάσεις, 6 άτομα τον χρόνο στο κομμάτι της καθαριότητας και επιπλέον 4 άτομα περίπου για την πυροπροστασία. Συνεπώς, ο Δήμος προσφέρει άλλες 10 θέσεις εργασίας, συνήθως σε κατοίκους του νησιού, καθιστώντας τον βασικό εργοδότη για τους πολίτες του υπό μελέτη νησιού.

Μεγάλη πρόκληση για τον Δήμο Χάλκης αποτελούν οι υγειονομικές υπηρεσίες του νησιού. Όπως σημειώνεται, λειτουργεί ένα πολυδύναμο περιφερειακό ιατρείο, το οποίο υλοποιήθηκε από την Περιφέρεια Νοτίου Αιγαίου και παραδόθηκε στον Δήμο το 2013. Ωστόσο, όταν ανέλαβε η τρέχουσα Δημοτική Αρχή το 2019 ήταν κλειστό, χωρίς ρεύμα, ούτε υποδομές. Σήμερα, τονίζεται ότι υπάρχει η δυνατότητα να γίνουν ακόμα και ακτινογραφίες και καρδιογράφημα στο εν λόγω ιατρείο. Επίσης, υπάρχει το σύστημα τηλεϊατρικής της ΔΥΠΕ στον χώρο αυτό, το οποίο, όμως, δεν έχει προχωρήσει σε πανελλήνιο επίπεδο για να συνδεθεί με τα κεντρικά νοσοκομεία.

Την τρέχουσα χρονική περίοδο, υπάρχει ένας αγροτικός γιατρός, ο οποίος έρχεται στο νησί της Χάλκης είτε για ένα συγκεκριμένο διάστημα (από ένα βήμηνο έως ένα έτος), είτε έρχεται με μικρές αποσπάσεις (για μια εβδομάδας έως 15-20 μέρες), ενώ παράλληλα υπάρχει μια θέση νοσηλεύτριας. Κατά το τελευταίο τρίμηνο, παρέχει τις υπηρεσίες του στο νησί και δεύτερος γιατρός, στο πλαίσιο του προγράμματος «Οπλίτης γιατρός», ο οποίος όμως μόλις τελειώσει η θητεία του θα φύγει, χωρίς να είναι γνωστό εάν θα αντικατασταθεί. Πέρα από τα παραπάνω, ενώ υπάρχει ασθενοφόρο δεν έχει στελεχωθεί με οδηγό.

Η έλλειψη των υπηρεσιών της δημόσιας υγείας, συμπληρώνεται από τη συνδρομή άλλων φορέων. Ως εκ τούτου, στο νησί λειτουργεί μια ιδιωτική δομή από το ίδρυμα Λοχαγού Φανουράκη, η οποία στελεχώνεται από μια νοσηλεύτρια τα τελευταία 3-4 χρόνια που περιθάλπει τους ηλικιωμένους συνταξιούχους και επισκέπτεται κατ' οίκον 30-32 άτομα.

Συμπληρωματικά, η Μη Κυβερνητικής Οργάνωση Action Hellas επισκέπτεται κάθε Μάιο τη Χάλκη με 15-16 ειδικότητες και κάνει σε όλους τους κάτοικους εξετάσεις, ένα ετήσιο check-up, φέρνοντας τα κατάλληλα μηχανήματα που μπορούν να εντοπίσουν και να προλάβουν ένα πρόβλημα υγείας, όπως πέρσι που έσωσαν έναν άνθρωπο από εν εξελίξει έμφραγμα. Επίσης, το νησί επισκέπτεται η εταιρεία για το καρκίνο του δέρματος «ΑγκαλιάΖΩ» καθώς και το Πρόγραμμα Γαληνός για εξετάσεις.

Αναφορικά με τις καλές πρακτικές, αξιοσημείωτο είναι το γεγονός ότι η Χάλκη είναι το πρώτο πρότυπο νησί ενεργειακής μετάβασης (GR-eco island) μειώνοντας κατακόρυφα το περιβαλλοντικό του αποτύπωμα, προσφέροντας έτσι στους κατοίκους του νησιού που συμμετέχουν σε αυτό το πρόγραμμα τη δυνατότητα να επωφελούνται από μηδενικούς λογαριασμούς ρεύματος. Στο πλαίσιο του προγράμματος αυτού, έχουν δημιουργηθεί δομές που συμβάλλουν στη βελτίωση των συνθηκών διαβίωσης όπως είναι τα ηλεκτροκίνητα αυτοκίνητα, οι σταθμοί φόρτισης, το δίκτυο 5G, τα smart lights, κ.ά.

Το κυριότερο έργο, όμως, του GR-eco island είναι η κατασκευή ενός φωτοβολταϊκού πάρκου το οποίο καλύπτει τις ενεργειακές ανάγκες του νησιού στην πράξη, δίνοντάς στους κατοίκους τη δυνατότητα να μηδενίσουν τους λογαριασμούς για το ρεύμα που καταναλώνουν, μέσω του «Εικονικού Ενεργειακού Συμψηφισμού (Net-Metering). Στο πλαίσιο αυτού του project, έχει δημιουργηθεί μια Ενεργειακή Κοινότητα, με εγγυητή ως κύριο μέτοχο τον Δήμο Χάλκης (50%) και το υπόλοιπο 50% την ίδια την κοινωνία.

Ένα ακόμη θετικό στοιχείο για το νησί αποτελεί η υλοποίηση προγραμμάτων για τα παιδιά στο νησί. Μέσω του Ευρωπαϊκού Προγράμματος Erasmus+, μαθητές από το εξωτερικό επισκέπτονται τη Χάλκη, όπως και οι μαθητές της Χάλκης ταξιδεύουν δωρεάν σε διάφορες ευρωπαϊκές χώρες και φιλοξενούνται στα σπίτια των παιδιών αυτών. Επίσης, αξίζει να σημειωθεί ότι ο αριθμός των παιδιών στο γυμνάσιο και το λύκειο ήταν 12 πριν λίγα χρόνια, ενώ το επερχόμενο σχολικό έτος θα φτάσουν τα 29.

Ολοκληρώνοντας, οι συνεντευξαζόμενοι/ες τόνισαν ότι «Είναι επιλογή να μείνει κανείς μόνιμα στη Χάλκη».

Κύρια ποιοτικά ευρήματα από τις συνεντεύξεις με τους δικαιούχους κοινωνικών επιδομάτων

Από τις συνεντεύξεις με τους δικαιούχους των κοινωνικών επιδομάτων, αποτυπώθηκαν οι πραγματικές ανάγκες καθώς και οι δυσκολίες που αντιμετωπίζουν αναφορικά με τις συνθήκες της καθημερινής διαβίωσής τους. Πρόκειται για μόνιμους κατοίκους του νησιού που αντιμετωπίζουν προβλήματα οικονομικά και υγείας, είτε οι ίδιοι είτε τα μέλη της οικογένειάς τους. Όπως τονίζουν, το μεγαλύτερο ζήτημα στο νησί είναι οι υγειονομικές υπηρεσίες.

4.13. Δήμος Μυκόνου

Γενικά στοιχεία του Δήμου Μυκόνου

Ο Δήμος Μυκόνου έχει συνολική έκταση 86,125 τ.χλμ. και 9.802 κατοίκους, σύμφωνα με την τελευταία απογραφή. Είναι νησί του Αιγαίου Πελάγους και ανήκει στις Κυκλάδες. Σε απόσταση 2 μίλια ΝΔ. της νήσου βρίσκεται η ιστορική Δήλος και δυτικότερα αυτής η Ρήνεια που μαζί με άλλες βραχονησίδες, όλες ακατοίκητες, υπάγονται διοικητικά στη Μύκονο. Η οικονομία της βασίζεται κατά κύριο λόγο στον τουρισμό και τις συναφείς σε αυτόν δραστηριότητες, ενώ παράλληλα εμφανίζονται η γεωργία, η κτηνοτροφία και η αλιεία, αλλά σε περιορισμένο βαθμό. Παρά την έντονη τουριστική ανάπτυξη του νησιού, διατηρεί με μοναδικό τρόπο την κυκλαδίτικη φυσιογνωμία και πολλά από τα παραδοσιακά στοιχεία της.

Η τοπική κοινωνία, η οποία είναι από τη δεκαετία του 1960 «ανοιχτή» σε όλο τον κόσμο, αποδεχόμενη τη διαφορετικότητα του κάθε ατόμου, είχε σαν αποτέλεσμα την απουσία κάθε είδους ρατσιστικής συμπεριφοράς καθώς και την ενίσχυση της κοινωνικής συνοχής μεταξύ των πολιτών.

Σύμφωνα με τα διαθέσιμα στοιχεία του 2022, στον Δήμο Μυκόνου υπάρχουν 11 μέλη νοικοκυριών δικαιούχοι ΕΕΕ. Από αυτούς/ές, το 54,55% είναι εγγεγραμμένοι στη Δ.ΥΠ.Α., το 9,09% είναι αλλοδαποί, ενώ το 9,09% είναι μέλη μονογονεϊκών οικογενειών.

Κύρια ποιοτικά ευρήματα από τις συνεντεύξεις με τα στελέχη του Δήμου

Παρακάτω αναπτύσσονται τα κύρια ποιοτικά ευρήματα από τις συνεντεύξεις με τα στελέχη του Δήμου Μυκόνου, τον οποίο οι ερευνητικές ομάδες του Παρατηρητηρίου επισκέφθηκαν για πρώτη φορά. Κατά τη διάρκεια των συνεντεύξεων αναπτύχθηκαν στοιχεία σχετικά με τα χαρακτηριστικά του νησιού και των κατοίκων του, τα προβλήματα που αντιμετωπίζουν τα άτομα σε κίνδυνο φτώχειας με έμφαση στην αστεγία και την ενεργειακή ένδεια καθώς και τις πολιτικές και δράσεις που υλοποιούν οι τοπικοί φορείς με στόχο την ενίσχυση της κοινωνικής συνοχής.

Αρχικά, στη Μύκονο υπάρχει ένα αρκετά καλό επίπεδο διαβίωσης. Πρόκειται για ένα νησί είναι δύο ταχυτήτων, αφενός με τη μεγάλη τουριστική κίνηση της καλοκαιρινής περιόδου με τους κατοίκους να φθάνουν τους 200.000 – από τους 10.000 τον χειμώνα - και αφετέρου οι υπόλοιπες εποχές κατά τις οποίες οι πολίτες ασχολούνται με τα οικιακά, τα χωράφια κ.τ.λ. Οι πολίτες στην πλειοψηφία τους είναι είτε ελεύθεροι επαγγελματίες είτε υπάλληλοι στον τουριστικό τομέα.

Κάνοντας μια σύντομη αναφορά στα προβλήματα που προκάλεσε η πανδημία με τα συνεχόμενα lockdown, σημειώθηκε η αύξηση του άγχους και των καταθλίψεων, επιβαρύνοντας την ψυχική υγεία των κατοίκων. Κατά τη διάρκεια της πανδημίας δημιουργήθηκε μια δομή, το «Δίχτυ Αγάπης» που παρείχε υπηρεσίες (διανομή τροφίμων και ειδών πρώτης ανάγκης) σε ηλικιωμένους καθώς και σε άτομα που είχαν χάσει το εισόδημά τους, η οποία παρέμεινε και μετά το τέλος του Covid'19, παρέχοντας υπηρεσίες σε άτομα με προνοιακές ανάγκες. Μια ακόμη καλή πρακτική κατά τη διάρκεια της πανδημίας υπήρξε το γεγονός ότι άνοιξαν μόνο οι κουζίνες κάποιων εστιατορίων προκειμένου να ετοιμάζουν και να προσφέρουν γεύματα.

Αναφορικά με τη λειτουργία του προγράμματος «Βοήθεια στο Σπίτι» στον υπό μελέτη Δήμο, την τρέχουσα χρονική περίοδο απασχολούνται ένας ψυχολόγος και μία οικογενειακή βοηθός, ενώ αναμένεται να προσληφθεί και ένας νοσηλεύτης. Οι πολίτες που εξυπηρετούνται είναι κυρίως άνω των 65 ετών καθώς και άτομα με αναπηρία όλων των ηλικιών. Το «Βοήθεια στο Σπίτι» παρέχει νοσηλευτική φροντίδα, προσωπική και οικιακή καθαριότητα, αλλά παράλληλα διεκπεραιώνει και άλλες υποθέσεις των ωφελούμενων πολιτών, όπως αγορές και συνταγογραφήσεις.

Από την άλλη πλευρά, η μοναδική υπάλληλος του Γραφείου Κοινωνικής Πρόνοιας, ως κοινωνική λειτουργός, έχει αναλάβει αρμοδιότητες, όπως τα επιδόματα, οι κοινωνικές έρευνες και οι εισαγγελικές εντολές, κάνοντας επί της ουσίας ό,τι κάνει ένας εργαζόμενος ενός Κέντρου Κοινότητας. Επομένως, τονίστηκε, μεταξύ άλλων, η αναγκαιότητα της δημιουργίας ενός Κέντρου Κοινότητας στον Δήμο Μυκόνου με τις κατάλληλες ειδικότητες. Παράλληλα, με την πρόσληψη προσωπικού θα διευθετηθεί και η βασική δυσκολία της υπαλλήλου, η οποία δεν μπορεί να πάρει άδεια καθώς φεύγοντας εκείνη για οποιονδήποτε λόγο «χρητεύει το πόστο της», αφού δεν υπάρχει αντικαταστάτης.

Βασικό πρόβλημα σε όλες τις θέσεις εργασίας του δημόσιου τομέα (εκπαιδευτικοί, ιατροί κ.τ.λ.) στον υπό μελέτη Δήμο αποτελεί το γεγονός ότι δεν έχουν τη δυνατότητα να προσλάβουν τις κατάλληλες ειδικότητες αφενός λόγω των υψηλών ενοικίων και αφετέρου λόγω της ακριβής διαβίωσης στο νησί. Όπως εξηγούν οι συνεντευξιζόμενοι, ένας δημόσιος υπάλληλος λαμβάνει συγκεκριμένο μισθό, ειδικά αν είναι και πρωτοδιόριστος ή αναπληρωτής εκπαιδευτικός, σε αντίθεση με έναν εργαζόμενο στον ιδιωτικό τομέα. Ακόμη και στην περίπτωση που θα δεχθούν τη θέση, στη συνέχεια είναι πιθανό να προτιμήσουν άλλες με καλύτερες οικονομικές αποδοχές.

Μια ακόμη πρόκληση που αντιμετωπίζει ο εν λόγω Δήμος αφορά στο γεγονός ότι εξαιρείται από πολλά κρατικά ευεργετήματα, π.χ. δε συμπεριλαμβάνεται στα τουριστικά ΕΣΠΑ σαν περιοχή υψηλού βιοτικού επιπέδου, παρά το ότι οι προκλήσεις είναι μεγάλες. Μάλιστα αναφέρθηκαν και οι χρονιές 2019 και 2022 ως ορόσημα μεγάλης τουριστικής κίνησης, οι οποίες έσωσαν άτομα και νοικοκυριά από την οικονομική δυσχέρεια.

Τα προαναφερθέντα σχετίζονται και με τη δυσκολία εύρεσης στέγασης, την οποία ο Δήμος Μυκόνου προσπαθεί να αντιμετωπίσει τα τελευταία χρόνια με το να επιδοτεί τους δημοτικούς υπαλλήλους (π.χ. αστυνομικούς) ως κίνητρο προσέλευσης στο νησί, αλλά εμποδίζεται από το κεντρικό κράτος, που δεν επιτρέπει τέτοια επιδότηση. Πέρα από την επιδότηση που προτείνει ο Δήμος, υπάρχουν κάποια παλιά ξενοδοχεία ή ξενώνες που προσφέρονται από ιδιώτες, αλλά αποτελούν προσωρινές λύσεις και όχι λύσεις με ποιότητα ζωής.

Αναφορικά με τις ομάδες που πλήττονται ή βρίσκονται σε κίνδυνο υλικής και κοινωνικής αποστέρησης, αυτές είναι οι ηλικιωμένοι, τα άτομα με αναπηρία ή με χρόνιες ψυχιατρικές νόσους, οι χαμηλόμισθοι αγρότες που ζουν με τους παλιούς ρυθμούς και κάποια μεμονωμένα περιστατικά. Όπως υποστηρίχθηκε, στο νησί της Μυκόνου υπήρχε πάντα η ακρίβεια, αλλά η κατάσταση επιδεινώθηκε όταν αυξήθηκαν πολύ τα τιμολόγια του ρεύματος και επλήγησαν κυρίως οι ηλικιωμένοι συνταξιούχοι, οι άνεργοι, όπως και οι εποχιακά χαμηλόμισθοι εργαζόμενοι. Σε αρκετές περιπτώσεις, κάποιοι επέλεξαν να γυρίσουν στον τόπο τους, όπου η διαβίωση είναι πιο οικονομική και υπάρχει καλύτερη αναλογία κόστους ζωής για τον χειμώνα που δεν εργάζονται. Πέρα από τα παραπάνω, υπάρχουν πολίτες, οι οποίοι διαβιώνουν υπό ακατάλληλες συνθήκες στέγασης, που συνήθως δεν πέφτουν στην αντίληψη της κοινωνικής υπηρεσίας, εκτός και αν κάποιος από το συγγενικό ή φιλικό τους περιβάλλον τους το γνωστοποιήσει.

Σχετικά με τις συνέπειες της ένδειας στα άτομα μπορούν να διαχωριστούν σε δύο κατηγορίες: αφενός είναι ο ντόπιος/γηγενής πληθυσμός που προστατεύεται ως ένα βαθμό από ένα ευρύτερο υποστηρικτικό οικογενειακό δίκτυο και αφετέρου οι μετανάστες/στρίες. Πιο συγκεκριμένα, η πλειοψηφία των τελευταίων αφορά σε μονογονεϊκές οικογένειες κυρίως γυναίκες, που εγκαταλείφθηκαν μαζί με τα παιδιά τους στο νησί. Στις περιπτώσεις αυτές, το κόστος διαβίωσης είναι δυσβάσταχτο και προκειμένου να εργαστούν αφήνουν τα παιδιά τους σε φίλους. Το γεγονός αυτό ενδεχομένως να εγείρει και ζητήματα εισαγγελικού ελέγχου για τυχόν παραμέληση ή/και για την επιμέλεια των παιδιών. Όμως, συνήθως πρόκειται για ευσυνειδητες γυναίκες και σπάνια εγείρονται τέτοια ζητήματα, εξαιρουμένων των περιπτώσεων της ψυχοπαθολογίας και της χρήσης ουσιών. Ειδικότερα για τις μονογονεϊκές οικογένειες, σημειώνεται ότι υπήρχαν από παλιά στο νησί καθώς το πληθυσμιακό μοντέλο ήταν διαφορετικό, επιτρέποντας στις γυναίκες να εργάζονται και να είναι σε πολύ σύντομο χρονικό διάστημα οικονομικά ανεξάρτητες, χωρίς να στιγματίζονται.

Από την πλευρά τους, οι δύο παιδικοί σταθμοί που λειτουργούν κάνουν ό,τι μπορούν για να δίνουν προτεραιότητα ιδιαίτερα στις μονογονεϊκές οικογένειες. Ωστόσο, υπάρχει ένα κενό σε επίπεδο δομών που αφορά τις ηλικίες 0-2,5 ετών, διότι δε λειτουργεί ούτε βρεφονηπιακός σταθμός, αλλά ούτε κάποιο ΚΔΑΠ για μεγαλύτερης ηλικίας παιδιά. Η παραπάνω συνθήκη αποδεικνύεται δύσκολη για ένα άτομο που επιθυμεί να εργαστεί, ιδιαίτερα όταν υπάρχει η ταυτόχρονη έλλειψη του οικογενειακού δικτύου.

Σε ό,τι αφορά τα παιδιά με αναπηρία ή με διάφορα θέματα υγείας (π.χ. στο φάσμα του αυτισμού, με νοητική στέρηση κ.τ.λ.), θεωρείται δύσκολο να βρεθούν εκπαιδευτικοί για παράλληλη στήριξη ή σχολικοί/ές νοσηλευτές/τριες, παρά το γεγονός ότι υπήρξε αύξηση τέτοιων αιτημάτων. Ωστόσο, αξίζει να σημειωθεί ότι φέτος για πρώτη φορά στο νησί διορίστηκαν σε σχολείο ψυχολόγος και κοινωνικός λειτουργός. Επίσης, από τα 2.100 περίπου παιδιά που ζουν στον Δήμο Μυκόνου, τουλάχιστον τα 1.500 έχουν καταφέρει να αθλούνται.

Σχετικά με την προσβασιμότητα, τονίστηκε ότι το μεγαλύτερο πρόβλημα που αντιμετωπίζει ένα άτομο με αναπηρία είναι οι αποστάσεις και η ιδιόμορφη κυκλαδίτικη αρχιτεκτονική. Βέβαια, σε σχέση και με τα προηγούμενα χρόνια που δεν υπήρχε η πρόθεση για την εξυπηρέτηση των εν λόγω ατόμων, έχει σημειωθεί σημαντική πρόοδος όχι μόνο στην προσβασιμότητά τους, αλλά και στη συμπεριφορά των συμπολιτών τους, οι οποίοι επιδεικνύουν μεγαλύτερο σεβασμό προς τα άτομα αυτά.

Επιπλέον, τα τελευταία χρόνια έχουν δημιουργηθεί θέσεις εργασίας για τα άτομα με αναπηρία και κινητικές δυσκολίες, μηχανήματα για τη αυτόνομη θαλάσσια πρόσβαση (seatracs) κ.ά. Ακόμη, αρκετές υποδομές, όπως το λιμάνι και διάφορα τουριστικά αξιοθέατα σχεδιάζονται πλέον με πνεύμα συμπερίληψης, ενώ έχουν κατατεθεί ήδη προτάσεις για περισσότερες παρεμβάσεις διευκόλυνσης της προσβασιμότητας της συγκεκριμένης πληθυσμιακής ομάδας.

Αναφορικά με τις δομές, στον Δήμο Μυκόνου υπάρχει έλλειψη υπηρεσιών υγειονομικής περίθαλψης, αλλά και δομών αποκατάστασης. Σχετικά με τις ανάγκες της ψυχικής υγείας, δεν υπάρχουν ψυχίατροι ούτε παιδοψυχίατροι, ενώ η κινητή μονάδα της ΕΠΑΨΥ, παρότι πραγματοποιεί επισκέψεις στο νησί 2 φορές τον μήνα, δεν προλαβαίνει να εξυπηρετήσει όλους τους πολίτες. Εξίσου χρήσιμη και αναγκαία κρίνεται και η λειτουργία ενός γηροκομείου, το οποίο θα εξοπλιζόταν σε πολύ σύντομο χρονικό διάστημα καθώς η Μύκονος διαθέτει πάντα πληθώρα επίπλων, στρωμάτων και κλινοσκεπασμάτων που προέρχεται από τις ανακαινίσεις των ξενοδοχείων.

Τα στελέχη του Δήμου ανέπτυξαν και τις καλές πρακτικές που υλοποιούνται στη Μύκονο, όπως μια ιδιωτική εταιρεία, η οποία δημιούργησε μια μονάδα αιμοκάθαρσης που παρέχει δωρεάν υπηρεσίες (με την ασφάλειά τους) σε 12 οικογένειες που ως τώρα μετέβαιναν στη Σύρο, τη Νάξο και την Αθήνα. Επιπλέον, το Γρυπάρειο Πολιτιστικό Κέντρο, όπου στεγάζεται και ο Πολιτιστικός, Αθλητικός και Κοινωνικός Οργανισμός «Γεώργιος Αξιώτης», διοργανώνει δωρεάν εργαστήρια, σεμινάρια, κοινωνικές δράσεις, αλλά και κάθε είδους εκδηλώσεις για όλες τις ηλικίες (εκπαιδευτικές, πολιτιστικές κ.τ.λ.). Από την πλευρά τους, οι τοπικοί σύλλογοι έχουν έντονο κοινωνικό χαρακτήρα και ανεπτυγμένο το αίσθημα της προσφοράς, πρωτοστατώντας σε κοινωνικές δράσεις σε όλη την Ελλάδα και το εξωτερικό, διαδραματίζοντας έτσι ενεργό ρόλο στο κομμάτι της κοινωνικής αλληλεγγύης.

Αναφορικά με τα μελλοντικά βήματα, σχεδιάζονται η δημιουργία ενός βρεφονηπιακού σταθμού και ενός ΚΔΑΠ, η χαρτογράφηση των αναγκών των κατοίκων καθώς και περισσότερες συνέργειες του Δήμου με τους τοπικούς συλλόγους. Παράλληλα, χρειάζεται να επιτευχθεί η απλοποίηση της γραφειοκρατίας, αλλά και η πρόσληψη προσωπικού σε κοινωνικές υπηρεσίες και δομές. Τέλος, εξίσου σημαντικό είναι να γίνεται προσεκτικός σχεδιασμός των πόλεων με βάση τη λογική της συμπερίληψης, ειδικά στη Μύκονο που δέχεται τόσους πολλούς επισκέπτες από όλο τον κόσμο.

Κύρια ποιοτικά ευρήματα από τις συνεντεύξεις με τους δικαιούχους κοινωνικών επιδομάτων

Από τις συνεντεύξεις με τους δικαιούχους των κοινωνικών επιδομάτων, αποτυπώθηκαν οι πραγματικές ανάγκες καθώς και οι δυσκολίες που αντιμετωπίζουν αναφορικά με τις συνθήκες της καθημερινής διαβίωσής τους. Πρόκειται για άτομα μεγαλύτερης ηλικίας που η ζωή τους τα τελευταία χρόνια πήρε δυσάρεστη τροπή εξαιτίας έκτακτων περιστάσεων, αλλά και λόγω των συνεπειών που προκάλεσε η πανδημία. Οι συνεντευξιζόμενοι ήταν πρόθυμοι να απαντήσουν σε όλες τις ερωτήσεις που τους τέθηκαν, μην παραλείποντας παράλληλα να τονίσουν την έλλειψη των υγειονομικών υπηρεσιών. Τέλος, εξέφρασαν την απογοήτευσή τους για την πορεία του νησιού που διαβιούν καθώς η μεγάλη τουριστική ανάπτυξη έχει επιφέρει και κάθε είδους παρανομία, όπως και εκμετάλλευση.

4.14. Δήμος Καρπάθου

Γενικά στοιχεία του Δήμου Καρπάθου

Ο Δήμος Καρπάθου έχει συνολική έκταση 324,70 τ.χλμ. και 6.226 κατοίκους, σύμφωνα με την τελευταία απογραφή. Περιλαμβάνει τα νησιά Κάρπαθο, Σαρία και τις γειτονικές τους νησίδες. Η Κάρπαθος είναι το δεύτερο σε έκταση νησί του ελληνικού νησιωτικού συμπλέγματος της Δωδεκανήσου (μετά τη Ρόδο). Βρίσκεται στη μέση του Καρπαθίου πελάγους μεταξύ της νήσου Ρόδου ανατολικά και της νήσου Κρήτης δυτικά. Οι κάτοικοι απασχολούνται στον τουρισμό και στον πρωτογενή τομέα (αλιεία, γεωργία, κτηνοτροφία κ.α.).

Το νησί αποτελεί πλούσιο βιότοπο και γι' αυτόν τον λόγο διαθέτει δύο προστατευόμενες περιοχές, που εντάσσονται στο Δίκτυο Natura 2000, στον οποίο διαβιούν είδη πανίδας και χλωρίδας, απειλούμενα με εξαφάνιση. Επίσης, είναι γενικότερα πέρασμα αποδημητικών πτηνών.

Σήμερα, τα Πηγάδια είναι μια σύγχρονη κωμόπολη 3.000 περίπου μόνιμων κατοίκων, με πολλά ξενοδοχεία και υπηρεσίες, καφετέριες και εστιατόρια. Εδώ βρίσκονται η αρχαία ακρόπολη του Ποσειδίου και τα διάσπαρτα αρχιτεκτονικά μνημεία από την εποχή της Ιταλοκρατίας (1912-1944). Στα Πηγάδια υπάρχει το κύριο λιμάνι του νησιού καθώς και μια σύγχρονη οργανωμένη μαρίνα σκαφών αναψυχής.

Σύμφωνα με τα διαθέσιμα στοιχεία του 2022, στον Δήμο Καρπάθου υπάρχουν 77 μέλη νοικοκυριών δικαιούχοι ΕΕΕ. Από αυτούς/ές, το 48,05% είναι εγγεγραμμένοι στη Δ.ΥΠ.Α., το 19,48% είναι αλλοδαποί, ενώ το 3,90% είναι μέλη μονογονεϊκών οικογενειών.

Κύρια ποιοτικά ευρήματα από τη συνέντευξη με τα στελέχη του Δήμου και του Κέντρου Κοινότητας

Παρακάτω αναπτύσσονται τα κύρια ποιοτικά ευρήματα από τη διαδικτυακή συνέντευξη με τα στελέχη του Δήμου και του Κέντρου Κοινότητας Καρπάθου. Κατά τη διάρκεια των συνεντεύξεων αναπτύχθηκαν στοιχεία σχετικά με τα χαρακτηριστικά του νησιού και των κατοίκων του, τα προβλήματα που αντιμετωπίζουν τα άτομα σε κίνδυνο φτώχειας με έμφαση στην αστεγία και την ενεργειακή ένδεια καθώς και τις πολιτικές και δράσεις που υλοποιούν οι τοπικοί φορείς με στόχο την ενίσχυση της κοινωνικής συνοχής. Τα παραπάνω αναπτύχθηκαν υπό μία συγκριτική οπτική σε σχέση με την προηγούμενη επιτόπια έρευνα, η οποία πραγματοποιήθηκε στο νησί.

Αρχικά, η οικονομία της Καρπάθου βασίζεται στον τουρισμό με την τουριστική σεζόν να είναι μικρότερη από 6 μήνες. Κατά τη διάρκεια του χειμώνα, οι κάτοικοι απασχολούνται στον πρωτογενή τομέα (χωράφια, ελιές, αγροτικά προϊόντα). Υπάρχουν, επίσης, ντόπιοι που είναι κάτοικοι εξωτερικού, αλλά λαμβάνουν στην Ελλάδα τις συντάξεις τους και έτσι υπάρχει

κυκλοφορία χρήματος στο νησί. Επιπλέον, υπάρχουν λίγοι ναυτικοί σε υψηλά αξιώματα, οι οποίοι ενισχύουν κάπως την οικονομία του νησιού.

Στον Δήμο Καρπάθου υπάρχουν νοικοκυριά που διαβιούν υπό δυσχερείς συνθήκες, αλλά δεν εντοπίζονται φαινόμενα ακραίας φτώχειας. Σύμφωνα με τα διαθέσιμα στοιχεία, στον συνολικό πληθυσμό της Καρπάθου υπάρχουν 30 αιτήσεις για το ΕΕΕ και 5-6 ωφελούμενοι για το Κοινωνικό Παντοπωλείο. Επίσης, παρατηρείται ότι κάποιοι από τους πολίτες - ωφελούμενους δε δηλώνουν όλα τους τα εισοδήματα δουλεύοντας άτυπα και για αυτόν τον λόγο δεν υπάρχει οικογένεια που να βρίσκεται στα όρια της φτώχειας. Ωστόσο, το επίδομα ΕΕΕ θεωρείται πολύ χαμηλό, καθώς δεν μπορεί να ζήσει κάποιος μόνο με αυτό, ειδικά αν πρόκειται για οικογένεια.

Σχετικά με την κοινωνική συνοχή του νησιού, υπάρχουν αρκετοί μετανάστες, οι περισσότεροι αλβανικής καταγωγής, αλλά υπάρχουν και βουλγαρικής, αιγυπτιακής και πακιστανικής καταγωγής. Από αυτούς, οι Αλβανοί είναι οι μόνοι που έχουν ενσωματωθεί στην τοπική κοινωνία, έχουν δημιουργήσει οικογένειες και τα παιδιά τους φοιτούν στα σχολεία του νησιού.

Αναφορικά με τη λειτουργία του Κέντρου Κοινότητας, το οποίο παρέχει υποστήριξη στους δικαιούχους των κοινωνικών επιδομάτων, τονίστηκε η ανάγκη για τη σωστή και περαιτέρω στελέχωση της εν λόγω δομής, καθώς υπάρχει μόνο μία εργαζόμενη, η οποία είναι μάλιστα διοικητική υπάλληλος. Η πρόσληψη προσωπικού θα βοηθούσε στην καλύτερη διεκπεραίωση των απαραίτητων διαδικασιών εκ μέρους τους, (π.χ. επιτόπιες έρευνες) με σκοπό αφενός την εξακρίβωση των συνθηκών διαβίωσης των αιτούμενων για το ΕΕΕ, και αφετέρου την εξασφάλιση υποστήριξης προς άτομα, που ναι μεν έχουν εισόδημα αλλά παρ' όλα αυτά χρειάζονται επιπλέον υποστήριξη.

Επιπρόσθετα, εξαιτίας της υποστελέχωσης του Κέντρου Κοινότητας δεν πραγματοποιούνται δράσεις που θα έπρεπε να διοργανώνονται, όπως εκείνες για την πρόσβαση στην αγορά εργασίας, δραστηριότητες για ένταξη ατόμων στην κοινωνία, υποστήριξη σε άτομα με ψυχολογικά προβλήματα, κλπ.

Ένα ακόμη σημείο που θα βοηθούσε στην καλύτερη εξυπηρέτηση των πολιτών θα ήταν η συστέγαση με την υπηρεσία που διαχειρίζεται το πρόγραμμα «Βοήθεια στο Σπίτι», που θα οδηγούσε στην άμεση συνεργασία των εμπλεκόμενων φορέων και τη γρήγορη αντιμετώπιση των όποιων κοινωνικών θεμάτων που προκύπτουν. Αξίζει να σημειωθεί ότι και το πρόγραμμα «Βοήθεια στο Σπίτι» υπολειτουργεί καθώς διαθέτει μόλις έναν υπάλληλο με την ειδικότητα του νοσηλευτή.

Σύμφωνα με τους συνεντευξιζόμενους, στο νησί δεν υπάρχει αστεγία, εκτός από κάποιους μετανάστες που ζουν σε εγκαταλελειμμένες κατοικίες, ούτε περιστατικά ενδοοικογενειακής βίας. Βέβαια, όπως υπογραμμίζεται, ακόμη και στην περίπτωση που θα υπήρχαν τέτοια περιστατικά, δεν θα πήγαιναν για υποστήριξη στο Κέντρο Κοινότητας, δεδομένης της

προαναφερθείσας υποστελέχωσης, καθώς δεν υπάρχει ούτε κοινωνικός λειτουργός, ούτε ψυχολόγος.

Όσον αφορά τις υπηρεσίες υγείας που παρέχονται στην Κάρπαθο, τονίστηκε η σοβαρή υποβάθμιση των υπηρεσιών στο νοσοκομείο με μοναδική δυνατότητα την εξυπηρέτηση μικρών και μη επειγόντων περιστατικών. Σε διαφορετική περίπτωση, οι ασθενείς μεταφέρονται είτε στη Ρόδο, την Κρήτη ή την Αθήνα. Επίσης, ο Δήμος Καρπάθου έρχεται σε επαφή με ομάδες γιατρών από τη Ρόδο και την Αθήνα, οι οποίες επισκέπτονται για ορισμένα χρονικά διαστήματα το νοσοκομείο του νησιού και εξετάζουν τους πολίτες. Το νοσοκομείο εξυπηρετεί και το νησί της Κάσου. Σημαντικό είναι το γεγονός πως στο νοσοκομείο Καρπάθου υπάρχει κοινωνική λειτουργός με την οποία το Κέντρο Κοινότητας συνεργάζεται σε θέματα που αφορούν το κοινωνικό κομμάτι.

Σχετικά με την εκπαίδευση, υπάρχουν νηπιαγωγεία (δημόσιο και ιδιωτικό), δημοτικά σχολεία, γυμνάσια, λύκεια (γενικό και τεχνικό λύκειο). Οι νέοι φεύγουν για σπουδές, αλλά υπάρχει μεγάλο ποσοστό τους που επιστρέφει στο νησί καθώς επιθυμεί να απασχοληθεί στον τουριστικό τομέα, ο οποίος γνωρίζει άνθιση τα τελευταία χρόνια.

Τέλος, ο Δήμος, από την πλευρά του, στηρίζει τους κατοίκους που έχουν ανάγκη με όσα μέσα διαθέτει, μέσω του Κέντρου Κοινότητας, του προγράμματος ΤΕΒΑ με τις διανομές τροφίμων και ειδών ΒΥΣ καθώς και μέσω του προγράμματος «Βοήθεια στο Σπίτι».

4.15. Δήμος Καλύμνου

Γενικά στοιχεία του Δήμου Καλύμνου

Ο Δήμος Καλυμνίων έχει συνολική έκταση 134,50 τ.χλμ. και 17.797 κατοίκους, σύμφωνα με την τελευταία απογραφή. Η Κάλυμνος βρίσκεται νότια της Λέρου, έχοντας ΝΑ την Κω και σε απόσταση 14 μιλίων προς ανατολικά τις τουρκικές ακτές της Μικράς Ασίας. Νότια έχει το Κρητικό πέλαγος και δυτικά και βόρεια το Ικάριο πέλαγος. Ο Δήμος Καλύμνου περιλαμβάνει και τα νησιά Καλόλιμνο, Πλάτη, Τέλενδο και Ψέριμο. Πρωτεύουσα του νησιού είναι η Πόθια. Οι κάτοικοι απασχολούνται στον τουρισμό, τον πρωτογενή τομέα (αλιεία, γεωργία, κτηνοτροφία κ.α.), και το εμπόριο-επιχειρήσεις.

Αποτελεί ένα από τα πιο πυκνοκατοικημένα νησιά της Ελλάδας, ενώ είναι παγκοσμίως γνωστό ως διεθνές κέντρο επεξεργασίας και εμπορίας σφουγγαριών, με μια παράδοση εκατοντάδων χρόνων. Επίσης, στο νησί υπάρχει ο αναρριχητικός τουρισμός, που επιμηκύνει την τουριστική σεζόν στους 7 μήνες (Μάρτιος-Οκτώβριος), με περίπου 200 περιπατητικές διαδρομές και 77 αναρριχητικά πεδία, καθιστώντας την Κάλυμνο έναν από τους σημαντικότερους προορισμούς αναρρίχησης.

Σύμφωνα με τα διαθέσιμα στοιχεία του 2022, στον Δήμο Καλυμνίων υπάρχουν 2330 μέλη νοικοκυριών δικαιούχοι ΕΕΕ. Από αυτούς/ές, το 39,44% είναι εγγεγραμμένοι στη Δ.ΥΠ.Α., το 1,20% είναι αλλοδαποί, ενώ το 3,18% είναι μέλη μονογονεϊκών οικογενειών.

Κύρια ποιοτικά ευρήματα από τις συνεντεύξεις με τα στελέχη του Δήμου και του Κέντρου Κοινότητας

Παρακάτω αναπτύσσονται τα κύρια ποιοτικά ευρήματα από τις διαδικτυακές συνεντεύξεις με τα στελέχη του Δήμου και του Κέντρου Κοινότητας Καλυμνίων. Κατά τη διάρκεια των συνεντεύξεων αναπτύχθηκαν στοιχεία σχετικά με τα χαρακτηριστικά του νησιού και των κατοίκων του, τα προβλήματα που αντιμετωπίζουν τα άτομα σε κίνδυνο φτώχειας με έμφαση στην αστεγία και την ενεργειακή ένδεια καθώς και τις πολιτικές και δράσεις που υλοποιούν οι τοπικοί φορείς με στόχο την ενίσχυση της κοινωνικής συνοχής. Τα παραπάνω αναπτύχθηκαν υπό μία συγκριτική οπτική σε σχέση με τις προηγούμενες επιτόπιες έρευνες, οι οποίες πραγματοποιήθηκαν στο νησί.

Αρχικά, σημειώνεται ότι στον υπό μελέτη Δήμο δεν υπάρχουν ουσιαστικές αλλαγές σε σχέση με τα προηγούμενα χρόνια, καθώς τα κοινωνικά προβλήματα συνεχίζουν να ταλανίζουν τους κατοίκους του νησιού, με τα μεγάλα ποσοστά ανεργίας και τον ιδιαίτερα αυξημένο αριθμό ωφελούμενων να παραμένουν τα ίδια.

Όσον αφορά τα υψηλά ποσοστά ανεργίας, κρίνεται ότι είναι πλασματικά διότι υπάρχει αφενός μια μεγάλη μερίδα κατοίκων που δεν επιθυμεί να δουλέψει καθώς έχει οικονομική υποστήριξη από την οικογένειά της και αφετέρου μια άλλη μερίδα που επωφελείται από τα κοινωνικά επιδόματα και εργάζεται άτυπα. Επιπλέον, τονίζεται πως και οι ίδιοι επιχειρηματίες επιδιώκουν την άτυπη εργασία. Πέρα από τα παραπάνω, αξιοσημείωτα είναι τα αδήλωτα εισοδήματα στο νησί που προέρχονται από ομογενείς της Αυστραλίας, αλλά και από τους Καλύμνιους ναυτικούς.

Σχετικά με τη λειτουργία του Κέντρου Κοινότητας, δεν υπάρχει κάποια διαφοροποίηση, με τις αρμοδιότητες να παραμένουν ίδιες, ίδιος ο τρόπος εργασίας, το προσωπικό (1 ψυχολόγος και 2 κοινωνικοί λειτουργοί), και ο όγκος δουλειάς. Όπως τονίζεται, πρόκειται για μια υπέρογκη γραφειοκρατία με την οποία έρχονται αντιμέτωπα τα στελέχη καθώς το 16% του πληθυσμού της Καλύμνου είναι ωφελούμενοι του ΕΕΕ, και κατ' επέκταση του ΤΕΒΑ. Ωστόσο, θεωρείται απαραίτητη η πρόσληψη ενός ακόμη ατόμου, κατά προτίμηση ειδικότητας λογιστή ή οικονομολόγου, για να υποστηρίξει τη διαδικασία των αιτήσεων για κοινωνικά επιδόματα.

Όσον αφορά τη χρήση ουσιών στην Κάλυμνο, τα στελέχη θεωρούν ότι έχουν μειωθεί τα περιστατικά με την κατάσταση να βελτιώνεται. Ενδεικτικό είναι ότι στο ΚΕΘΕΑ έχει μειωθεί το προσωπικό από 3 άτομα σε 1.

Αναφορικά με τον αριθμό κοινωνικών επιδομάτων, υπάρχουν σταθερά γύρω στις 1.000 αιτήσεις σε έναν πληθυσμό 16.000 κατοίκων. Ο Δήμος προσπάθησε να περιορίσει τα κριτήρια επιλογής των ωφελούμενων και από 1.200 αιτήσεις, τις έχει μειώσει στις 1.000-950. Επίσης, πραγματοποιούνται διανομές τροφίμων και ειδών ΒΥΣ μέσω του προγράμματος ΤΕΒΑ 3-4 φορές το χρόνο. Παράλληλα, ο Δήμος επιδιώκει να στηρίζει ακόμη περισσότερο τις πολύτεχνες οικογένειες και τους άπορους φοιτητές. Ενδεικτικά, προσφέρει ένα μικρό χρηματικό ποσό στους νεοεισερχόμενους στα πανεπιστήμια, σε όσους πληρούν τους όρους, ενώ χρηματοδοτεί αθλήτριες εθνικής κατηγορίας καθώς και αθλητικούς συλλόγους που απασχολούν 500 παιδιά.

Τέλος, σχετικά με τις υπηρεσίες υγείας που παρέχονται στην Κάλυμνο, το Κέντρο Υγείας αναφέρθηκε πως είναι υποστελεχωμένο. Αξιοσημείωτο είναι ότι δεν υπάρχει καρδιολόγος εδώ και ενάμιση χρόνο με τα καρδιολογικά περιστατικά να καλύπτονται από δύο καρδιολόγους ιδιώτες γιατρούς που τους καλούν στο νοσοκομείο να προσφέρουν τις υπηρεσίες τους. Ο Δήμος προσπαθεί να αντιμετωπίσει αυτό το ζήτημα τοποθετώντας στο νησί μόνιμο καρδιολόγο.

4.16. Δήμος Ρόδου

Γενικά στοιχεία του Δήμου Ρόδου

Ο Δήμος Ρόδου έχει έκταση 1.407,90 τ.χλμ. και 124.851 μόνιμους κατοίκους σύμφωνα με την απογραφή του 2021. Η Ρόδος βρίσκεται στο νοτιοανατολικό Αιγαίο και ανήκει στα Δωδεκάνησα. Βρίσκεται περίπου 450 χλμ. νοτιοανατολικά της Αθήνας και 18 χλμ. νοτιοδυτικά της Τουρκίας. Είναι το μεγαλύτερο νησί των Δωδεκανήσων, το τέταρτο σε σειρά ολόκληρης της χώρας. Ο Δήμος Ρόδου περιλαμβάνει το νησί της Ρόδου καθώς και τις γειτονικές της νησίδες.

Στο βορειοανατολικό άκρο του νησιού βρίσκεται η πρωτεύουσά του, η πόλη της Ρόδου, που με πληθυσμό περίπου 55.000 κατοίκους αποτελεί και τον μεγαλύτερο οικισμό του. Εντός των ορίων της πόλης της Ρόδου, βρίσκεται η Μεσαιωνική πόλη της Ρόδου ή Παλιά Πόλη, μια από τις καλύτερα διατηρημένες μεσαιωνικές πόλεις του κόσμου, που έχει αναγνωριστεί από το 1988 ως μνημείο παγκόσμιας κληρονομιάς της UNESCO.

Η οικονομία του νησιού βασίζεται κατά κύριο λόγο στον τριτογενή τομέα, αλλά οι κάτοικοι απασχολούνται και σε διοικητικές υπηρεσίες, όπως επίσης, στο εμπόριο και τις επιχειρήσεις.

Ο υπό μελέτη διαθέτει αρκετές δημόσιες και ιδιωτικές δομές κοινωνικής προστασίας, ανάμεσα στις οποίες είναι και το Κέντρο Κοινότητας Ρόδου με Παράρτημα Ρομά, καθώς στο νησί υπάρχουν δύο οικισμοί της συγκεκριμένης πληθυσμιακής ομάδας στις περιοχές Αγίων Αποστόλων και Καρακόνερου.

Σύμφωνα με τα στοιχεία του 2022, υπάρχουν 927 μέλη νοικοκυριών δικαιούχοι ΕΕΕ. Από αυτούς/ές, το 4,31% είναι μέλη μονογονεϊκών οικογενειών, το 11,76% είναι αλλοδαποί και το 56,96% είναι εγγεγραμμένοι στη Δ.ΥΠ.Α..

Κύρια ποιοτικά ευρήματα από τις συνεντεύξεις με τα στελέχη του Δήμου και του Κέντρου Κοινότητας

Παρακάτω αναπτύσσονται τα κύρια ποιοτικά ευρήματα από τις συνεντεύξεις με τα στελέχη του Δήμου και του Κέντρου Κοινότητας Ρόδου με Παράρτημα Ρομά. Κατά τη διάρκεια των συνεντεύξεων αναπτύχθηκαν στοιχεία σχετικά με τα χαρακτηριστικά του νησιού και των κατοίκων του, τα προβλήματα που αντιμετωπίζουν τα άτομα σε κίνδυνο φτώχειας με έμφαση στην αστεγία και την ενεργειακή ένδεια καθώς και τις πολιτικές και δράσεις που υλοποιούν οι τοπικοί φορείς με στόχο την ενίσχυση της κοινωνικής συνοχής και ένταξης. Τα παραπάνω αναπτύχθηκαν υπό μία συγκριτική οπτική σε σχέση με τις προηγούμενες επιτόπιες έρευνες, οι οποίες πραγματοποιήθηκαν στο νησί.

Αρχικά, η δομή της Διεύθυνσης Κοινωνικής Πολιτικής και Υγείας του Δήμου Ρόδου αποτελείται από δύο πυλώνες: Ο ένας πυλώνας είναι το Κέντρο Κοινότητας με Παράρτημα Ρομά, το οποίο ασχολείται με τα κοινωνικά επιδόματα (ΕΕΕ, στεγαστική συνδρομή, επίδομα ΑΜΕΑ κ.ά.) καθώς και με άλλες δράσεις. Ο άλλος πυλώνας είναι το Τμήμα Κοινωνικής Πρόνοιας του Δήμου Ρόδου, το οποίο ασχολείται με τα λοιπά ζητήματα κοινωνικής φύσεως, όπως είναι η θέση στάθμευσης ΑΜΕΑ, η έκδοση άδειας λειτουργίας παιδικών σταθμών, η δωρεάν φαρμακευτική περίθαλψη, οι παρεμβάσεις για κατοίκους στους οποίους έχει κοπεί το ρεύμα με σκοπό να προσφύγουν στη ΔΕΗ κ.ά. Επίσης, στη συγκεκριμένη Δ/ση ανήκουν κι άλλες δομές: ο Ξενώνας Φιλοξενίας Κακοποιημένων Γυναικών και Παιδιών, το Συμβουλευτικό Κέντρο Γυναικών Ρόδου, τα ΚΑΠΗ.

Όσον αφορά τον τρόπο λειτουργίας της Δ/σης, αντιμετωπίζονται αρκετά λειτουργικά προβλήματα καθώς το κτίριο που συστεγάζεται το Κέντρο Κοινότητας και το Τμήμα Κοινωνικής Πρόνοιας είναι αφενός μικρό για τους 17 εργαζομένους και αφετέρου χωρίς κλιματισμό. Επιπλέον, δεδομένου ότι δεν υπάρχει διαθέσιμη αίθουσα στο εν λόγω κτίριο για τη διενέργεια των συμβουλευτικών συνεδριών, η Δ/ση χρησιμοποιεί άτυπα ένα γραφείο σε διπλανό κτίριο της Περιφέρειας Νοτίου Αιγαίου.

Σχετικά με τη λειτουργία του Κέντρου Κοινότητας, έχουν προστεθεί αρμοδιότητες, όπως η εκτέλεση εισαγγελικών εντολών και τα νέα επιδόματα, αλλά υπάρχουν εργαλεία για την ομαλή λειτουργία της δομής. Επίσης, τα στελέχη έχουν δημιουργήσει ακόμη ένα εργαλείο, το «αρχείο εισόδου», στο οποίο καταγράφονται/οργανώνονται οι συναντήσεις και οι επισκέψεις της υπηρεσίας κατά την είσοδο στο κτίριο. Σε αυτό το αρχείο καταγράφεται, επιπλέον, και ποιος υπάλληλος έχει αναλάβει το αντίστοιχο επίδομα και έχει πραγματοποιήσει την επικοινωνία με τον πολίτη. Αυτό το αρχείο συμβάλλει σημαντικά στην εύρυθμη λειτουργία της υπηρεσίας.

Στα προβλήματα που αντιμετωπίζει το Κέντρο Κοινότητας, συγκαταλέγεται το ζήτημα της αρχειοθέτησης, καθώς η διαδικασία είναι πολύ χρονοβόρα, ενώ αν διαλειτούργουσε και αντλούσε στοιχεία από άλλες πλατφόρμες, θα ήταν πιο γρήγορη η διαδικασία της καταχώρησης – αρχειοθέτησης. Επιπρόσθετα, υπάρχουν αρκετοί πολίτες που ενώ έχουν ανάγκη, δεν έχουν καταφέρει ακόμα να κάνουν αίτηση, μπαίνοντας σε λίστα προτεραιότητας, αφού το Κέντρο Κοινότητας δεν μπορεί να τους «καλύψει». Πέρα από τα προαναφερθέντα, όμως, η ενασχόληση των στελεχών του με τις εισαγγελικές καταγγελίες απαιτεί πολύ χρόνο και η ειδικότητα του κοινωνικού λειτουργού είναι ιδιαίτερα βεβαρυμμένη, έχοντας μεγάλο όγκο εργασιών.

Αναφορικά με το Πρόγραμμα «Βοήθεια στο Σπίτι», σημειώνεται ότι είναι αφενός πολύ σημαντικό, αλλά αφετέρου δεν αξιοποιείται όσο θα έπρεπε λόγω πρακτικών ζητημάτων που προκύπτουν. Ωστόσο, το πρόγραμμα θεωρείται αναγκαίο να εμπλουτιστεί περισσότερο.

Σύμφωνα με τα διαθέσιμα στοιχεία, κατά το τελευταίο έτος 11.000 άτομα επισκέφτηκαν το Κέντρο Κοινότητας του Δήμου Ρόδου είτε για πληροφορίες, είτε για αιτηθούν για επιδόματα

που τυχόν δικαιούνται, αριθμός πολύ μεγαλύτερος σε σχέση με τα προηγούμενα έτη. Ως εκ τούτου, προκύπτει ότι η εικόνα που υπάρχει για το νησί της Ρόδου ως προς τον πλούτο που διαθέτει λόγω του τουρισμού, δεν αντιπροσωπεύει την πραγματικότητα καθώς ένα μεγάλο μέρος των κατοίκων του νησιού είναι εποχιακοί υπάλληλοι στον τριτογενή τομέα, με αποτέλεσμα το χειμώνα να υφίσταται ζήτημα διαβίωσης.

Ένα ακόμη σημείο που επισημαίνεται είναι ότι για να καλυφθεί το κενό της διανομής τροφίμων και ειδών ΒΥΣ του προγράμματος ΤΕΒΑ σε ευάλωτα νοικοκυριά, ο Δήμος συλλέγει τρόφιμα από χορηγίες, αλλά και από άλλους οργανισμούς. Για παράδειγμα, το προηγούμενο έτος, η ΜΚΟ EMFASIS απέστειλε στον Δήμο πάρα πολλά προϊόντα, με τα οποία καλύφθηκαν σχεδόν 700 οικογένειες. Η Δ/ση Κοινωνικής Πολιτικής και Υγείας κάνει τις επαφές με τις ΜΚΟ και τις τοπικές επιχειρήσεις (σούπερ μάρκετ), και αφού τους ενημερώσουν για τις υφιστάμενες ανάγκες, στη συνέχεια μοιράζουν τα είδη που έχουν συγκεντρωθεί στα άτομα που παίρνουν το επίδομα ΕΕΕ.

Επιπρόσθετα, όπως έχει ξαναεπισημανθεί, τα μέτρα που ελήφθησαν κατά της πανδημίας, όπως ο υποχρεωτικός εγκλεισμός, η αναστολή εργασίας και τα οικονομικά προβλήματα που ακολούθησαν, επηρέασαν αυξητικά σε μεγάλο βαθμό τα ποσοστά της ενδοοικογενειακής βίας, ενώ εντύπωση προκαλεί το γεγονός ότι, όσο περνούν τα χρόνια, τα ποσοστά αυτά αυξάνονται.

Παράλληλα, μεγάλη πρόκληση για τον Δήμο Ρόδου αποτελεί η αύξηση του αριθμού κακοποιήσεων μικρών παιδιών, ο οποίος είναι πλέον τριψήφιος, θέμα το οποίο προσπαθεί να αντιμετωπίσει μέσω των εισαγγελικών παρεμβάσεων. Οι κοινωνικοί λειτουργοί του τμήματος Κοινωνικής Πρόνοιας, του Κέντρου Κοινότητας, αλλά και του Προγράμματος «Βοήθεια στο Σπίτι» αφιερώνουν μεγάλο μέρος του χρόνου τους στις έρευνες των συνθηκών διαβίωσης των ανηλίκων αυτών στις οικίες, τα σχολεία και τις γειτονιές τους. Σημαντικό ρόλο στην αντιμετώπιση αυτών των περιστατικών παίζει και η ευαισθητοποίηση των πολιτών που τα καταγγέλλουν πλέον.

Σύμφωνα με τα στοιχεία των στελεχών των Παραρτήματος Ρομά, οι συνθήκες διαβίωσης που επικρατούν στον καταυλισμό των Ρομά παραμένουν ίδιες σε σχέση με το προηγούμενο έτος. Όμως, υπάρχει ένα σημαντικό στοιχείο που διαφοροποιεί την κατάσταση συγκριτικά με πέρυσι καθώς πολλές οικογένειες Ρομά ενοίκιασαν κατοικίες με σκοπό να φύγουν από τον καταυλισμό και να βελτιώσουν τις συνθήκες διαβίωσης τους. Ωστόσο, οι περισσότερες εκ των οποίων αναγκάστηκαν να επιστρέψουν πίσω κυρίως εξαιτίας των λογαριασμών του ρεύματος, τους οποίους αδυνατούσαν να αποπληρώσουν. Είναι εμφανές πλέον ότι υπάρχει θέληση να φύγουν από τον καταυλισμό, αλλά αφενός δυσκολεύονται να βρουν σπίτια λόγω της καταγωγής τους και αφετέρου αδυνατούν να τα συντηρήσουν.

Σημαντικό στοιχείο, επίσης, είναι ότι αρκετοί Ρομά εργάζονται πια, κυρίως γυναίκες, στον τομέα του τουρισμού, ενώ οι περισσότεροι άνδρες εξακολουθούν να εργάζονται κατά βάση στην

ανακύκλωση, με ένα μικρό ποσοστό ανδρών φέτος να εργάζεται στα πλυντήρια των ξενοδοχείων. Η εύρεση εργασίας γίνεται με την υποστήριξη του Παραρτήματος, τα στελέχη του οποίου τους στέλνει σε θέσεις εργασίας και πραγματοποιεί δράσεις. Σύμφωνα με τους συνεντευξιζόμενους, αξιοσημείωτο είναι το γεγονός ότι και οι ίδιες οι γυναίκες Ρομά επιθυμούν πλέον να είναι οικονομικά ανεξάρτητες.

Αναφορικά με την ύπαρξη της ενδοοικογενειακής βίας στις οικογένειες των Ρομά, υπογραμμίζεται ότι οι γυναίκες με την εργασία και τη συναναστροφή με άλλα άτομα του ίδιου φύλου αντιλαμβάνονται καλύτερα τη σημασία αυτού του θέματος, κατανοώντας ότι πρόκειται για κακοποίηση, χωρίς ωστόσο να μπορούν να ξεφύγουν από αυτόν τον φαύλο κύκλο. Η ενδοοικογενειακή βία και η κακοποίηση των γυναικών Ρομά εξακολουθεί να είναι «έθιμο», όπως και η αντίληψη ότι η γυναίκα είναι κατώτερη του άντρα.

Σχετικά με την εκπαίδευση των παιδιών Ρομά, τα παιδιά είναι εγγεγραμμένα σε πέντε διαφορετικά σχολεία. Από το Παράρτημα υποστηρίζεται η εγγραφή τους και η επικοινωνία σε όποιο άλλο θέμα προκύψει, ενώ η παιδαγωγός πηγαίνει στα σχολεία, συμμετέχοντας στο πρόγραμμα ένταξης της τάξης. Παρόλα αυτά, σημειώνεται σημαντική σχολική διαρροή με το 30% των παιδιών Ρομά να φοιτά στο Δημοτικό.

Πολύ σημαντική εξέλιξη αποτελεί το γεγονός της ολοκλήρωσης της κατασκευής του Ανοιχτού Κέντρου Ημέρας και του Υπνωτηρίου Αστεγών, δομές οι οποίες είναι πλήρως εξοπλισμένες, εξυπηρετώντας περίπου 25 άτομα. Μάλιστα, σε αυτές λειτουργούν και κοινωνικά πλυντήρια. Το Ανοιχτό Κέντρο Ημέρας στελεχώνεται με κοινωνική λειτουργό, λογιστή, διοικητικό υπάλληλο, νοσηλεύτρια, υπάλληλο γενικών καθηκόντων και καθαρίστρια. Το Υπνωτήριο στελεχώνεται από ψυχολόγο, κοινωνική λειτουργό, φύλακες, υπάλληλο γενικών καθηκόντων και καθαρίστρια. Ωστόσο, αξιοσημείωτο είναι το γεγονός ότι κάποιοι άστεγοι εξακολουθούν να εμμένουν να διαβιούν στο δρόμο ή σε ακατάλληλα οικήματα και να μην επιθυμούν να αξιοποιήσουν τις δυνατότητες που προσφέρουν οι εν λόγω δομές. Σε αυτές τις περιπτώσεις, ο Δήμος τους παρέχει τρόφιμα και κλινσοκεπάσματα για την - όσο το δυνατό - καλύτερη διαβίωσή τους.

Παρόλες τις δυσκολίες, το Κέντρο Κοινότητας με Παράρτημα Ρομά υλοποιεί πολύ συχνά δράσεις και ιδιαίτερα στον τομέα της υγείας, όπως η επίσκεψη ιατρών για τις γυναίκες σε χώρο κοντά στον καταυλισμό Ρομά σε συνεργασία με το Γενικό Νοσοκομείο Ρόδου, οι προληπτικές εξετάσεις παιδιών, η δράση στο Λύκειο Κρεμαστής σχετικά με τις φυλετικές διακρίσεις και την έμφυλη βία, η διοργάνωση ετήσιας χριστουγεννιάτικης γιορτής για τα παιδιά Ρομά, οι συνεδρίες εργασιακής συμβουλευτικής για τους ωφελούμενους Ρομά, το πρόγραμμα «Υγεία για Όλους» και πολλές άλλες.

Επιπρόσθετα, δεν παραλήφθηκε η αναφορά στις καλές πρακτικές, όπως οι συνέργειες με άλλους φορείς (π.χ. το Χαμόγελο του Παιδιού, η Δ.ΥΠ.Α, ο ΕΦΚΑ, το ΚΕΘΕΑ, την εκκλησία), το γεγονός ότι οι γονείς Ρομά γνωρίζουν πλέον και εμπιστεύονται τους υπαλλήλους του Κέντρου

Κοινότητας καθώς απευθύνονται στην υπηρεσία για διάφορα θέματα. Επίσης, αξιοσημείωτο είναι το ότι κάθε εβδομάδα πραγματοποιείται μέσα τον καταυλισμό Ρομά η δράση «Σχολή Γονέων» με μία ψυχολόγο, μια μεσολαβήτρια/Κοινωνιολόγο Ρομά, μια επισκέπτρια υγείας καθώς και μια παιδαγωγό που απασχολεί τα παιδιά, ώστε να μιλήσουν οι υπόλοιπες ειδικότητες με τους γονείς για τα θέματα που τους απασχολούν.

Συνεχίζοντας με τα επόμενα βήματα του Δήμου και με βάση τα όσα αποτύπωσα οι συνεντευξιαζόμενοι/ες προβλέπεται αξιοποίηση των προγραμμάτων που θα υπάρξουν στο πλαίσιο του ΕΣΠΑ 2021-2027 για την ενδυνάμωση της κοινωνικής πολιτικής του τόπου. Παράλληλα, θα επιχειρηθεί η αναβάθμιση των υπηρεσιών υγείας και της πρωτοβάθμια περίθαλψης. Επίσης, προτείνεται η διασύνδεση των συνοικιών/γειτονιών με μια κεντρικότερη δομή που θα έχει γνώση των ιδιαίτερων αναγκών κάθε περιοχής μέσω π.χ. συνοικιακών συμβουλίων.

Από την πλευρά τους, τα στελέχη των κοινωνικών υπηρεσιών προτείνουν την απλοποίηση της διαδικασίας για την απόκτηση θέσης στάθμευσης ΑΜΕΑ έξω από την οικία τους, όπως και την παροχή voucher στους ωφελούμενους αντί για διανομές. Επιπλέον, υποστηρίζεται η συχνή επιμόρφωση των υπαλλήλων των κοινωνικών δομών για την καλύτερη εξυπηρέτηση των πολιτών, αλλά και η υλοποίηση περαιτέρω δράσεων ενημέρωσης καθώς και δημοσιότητας.

Ολοκληρώνοντας, στα μελλοντικά σχέδια Κέντρου Κοινότητας υπάρχει το «Εργαστήρι ανταλλαγής εμπειριών» για το θέμα της αστεγίας, σε συνεργασία με τη ΜΚΟ EMFASIS. Ακόμη, σχεδιάζονται επιτόπιες επισκέψεις στον καταυλισμό Ρομά, σε συνεργασία με τη ΜΚΟ EMFASIS. Παράλληλα, στα άμεσα σχέδια του Παραρτήματος Ρομά είναι η εγγραφή παιδιών Ρομά στον αθλητισμό και σε τμήματα μουσικής σε συνεργασία με το ΔΟΠΑΡ (Δημοτικός Οργανισμός Πολιτισμού και Αθλητισμού Ρόδου) σε μικτά τμήματα. Τέλος, υποβλήθηκαν ήδη αιτήσεις στο πλαίσιο του προγράμματος «Πρώιμη και υποστήριξη παιδιών για την ένταξή τους στην προσχολική εκπαίδευση καθώς και για τη πρόσβαση παιδιών σχολικής ηλικίας, εφήβων και ατόμων με αναπηρία, σε υπηρεσίες δημιουργικής απασχόλησης» που αφορά τη συμμετοχή παιδιών Ρομά σε ΚΔΑΠ (έγιναν δεκτές αιτήσεις για 5 παιδιά).

Κύρια ποιοτικά ευρήματα από τις συνεντεύξεις με τους δικαιούχους κοινωνικών επιδομάτων

Από τις συνεντεύξεις με τους δικαιούχους των κοινωνικών επιδομάτων, αποτυπώθηκαν οι πραγματικές ανάγκες καθώς και οι δυσκολίες που αντιμετωπίζουν αναφορικά με τις συνθήκες της καθημερινής διαβίωσή τους. Όπως διαφάνηκε, η πλειοψηφία των συνεντευξιαζόμενων αντιμετωπίζουν σοβαρά προβλήματα διαβίωσης, έχοντας παράλληλα προβλήματα υγείας και αναπηρίες είτε οι ίδιοι είτε κάποιο μέλος της οικογένειάς τους. Σε πολλές περιπτώσεις πρόκειται για μονογονεϊκές οικογένειες, ανύπαντρες ή εν διαστάσει μητέρες. Κάποια από τα νοικοκυριά δε διαθέτουν θερμαντικές συσκευές, έχουν βιώσει διακοπή ρεύματος λόγω

αδυναμίας αποπληρωμής λογαριασμών ή διαβιούν υπό ακατάλληλες συνθήκες στέγασης. Αξίζει να σημειωθεί ότι αρκετοί από αυτούς που διαμένουν σε σπίτια με ενοίκιο, αντιμετωπίζουν τον κίνδυνο να βρεθούν εκτός οικίας καθώς οι ιδιοκτήτες επιθυμούν να τα μετατρέψουν σε τουριστικά καταλύματα. Τέλος, οι συνεντευξιαζόμενοι τόνισαν τις ελλειπείς υγειονομικές υπηρεσίες του νησιού καθώς και το γεγονός ότι έχουν να δοθούν τρόφιμα μεγάλο χρονικό διάστημα.

4.17. Δήμος Τήνου

Γενικά στοιχεία του Δήμου Τήνου

Ο Δήμος Τήνου έχει συνολική έκταση 194,60 τ.χλμ. και πληθυσμό 8.611 κατοίκους (απογραφή 2021). Ανήκει στις βόρειες Κυκλάδες και βρίσκεται νοτιοανατολικά της Άνδρου και βορειοδυτικά της Μυκόνου. Ο υπό μελέτη Δήμος περιλαμβάνει την Τήνο και τις γειτονικές της νησίδες και έχει πρωτεύουσα τη Χώρα (Τήνο).

Οι κάτοικοι του νησιού απασχολούνται κυρίως στον τουρισμό και τις συναφείς σε αυτόν δραστηριότητες κατά τους θερινούς μήνες, αλλά και σε όλη τη διάρκεια του χρόνου, λόγω του πανελλαδικού προσκυνήματος της εικόνας της Ευαγγελίστριας.

Παράλληλα, απασχολούνται στις γεωργικές εργασίες, την κτηνοτροφία, τη μελισσοκομία, καθώς και με τη ναυτιλία και την αλιεία. Επίσης, αρκετοί κάτοικοι του νησιού ασχολούνται με την επεξεργασία του μαρμάρου (Τηνιακή Μαρμαροτεχνία) καθώς και με το εμπόριο μαρμαροπλακών, εξάγοντας το φημισμένο μάρμαρο της Τήνου ακόμη και σε χώρες του εξωτερικού. Μάλιστα, η Τηνιακή Μαρμαροτεχνία περιλαμβάνεται στον Κατάλογο της Άυλης Πολιτιστικής Κληρονομιάς της UNESCO. Γνωστή είναι και η Σχολή Μαρμαροτεχνίας στο χωριό Πύργος.

Αξίζει να σημειωθεί ότι η Τήνος, ενώ ήταν αρχικά συνδεδεμένη με τον θρησκευτικό τουρισμό, τα τελευταία χρόνια οι επισκέπτες της ενδιαφέρονται και για την πλούσια πολιτιστική της κληρονομιά. Επιπλέον, ο τουρισμός δεν περιορίζεται μόνο στην πόλη, αλλά επεκτείνεται σε όλο το νησί.

Σύμφωνα με στοιχεία του 2022, υπάρχουν 115 μέλη νοικοκυριών δικαιούχοι ΕΕΕ. Από αυτούς/ές, το 2,61% είναι μέλη μονογονεϊκών οικογενειών, το 20,87% είναι αλλοδαποί και το 49,57% είναι εγγεγραμμένοι στη Δ.ΥΠ.Α..

Κύρια ποιοτικά ευρήματα από τις συνεντεύξεις με τα στελέχη του Δήμου και του Κέντρου Κοινότητας

Παρακάτω αναπτύσσονται τα κύρια ποιοτικά ευρήματα από τις διαδικτυακές συνεντεύξεις με τα στελέχη του Δήμου και του Κέντρου Κοινότητας Τήνου. Κατά τη διάρκεια των συνεντεύξεων αναπτύχθηκαν στοιχεία σχετικά με τα χαρακτηριστικά του νησιού και των κατοίκων του, τα προβλήματα που αντιμετωπίζουν τα άτομα σε κίνδυνο φτώχειας με έμφαση στην αστεγία και την ενεργειακή ένδεια καθώς και τις πολιτικές και δράσεις που υλοποιούν οι τοπικοί φορείς με στόχο την ενίσχυση της κοινωνικής συνοχής και ένταξης. Τα παραπάνω αναπτύχθηκαν υπό μία

συγκριτική οπτική σε σχέση με τις προηγούμενες επιτόπιες έρευνες, οι οποίες πραγματοποιήθηκαν στο νησί.

Αρχικά, το νησί της Τήνου έχει ένα καλό βιοτικό επίπεδο χωρίς έντονα προβλήματα, τονίζοντας πως, λόγω της αύξησης του τουρισμού, έχει μειωθεί η ανεργία. Ως εκ τούτου, - και αυτή είναι η βασική διαφορά σε σχέση με την περσινή χρονιά - όλο και λιγότεροι άνθρωποι αναζητούν βοήθεια, αφού εργάζονται. Αυτή τη χρονική περίοδο στο νησί υπάρχει μεγάλη προσφορά εργασίας καθώς και νέες εμπορικές δραστηριότητες. Το ποσοστό ατόμων εκτός αγοράς εργασίας θεωρείται σε μεγάλο βαθμό οικειοθελές και από επιλογή. Εξάιρεση αποτελεί η πληθυσμιακή ομάδα των ηλικιωμένων, η οποία εκ των πραγμάτων δεν μπορεί να εργαστεί.

Σχετικά με τη λειτουργία του Κέντρου Κοινότητας Τήνου, αναφέρεται ότι δεν καταγράφονται ουσιαστικές αλλαγές σε σχέση με την προηγούμενη χρονιά στον τρόπο εργασίας τους. Ωστόσο, τονίστηκαν οι κυριότερες δυσκολίες που αντιμετωπίζει ως η μοναδική υπάλληλος του Κέντρου Κοινότητας: Η πρώτη και βασική δυσκολία αφορά το γεγονός ότι τα τελευταία 3 – 4 χρόνια εργάζεται μόνη καθώς η συντονίστρια – κοινωνική λειτουργός του Κέντρου Κοινότητας είναι στη δεύτερη άδεια μητρότητας. Δεδομένου ότι καθ’ όλη τη διάρκεια του ωραρίου της απασχολείται με την υποβολή και διεκπεραίωση αιτήσεων των πολιτών, δεν υπάρχουν περιθώρια για περισσότερες δράσεις.

Επιπρόσθετα, όταν υπάρχει ανάγκη, ελλείπει κοινωνικού λειτουργού στην εν λόγω δομή, συνεργάζεται με τους κοινωνικούς λειτουργούς του προγράμματος «Βοήθεια στο Σπίτι» και του Τμήματος Πρόνοιας που, όμως, βρίσκεται σε άλλο κτήριο. Ακόμη, ο χώρος του Κέντρου Κοινότητας δε θεωρείται κατάλληλος, αφού δε διασφαλίζεται η ιδιωτικότητα, αν υπολογιστεί ότι βρίσκεται στο ισόγειο ενός δημόσιου κτιρίου και απέναντι από ταμειακές υπηρεσίες.

Ένα ακόμα ζήτημα που αφορά τους εργαζόμενους του Κέντρου σχετίζεται με το γεγονός ότι η ανανέωση των συμβάσεων γίνεται κάθε χρόνο, αλλά πάντα την τελευταία στιγμή, προκαλώντας τους τα συναισθήματα της αμφιβολίας και της ανασφάλειας. Τονίζεται, όμως, ότι το εν λόγω ζήτημα δεν επηρεάζει σε καμία περίπτωση την ποιότητα της εργασίας τους ή του έργου που προσφέρουν. Κάνοντας μάλιστα ένα σύντομο απολογισμό της λειτουργίας του Κέντρου Κοινότητας από το ξεκίνημά του έως σήμερα, συζητήθηκε το γεγονός πως, ενώ ξεκίνησαν οι δύο υπάλληλοι με μια σχετική απειρία, στη συνέχεια έμαθαν πολλά ως εργαζόμενες και μέσα από την καθημερινή εξυπηρέτηση των πολιτών.

Αναφορικά με τις αλλαγές στις συνθήκες διαβίωσης των πολιτών, παρατηρείται πλέον η παγίωση των πληθωριστικών πιέσεων με τους κατοίκους να δυσκολεύονται όλο και πιο πολύ να καλύψουν τις βασικές βιοτικές τους ανάγκες. Επιπλέον, πολλά νοικοκυριά προσπαθούν να κάνουν ρυθμίσεις στους λογαριασμούς ύδρευσης και ρεύματος, ενώ οι αυξήσεις καυσίμων οδηγούν σε ενεργειακή ένδεια.

Σχετικά με τα άτομα και τα νοικοκυριά που αναζητούν κάποια βοήθεια, παρότι δε διαπιστώνεται ακραία ένδεια, αυτά είναι συνήθως οι μονογονεϊκές οικογένειες, οι χαμηλοσυνταξιούχοι καθώς και οι οικογένειες με άτομα, συμπεριλαμβανομένων και των παιδιών, με όλες τις μορφές αναπηρίας. Όμως, υπάρχει και η πληθυσμιακή ομάδα των ηλικιωμένων, ιδιαίτερα εκείνων που ζουν μόνοι σε απομονωμένα χωριά που χρήζουν αυξημένης φροντίδας. Βέβαια, υπάρχει η κοινωνική αλληλεγγύη μεταξύ των κατοίκων, αλλά δεν επαρκεί.

Πέρα από το «Βοήθεια στο Σπίτι» με τον κοινωνικό λειτουργό και τις δύο νοσηλεύτριες, που επιτελεί σημαντικό έργο, μεταβαίνοντας ακόμη και σε απομακρυσμένες περιοχές προκειμένου να φροντίσει όσους έχουν ανάγκη, χρειάζεται ένας συνδυασμός επιδομάτων και ενισχυμένης κρατικής πολιτικής. Ταυτόχρονα, τα όποια επιδόματα ή voucher θα πρέπει να δίνονται με βάση τα κοινωνικά κριτήρια και όχι τα οικονομικά, δίνοντας προτεραιότητα σε οικογένειες μονογονεϊκές και ατόμων με αναπηρία.

Σε ό,τι αφορά τις ευκαιρίες εργασίας στο νησί, σύμφωνα με τα στελέχη, παρατηρείται ότι υπάρχουν θέσεις, αλλά σχετίζονται με τον τουρισμό και την εστίαση. Επομένως, υπάρχουν νέοι με πολλά προσόντα, όπως με πτυχία πανεπιστημίων και ξένων γλωσσών, που, όμως, είναι πολύ δύσκολο να βρουν εργασία στο αντικείμενο που έχουν σπουδάσει. Ακόμη και στην περίπτωση που προσληφθούν σε μια θέση γραφείου, αμείβονται με τον βασικό μισθό που είναι αρκετά χαμηλός, χωρίς μάλιστα προοπτική άμεσης οικονομικής εξέλιξης.

Αναφορικά με τις συνθήκες στέγασης, παρατηρούνται, όχι μόνο ευάλωτα αλλά και μεσαία νοικοκυριά, να διαμένουν υπό ακατάλληλες συνθήκες, όπως σε σπίτια με υγρασία που δε λειτουργεί η θέρμανση λόγω του κόστους. Η κατάσταση δυσχεραίνεται από τη δυσκολία εύρεσης κατοικιών, οδηγώντας όλο και περισσότερα νοικοκυριά – ακόμα και οικογένειες με παιδιά - στην αστεγία, αφού δέχονται πιέσεις να εγκαταλείψουν τα σπίτια τους με σκοπό να τα μετατρέψουν οι ιδιοκτήτες σε τουριστικά καταλύματα. Ακόμη, όμως, και να βρεθεί κατοικία, πολλές φορές το ενοίκιο είναι τόσο υψηλό που δε δικαιολογεί το μίσθωμα. Για να αντιμετωπίσει ο Δήμος Τήνου το εν λόγω πρόβλημα, έχει δημιουργήσει κάποιους χώρους για τη στέγαση τουλάχιστον των δημοτικών υπαλλήλων. Ενδεικτικά αναφέρεται ότι σε τέσσερα από τα χωριά της Τήνου υπάρχει σπίτι δίπλα από το κάθε περιφερειακό ιατρείο για τέτοιες περιπτώσεις, καθώς και ένα στη Χώρα για όλο τον χρόνο.

Μία αρνητική εξέλιξη στις συνθήκες διαβίωσης των πολιτών αποτελεί η συνεχής υποστελέχωση του Κέντρου Υγείας, γεγονός που υποδηλώνει μια γενικότερη υποβάθμιση των υγειονομικών υπηρεσιών του νησιού. Οι κάτοικοι τις περισσότερες φορές αναγκάζονται τα ταξιδέψουν, ενώ δεν είναι λίγοι που ματαιώνουν ή αναβάλλουν τις εξετάσεις τους εξαιτίας των ακτοπλοϊκών εισιτηρίων και του κόστους διαμονής.

Ένα ακόμη ζήτημα που αφορά την κοινωνία, σχετίζεται με τις προστριβές που δημιουργούνται στα σχολεία μεταξύ των παιδιών. Καθώς ζούμε σε μια κοινωνία αφθονίας και κατανάλωσης, υπάρχουν οικογένειες με πολύ περιορισμένους πόρους, (π.χ. που τα παιδιά τους ντύνονται απλά) και οικογένειες με δυνατότητα παροχής περισσότερων υλικών στα παιδιά τους, (που ντύνονται με επώνυμα ρούχα). Το γεγονός αυτό είναι πιθανό να δημιουργήσει περιστατικά σχολικού εκφοβισμού και εντάσεις μεταξύ των μαθητών.

Πέρα από τα προαναφερθέντα, έγινε λόγος για τα άτομα με κάθε μορφή αναπηρίας, συμπεριλαμβανομένων και των παιδιών, τονίζοντας ότι τα εν λόγω άτομα ουσιαστικά οδηγούνται στην περιθωριοποίηση. Ιδιαίτερα τα παιδιά με αναπηρία αποκλείονται από την εκπαίδευση και τις εξωσχολικές δραστηριότητες, ενώ οι γονείς πρέπει να επιλέξουν τον τρόπο που θα τα εντάξουν στην κοινωνία. Κάποιες οικογένειες επέλεξαν να φύγουν από το νησί προκειμένου να έχει περισσότερες δυνατότητες το παιδί τους.

Από την άλλη πλευρά, δεδομένου ότι το γηροκομείο αποτελεί τη μοναδική δομή κοινωνικής φροντίδας στο νησί, υπάρχουν ορισμένοι σύλλογοι με δυναμική παρουσία. Ένας από αυτούς είναι ο Σύλλογος για τα άτομα με αναπηρία, που διοργανώνει εκδηλώσεις και εκδρομές, όπως και δραστηριότητες για την απασχόληση των παιδιών σε παραχωρημένο χώρο από τον Δήμο. Επίσης, υπάρχει ο Σύλλογος Φίλων Κέντρου Υγείας Τήνου «Νικόλαος Κόγκος», ο οποίος συνεπικουρεί τη λειτουργία του Κέντρου Υγείας και καλύπτει έξοδα, όπως ένα σπίτι για έναν γιατρό, ενώ διαθέτει νοσηλεύτρια και αυτοκίνητο. Για δράσεις που αφορούν τους ηλικιωμένους, λειτουργεί το ΚΑΠΗ, όπως επίσης, ο Σύλλογος Γυναικών.

Αναμφίβολα, ανάμεσα στις καλές πρακτικές του Δήμου συγκαταλέγεται μια καλά οργανωμένη ιδιωτική πρωτοβουλία, η «κοινωνική κουζίνα», που έχει πλέον καθιερωθεί. Πρόκειται για μια κυρία, η οποία, με τη συνδρομή και άλλων συμπολιτών της, μαγειρεύει για άτομα και οικογένειες που βρίσκονται σε ανάγκη περίπου 3 φορές την εβδομάδα. Όπως τονίστηκε, άλλοι μαγειρεύουν, άλλοι φέρνουν τα υλικά και άλλοι πληρώνουν τους λογαριασμούς, δημιουργώντας έτσι μια ολοκληρωμένη δράση.

Επιπρόσθετα, έγινε αναφορά στις μέχρι τώρα δράσεις του Κέντρου Κοινότητας, όπως το κοινωνικό φροντιστήριο, τις εκδηλώσεις για παιδιά, τη δημιουργία της παιδικής δανειστικής βιβλιοθήκης και τις ημερίδες για τον σχολικό εκφοβισμό. Επίσης, το πρόγραμμα «Υγεία για όλους» από πέρυσι σημειώνει σημαντική απήχηση. Σχετικά με τα επόμενα βήματα του Κέντρου Κοινότητας, αναφέρθηκαν οι δράσεις στον τομέα της υγείας και η ανάδειξη του σοβαρού προβλήματος της μειωμένης υγειονομικής πρόσβασης. Επιπλέον στόχο αποτελεί η δημιουργία ενός ΚΔΑΠ ΑμεΑ, για το οποίο υπάρχουν συγκεκριμένες προδιαγραφές. Το συγκεκριμένο ΚΔΑΠ αποτελεί και πάγιο αίτημα του Σωματίου Φίλων ΑμεΑ, που κάνει ήδη δράσεις για τα άτομα αυτά. Επίσης, σχεδιάζεται η δημιουργία ενός ευρύτερου μητρώου ευάλωτων πολιτών για να μπορεί ο Δήμος σε περιόδους κρίσεων να συνδράμει ανάλογα.

Από την πλευρά του ο Δήμος, προγραμματίζει τη στελέχωση του Κέντρου Κοινότητας με επιπλέον προσωπικό, γεγονός που θα βοηθήσει στην καλύτερη εξυπηρέτηση των πολιτών, αλλά και στη δημιουργία νέων δράσεων. Σε κάθε περίπτωση, ο Δήμος συνδράμει τους πολίτες ακόμη και με τα όσα μέσα διαθέτει, με την ευχή η καλή περίοδος που διανύει το νησί να διατηρηθεί. Εκτός, όμως, από τον Δήμο, το εκκλησιαστικό ίδρυμα βοηθά τους κατοίκους του νησιού που έχουν αυξημένες ανάγκες σχετικά με την εύρεση εργασίας, αλλά και με την παροχή κάποιας ενίσχυσης. Σημειώνεται πως, δεδομένου ότι όλος ο κόσμος εν δυνάμει μπορεί να βρεθεί σε δύσκολη κατάσταση, θεωρείται σημαντική η επένδυση στην πρόληψη ορισμένων δυσμενών καταστάσεων. Μάλιστα, ένας από τους βασικούς στόχους της δημοτικής αρχής είναι η δημιουργία ενός μεγάλου θερμαινόμενου χώρου για τις περιπτώσεις ακραίων συνθηκών.

Ολοκληρώνοντας, μπορεί να διατυπωθεί ότι η παρουσία του Δήμου καθώς και της εκκλησίας είναι εμφανής σε όποια νοικοκυριά έχουν αυξημένες ανάγκες, ενώ το αίσθημα της αλληλοβοήθειας είναι πολύ ανεπτυγμένο μεταξύ των κατοίκων της Τήνου. Ωστόσο, επειδή πάντα υπάρχουν ανάγκες, είναι σημαντικό να υπάρξουν νέες και πιο οργανωμένες δομές για όλες τις ηλικίες καθώς και να ενισχυθούν οι υπάρχουσες κοινωνικές δομές με επιπλέον προσωπικό. Εξίσου απαραίτητη κρίνεται και η αναβάθμιση των υγειονομικών υπηρεσιών που θα προσφέρει νέες δυνατότητες στον τομέα της κοινωνικής φροντίδας στο νησί και θα αναβαθμίσει την ποιότητα ζωής των κατοίκων του εν λόγω Δήμου.

4.18. Συμπεράσματα

Παρακάτω παρατίθενται τα κύρια ποιοτικά ευρήματα, όπως αυτά αποτυπώθηκαν στο πλαίσιο των επιτόπιων ερευνών για το 2023. Συνολικά, η ανάλυση των ποιοτικών δεδομένων, όπως αυτά προέκυψαν από τις συνεντεύξεις με τα στελέχη των Κέντρων Κοινότητας, τους αιρετούς εκπροσώπους των Δήμων, αλλά και τους δικαιούχους των προνοιακών επιδομάτων, κατέδειξε εκ νέου πως οι Δήμοι της Περιφέρειας Νοτίου Αιγαίου στους οποίους πραγματοποιήθηκε η επιτόπια έρευνα εμφανίζουν κοινές πτυχές καθώς και διακριτές τάσεις στο πλαίσιο εφαρμογής κοινωνικής πολιτικής. Σε αυτό το πλαίσιο, τα συμπεράσματα της παρούσας ενότητας έχουν δομηθεί στο πλαίσιο των κύριων θεμάτων, τα οποία αναδείχθηκαν από τους/τις συνεντευξιαζόμενους/ες και με βάση τη διαφοροποιημένη έμφαση της νέας επιτόπιας έρευνας στις θεματικές της στέγασης, της ενεργειακής ένδειας, της μονογονεϊκότητας, της εργασίας και της πρόσβασης σε δομές κοινωνικής στήριξης και ένταξης. Το εύρος των συμπερασμάτων - όπως και η εν λόγω επιτόπια έρευνα συνολικά - αποτυπώνει μία συγκριτική οπτική σε σχέση με τα συμπεράσματα της προηγούμενης επιτόπιας έρευνας.

Αρχικά, σύμφωνα με τα ευρήματα της παρούσας έρευνας, στους υπό μελέτη Δήμους δεν παρατηρήθηκαν ακραία φαινόμενα υλικής και κοινωνικής αποστέρησης, πέραν ορισμένων περιπτώσεων, οι οποίες λαμβάνουν τη συνδρομή είτε της πολιτείας μέσω των κοινωνικών υπηρεσιών - ανάλογα πάντα τα μέσα που διαθέτει κάθε Δήμος - είτε μέσω άλλων φορέων είτε προστατεύονται άτυπα μέσω του οικογενειακού και φιλικού δικτύου. Η πλειοψηφία των νησιών που επισκέφθηκαν οι ερευνητικές ομάδες του Παρατηρητηρίου δήλωσε την ύπαρξη ενός καλού έως ικανοποιητικού βιοτικού επιπέδου, το οποίο συνδέεται άμεσα με την ανάκαμψη του τριτογενή τομέα και το άνοιγμα νέων επιχειρήσεων που έδωσαν με τη σειρά τους νέα πνοή στις οικονομικές δραστηριότητες των κατοίκων. Παρότι ο παράκτιος και θαλάσσιος τουρισμός συνεχίζει να αποτελεί τον βασικότερο τομέα απασχόλησης των πολιτών της οικείας Περιφέρειας, διαφάνηκαν προσπάθειες επιμήκυνσης της θερινής περιόδου με τη διαφοροποίηση του τουριστικού προϊόντος καθώς και προσπάθειες διασύνδεσης του τριτογενή τομέα με άλλες οικονομικές δραστηριότητες, όπως την αλιεία.

Ωστόσο, παρά τη δυναμική επανεκκίνηση του τουρισμού και την ανάλογη προσφορά θέσεων εργασίας, η επικέντρωση στον συγκεκριμένο οικονομικό τομέα, δημιουργεί τα τελευταία χρόνια σημαντικές στρεβλώσεις στην οικονομική και κοινωνική οργάνωση των νησιών, επηρεάζοντας σημαντικά την οικογένεια και απειλώντας παράλληλα την κοινωνική συνοχή των πολιτών. Βασική έκφανση αυτής της συνθήκης αποτελεί το μείζον ζήτημα της στέγασης, το οποίο συνεχώς επιδεινώνεται και απασχολεί τόσο τους πολίτες, συμπεριλαμβανομένων και των εργαζόμενων στους τομείς της υγείας, της εκπαίδευσης, της ασφάλειας κτλ., όσο και τις δημοτικές αρχές. Όπως αναδείχθηκε, παρά τις αξιόλογες προσπάθειες των Δήμων να αντιμετωπίσουν την έλλειψη κατοικιών λόγω του ότι οι περισσότερες ενοικιάζονται βραχυπρόθεσμα και με υψηλά μισθώματα, εξακολουθούν να αναφέρονται περιπτώσεις

εργαζόμενων που εγκαταλείπουν μια θέση εργασίας εξαιτίας του προαναφερθέντος προβλήματος. Επίσης, σημαντικό είναι το γεγονός ότι αρκετά νοικοκυριά μην μπορώντας να αντιμετωπίσουν τα αυξημένα πλέον έξοδα συντήρησης μιας κατοικίας, πόσο μάλλον μιας ενοικιαζόμενης, μετακομίζουν σε χαμηλότερης ποιότητας σπίτια με προβλήματα θέρμανσης και ψύξης.

Ένα ακόμη ζήτημα που σχετίζεται με την υπερβολική προσήλωση στον τουρισμό αφορά τη γενικότερη έλλειψη υποστηρικτικών υπηρεσιών και δομών κοινωνικής προστασίας, που, όπως σημειώνουν οι εργαζόμενοι στον κοινωνικό τομέα, οδηγεί σε μια ανακύκλωση περιστατικών, περιορίζοντας σημαντικά το έργο τους, αφού δεν υφίστανται δομές για να παραπέμψουν τους πολίτες. Η εν λόγω έλλειψη επεκτείνεται σε μεγάλο βαθμό και στις παρεχόμενες υγειονομικές υπηρεσίες, δεδομένου ότι οι πολίτες εμφανίστηκαν απογοητευμένοι σε αυτό τον κρίσιμο τομέα. Η ελλιπής υγειονομική περίθαλψη δεν αφορά μόνο τα μικρά νησιά, αλλά και τα μεγαλύτερα, με τη συνεχή υποβάθμιση σε ιατρικό προσωπικό των νοσοκομείων. Το κενό αυτό καλύπτεται είτε από τους ίδιους τους Δήμους ανάλογα με τις δυνατότητές τους είτε από άλλους φορείς, συνήθως ΜΚΟ, ενώ παράλληλα δημιουργεί συναισθήματα ανασφάλειας στους κατοίκους, αλλά και τους επισκέπτες των υπό μελέτη Δήμων.

Σύμφωνα με τους/τις συνεντευξιζόμενους/ες, το βασικό ζήτημα με το οποίο έρχονται αντιμέτωποι οι δικαιούχοι των κοινωνικών επιδομάτων είναι εκείνο της παγιωμένης πλέον ακρίβειας, το οποίο προσπαθούν αντιμετωπίσουν με μεγάλες περικοπές ακόμη και σε βασικά τρόφιμα και είδη πρώτης ανάγκης. Επιπλέον, η ενεργειακή κρίση και η συνακόλουθη κατακόρυφη αύξηση των τιμολογίων κοινής ωφέλειας, οδήγησε πολλά νοικοκυριά σε ενεργειακή κρίση. Στα έξοδά τους προστίθενται η ιατροφαρμακευτική τους περίθαλψη καθώς και η συντήρηση του μεταφορικού τους μέσου (όσοι διαθέτουν), ενώ, όπως δήλωσαν, δαπανούν πολύ λίγα σε άλλα αγαθά και υπηρεσίες.

Όπως προέκυψε, δεν παρατηρούνται ουσιαστικές αλλαγές τόσο στις συνθήκες διαβίωσης των δικαιούχων όσο και στη γενικότερη λειτουργία των υπαρχουσών κοινωνικών δομών. Ωστόσο, το σημείο που τονίστηκε από τα στελέχη των κοινωνικών υπηρεσιών και των Κέντρων Κοινότητας σχετίζεται με την αύξηση των κοινωνικών δυσκολιών, που εκδηλώνονται με την αύξηση των ενδοοικογενειακών συγκρούσεων και της βίας μέσα στους κόλπους της οικογένειας, όπως και των κακοποιητικών συμπεριφορών. Σύμφωνα με τα ευρήματα της έρευνας, η αύξηση μονογονεϊκότητας των τελευταίων χρόνων, με τη μορφή είτε της διαζευγμένης μητέρας είτε της εν διαστάσει είτε της ανύπαντρης, αποτελεί μια νέα πραγματικότητα στη δομή της οικογένειας και κατ' επέκταση της κοινωνίας.

Επιπρόσθετα, η αύξηση των ψυχιατρικών περιστατικών και οι φόβοι για περιθωριοποίηση των ηλικιωμένων, των ήδη μοναχικών ατόμων καθώς και των εκείνων με αναπηρία ή/και κινητικές δυσκολίες κάθε ηλικίας κάνουν επιτακτική την ανάγκη επαρκούς στελέχωσης των υπαρχουσών

κοινωνικών δομών, αλλά και δημιουργίας νέων, όπως εκείνων για την αποκατάσταση και την κοινωνική ένταξη.

Από την άλλη πλευρά, καταγράφηκε θετική εξέλιξη που αφορά στην πληθυσμιακή ομάδα των Ρομά, κάποιιοι από τους οποίους κάνουν προσπάθειες να μετεγκατασταθούν από τους καταυλισμούς σε κατοικίες, παρά τα προβλήματα που προκαλεί η ενεργειακή ένδεια, ενώ αρκετοί – ανάμεσά τους και γυναίκες – έχουν ξεκινήσει να εργάζονται. Ακόμη, οι γονείς Ρομά φαίνονται λιγότερο διστακτικοί αναφορικά με την εκπαίδευση των παιδιών τους, γεγονός που σε συνδυασμό με το έργο των στελεχών των Παραρτημάτων Ρομά, τα οδηγεί σε μια σχετική σχολική ένταξη.

Αναφορικά με τη λειτουργία των κοινωνικών υπηρεσιών και των Κέντρων Κοινότητας, αναδείχθηκε και στις φετινές επιτόπιες έρευνες, ο θετικός αντίκτυπος του παραγόμενου έργου τους στην αντιμετώπιση των κοινωνικών δυσκολιών στους Δήμους. Ανεξάρτητα από τα επιμέρους χαρακτηριστικά της κάθε υπηρεσίας, όπως η στελέχωσή τους και η χωρική τους αρμοδιότητα, όλοι/ες ανεξαιρέτως οι συνεντευξιζόμενοι/ες συμφώνησαν πως τα Κέντρα Κοινότητας προσδίδουν με ποικίλους τρόπους προστιθέμενη αξία στην εφαρμογή κοινωνικής πολιτικής σε τοπικό επίπεδο καθώς καλύπτουν ένα μεγάλο διοικητικό κενό σε ότι αφορά τη σύνδεση κρατικών κατευθύνσεων με τις ομάδες δικαιούχων κοινωνικής πρόνοιας.

Παράλληλα, όμως, παρατηρήθηκε ότι οι διαρθρωτικές δυσκολίες που αντιμετωπίζουν οι κοινωνικές υπηρεσίες και τα Κέντρα Κοινότητας παραμένουν ίδιες χωρίς κάποια βελτίωση. Ως εκ τούτου, δε θα μπορούσε να παραλειφθεί το γεγονός ότι οι παραπάνω υπηρεσίες εμφανίζονται σε αρκετά νησιά υποστελεχωμένες. Ενδεικτικά αναφέρεται ότι κάποια Κέντρα Κοινότητας συνεχίζουν να στελεχώνονται από ένα μοναδικό υπάλληλο, ο οποίος δυσκολεύεται να ανταπεξέλθει στον όγκο της διαχείρισης επιδοματικής πολιτικής, ώστε να ενεργοποιήσει επιπλέον ενέργειες στήριξης των ευάλωτων κοινωνικών ομάδων, όπως με τη διενέργεια συνεδριών ή να υλοποιήσει δράσεις αλληλεπίδρασης και ενημέρωσης με τον τοπικό πληθυσμό. Ωστόσο, η απώτερη συνέπεια σχετίζεται με το γεγονός ότι η γενικότερη έλλειψη προσωπικού οδηγεί σε αδυναμία ενασχόλησης με τα άτομα και τις οικογένειες που χρήζουν πραγματικής βοήθειας.

Πέρα από το σοβαρό ζήτημα της υποστελέχωσης, υπογραμμίστηκε και φέτος η ύπαρξη επιπλέον δυσκολιών, όπως η έλλειψη διαλειτουργικότητας των ηλεκτρονικών συστημάτων, που ταλανίζει τόσο τους εργαζόμενους όσο και τους δικαιούχους. Ταυτόχρονα, τονίστηκε η ανάγκη αναδιάρθρωσης των κριτηρίων για τα προνοιακά επιδόματα, ενώ προτάθηκαν και ορισμένες αλλαγές αναφορικά με τον τρόπο διανομής των προϊόντων του ΤΕΒΑ. Ακόμη, στις διάφορες δυσκολίες προστίθεται και η ιδιαίτερη γεωμορφολογία του κάθε νησιού της οικείας Περιφέρειας, χαρακτηριστικά τα οποία δυσχεραίνουν την επικοινωνία και βέλτιστη λειτουργία των διάφορων κοινωνικών και άλλων υπηρεσιών.

Τέλος, δεν παραλήφθηκε η αναφορά στη σημασία της πρόληψης των δυσχερών κοινωνικών φαινομένων καθώς και τη δικτύωση ανάμεσα στους εμπλεκόμενους φορείς και τα αρμόδια τμήματα κοινωνικής προστασίας. Επιπλέον, τονίστηκαν οι καλές πρακτικές των Δήμων, των κοινωνικών υπηρεσιών και των Κέντρων Κοινότητας, αλλά και τα μελλοντικά τους σχέδια, ενόψει και της νέας προγραμματικής περιόδου. Συνολικά, μπορεί να διατυπωθεί ότι τα νησιά της Περιφέρειας Νοτίου Αιγαίου βρίσκονται σε αναπτυξιακή δυναμική και η επάνοδος του τουρισμού επέφερε την αίσθηση μιας γενικής ανάκαμψης και αισιοδοξίας στους κατοίκους. Καθώς, όμως, είναι γεγονός ότι δε δύνανται όλοι να απασχοληθούν στον τριτογενή τομέα για διάφορους λόγους, όπως λόγω ηλικίας ή προβλημάτων υγείας ή/και αναπηριών είτε επειδή φροντίζουν συγγενικά πρόσωπα, θεωρείται πλέον επιτακτική η ανάγκη δημιουργίας νέων υποστηρικτικών δομών κοινωνικής ένταξης για όλες τις ηλικίες, έμφαση στην ανάπτυξη οικονομικών δραστηριοτήτων εκτός του τουρισμού, προστασία των δικαιωμάτων των εργαζομένων καθώς και η αναβάθμιση των υγειονομικών υπηρεσιών των οικείων Δήμων, στοιχεία τα οποία θεωρείται ότι θα βελτιώσουν σε μεγάλο βαθμό την ποιότητα ζωής των πολιτών.

5. Συμπεράσματα

Στην Ενότητα αυτή παρουσιάζονται συγκεντρωτικά τα βασικά ευρήματα της έρευνας μέσω συνδυαστικής ανάλυσης των δεδομένων που προέκυψαν από τα ποσοτικά και ποιοτικά ευρήματα των επιτόπιων ερευνών, τα οποία αναλύθηκαν στις Ενότητες 3 και 4 του παρόντος. Αρχικά, η ενότητα εστιάζει στην γενική εικόνα των συνθηκών διαβίωσης των πολιτών που αποτέλεσαν το δείγμα της έρευνας, οι οποίοι αποτελούν ευπαθείς ή ευάλωτες ομάδες του πληθυσμού. Στη συνέχεια, αποτυπώνονται οι συνθήκες λειτουργίας των Κέντρων Κοινότητας και των Κοινωνικών Υπηρεσιών των Δήμων στους οποίους έλαβε χώρα η έρευνα, επιχειρώντας την ανάδειξη καλών πρακτικών, αλλά και την καταγραφή διαπιστωμένων ελλείψεων. Στη συνέχεια, παρουσιάζονται τα κοινά ζητήματα και οι τοπικές ιδιαιτερότητες σε επίπεδο νησιού και Νομού που προέκυψαν από την ανάλυση των δεδομένων ή παρατηρήθηκαν από τις ερευνητικές ομάδες. Τέλος, καταγράφονται προτάσεις βελτίωσης της απόδοσης της ασκούμενης επιδοματικής και κοινωνικής πολιτικής, σύμφωνα με την ανάλυση των δεδομένων που αφορούν τις ομάδες-στόχου του πληθυσμού καθώς και τις πληροφορίες που αντλήθηκαν από τους εργαζόμενους των Κέντρων Κοινότητας και των Κοινωνικών Υπηρεσιών, όπως και τους αιρετούς εκπροσώπους των Δήμων.

Σημειώνεται εκ νέου πως στις “Επιτόπιες Έρευνες” που υλοποιήθηκαν το 2023, οι ερευνητικές ομάδες του Παρατηρητηρίου έδωσαν ιδιαίτερα βάση στα ζητήματα της μονογονεϊκότητας και της οικογένειας, της στέγασης και της ενεργειακής ένδειας, όπως και της εργασιακής ένταξης.

5.1. Συνθήκες διαβίωσης των πολιτών - δικαιούχων κοινωνικών επιδομάτων

Αρχικά, δύναται να διατυπωθεί ότι μία σημαντική πλειοψηφία των υπό μελέτη Δήμων της Περιφέρειας Νοτίου Αιγαίου βρίσκεται σε ένα ικανοποιητικό επίπεδο διαβίωσης χωρίς ακραία περιστατικά υλικής και κοινωνικής αποστέρησης. Η άνθιση της οικονομίας με την ανάκαμψη του τριτογενούς τομέα μετά και τη λήξη των περιοριστικών μέτρων κατά της πανδημίας COVID-19 όπως αναδείχθηκε από τους συμμετέχοντες στην έρευνα φαίνεται να βελτίωσε την οικονομική κατάσταση του συνόλου των κατοίκων της Περιφέρειας. Ωστόσο την ίδια στιγμή, η επικέντρωση στον μαζικό θαλάσσιο και παράκτιο τουρισμό συνεχίζει να προκαλέσει στρεβλώσεις στην κοινωνική και οικονομική οργάνωση των νησιών, με σημαντικές προεκτάσεις και στην οικογένεια. Όπως ανέδειξαν οι συμμετέχοντες στις επιτόπιες έρευνες του 2023 δεν είναι δυνατό να απασχοληθούν όλοι οι κάτοικοι στον τουρισμό και τις συναφείς δραστηριότητες.

Σύμφωνα με τα ευρήματα της παρούσας μελέτης και με την εμπειρία των προηγούμενων επιτόπιων ερευνών του Παρατηρητηρίου, μια προέκταση της προσήλωσης στον τουριστικό κλάδο αποτελεί η γενικότερη έλλειψη ή υποστελέχωση υποστηρικτικών υπηρεσιών και δομών στοιχείο το οποίο συναντάται στην πλειοψηφία των νησιών της Περιφέρειας, και φαίνεται να επηρεάζει σημαντικά τις ευάλωτες πληθυσμιακά ομάδες, όπως τους ηλικιωμένους ή τα άτομα με κάθε είδους αναπηρία, καθώς και των φροντιστών τους. Οι ομάδες αυτές οδηγούνται ουσιαστικά στην απομόνωση εντός της οικίας τους, χωρίς να καλύπτονται οι βασικές τους ανάγκες, μια πρακτική που αποτελεί μια νέα μορφή ιδρυματοποίησης.

Επιπρόσθετα, οι μονογονεϊκές οικογένειες, οι οποίες μάλιστα κρίνονται ως ιδιαίτερα ευάλωτες κοινωνικά ομάδες τα τελευταία χρόνια, δυσκολεύονται ιδιαίτερω, αφού επηρεάζονται σημαντικά οι δυνατότητές στην απασχόληση και οι ευκαιρίες τους στην εκπαίδευση. Ιδιαίτερα για τα παιδιά με μαθησιακές ή άλλες δυσκολίες, οι γονείς τους καλούνται να επιλέξουν οι ίδιοι τον τρόπο που θα τα εντάξουν στην κοινωνία, ενώ δεν είναι λίγες οι περιπτώσεις που οι οικογένειες εξαναγκάζονται να εγκαταλείψουν τον τόπο κατοικίας για να μετακομίσουν σε ένα αστικό κέντρο προκειμένου να προσφέρουν περισσότερες επιλογές στα παιδιά τους.

Αναφορικά με τις αλλαγές στις συνθήκες διαβίωσης των πολιτών, παρατηρείται ότι το μείζον ζήτημα που αντιμετωπίζουν, τόσο οι δικαιούχοι των κοινωνικών επιδομάτων όσο και ο γενικός πληθυσμός, είναι εκείνο της παγιωμένης πλέον ακρίβειας, που οδηγεί σε μεγάλες περικοπές δαπανών ακόμη και σε βασικά τρόφιμα και είδη πρώτης ανάγκης. Επιπλέον, η ενεργειακή κρίση και οι συνέπειές της, όπως η κατακόρυφη αύξηση των τιμολογίων ρεύματος και ύδρευσης, οδήγησε πολλά νοικοκυριά σε ενεργειακή ένδεια, τα οποία πλέον ρυθμίζουν τους λογαριασμούς κοινής ωφέλειας για να τους αποπληρώσουν. Πέρα από τα παραπάνω, διαφαίνεται η δυσκολία να συντηρήσουν το μεταφορικό μέσο που τυχόν διαθέτουν, με

αποτέλεσμα – οποίοι διαθέτουν - να το χρησιμοποιούν μόνο όταν το χρειάζονται ή σε σπάνιες περιπτώσεις. Επίσης, το άγχος και η πίεση να ανταπεξέλθουν στις οικονομικές τους υποχρεώσεις, έχει προκαλέσει σε κάποιους από τους ωφελούμενους ψυχοσωματικά νοσήματα.

Σχετικά με τις πληθυσμιακές ομάδες που πλήττονται περισσότερο από τη φτώχεια είναι οι ηλικιωμένοι χαμηλοσυνταξιούχοι, οι μονογονεϊκές οικογένειες, τα μοναχικά άτομα καθώς και εκείνα με σοβαρά προβλήματα υγείας, ψυχιατρικές νόσους και αναπηρίες. Ιδιαίτερη κατηγορία αποτελούν οι νόμιμοι μετανάστες που εμφανίζουν χαμηλά εισοδήματα, αλλά η πλειοψηφία εξ αυτών εργάζεται άτυπα. Σύμφωνα με τα ποσοτικά στοιχεία της παρούσας έρευνας, το 63,5% των συμμετεχόντων στην έρευνα ήταν άνω των 50 ετών, ενώ οι νέοι κάτω των 30 ετών αποτελούν μόλις το 2,2% του δείγματος. Η ηλικιακή κατανομή του δείγματος αποκλίνει σημαντικά σε σχέση με το δείγμα των επιτόπιων ερευνών του 2022 καθώς στις αντίστοιχες του 2023 καταγράφηκε μεγαλύτερη συμμετοχή ατόμων ηλικίας άνω των 50 ετών κατά 18,8%.

Σύμφωνα με τα ευρήματα της παρούσας μελέτης, σε ό,τι αφορά τις δαπάνες των δικαιούχων κοινωνικών επιδομάτων, η πλειοψηφία των ερωτώμενων δαπανά το μεγαλύτερο μέρος του εισοδήματος του σε βασικές δαπάνες κατοικίας, καθώς και σε τρόφιμα. Παράλληλα, η συντριπτική πλειοψηφία των ερωτώμενων απάντησε πως δε ξοδεύει καθόλου για την αγορά ρούχων, ενώ για άλλο αγαθό ή υπηρεσία δαπανά λίγα έως καθόλου χρήματα.

Αναφορικά με το πολυπαραγοντικό ζήτημα της αστεγίας και του κινδύνου αυτής, τα άτομα και τα νοικοκυριά που κινδυνεύουν να βρεθούν σε αυτή την κατάσταση είναι κυρίως τα μονοπρόσωπα, αλλά και εκείνα που αντιμετωπίζουν δυσκολίες στην εύρεση εργασίας. Όπως καταγράφηκε στις επιτόπιες έρευνες του 2023, η πλειονότητα των συμμετεχόντων στην έρευνα διαμένει σε ενοικιαζόμενη κατοικία (45,2%), ενώ το 29% αυτών σε ιδιόκτητη. Η κατάσταση δυσχεραίνεται από τη δυσκολία εύρεσης κατοικιών, οδηγώντας όλο και περισσότερα νοικοκυριά – ακόμα και οικογένειες με παιδιά - στην αστεγία, αφού δέχονται πιέσεις να εγκαταλείψουν τα σπίτια τους με σκοπό να τα μετατρέψουν οι ιδιοκτήτες σε τουριστικά καταλύματα. Ακόμη, όμως, και να βρεθεί κατοικία, πολλές φορές το ενοίκιο είναι τόσο υψηλό που δε δικαιολογεί το μίσθωμα.

Επιπρόσθετα, οι οικονομικές δυσχέρειες σε συνδυασμό με τυχόν προβλήματα υγείας και αναπηρίες, είναι πιθανό να οδηγήσουν σε ακατάλληλες συνθήκες στέγασης ή/και απώλεια της στέγης. Ως εκ τούτου, εντοπίστηκαν αρκετά νοικοκυριά που ζουν υπό ακατάλληλες συνθήκες, κυρίως παλαιές κατοικίες με προβλήματα θέρμανσης και ψύξης, ενώ τα θερμαντικά σώματα που διαθέτουν, δεν τίθενται σε λειτουργία, γεγονός που επιβεβαιώθηκε και από την τελευταία Περιφερειακή Έρευνα Εισοδήματος και Συνθηκών Διαβίωσης του Παρατηρητηρίου έτους 2023.

Ένα ακόμη ζήτημα που διερευνήθηκε σχετίζεται με τη διασύνδεση μεταξύ της οικονομικής αδυναμίας και της εκπαίδευσης, αλλά και του αναλφαριθμητισμού. Ενδεικτικά, υπάρχει ένα ποσοστό του πληθυσμού που, όπως στις επιτόπιες έρευνες έτους 2022 του Παρατηρητηρίου,

εγκαταλείπει την εκπαίδευση για να συνεισφέρει στο οικογενειακό εισόδημα. Στην παρούσα έρευνα, παρατηρήθηκε πως περίπου οι 2 στους 5 δεν έχουν ολοκληρώσει την υποχρεωτική εκπαίδευση, ενώ παράλληλα καταγράφονται απόφοιτοι τριτοβάθμιας εκπαίδευσης και στα δύο φύλα. Ωστόσο, το ποσοστό των γυναικών είναι διπλάσιο σε σχέση με αυτό των ανδρών, γεγονός που αποτελεί εκ νέου ένδειξη ότι οι γυναίκες διατρέχουν πιθανώς μεγαλύτερο κίνδυνο κοινωνικού αποκλεισμού παρά το υψηλό εκπαιδευτικό τους επίπεδο.

Επίσης, παιδιά προερχόμενα από φτωχά νοικοκυριά δεν έχουν τη δυνατότητα να παρακολουθήσουν ιδιαίτερα μαθήματα, μειώνοντας έτσι τις πιθανότητες να εισαχθούν στην τριτοβάθμια εκπαίδευση. Ακόμα, όμως, και στην περίπτωση που το παιδί περάσει σε κάποια σχολή, η κάλυψη των εξόδων διαμονής και διαβίωσης σε άλλο τόπο αποδεικνύεται μεγάλη πρόκληση για όλα τα νοικοκυριά, πόσο μάλλον για τα ευάλωτα.

Σε επίπεδο απασχόλησης, ενώ παρατηρείται μείωση της ανεργίας κατά τη θερινή περίοδο, δε συμβαίνει το ίδιο κατά τους χειμερινούς μήνες, περίοδο κατά την οποία, οι δικαιούχοι δυσκολεύονται να βρουν μια θέση εργασίας. Ωστόσο, όπως διαφαίνεται, υπάρχει ένα ποσοστό ατόμων που επιλέγει να εργάζεται ως εποχικό προσωπικό και επομένως δεν αναζητά εργασία. Από την άλλη πλευρά, η ύπαρξη άτυπης και περιστασιακής εργασίας δεν εξασφαλίζει το επιθυμητό σταθερό εισόδημα στα νοικοκυριά, επηρεάζοντας τις συνθήκες διαβίωσης τους λόγω της έλλειψης σταθερότητας στον οικογενειακό προϋπολογισμό.

Σχετικά με τις συνθήκες εργασίας των εργαζόμενων συνεντευξιαζόμενων, όπως αποτυπώθηκε, υπάρχει ένα μεγάλο ποσοστό (της τάξης του 50,4%) που εργάζεται σε καθεστώς εργασιακής επισφάλειας, το οποίο είναι σημαντικά αυξημένο σε σχέση με τα δύο προηγούμενα έτη. Η αύξηση αυτή οφείλεται κατά κύριο λόγο στην αύξηση της μερικής απασχόλησης από 5,4% σε 33,3%. Το εν λόγω εύρημα συνάδει και με τα αντίστοιχα συμπεράσματα της πρόσφατης Περιφερειακής Έρευνας έτους 2023 του Παρατηρητηρίου, όπου και καταγράφηκε η τάση μετατροπής θέσεων εργασίας πλήρους απασχόλησης σε ελαστικές μορφές εργασίας, ιδιαίτερα για τους νέους καθώς και τους ανειδίκευτους εργαζόμενους, σε συνδυασμό με την εποχικότητα, εξέλιξη που δημιουργεί δυσχερείς συνθήκες για το εισόδημα αυτών των πληθυσμιακών ομάδων.

Σε ό,τι αφορά τις ευκαιρίες εργασίας στους υπό μελέτη Δήμους και τη διασύνδεση της απασχόλησης με τις ψηφιακές και πρόσθετες δεξιότητες, παρατηρείται ότι υπάρχουν θέσεις εργασίας, αλλά σχετίζονται με τον τουρισμό και την εστίαση χωρίς να απαιτούνται ιδιαίτερες γνώσεις. Από την άλλη πλευρά, οι πρόσθετες δεξιότητες απαιτούνται όταν πρόκειται για πιο μόνιμες θέσεις εργασίας, που, όμως, είναι πολύ πιο δύσκολο να βρεθούν. Επομένως, υπάρχουν νέοι με πολλά προσόντα, όπως με πτυχία πανεπιστημίων, ξένων γλωσσών, γνώσης Η/Υ, οι οποίοι δυσκολεύονται να βρουν εργασία στο αντικείμενο που έχουν σπουδάσει. Ακόμη και στην περίπτωση που προσληφθούν σε μια θέση γραφείου, αμείβονται με τον βασικό μισθό που είναι αρκετά χαμηλός, χωρίς μάλιστα προοπτική άμεσης οικονομικής εξέλιξης. Η συνθήκη αυτή

έχει ως αποτέλεσμα να στρέφεται και η συγκεκριμένη μερίδα των νέων για εργασία στον τουριστικό κλάδο.

Μέσα στις αλλαγές των τελευταίων ετών συγκαταλέγεται και η αλλαγή στη δομή της οικογένειας, με την παράλληλη αύξηση συγκρουσιακών διαζυγίων και της μονογονεϊκότητας, έχοντας ως επίκεντρο τη διεκδίκηση των τέκνων. Η προαναφερθείσα συνθήκη επιβεβαιώνεται και από τα ποσοτικά ευρήματα των φετινών επιτόπιων ερευνών, καθώς το 11,8% των συμμετεχόντων δήλωσε ότι είναι μονογονεϊκές οικογένειες. Ωστόσο, όπως προκύπτει από την επεξεργασία των δεδομένων, ένα ποσοστό της τάξης του 47,1% του συνόλου, που έχουν διαζευχθεί ή βρίσκονται σε διάσταση ή είναι άγαμοι ή έχουν χάσει τον/την σύντροφό τους, δήλωσαν πως μεγαλώνουν μόνοι/μόνες τα παιδιά τους. Το ποσοστό αυτό εμφανίζεται υψηλότερο του αντίστοιχου για τις επιτόπιες έρευνες του 2022.

Αναφορικά με τις συνθήκες διαβίωσης της κοινότητας Ρομά, συνεχίζουν να αξιολογούνται ως δύσκολες. Σχετικά με τη στέγασή τους, υπάρχει ένα σημαντικό στοιχείο που διαφοροποιεί την κατάσταση συγκριτικά με πέρυσι καθώς πολλές οικογένειες Ρομά μισθωσαν κατοικίες με σκοπό να φύγουν από τον καταυλισμό και να βελτιώσουν τις συνθήκες διαβίωσης τους. Ωστόσο, οι περισσότερες εκ των οποίων αναγκάστηκαν να επιστρέψουν στον καταυλισμό κυρίως εξαιτίας της δυσκολίας εύρεσης οικίας λόγω της καταγωγής τους καθώς και της αδυναμίας συντήρησης της κατοικίας λόγω της ενεργειακής ένδειας που αντιμετωπίζουν.

Παρά την αρχική διστακτικότητα των οικογενειών Ρομά για εγγραφή των παιδιών σε βρεφονηπιακούς σταθμούς και τις υφιστάμενες σχολικές διαρροές, υπάρχουν ενδείξεις ότι τα επόμενα χρόνια θα υπερκεραστούν τα εμπόδια αυτά και θα υπάρξει μεγαλύτερη συμμετοχή. Συνολικά, τα σημαντικά σημεία ως προς την κοινωνική ένταξη των παιδιών Ρομά είναι ότι α) υπάρχει μια μεγαλύτερη προσαρμογή των παιδιών Ρομά στην τοπική κοινωνία, β) έχουν δεχτεί την ταυτότητά τους και γ) έχουν νέες εικόνες και νέα ερεθίσματα.

Παρόλη την πρόοδο που καταγράφεται αναφορικά με τη σχολική ένταξη των παιδιών, είναι αναγκαίο να σημειωθεί ότι υπάρχει έντονη ενδοοικογενειακή βία στην εν λόγω κοινότητα, αλλά αντιμετωπίζεται από τις γυναίκες Ρομά ως κάτι φυσιολογικό. Ωστόσο, είναι ενθαρρυντικό το γεγονός ότι αρκετοί Ρομά εργάζονται πλέον, αλλά και οι ίδιες οι γυναίκες Ρομά, με την εργασία και τη συναναστροφή με άλλα άτομα του ίδιου φύλου, επιθυμούν πλέον να είναι οικονομικά ανεξάρτητες.

Πρόκληση αναφορικά με τις συνθήκες διαβίωσης των πολιτών αποτελεί η συνεχής υποστελέχωση των νοσοκομείων, όπως και των Κέντρων Υγείας, γεγονός που υποδηλώνει μια γενικότερη υποβάθμιση των υγειονομικών υπηρεσιών στα νησιά της υπό μελέτης Περιφέρειας, συμπεριλαμβανομένων και των υπηρεσιών ψυχικής υγείας. Πολλοί κάτοικοι ελλείψει υπηρεσιών αναγκάζονται να ταξιδέψουν σε άλλο μέρος ή ακόμη να αναβάλουν μια εξέταση εξαιτίας των αυξημένων εξόδων μετακίνησης και διαμονής. Σε αρκετές περιπτώσεις, η έλλειψη

των υπηρεσιών της δημόσιας υγείας, συμπληρώνεται από τη συνδρομή του δήμου, άλλων φορέων και ΜΚΟ.

Πολύ σημαντική είναι η πρόοδος που καταγράφεται στην προσβασιμότητα των ατόμων με αναπηρία καθώς και με κινητικές δυσκολίες. Η πρόοδος δεν αφορά μόνο την προσβασιμότητά τους, αλλά και τη συμπεριφορά των συμπολιτών τους προς τα άτομα αυτά, οι οποίοι επιδεικνύουν μεγαλύτερο σεβασμό σε σχέση με τα προηγούμενα χρόνια. Έτσι, τα τελευταία χρόνια έχουν δημιουργηθεί θέσεις εργασίας για την εν λόγω πληθυσμιακή ομάδα, θέσεις στάθμευσης, μηχανήματα για τη αυτόνομη θαλάσσια πρόσβαση (seatracs), ενώ αρκετές υποδομές, σχεδιάζονται πλέον με πνεύμα συμπερίληψης. Ταυτόχρονα, έχουν κατατεθεί ήδη προτάσεις για περισσότερες παρεμβάσεις διευκόλυνσης της συγκεκριμένης πληθυσμιακής ομάδας.

Σε ό,τι αφορά τα παιδιά με αναπηρία ή με διάφορα θέματα υγείας (π.χ. στο φάσμα του αυτισμού, με νοητική στέρηση κ.τ.λ.), θεωρείται δύσκολο να βρεθούν εκπαιδευτικοί για παράλληλη στήριξη ή σχολικοί/ές νοσηλευτές/τριες, παρά το γεγονός ότι υπήρξε αύξηση τέτοιων αιτημάτων. Ωστόσο, θετικά αξιολογείται ο διορισμός σε σχολεία νέων ειδικοτήτων, όπως του ψυχολόγου και κοινωνικού λειτουργού.

Ολοκληρώνοντας, παρότι δεν παρατηρούνται ακραία περιστατικά ένδειας, εντοπίζονται, συγκεκριμένοι θύλακες υλικής και κοινωνικής αποστέρησης, καθώς κάποια από τα ευάλωτα νοικοκυριά αντιμετωπίζουν σε πιο έντονο βαθμό και επί σειρά ετών έναν συνδυασμό προβλημάτων, όπως το οικονομικό ζήτημα, ένα σοβαρό πρόβλημα υγείας/μια αναπηρία, την ανεργία, μια δυσάρεστη αλλαγή στην οικογένειά τους κ.ά. Πέρα από τη συνδρομή των κοινωνικών υπηρεσιών του δήμου, της εκκλησίας και άλλων φορέων, λαμβάνουν σε αρκετά μεγάλο βαθμό υποστήριξη από το άτυπο οικογενειακό και φιλικό τους δίκτυο. Δεδομένου ότι οι συνθήκες διαβίωσης είναι δύσκολες για όλους τους πολίτες, εξαιτίας και της παγιωμένων πλέον πληθωριστικών πιέσεων, απαιτούνται αλλαγές σε κεντρικό επίπεδο. Τέλος, αναδείχθηκε η ανάγκη να υπάρξουν ολοκληρωμένες παρεμβάσεις συχνά με εξατομικευμένη προσέγγιση, ώστε να μην υπονομεύεται η κοινωνική συνοχή και ποιότητα ζωής των κατοίκων.

5.2. Συνθήκες λειτουργίας των Κέντρων Κοινότητας και των Κοινωνικών Υπηρεσιών: καλές πρακτικές και ελλείψεις

Κατά τη διάρκεια των φετινών επιτόπιων ερευνών, οι ερευνητικές ομάδες του Παρατηρητηρίου επισκέφθηκαν 17 Δήμους και 13 Κέντρα Κοινότητας με έναν συνδυασμό από δια ζώσης και διαδικτυακών συνεντεύξεων. Τα Κέντρα Κοινότητας στελεχώνονται από έναν ή περισσότερους εργαζόμενους ανάλογα με τον Δήμο και τις ανάγκες του, ενώ είναι επιφορτισμένα να καλύπτουν και τις ανάγκες γειτονικών νησιών που δε διαθέτουν κάποια κοινωνική υπηρεσία.

Σύμφωνα με τα ευρήματα τη παρούσας μελέτης και αναφορικά με τον τρόπο λειτουργίας των κοινωνικών υπηρεσιών και Κέντρων Κοινότητας, δεν καταγράφονται ουσιαστικές αλλαγές σε σχέση με την προηγούμενη χρονιά. Η βασική διαφορά έγκειται στο γεγονός ότι ανά τακτά χρονικά διαστήματα προστίθενται νέες αρμοδιότητες και παροχές προς τις ευπαθείς ομάδες του πληθυσμού χωρίς, όμως, να υπάρχει επαρκής ενημέρωση και επιμόρφωση προς τα στελέχη των προαναφερθέντων δομών. Επιπλέον, οι πολίτες τον τελευταίο χρόνο δεν ενδιαφέρονται πια μόνο για τα επιδόματα, αλλά και για τη συμβουλευτική και ψυχολογική υποστήριξη. Παράλληλα, η αύξηση των ενδοοικογενειακών συγκρούσεων οδηγεί σε περαιτέρω εισαγγελικές εντολές καθώς και σε κοινωνικές έρευνες, για τις οποίες απαιτείται η αφιέρωση χρόνου προκειμένου να διερευνηθούν σωστά οι συνθήκες διαβίωσης των πολιτών.

Επομένως, λόγω της πληθώρας των αρμοδιοτήτων που αναλαμβάνουν, - αν συνυπολογιστούν και οι δράσεις που υλοποιούνται - τονίστηκε για ακόμη μια φορά από τη συντριπτική πλειοψηφία των συνεντευξιαζόμενων – εργαζόμενων σε κοινωνικές δομές και υπηρεσίες, το ζήτημα της υποστελέχωσής τους, το οποίο προκαλεί σημαντικά εμπόδια στην άσκηση της κοινωνικής πολιτικής σε τοπικό επίπεδο. Ειδικότερα, η αύξηση των αρμοδιοτήτων τους το τελευταίο έτος δε συνοδεύτηκε από ανάλογη αύξηση του προσωπικού, με αποτέλεσμα αφενός τα στελέχη να μην προλαβαίνουν να επικαιροποιούν τις γνώσεις/ δεξιότητες τους προκειμένου να εξυπηρετούνται οι πολίτες και αφετέρου να μην πραγματοποιούνται αρκετές δράσεις με την κοινότητα.

Το παραπάνω ζήτημα συνδέεται και με το γεγονός ότι η ενασχόληση με την επιδοματική κυρίως πολιτική του κράτους, δεν τους επιτρέπει να ασχοληθούν με το αντικείμενο που έχουν σπουδάσει και έχουν προσληφθεί, κάτι που είχε επισημανθεί και σε όλες τις προηγούμενες επιτόπιες έρευνες. Το αποτέλεσμα επί της ουσίας είναι ότι το διοικητικό κομμάτι – παρά τη ψηφιοποίηση - απορροφά αρκετό χρόνο της ημερήσιας εργασίας τους, μη δίνοντας τη δυνατότητα να ασχοληθούν σε βάθος με τις περιπτώσεις ατόμων και οικογενειών που έχουν πραγματικά ανάγκη. Πέρα από τα παραπάνω, οι κοινωνικές υπηρεσίες γενικότερα θα μπορούσαν να στελεχωθούν με επιπλέον υποστηρικτικό προσωπικό (π.χ. υπάλληλος για την καθαριότητα), καθώς και με νέες ειδικότητες (π.χ. παιδαγωγού, παιδοψυχιάτρου), καθώς η διεπιστημονικότητα θα μπορούσε να διευρύνει τις παροχές τους σε παιδιά και οικογένειες.

Αξίζει να σημειωθεί ότι στους υπό μελέτη Δήμους εντοπίστηκαν κοινωνικές υπηρεσίες και τμήματα κοινωνικής προστασίας χωρίς να στελεχώνονται με την ειδικότητα του κοινωνικού λειτουργού. Στις περιπτώσεις αυτές, οι υπηρεσίες συνεπικουρούνται από τους κοινωνικούς λειτουργούς άλλων φορέων, όπως του προγράμματος «Βοήθεια στο Σπίτι».

Αναφορικά με τη λειτουργία του προγράμματος «Βοήθεια στο Σπίτι», το οποίο εντάχθηκε πρόσφατα στους δήμους με τους υπαλλήλους αυτού να έχουν πλέον μονιμοποιηθεί, τονίζεται ότι το έργο που προσφέρει είναι μεν αξιοσημείωτο, αλλά δεν αξιοποιείται δε πλήρως, λόγω πρακτικών ζητημάτων που προκύπτουν. Παρόλα αυτά, οι ειδικότητες που το απαρτίζουν είναι κατά κύριο λόγο κοινωνικοί λειτουργοί, ψυχολόγοι, νοσηλευτές/τριες και οικιακοί βοηθοί. Το προσωπικό του έρχεται σε επαφή με ευάλωτες πληθυσμιακά ομάδες, ακόμη και σε απομονωμένες περιοχές, σε συνεργασία με την τοπική αυτοδιοίκηση. Οι πολίτες που εξυπηρετεί το συγκεκριμένο πρόγραμμα είναι κυρίως ηλικιωμένοι, μοναχικοί, άτομα με αναπηρίες που αντιμετωπίζουν προβλήματα διαβίωσης ή χρειάζονται ψυχολογική υποστήριξη. Μέσω του εν λόγω προγράμματος παρέχονται υπηρεσίες νοσηλευτικής φροντίδας, προσωπικής και οικιακής καθαριότητας, ενώ παράλληλα διεκπεραιώνονται και άλλες υποθέσεις των ωφελούμενων πολιτών, όπως αγορές και συνταγογραφήσεις. Όμως, εν δυνάμει μπορούν να εξυπηρετήσουν κάθε πολίτη που βρίσκεται σε ανάγκη.

Στις δυσκολίες που αντιμετωπίζουν οι κοινωνικές υπηρεσίες και δομές συγκαταλέγεται – για τρίτη συνεχόμενη χρονιά - η έλλειψη διαλειτουργικότητας των διάφορων πλατφορμών, δεδομένου ότι το κάθε επίδομα έχει τη δική του πλατφόρμα. Ως εκ τούτου, θεωρείται αναγκαίο να υπάρξει βελτίωση της διαλειτουργικότητας σε τεχνολογικό επίπεδο ή/και ενοποίηση των ηλεκτρονικών συστημάτων, προκειμένου να γίνεται άμεση ενημέρωση και διασταύρωση των στοιχείων των πολιτών, γεγονός που θα βελτιώσει αισθητά την εξυπηρέτησή τους.

Επιπρόσθετα, αναφορικά με τα ίδια τα στελέχη υπάρχει ανάγκη υποστήριξης τους μέσω της εκπαίδευσης και των σεμιναρίων, αλλά και μέσω της εποπτείας, αφενός για την καλύτερη διαχείριση των περιστατικών και αφετέρου για την αποφόρτιση των ίδιων, δεδομένου ότι υπάρχει το ψυχικό κόστος προκειμένου να ανταποκριθούν στις υποχρεώσεις της εργασίας τους.

Σχετικά με τις κοινωνικές αλλαγές που έχουν σημειωθεί κατά το τελευταίο έτος, έχει παρατηρηθεί κλιμάκωση των κοινωνικών δυσκολιών, που εκδηλώνεται με την αύξηση των εισαγγελικών εντολών (για παραμέληση ή/και κακοποίηση) καθώς και των συγκρουσιακών διαζυγίων. Αξίζει να τονιστεί πως, παρότι έχει περάσει αρκετό χρονικό διάστημα από τη λήξη των μέτρων που ελήφθησαν για την αντιμετώπιση της πανδημίας, τα ποσοστά της ενδοοικογενειακής βίας σε γυναίκες και παιδιά καθώς και των κακοποιητικών συμπεριφορών, συνεχίζουν να αυξάνονται. Επίσης, υπάρχουν αρκετά περιστατικά κακοποίησης που δεν γνωστοποιούνται στις κοινωνικές υπηρεσίες/δομές για διάφορους λόγους. Τα εν λόγω περιστατικά δεν αφορούν μόνο γυναίκες, αλλά και άτομα με αναπηρία, ηλικιωμένους και

παιδιά. Σημαντικό ρόλο στην αντιμετώπιση αυτών των περιστατικών παίζει και η ευαισθητοποίηση των πολιτών, οι οποίοι έχουν αρχίσει πλέον να τα καταγγέλλουν.

Επιπλέον, τα στελέχη των κοινωνικών υπηρεσιών και Κέντρων Κοινότητας υπογράμμισαν την αύξηση των ψυχιατρικών περιστατικών, ενώ δεν παρέλειψαν να αναφέρουν τους φόβους τους για περιθωριοποίηση των ατόμων με αναπηρία όλων των ηλικιών, των ηλικιωμένων ελλείψει των κατάλληλων δομών κοινωνικής προστασίας.

Παράλληλα, άλλαξε σταδιακά και η δομή της οικογένειας, με την αύξηση της μονογονεϊκότητας, η οποία είναι εμφανής και από τα αιτήματα προκειμένου τα νοικοκυριά αυτά να λάβουν περισσότερες οικονομικές ενισχύσεις. Ιδιαίτερη έμφαση δόθηκε σε μια λιγότερο εμφανή κατηγορία, αυτή των εν διαστάσει οικογενειών. Σύμφωνα με τους/τις συνεντευξιζόμενους/ες, πρόκειται για ένα αφανές ποσοστό, που για οικονομικούς ή άλλους λόγους δεν παίρνουν διαζύγιο. Επομένως, δεν τυγχάνουν οικονομικών απολαβών καθώς δεν έχουν τις ελαφρύνσεις που απορρέουν από τη μονογονεϊκότητα, αλλά ούτε λαμβάνουν διατροφή. Η συγκεκριμένη κατηγορία αντιμετωπίζει τις περισσότερες δυσκολίες, αφού δεν κατοχυρώνεται με κανένα τρόπο.

Ένα σημαντικό ζήτημα που τέθηκε αφορά στα κριτήρια, όπως και στον τρόπο που διανέμονται σε ευάλωτα νοικοκυριά τα τρόφιμα και τα είδη βασικής υλικής συνδρομής του ΤΕΒΑ καθώς θεωρείται προβληματικός. Αρχικά, οι διαδικασίες που προηγούνται των διανομών είναι χρονοβόρες, ενώ θεωρείται πως θίγεται η αξιοπρέπεια των ωφελούμενων, καλώντας τους να έρθουν σε συγκεκριμένο σημείο του νησιού για να παραλάβουν τις σακούλες με τα είδη.

Επίσης, κατά τη διάρκεια του χειμώνα οι περισσότεροι κάτοικοι δε δικαιούνται επιδόματα, λόγω του εισοδήματος του καλοκαιριού, γεγονός που αποτελεί βασικό αποτρεπτικό παράγοντα για την εύρεση απασχόλησης. Όπως τονίζεται, η απουσία κινήτρου είναι σημαντική, αφού έχει ως αποτέλεσμα να μην υπάρχει η θέληση να απεγκλωβιστούν από αυτή την κατάσταση, σημειώνοντας ότι θα ήταν χρήσιμος ένας ελεγκτικός μηχανισμός που θα διόρθωνε την κατάσταση και θα ενημέρωνε τον κόσμο για τη σημασία των ενσήμων. Ένα ακόμη σημείο που χρήζει προσοχής αφορά τους πολίτες που δηλώνονται ως φιλοξενούμενοι σε σπίτια συγγενών και έτσι δεν πληρούν τα κριτήρια για να λάβουν κάποια ενίσχυση.

Από την άλλη πλευρά, στις περιπτώσεις των μονογονεϊκών οικογενειών, το πρόβλημα έγκειται στο γεγονός ότι η διατροφή από τον πρώην σύζυγο – άσχετα αν τη λαμβάνουν πραγματικά ή όχι – προσμετράται ως εισόδημα. Το αποτέλεσμα είναι ότι υπάρχουν γυναίκες, οι οποίες αφενός δε λαμβάνουν διατροφή και αφετέρου δε δικαιούνται επιδόματος. Ως εκ τούτου, προτείνεται η προμήθεια των δικαιούχων μέσω κάρτας/voucher ή επιταγής, που θα χορηγείται με βάση τα κοινωνικά κριτήρια και όχι τα οικονομικά, δίνοντας προτεραιότητα σε οικογένειες μονογονεϊκές και ατόμων με αναπηρία. Εξίσου βοηθητική θα ήταν η περαιτέρω διερεύνηση των συνθηκών διαβίωσης ενός ατόμου/νοικοκυριού, όσον αφορά τη λήψη ενός επιδόματος.

Πολύ σημαντική κρίνεται η αναφορά στο γεγονός ότι, καθώς ο πληθυσμός της Ελλάδας θεωρείται «γηράσκων», οι ηλικιωμένοι καθώς και τα μοναχικά άτομα που δεν έχουν παιδιά ή μπορεί να έχουν παιδιά, αλλά να ζουν μακριά ή να αντιμετωπίζουν τα δικά τους προβλήματα, πιθανότατα μελλοντικά να χρειαστούν περαιτέρω κοινωνική φροντίδα. Οι προαναφερθείσες πληθυσμιακές ομάδες, οι οποίες έζησαν τις δύσκολες συνθήκες των υποχρεωτικών εγκλεισμών κατά τη διάρκεια της πανδημίας, είναι πιθανό να παρουσίασαν ή να παρουσιάσουν στο μέλλον ψυχολογικά ή ψυχιατρικής φύσης προβλήματα, άνοια, κατάθλιψη κ.τ.λ. Τα προβλήματα υγείας σε συνδυασμό με τις οικονομικές δυσκολίες που αντιμετωπίζουν, κάνουν αναγκαία την ύπαρξη ανάλογων δομών για την υποστήριξή τους.

Από την πλευρά τους, τα στελέχη των Κέντρων Κοινότητας με Παράρτημα Ρομά εξακολουθούν να έχουν μια στενή προσέγγιση με την κοινότητα Ρομά, η οποία δείχνει εμπιστοσύνη στο πρόσωπό τους. Βασικό χαρακτηριστικό αυτής της επιτυχίας είναι η επανάληψη, όπως και η τακτική επαφή με την κοινότητα, αλλά και η παρουσία στα σχολεία που φοιτούν παιδιά Ρομά, μέσω των οποίων συνεχίζεται η στήριξη και η εγγραφή των παιδιών στις σχολικές μονάδες, ακόμα και από την ηλικία των νηπίων, φροντίζοντας παράλληλα να μην αισθάνονται μειονεκτικά σε σχέση με τα άλλα παιδιά. Επιπλέον, τα στελέχη των Παραρτημάτων μεσολαβούν στην εύρεση εργασίας των Ρομά, μέσω της επικοινωνίας με εργοδότες, ενώ παράλληλα παρέχεται βοήθεια στη σύνταξη των βιογραφικών τους. Σημαντικό μέρος της εργασίας τους είναι οι τακτικές επισκέψεις που πραγματοποιούν τα στελέχη του στον καταυλισμό, για ψυχολογική-συμβουλευτική υποστήριξη των γονέων καθώς και για τη δημιουργική απασχόληση των παιδιών. Τελευταίο, αλλά όχι λιγότερο σημαντικό, είναι το γεγονός ότι υπάρχει συνεργασία με κοινωνική λειτουργό από το ΚΕΘΕΑ για την ενημέρωση σχετικά με την πρόληψη, ενώ γίνεται και εκκλησιαστική κατήχηση.

Καλές πρακτικές

Αναφορικά με τις καλές πρακτικές που υλοποιούνται από τις κοινωνικές υπηρεσίες και τα Κέντρα Κοινότητας είναι πολλές και ποικίλλουν ανάλογα με τις δυνατότητες και τα μέσα που διαθέτει ο κάθε Δήμος. Πολύ σημαντικές κρίνονται συνέργειες με άλλους φορείς, όπως η Δ.ΥΠ.Α., τα Κέντρα Εξυπηρέτησης Πολιτών (ΚΕΠ), ο Ενιαίος Φορέας Κοινωνικής Ασφάλισης (ΕΦΚΑ), το Κέντρο Θεραπείας Εξαρτημένων Ατόμων (ΚΕΘΕΑ), το Χαμόγελο του Παιδιού, η Εκκλησία της Ελλάδος με τις κατά τόπους ενορίες κοκ, στην εξυπηρέτηση και την ανακούφιση των ευάλωτων πολιτών της Περιφέρειας Νοτίου Αιγαίου. Ενδεικτικά, αναφέρονται κάποιες καλές πρακτικές που γνωστοποιήθηκαν στις ερευνητικές ομάδες του Παρατηρητηρίου κατά τη διάρκεια των επιτόπιων ερευνών του 2023:

- **Πάρος:** πολύ καλή συνεργασία του Κέντρου Κοινότητας με τη σχολική ψυχολόγο του Επαγγελματικού Λυκείου. Επιπλέον, μια τοπική επιχείρηση (φούρνος-ζαχαροπλαστείο), διανέμει σε οικογένειες με παιδιά αρτοπαρασκευάσματα περίπου 3 φορές την εβδομάδα.
- **Χάλκη:** το πρώτο πρότυπο νησί ενεργειακής μετάβασης, του οποίου οι κάτοικοι, σε συνεργασία με τον Δήμο, καλύπτουν πλήρως τις ενεργειακές τους ανάγκες και μηδενίζουν τον λογαριασμό ρεύματος, ως αποτέλεσμα της λειτουργίας του φωτοβολταϊκού πάρκου του νησιού, που δημιουργήθηκε στο πλαίσιο του προγράμματος GReco Islands
- **Άνδρος:** λειτουργία δύο γραφείων του Κέντρου Κοινότητας για την καλύτερη εξυπηρέτηση των κατοίκων του νησιού, λόγω μεγάλων χιλιομετρικών αποστάσεων και ελλιπούς δημοτικής συγκοινωνίας.
- **Κέντρα Κοινότητας με Παράρτημα Ρομά Ρόδου και Κω:** το γεγονός ότι οι γονείς Ρομά γνωρίζουν πλέον και εμπιστεύονται τα στελέχη των εν λόγω υπηρεσιών και απευθύνονται στην υπηρεσία για διάφορα θέματα που τους απασχολούν κατόπιν της δραστηριοποίησης των στελεχών τους.
- **Ρόδος:** υλοποίηση κάθε εβδομάδα μέσα τον καταυλισμό Ρομά η δράση «Σχολή Γονέων» με μία ψυχολόγο, μια μεσολαβήτρια/Κοινωνιολόγο Ρομά, μια επισκέπτρια υγείας καθώς και μια παιδαγωγό που απασχολεί τα παιδιά, ώστε να μιλήσουν οι υπόλοιπες ειδικότητες με τους γονείς για τα θέματα που τους απασχολούν.
- **Κως:** βράβευση του έργου του Κέντρου Κοινότητας με Παράρτημα Ρομά, στη στήριξη ευάλωτων ομάδων πληθυσμού από την Εταιρεία Πρόληψης και Προαγωγής Υγείας «Υγεία για όλους» με τη διενέργεια ιατρικών εξετάσεων στην Αντιμάχεια και εμβολιασμών σε παιδιά Ρομά.
- **Μύκονος:** μια ιδιωτική εταιρεία, η οποία δημιούργησε μια μονάδα αιμοκάθαρσης που παρέχει δωρεάν υπηρεσίες (με την ασφάλειά τους) σε 12 οικογένειες που ως τώρα μετέβαιναν στη Σύρο, τη Νάξο και την Αθήνα.
- **Τήλος:** το πρώτο νησί με μηδενικά απόβλητα καθώς δεν υπάρχουν κάδοι. Οι εργαζόμενοι στην ανακύκλωση περνούν από τα σπίτια και τις επιχειρήσεις, συγκεντρώνοντας τα απορρίμματα. Στόχος της εταιρείας ανακύκλωσης είναι η ενίσχυση της απασχόλησης και η δυνατότητα να εργάζονται οι ντόπιοι, χειμώνα και καλοκαίρι, με απώτερο σκοπό να μείνουν οι νέοι στο νησί έχοντας σταθερή δουλειά.
- **Νάξος:** υλοποίηση δράσεων πρόληψης της υγείας και ενημέρωσης, όχι μόνο στη Νάξο, αλλά και στην Αμοργό και τις Μικρές Κυκλάδες και μάλιστα με μεγάλη συμμετοχή.

- **Κάλυμνος:** η προσφορά από τον Δήμο ενός μικρού χρηματικού ποσού στους νεοεισερχόμενους στα πανεπιστήμια (με βάση ορισμένα κριτήρια), ενώ χρηματοδοτούνται αθλήτριες εθνικής κατηγορίας καθώς και αθλητικοί σύλλογοι που απασχολούν 500 παιδιά.
- **Τήνος:** υλοποίηση μιας ιδιωτικής πρωτοβουλίας, η «κοινωνική κουζίνα». Πρόκειται για εθελοντές/ντριες που μαγειρεύουν για άτομα και οικογένειες που βρίσκονται σε ανάγκη περίπου 3 φορές την εβδομάδα. Κάποιοι από αυτούς μαγειρεύουν, άλλοι φέρνουν τα υλικά και άλλοι πληρώνουν τους λογαριασμούς, δημιουργώντας έτσι μια ολοκληρωμένη δράση.

Ολοκληρώνοντας την ενότητα αυτή, τονίζεται ότι η γενικότερη έλλειψη ενός ολοκληρωμένου δικτύου υποστηρικτικών υπηρεσιών και δομών, που χαρακτηρίζει την πλειοψηφία των νησιών της Περιφέρειας και πηγάζει από την υπερβολική προσήλωση στον τουρισμό, έχει ως συνέπεια τον παραμερισμό προγραμμάτων κοινωνικού, εκπαιδευτικού και πολιτιστικού περιεχομένου, υποβαθμίζοντας τη σημασία τους στην αντιμετώπιση των κοινωνικών ανισοτήτων. Η προαναφερθείσα έλλειψη υπηρεσιών οδηγεί επί της ουσίας σε μια ανακύκλωση των περιστατικών, περιορίζοντας σημαντικά το έργο των κοινωνικών υπηρεσιών, όπως και των Κέντρων Κοινότητας, αφού δεν υφίστανται δομές κοινωνικής προστασίας για να παραπέμψουν τους πολίτες.

Ωστόσο, οι συνεντευξιαζόμενοι/ες δεν παρέλειψαν να αναφερθούν στη σημασία της πρόληψης καθώς, μεταξύ άλλων, υπογραμμίστηκε η έλλειψη καλλιέργειας που χαρακτηρίζει αρκετούς νέους και παιδιά, που προέρχεται ταυτόχρονα από το σπίτι/την οικογένεια, αλλά και από το σχολείο. Εξίσου σημαντικό είναι το γεγονός ότι οι υπηρεσίες χρειάζεται να στελεχωθούν με επαρκές προσωπικό εμπλουτισμένο με νέες ειδικότητες, προκειμένου να είναι πιο ενεργοποιημένες και να μπορούν να αντιληφθούν εγκαίρως τα διάφορα περιστατικά. Σε αυτή την κατεύθυνση θα βοηθούσε η καλύτερη διασύνδεση μεταξύ των κατάλληλων υπηρεσιών, όπως και των τμημάτων του Δήμου για την καλύτερη εξυπηρέτηση των πολιτών καθώς και την αντιμετώπιση ορισμένων δύσκολων και πολυπαραγοντικών περιστατικών. Τέλος, υπογραμμίστηκε ότι υπάρχει πάντα η πρόθεση από την πλευρά των κοινωνικών υπηρεσιών/δομών, αλλά αρκετές φορές δεν υπάρχουν τα μέσα για την υλοποίηση των κατάλληλων παρεμβάσεων.

5.3. Συγκλίσεις και αποκλίσεις: κοινά ζητήματα και τοπικές ιδιαιτερότητες σε επίπεδο νομού και νησιού

Στο πλαίσιο ανάλυσης των ποσοτικών και ποιοτικών δεδομένων της παρούσας έρευνας αναδείχθηκαν κυρίως τάσεις σύγκλισης σε επίπεδο νομού και νησιού σε ό,τι αφορά τα χαρακτηριστικά των δικαιούχων προνοιακών επιδομάτων, αλλά και αναφορικά με τις προτεινόμενες παρεμβάσεις στήριξης των ατόμων που βιώνουν κοινωνικό αποκλεισμό. Οι τάσεις απόκλισης εμφανίζονται σε επιμέρους Δήμους της Περιφέρειας και για διακριτές θεματικές κατηγορίες της έρευνας. Συνολικά, μπορεί να διατυπωθεί ότι, όπως είχε αναφερθεί στην αντίστοιχη μελέτη για το 2022, τα πεδία σύγκλισης και απόκλισης μεταξύ των Δήμων της Περιφέρειας φαίνεται πως είναι το αποτέλεσμα του ιδιαίτερου οικονομικού μοντέλου ανάπτυξης κάθε νησιού σε συνδυασμό πάντα με τον πολλαπλή νησιωτικότητα που χαρακτηρίζει την οικεία περιφέρεια αλλά και κάθε νησί ξεχωριστά, σε διαφορετικό βαθμό και έκταση και επηρεάζουν σε μεγάλο βαθμό την άσκηση της κοινωνικής πολιτικής σε τοπικό επίπεδο.

Αρχικά, ένα **πρώτο πεδίο σύγκλισης** καταγράφεται στο πεδίο της οικονομικής ανάπτυξης των νησιών της Περιφέρειας. Πιο συγκεκριμένα, στην πλειοψηφία των υπό μελέτη Δήμων ο τουρισμός αποτελεί είτε άμεσα είτε έμμεσα την κύρια οικονομική δραστηριότητα, με πολλές προσφερόμενες θέσεις εργασίας στον συγκεκριμένο τομέα κατά τη θερινή περίοδο. Επίσης, παρά την οικονομική ευμάρεια που αποτυπώθηκε από τους συμμετέχοντες στην έρευνα ότι έχει φέρει ο τουρισμός στην περιφερειακή οικονομία, παράλληλα έχει προκαλέσει και σημαντικές στρεβλώσεις στην κοινωνική και οικονομική οργάνωση των νησιών, απειλώντας παράλληλα την κοινωνική συνοχή.

Ένα επιπρόσθετο ζήτημα που έχει προκαλέσει η εξάρτηση από τον τουρισμό, είναι εκείνο της στέγασης, το οποίο είχε τονιστεί και πέρυσι, αλλά φαίνεται να επιδεινώνεται συνεχώς. Στη συντριπτική πλειοψηφία των Δήμων κυριαρχεί η τάση αρκετών ιδιοκτητών κατοικιών να προτιμούν την εξασφάλιση του προσωπικού τους κέρδους παρά να υποστηρίξουν κάποιον τοπικό εργαζόμενο, διαθέτοντας προς ενοικίαση την ιδιοκτησία τους με μικρότερο όφελος σε σχέση με αυτό της τουριστικής περιόδου.

Το προαναφερθέν ζήτημα, το οποίο αντιμετωπίζει η πλειοψηφία των Δήμων έχει δύο εκφάνσεις: η μια έχει να κάνει με τη δυσκολία των υπαλλήλων που έρχονται να εργαστούν στα νησιά (συνήθως δημοτικοί υπάλληλοι, γιατροί, εκπαιδευτικοί κτλ.) που πολλές φορές αναγκάζονται να εγκαταλείψουν μια θέση εργασίας εξαιτίας του συγκεκριμένου προβλήματος. Η άλλη πλευρά σχετίζεται με τις οικογένειες που εξαναγκάζονται να αφήσουν τα σπίτια τους (πηγαίνοντας συχνά σε χαμηλότερης ποιότητας σπίτια) είτε επειδή ο ιδιοκτήτης επιθυμεί να τα εκμεταλλευτεί με βραχυχρόνια μίσθωση είτε επειδή δεν μπορούν να ανταποκριθούν πλέον στο υψηλό μίσθωμα. Από την πλευρά τους οι Δήμοι, προσπαθούν να αντιμετωπίσουν το πρόβλημα

αυτό με ό,τι μέσα διαθέτουν. Κάποιοι έχουν εξασφαλίσει κάποια σπίτια ή κτίρια, ενώ άλλοι έχουν προβεί σε προσωρινές λύσεις, όπως η φιλοξενία σε κάποια Δομή του Δήμου ή σε δωμάτια τουριστικών καταλυμάτων, που, όμως, δεν αποτελούν λύσεις ποιότητας. Όπως υπογραμμίστηκε πολλάκις από τους συμμετέχοντες στην έρευνα, σε έναν τόπο σημασία δεν πρέπει να έχει μόνο το οικονομικό όφελος, αλλά χρειάζονται ταυτόχρονα η παιδεία, η ασφάλεια και η υγεία.

Ένα **δεύτερο σημείο σύγκλισης** των νησιών της οικίας Περιφέρειας αποτελεί η γενικότερη έλλειψη υποστηρικτικών υπηρεσιών και δομών κοινωνικής προστασίας, όπως για ηλικιωμένους, για παιδιά, για άτομα με αναπηρία και κινητικές δυσκολίες, για αστέγους, για κακοποιημένες γυναίκες, αλλά και για έκτακτες περιπτώσεις ανάγκης. Η εν λόγω έλλειψη επεκτείνεται και στην υποβάθμιση των υγειονομικών υπηρεσιών των νησιών που εκδηλώνεται με τη συνεχή υποστελέχωση των δομών υγειονομικής περίθαλψης. Όπως αναφέρθηκε, τα περιφερειακά ιατρεία δύνανται να αντιμετωπίσουν μόνο τα απλά ιατρικά περιστατικά και στο επίπεδο των πρώτων αναγκών. Σε περιπτώσεις σοβαρών περιστατικών διενεργούνται μεταφορές ασθενών σε μεγάλα αστικά κέντρα. Ωστόσο, σε κάποια από τα νησιά της Δωδεκανήσου, η έλλειψη αυτή καλύπτεται με τη συνδρομή τόσο του εκάστοτε Δήμου, όσο και των άλλων φορέων, όπως των ΜΚΟ.

Ένα **τρίτο πεδίο σύγκλισης** αφορά τα χαρακτηριστικά και τις συνθήκες διαβίωσης των ατόμων που βιώνουν υλική και κοινωνική αποστέρηση. Σύμφωνα με τα ευρήματα της παρούσας έρευνας, πρόκειται για τις πληθυσμιακές ομάδες των ηλικιωμένων, των μονογονεϊκών οικογενειών, των μοναχικών ατόμων καθώς και εκείνων με σοβαρά προβλήματα υγείας, ψυχιατρικές νόσους και αναπηρίες. Σε ό,τι αφορά την απασχόλησή τους, η πλειοψηφία εξ αυτών δηλώνει άνεργη σε ποσοστό 76,3%, το οποίο εμφανίζεται αυξημένο σε σχέση με τις περσινές έρευνες. Επιπλέον, η συνέχιση της άτυπης και περιστασιακής εργασίας καθώς και η μετατροπή των θέσεων εργασίας σε ελαστικές μορφές μερικής απασχόλησης, δεν εξασφαλίζουν τη σταθερότητα στο οικογενειακό εισόδημα των νοικοκυριών τους. Εν συνεχεία, οι περισσότεροι από τους/τις συνεντευξιαζόμενους/ες διαμένουν σε ενοικιαζόμενες κατοικίες, με το 59,4% των ατόμων που δήλωσαν πως κινδυνεύουν περισσότερο ή λιγότερο από την αστεγία, να επισημαίνουν πως η κύρια αιτία είναι η αδυναμία καταβολής του ενοικίου ή άλλων υποχρεώσεων (π.χ. δανειακών). Όπως διαφάνηκε, οι ωφελούμενοι, οι οποίοι κατοικούν σε μισθωμένη κατοικία προτιμούν να εκπληρώσουν πρώτα τις υποχρεώσεις τους για το ενοίκιο καθώς αξιολογούν σημαντικότερο τον κίνδυνο απώλειας στέγης.

Ένα **τέταρτο σημείο σύγκλισης** σχετικά με το άτυπο κοινωνικό δίκτυο που προστατεύει τα άτομα και τις οικογένειες που βρίσκονται σε δυσχερή θέση, με την αίσθηση της παλιάς γειτονιάς να λειτουργεί ακόμα. Επίσης, αξιοσημείωτη κρίνεται η παρουσία αρκετών συλλόγων και πρωτοβουλιών κοινωνικού χαρακτήρα καθώς και εθελοντικών οργανώσεων, που συνδράμουν το έργο και τις πιθανές ελλείψεις των υπηρεσιών σε τοπικό επίπεδο. Σε πολλούς

Δήμους διαφάνηκε η προσπάθεια άλλων φορέων, όπως της εκκλησίας, να συμπληρώσει τις ενέργειες της τοπικής αυτοδιοίκησης στην ανακούφιση των ευάλωτων νοικοκυριών.

Από την άλλη πλευρά, παρατηρούνται **τοπικές ιδιαιτερότητες και αποκλίσεις** σε επιμέρους δήμους λόγω και της ιδιαίτερης γεωμορφολογίας της υπό μελέτη Περιφέρειας. Παράδειγμα αποτελεί το γεγονός ότι σε ορισμένους δήμους, όπως η Άνδρος, παρατηρήθηκε συρρίκνωση του πληθυσμού ελλείψει αφενός της εργασίας κατά τους χειμερινούς μήνες, δηλαδή του σταθερού εισοδήματος, και αφετέρου των απαραίτητων υποδομών, όπως των υγειονομικών ή εκείνων για την κοινωνική ένταξη. Η παραπάνω συνθήκη οδηγεί αρκετές οικογένειες με παιδιά και νέους στη μετανάστευση σε αστικά κέντρα της ηπειρωτικής χώρας ή/και σε μεγαλύτερους Δήμους. Επιπρόσθετα, εντοπίστηκαν Δήμοι, που σημείωσαν μια μικρή αύξηση του πληθυσμού τους, όπως η Νίσυρος, στην οποία όμως, οι μορφωμένοι νέοι επιστρέφουν μόνο στην περίπτωση που υπάρχει κάποια οικογενειακή επιχείρηση.

Ιδιαίτερη είναι και η περίπτωση της Λέρου, όπου οι μαθητές, οι οποίοι ολοκληρώνουν την υποχρεωτική εκπαίδευση συνήθως δεν προχωρούν σε σπουδές εκτός νησιού, λιγότερο για οικονομικούς λόγους και περισσότερο για συναισθηματικούς λόγους (να μην αφήσουν το νησί, την οικογένεια, κτλ.). Ωστόσο, η Λέρος είναι ένα νησί που παρουσιάζει ίσες ευκαιρίες για εργασία τόσο τον χειμώνα όσο και το καλοκαίρι, καθώς το νησί δε βασίζεται πλήρως στον τουρισμό. Θετική εξέλιξη καταγράφηκε και σε άλλους Δήμους που, ενώ συνεχίζουν να στηρίζονται στον τουρισμό, προσπάθησαν, είτε να διαφοροποιηθούν, συνδέοντάς τον με άλλες δραστηριότητες, (π.χ. στη Χάλκη με την αλιεία), είτε να επιμηκύνουν την τουριστική περίοδο (π.χ. στην Κάλυμνο με τον αναρριχητικό τουρισμό).

Ακόμη, σε αρκετά νησιά παρατηρήθηκε βελτίωση της προσβασιμότητας των ατόμων με αναπηρία καθώς και με κινητικές δυσκολίες, όπως στη Σύρο και τη Μύκονο, παρά τις δυσκολίες λόγω της ιδιόμορφης κυκλαδίτικης αρχιτεκτονικής. Έτσι, εντοπίστηκαν υποδομές, όπως λιμάνια και διάφορα αξιοθέατα, σχεδιασμένα πλέον με πνεύμα συμπερίληψης. Ενδεικτικά αναφέρονται οι ανακατασκευές πεζοδρομίων, οι οδηγοί τυφλών, τα αναβατόρια, τα σημεία ηλεκτροκίνησης με μηχανάκια για άτομα με κινητικά προβλήματα, αλλά και τα μηχανήματα για την αυτόνομη θαλάσσια πρόσβαση. Εξίσου σημαντικό είναι το γεγονός ότι δημιουργήθηκαν παράλληλα θέσεις εργασίας για τη συγκεκριμένη πληθυσμιακή ομάδα στα νησιά αυτά.

Συμπερασματικά, μπορεί να διατυπωθεί ότι, λόγω του κατακερματισμού της οικίας Περιφέρειας σε πολλούς μικρούς και μεγάλους Δήμους, είναι αναγκαίο η άσκηση της κοινωνικής πολιτικής να λαμβάνει υπόψη της τις παραπάνω τοπικές ιδιαιτερότητες. Όπως παρατηρήθηκε, παρά τη συνολική οικονομική ανάκαμψη των νησιών της οικείας Περιφέρειας, εντοπίζονται συγκεκριμένοι θύλακες υλικής και κοινωνικής αποστέρησης, δηλαδή άτομα και νοικοκυριά, τα οποία αντιμετωπίζουν σε πιο έντονο βαθμό τις συνέπειες της ένδειας. Είναι γεγονός ότι ο κάθε Δήμος ανάλογα με τις δυνατότητες και τα μέσα που διαθέτει προσπαθεί να συνδράμει τα ευάλωτα νοικοκυριά, τα οποία καλούνται να αντιμετωπίσουν μια πληθώρα

προκλήσεων στον οικονομικό τομέα με την παγιωμένη πλέον ακρίβεια, στον εργασιακό τομέα με τις ιδιαιτερότητες που επιβάλλει η επικέντρωση στον τουρισμό καθώς και στον κοινωνικό, με τις μετατροπές που έχει επιφέρει η αλλαγή της δομής της οικογένειας και κατ’ επέκταση της κοινωνίας.

5.4. Ελλείψεις και Προτάσεις για την επιδοματική και κοινωνική πολιτική

Τα ευρήματα των επιτόπιων ερευνών του 2023 αναδεικνύουν εκ νέου την επιμονή των αιτιών φτώχειας και κοινωνικού αποκλεισμού στην Περιφέρεια Νοτίου Αιγαίου, όπως αυτά είχαν αποτυπωθεί και στις αντίστοιχες επιτόπιες έρευνες των ετών 2021 και 2022. Συμπληρωματικά, αναδεικνύουν το θετικό αποτύπωμα που έχει αρχίσει να δημιουργείται ως αποτέλεσμα της λειτουργίας των Κέντρων Κοινότητας καθώς και των κοινωνικών υπηρεσιών και δομών. Την ίδια στιγμή καταγράφονται εκ νέου ελλείψεις υπηρεσιών και Δομών κοινωνικής προστασίας προσανατολισμένων στην κοινωνική ένταξη και την ψυχική υγεία. Ελλείψεις, επίσης, παρατηρούνται στους τομείς της υγειονομικής περίθαλψης, συμπεριλαμβανομένων των ιατρικών ειδικοτήτων και του εξοπλισμού σε αρκετούς Δήμους. Επιπρόσθετα, προβλήματα προκύπτουν και στον τομέα της μετακίνησης σε απομακρυσμένα κυρίως νησιά, δυσκολεύοντας αρκετά τις συνθήκες διαβίωσης των κατοίκων της Περιφέρειας.

Αναφορικά με τα νησιά της Περιφέρειας που δε διαθέτουν κοινωνικές υπηρεσίες και εξυπηρετούνται από άλλους γειτονικούς δήμους παρατηρείται ότι η εξ αποστάσεως εξυπηρέτηση παρότι βοηθά τους πολίτες, δεν επαρκεί, δημιουργώντας την ανάγκη για μόνιμη παρουσία κοινωνικών υπηρεσιών σε κάθε νησί που έχει ανάγκη κοινωνικής στήριξης. Επίσης, αξίζει να σημειωθεί ότι αρκετοί δήμοι έχουν εκφράσει την επιθυμία τους για ίδρυση Κέντρου Κοινότητας ή κοινωνικής υπηρεσίας στον τόπο διαμονής τους. Στο πλαίσιο διεξαγωγής των επιτόπιων ερευνών του 2023, τονίστηκε επιπλέον η ανάγκη εξεύρεσης νέων λύσεων εξατομικευμένης υποστήριξης των ευάλωτων ατόμων ιδιαίτερα σε μικρότερους ή απομακρυσμένους δήμους.

Στον τομέα της απασχόλησης, αναδεικνύεται εκ νέου η ανάγκη διαφοροποίησης από τη μονοκαλλιέργεια του τουρισμού και προώθησης της εργασίας κατά τη διάρκεια όλου του χρόνου. Ειδικότερα, οι πληθυσμιακές ομάδες που χρειάζεται να προωθηθούν στην αγορά εργασίας είναι οι πολίτες σε παραγωγική ηλικία καθώς και εκείνοι που προέρχονται από ειδικές κατηγορίες του πληθυσμού, όπως τα άτομα μεγαλύτερης ηλικίας, ή με αναπηρίες ή μονογονεϊκών οικογενειών. Παράλληλα, είναι αναγκαίο να βρεθούν κίνητρα κατάρτισης των ατόμων αυτών που θα συμβάλλουν στην ομαλή ένταξη τους στην αγορά εργασίας. Ωστόσο, για μία ακόμη φορά αναδείχθηκαν τα διαρθρωτικά ζητήματα οργάνωσης της αγοράς εργασίας τα οποία υπερβαίνουν τις αρμοδιότητες του εκάστοτε Δήμου ή τοπικού φορέα.

Ιδιαίτερα για τους κατοίκους απομακρυσμένων ή/και ακριτικών νησιών χρειάζεται να δοθούν κίνητρα στους νέους ώστε να μην τα εγκαταλείπουν, όπως και η δημιουργία θέσεων εργασίας με επαγγέλματα που λείπουν. Και στη δική τους περίπτωση, υπάρχει ανάγκη δημιουργίας ή βελτίωσης υποδομών κυρίως στους τομείς της υγειονομικής περίθαλψης και της μετακίνησης, ώστε να μην αισθάνονται αποκομμένοι από τα υπόλοιπα νησιά και με γνώμονα πάντα την ασφάλεια των πολιτών.

Σχετικά με το ζήτημα της χορήγησης των κοινωνικών επιδομάτων, όπως διαφάνηκε από την έρευνα, χρειάζεται ένας επανασχεδιασμός των κριτηρίων παροχής τους με παράλληλη διενέργεια κοινωνικής έρευνας ως προς τις συνθήκες διαβίωσης των δυνάμει δικαιούχων και όχι να λαμβάνονται υπόψη μεμονωμένα ορισμένα στοιχεία ενός ατόμου ή ενός νοικοκυριού, όπως τα φορολογικά και τα περιουσιακά. Επιπλέον, η αδήλωτη εργασία δημιουργεί στρεβλώσεις, οδηγώντας σε μια άνιση κατανομή των κοινωνικών επιδομάτων. Ως εκ τούτου, ο εντοπισμός ατόμων που βρίσκονται πραγματικά σε ανάγκη, θα έχει ως αποτέλεσμα μια πιο δίκαιη κατανομή των κοινωνικών μεταβιβάσεων. Επιπροσθέτως, υπάρχει ανάγκη μείωσης της γραφειοκρατίας των επιδομάτων ώστε να απλοποιηθούν οι διαδικασίες, ιδιαίτερα για συγκεκριμένες πληθυσμιακές ομάδες, όπως τα άτομα με αναπηρία. Ένα ακόμη σημείο που πρέπει να τονιστεί είναι το γεγονός ότι οι παροχές κοινωνικών επιδομάτων οφείλουν να συνοδεύονται από παράλληλες δράσεις κινητοποίησης των δικαιούχων, αλλιώς ελλοχεύει ο κίνδυνος να μείνουν προσκολλημένοι στα επιδόματα και τη βοήθεια από τον οικογενειακό και κοινωνικό περίγυρο.

Όπως αναδείχθηκε από την έρευνα, υπάρχει ανάγκη ενίσχυσης της κοινωνικής ένταξης και προστασίας σε τοπικό και περιφερειακό επίπεδο. Τα προγράμματα απασχόλησης και οι κοινωνικές παροχές για τη στήριξη ευπαθών ομάδων του πληθυσμού, όπως ατόμων με αναπηρία και μοναχικών ατόμων κρίνονται ως απαραίτητα. Ιδιαίτερα αυξημένες ανάγκες αντιμετωπίζουν οι μονογονεϊκές οικογένειες, τα ηλικιωμένα άτομα και τα άτομα με αναπηρία, οι οποίοι χρειάζονται πολλαπλή στήριξη εξαιτίας και της πληθωριστικής κρίσης. Επίσης, είναι αναγκαίο να προβλεφθούν υπηρεσίες συστηματικής συμβουλευτικής υποστήριξης στις ευάλωτες ομάδες ατόμων καθώς, όπως διαφάνηκε, μπορεί να δικαιούνται κάποια υπηρεσία, ωστόσο να μην το γνωρίζουν ή να μην έχουν τα μέσα να κάνουν κάποιο σχετικό αίτημα.

Σε αυτό το πλαίσιο και όπως είχε τονιστεί και τις προηγούμενες επιτόπιες έρευνες του έτους 2022, εξίσου σημαντική είναι η συνέχιση καθώς και η ενίσχυση των κοινωνικών υπηρεσιών και Κέντρων Κοινότητας με επιπλέον προσωπικό, αλλά και με νέες ειδικότητες, δεδομένου ότι προσφέρουν πολυεπίπεδη υποστήριξη στους πολίτες που συχνά υπερβαίνει τα τυπικά τους καθήκοντα. Η συνέχιση της σχετικής δράσης στη νέα Προγραμματική Περίοδο 2021-2027 κρίνεται ως ιδιαίτερα σημαντική καθώς θα συνεχίσουν να υποστηρίζονται πολύπλευρα οι ευάλωτες κοινωνικές ομάδες στο Νότιο Αιγαίο. Επιπλέον, η διασύνδεση και η συνεργασία των κοινωνικών υπηρεσιών και φορέων κρίνεται ως αναγκαία για τη διάχυση της ενημέρωσης καθώς και για την ανταλλαγή καλών πρακτικών και πρωτοβουλιών, στοιχείο το οποίο μπορεί να ενισχυθεί στο πλαίσιο και της νέας προγραμματικής περιόδου.

Συμπερασματικά, η βελτίωση των υποδομών και υπηρεσιών υγείας, η ενίσχυση της απασχόλησης μέσω προγραμμάτων και επιχορηγήσεων, οι νέες μορφές εργασίας, όπως η εξ αποστάσεως παραμένουν κρίσιμα ζητήματα για την προσέλκυση νέου πληθυσμού, επιχειρηματικής δραστηριότητας και εργατικού δυναμικού στα νησιά, συμβάλλοντας στη

διαδικασία της αποκέντρωσης των αστικών κέντρων και στη μείωση του αισθήματος της απομόνωσης των μόνιμων κατοίκων ειδικότερα σε μικρούς Δήμους. Επίσης, έχοντας ως βάση ότι η πρόληψη είναι η καλύτερη αντιμετώπιση ενός προβλήματος, είναι αναγκαίο να λαμβάνονται μέτρα εξάλειψης των αιτιών που ενδεχομένως θα οδηγήσουν στο μέλλον τα άτομα και τα νοικοκυριά σε καταστάσεις υλικής και κοινωνικής στέρησης. Για το σκοπό αυτό, και λαμβάνοντας πάντα υπόψη τις ιδιαιτερότητες κάθε τόπου, παραμένουν απαραίτητες οι συντονισμένες προσπάθειες και συνέργειες με όλους τους αρμόδιους φορείς μέσα σε ένα πλαίσιο ολιστικής προσέγγισης της κοινωνικής πολιτικής, του οποίου στόχος θα παραμένει η πολύπλευρη στήριξη των πολιτών.

5.5 Διάχυση των αποτελεσμάτων της έρευνας

Ανάμεσα στους στόχους της παρούσας μελέτης είναι η ευρύτερη διάχυση των αποτελεσμάτων της έρευνας - όπως άλλωστε πραγματοποιήθηκε και στο πλαίσιο των προηγούμενων επιτόπιων ερευνών κατά τα έτη 2021, 2022. Ο στόχος εδώ είναι διττός: αφενός η κινητοποίηση των ενδιαφερόμενων φορέων στους τομείς κοινωνικής πολιτικής και λήψης αποφάσεων αφετέρου η ευαισθητοποίηση του ευρύτερου κοινού σχετικά με της προκλήσεις κοινωνικής ένταξης που αντιμετωπίζουν οι κάτοικοι της Περιφέρειας Ν. Αιγαίου. Προς την επίτευξη των ως άνω στόχων έχουν προδιαγραφεί οι εξής σχετικές δράσεις:

- Αποστολή της ηλεκτρονικής έκδοσης του Παραδοτέου που περιγράφει τα αποτελέσματα των επιτόπιων ερευνών στα στελέχη Κέντρων Κοινότητας και των Κοινωνικών Υπηρεσιών των Δήμων καθώς και στους αιρετούς εκπροσώπους των Δήμων.
- Ανάρτηση της μελέτης στην ιστοσελίδα του Παρατηρητηρίου Κοινωνικής Ένταξης Ν. Αιγαίου.
- Διαμόρφωση πλάνου επικοινωνίας των αποτελεσμάτων της έρευνας στα μέσα κοινωνικής δικτύωσης του Παρατηρητηρίου Κοινωνικής Ένταξης Ν. Αιγαίου, της αναδόχου εταιρείας και συνεργαζόμενων φορέων.
- Διερεύνηση δυνατότητας δημοσίευσης μέρους των αποτελεσμάτων σε ακαδημαϊκά/ερευνητικά μέσα.

Μέσα από τις ως άνω δράσεις διάχυσης αναμένεται η περαιτέρω ενίσχυση του ρόλου του Παρατηρητηρίου Κοινωνικής Ένταξης Νοτίου Αιγαίου ως καταλύτη στην επιστημονική καταγραφή των θεμάτων κοινωνικής ένταξης σε επίπεδο περιφέρειας. Επιπρόσθετα, μέσα από τις έρευνες και τις ενέργειες επικοινωνίας που υλοποιεί με επιτυχία, αναμένεται να ενισχυθεί ακόμα περισσότερο και ο ρόλος του στην επόμενη προγραμματική, ως καταλύτη καινοτομίας καθώς με τις δράσεις αυτές συμβάλει στη χαρτογράφηση των πραγματικών αναγκών στον κοινωνικό τομέα καθώς και της ενίσχυσης των καλών (ψηφιακών και μη) πρακτικών για τη στήριξη της κοινωνικής ένταξης στην Περιφέρεια Ν. Αιγαίου.

Τελικές Δηλώσεις

Με ατομική μου ευθύνη και γνωρίζοντας τις κυρώσεις που προβλέπονται από τις διατάξεις της παρ. 6 του άρθρου 22 του Ν. 1599/1986, ως Διαχειριστής και Νόμιμος Εκπρόσωπος της εταιρίας «CROWDPOLICY ΨΗΦΙΑΚΕΣ ΣΥΜΜΕΤΟΧΙΚΕΣ ΥΠΗΡΕΣΙΕΣ ΙΚΕ» με έδρα στο Μοσχάτο, οδός Ελευθερίου Βενιζέλου 82, και η οποία είναι ανάδοχος του έργου με τίτλο «Υποστήριξη λειτουργίας Περιφερειακού Παρατηρητηρίου Κοινωνικής Ένταξης Νοτίου Αιγαίου», δηλώνω υπεύθυνα και εν γνώσει των συνεπειών του νόμου ότι το παραδοτέο «Π.29 - Επιτόπιες έρευνες καταγραφής της φτώχειας για το σύνολο της Περιφέρειας έτους 2023» αποτελεί πρωτότυπο έργο και δεν έχουν χρησιμοποιηθεί άλλες πηγές πέρα από αυτές στις οποίες γίνεται αναφορά. Όπου υπάρχει αναπαραγωγή δεδομένων πινάκων και παραθεμάτων, αυτό δηλώνεται ρητά.

Για την Crowdpolicy ΙΚΕ,

CROWDPOLICY
ΨΗΦΙΑΚΕΣ ΣΥΜΜΕΤΟΧΙΚΕΣ ΥΠΗΡΕΣΙΕΣ
ΙΔΙΩΤΙΚΗ ΚΕΦΑΛΑΙΟΥΧΙΚΗ ΕΤΑΙΡΙΑ
ΥΠΗΡΕΣΙΕΣ ΠΑΡΟΧΗΣ ΕΠΙΧΕΙΡΗΜΑΤΙΚΩΝ ΣΥΜΒΟΥΛΩΝ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗΣ
ΕΛ. ΒΕΝΙΖΕΛΟΥ (ΠΡΩΗΝ ΓΡΑΜΜΟΥ) 82 - ΜΟΣΧΑΤΟ ΑΤΤΙΚΗΣ 18345
ΤΗΛ.: 2169002600 - ΦΑΞ: 2122134476
ΑΦΜ: 800450326 - ΔΟΥ: ΚΑΛΛΙΘΕΑΣ
ΑΡ. ΓΕΜΗ: 123248701000

Γεώργιος Καραμανώλης, Νόμιμος Εκπρόσωπος

Παράρτημα Ι: Βιβλιογραφία

Γενική Βιβλιογραφία

- [1] Bonevski, B., Randell, M., Paul, C., Chapman, K., Twyman, L., Bryant, J., Brozek, I., & Hughes, C. (2014). Reaching the hard-to-reach: a systematic review of strategies for improving health and medical research with socially disadvantaged groups. “BMC medical research methodology”, 14, 42. <https://doi.org/10.1186/1471-2288-14-42>.
- [2] Bryman, Alan (2012). “Social Research Methods”, Oxford: OUP.
- [3] Καμπούρη Ν. (2022). Φύλο, φροντίδα και πολιτικές συμφιλίωσης εργασίας και οικογένειας στην πανδημία. “Κοινωνική Πολιτική”, 16, 76–93. Ανακτήθηκε από <https://ejournals.epublishing.ekt.gr/index.php/eeqp/article/view/30612>
- [4] Κυριαζή Ν. (2002), “Η Κοινωνιολογική Έρευνα. Κριτική επισκόπηση των μεθόδων και των τεχνικών”, 4η έκδ., Αθήνα: Ελληνικά Γράμματα
- [5] Lobe, B., Morgan, D., & Hoffman, K. A. (2020). Qualitative Data Collection in an Era of Social Distancing. “International Journal of Qualitative Methods”. <https://doi.org/10.1177/1609406920937875>
- [6] McKenzie G. W. et al (eds) (1997). “Understanding Social Research: Perspectives on Methodology and Practice”, London: Falme
- [7] Paidousi C., Efstratoglou A. (2020). “Labour and Social Justice: Digital Inclusion and Human Capital in Greece”, Friedrich Ebert Stiftung. Ανακτήθηκε από: <https://library.fes.de/pdf-files/bueros/athen/16897.pdf>
- [8] Robinson R.S. (2014) Purposive Sampling. In: Michalos A.C. (eds), “Encyclopedia of Quality of Life and Well-Being Research”, Dordrecht: Springer. https://doi.org/10.1007/978-94-007-0753-5_2337
- [9] Τσιώλης, Γ. (2014). “Μέθοδοι και τεχνικές ανάλυσης στην ποιοτική κοινωνική έρευνα”, Αθήνα: Εκδόσεις Κριτική.
- [10] Τσιώλης, Γ. (2011). Η σχέση ποιοτικής και ποσοτικής έρευνας στις κοινωνικές επιστήμες: Από την πολεμική των "παραδειγμάτων" στις συνθετικές προσεγγίσεις; Στο: ΣΑΜΑΤΑΣ ΜΗΝΑΣ, ΔΑΦΕΡΜΟΣ ΜΑΝΟΛΗΣ, ΧΙΩΤΑΚΗΣ ΣΤΕΛΙΟΣ (επιμ.), “Οι κοινωνικές επιστήμες στον 21ο αιώνα: επίμαχα θέματα και προκλήσεις”, Αθήνα: Πεδίο.

Μελέτες και δεδομένα

[10] ΕΛΣΤΑΤ (2022) , “Αποτελέσματα Απογραφής Πληθυσμού - Κατοικιών ΕΛΣΤΑΤ 2021 (Μόνιμος Πληθυσμός / Προσωρινά Στοιχεία)”. Πρόσβαση (19/07/2022) από: https://elstat-outsourcers.statistics.gr/Census2022_GR.pdf

[11] Περιφερειακό Παρατηρητήριο Κοινωνικής Ένταξης Νοτίου Αιγαίου (2023). “Π.32– Περιφερειακή Έρευνα Εισοδήματος και Συνθηκών Διαβίωσης 2021” στο πλαίσιο του έργου “Υποστήριξη λειτουργίας Περιφερειακού Παρατηρητηρίου Κοινωνικής Ένταξης Νοτίου Αιγαίου”. ΕΣΠΑ - ΕΠ Νοτίου Αιγαίου 2014-2021, Έκδοση 3.0, Προσβάσιμο στο: <https://socialobservatory.pnai.gov.gr>

[12] Περιφερειακό Παρατηρητήριο Κοινωνικής Ένταξης Νοτίου Αιγαίου (2022). “Π.26 - Επιτόπιες έρευνες καταγραφής της φτώχειας για το σύνολο της Περιφέρειας έτους 2020” στο πλαίσιο του έργου “Υποστήριξη λειτουργίας Περιφερειακού Παρατηρητηρίου Κοινωνικής Ένταξης Νοτίου Αιγαίου”. ΕΣΠΑ - ΕΠ Νοτίου Αιγαίου 2014-2021, Έκδοση 3.0, Προσβάσιμο στο: <https://socialobservatory.pnai.gov.gr/>

[13] Υπουργείο Εργασίας και Κοινωνικών Υποθέσεων (2021). «Εθνική Στρατηγική για την Κοινωνική Ένταξη και Μείωση της Φτώχειας».

[14] ΙΝΕ ΓΣΕΕ (2014). Ανεργία και Εργασιακή Επισφάλεια. Διαστάσεις και Επιπτώσεις σε Καιρό Κρίσης. Προσβάσιμο στο: https://www.inegsee.gr/wp-content/uploads/2015/07/MELETH-31_.pdf

Παράρτημα II: Οδηγός Επιτόπιων Ερευνών

Εισαγωγή

Το Παρατηρητήριο Κοινωνικής Ένταξης της Περιφέρειας Νοτίου Αιγαίου (“Παρατηρητήριο”) θα εκπονήσει για τρίτη συνεχή χρονιά Επιτόπιες Έρευνες σε Δήμους της Περιφέρειας Νοτίου Αιγαίου από τα μέσα Μαΐου του 2023 έως και το τέλος Ιουλίου 2023.

Στόχος των εν λόγω ερευνών είναι η καταγραφή των συνθηκών της αποστέρησης, οι συνθήκες διαβίωσης των ατόμων και των νοικοκυριών που πλήττονται από αυτήν, όπως επίσης και οι συνέπειες που έχουν στο άμεσο οικογενειακό και κοινωνικό περιβάλλον των ανθρώπων που τη βιώνουν. Ενόψει της ολοκλήρωσης του έργου το Σεπτέμβριο 2023, οι εν λόγω Επιτόπιες Έρευνες είναι ιδιαίτερης σημασίας για την ολοκλήρωση του έργου καθώς θα επιχειρήσουν να αναδείξουν τα ως άνω ζητήματα υπό μία συγκριτική οπτική. Παράλληλα, θα επιχειρήσουν μία ευρύτερη αποτίμηση των δράσεων στο πλαίσιο του Εθνικού Μηχανισμού Συντονισμού, Παρακολούθησης και Αξιολόγησης των Πολιτικών Κοινωνικής Ένταξης και Κοινωνικής Συνοχής.

Πιο αναλυτικά, με τις Επιτόπιες Έρευνες το Παρατηρητήριο Κοινωνικής Ένταξης στοχεύει: α) να εντοπίσει θύλακες οικονομικής αποστέρησης και να αναδείξει τις ανάγκες των ευάλωτων πληθυσμιακών ομάδων στο Νότιο Αιγαίο, β) να αξιοποιήσει τα ευρήματα για μια πολυδιάστατη συγκριτική έρευνα ανά έτος και ανά περιφερειακή ενότητα και γ) να κάνει προτάσεις για τη χάραξη αποτελεσματικών δράσεων και πολιτικών στο πλαίσιο της νέας Προγραμματικής Περιόδου 2021-2027.

Οι Επιτόπιες Έρευνες αποτελούν μια δράση με ιδιαίτερη σημασία επειδή μέσα από αυτές γίνεται μελέτη σε κάθε νησί ξεχωριστά, σε πραγματικό χρόνο και με τη συμβολή των ατόμων που εργάζονται στον τομέα των κοινωνικών υπηρεσιών και ως εκ τούτου γνωρίζουν και μπορούν να αξιολογήσουν τις συνθήκες διαβίωσης στον εκάστοτε τόπο.

Για την οργάνωση και τη διεξαγωγή των Επιτόπιων Ερευνών το Παρατηρητήριο συνεργάζεται με τα Κέντρα Κοινότητας και τις Κοινωνικές Υπηρεσίες της Περιφέρειας Νοτίου Αιγαίου, τους οποίους ευχαριστούμε ιδιαίτερα για τη συμβολή στο κοινό μας έργο.

Με εκτίμηση για την Ομάδα Έργου, **Κυριακή Κυρίτση, Msc - Υπεύθυνη Έργου**

Οι έρευνες του Παρατηρητήριου Κοινωνικής Ένταξης και οι Επιτόπιες Ερευνών για το 2022

Το Παρατηρητήριο Κοινωνικής Ένταξης έχει ήδη την γνώση από τη συγγραφή έξι (6) μεγάλων ερευνών. Πιο συγκεκριμένα, έχει εκπονήσει την «Κοινωνικό - Οικονομική Έρευνα του Περιφερειακού Παρατηρητήριου Κοινωνικής Ένταξης» (Δεκέμβριος 2020), την «Ετήσια Έρευνα Εισοδήματος και Συνθηκών Διαβίωσης για το έτος 2020» (Μάρτιος 2021), τις «Επιτόπιες Έρευνες καταγραφής της φτώχειας για το σύνολο της Περιφέρειας έτους 2021» (Νοέμβριος 2021) την «Ετήσια Έρευνα Εισοδήματος και Συνθηκών Διαβίωσης για το έτος 2021» (Ιούνιος 2022), τις «Επιτόπιες Έρευνες καταγραφής της φτώχειας για το σύνολο της Περιφέρειας έτους 2022» (Φεβρουάριος 2023), όπως και την «Ετήσια Έρευνα Εισοδήματος και Συνθηκών Διαβίωσης για το έτος 2022» (Απρίλιος 2023).

Μία από τις δράσεις του Παρατηρητήριου είναι και οι Επιτόπιες Ερευνών μέσα από τις οποίες επιδιώκεται να μελετηθούν διεξοδικά τα αίτια του φαινομένου της αποστέρησης σε τοπικό επίπεδο και σε πραγματικό χρόνο. Επιπρόσθετα, με τις έρευνες αυτές διερευνώνται οι συνέπειες που έχει η αποστέρηση στο ίδιο το άτομο που τη βιώνει, στην οικογένειά του και στο κοινωνικό σύνολο. Από τα ευρήματα των Επιτόπιων Ερευνών, το Παρατηρητήριο κάνει μια σύνθεση με σκοπό την παροχή προτάσεων για τη βελτίωση της κοινωνικής συνοχής και τη συνδρομή στην περαιτέρω ανάπτυξη των κοινωνικών δεσμών.

Τέλος αλλά όχι λιγότερο σημαντικό, το Παρατηρητήριο Κοινωνικής Ένταξης μέσω των Επιτόπιων Ερευνών θέλει να αναδείξει ακόμα περισσότερο τις συνέργειες με τους Δήμους και τα Κέντρα Κοινότητας της Περιφέρειας Νοτίου Αιγαίου αμφότερες υπηρεσίες στις οποίες στηρίζεται για την επίτευξη αυτών των ερευνών.

Συμμετέχοντες

Στον σχεδιασμό των Επιτόπιων Ερευνών του 2023 το Παρατηρητήριο αξιοποιώντας την εμπειρία των προηγούμενων Επιτόπιων Ερευνών καθώς και της συνολικής ερευνητικής του δραστηριότητας ως τώρα έχει δώσει έμφαση στην πραγματοποίηση ερευνών στο σύνολο των νησιών με Κέντρο Κοινότητας είτε δια ζώσης είτε με απομακρυσμένα εργαλεία καθώς και στη διεξαγωγή ερευνών σε μικρότερα νησιά ή νησιά με ιδιαίτερα χαρακτηριστικά, και στα οποία σε νησιά που δεν πραγματοποιήθηκε Επιτόπια Έρευνα τα δύο προηγούμενα έτη.

A. Δήμοι της Περιφέρειας

Τα άτομα που θα εκπροσωπήσουν τους Δήμους θα είναι: τα αιρετά πρόσωπα στον τομέα της κοινωνικής μέριμνας, πρόνοιας και αλληλεγγύης και τα αρμόδια άτομα που εργάζονται στις κοινωνικές υπηρεσίες των Δήμων. Από τους εκπροσώπους των Δήμων (κ.κ. Δήμαρχοι, Αντιδήμαρχοι και Εντεταλμένοι Σύμβουλοι), επιθυμούμε να σχηματίσουμε μέσα από μια συζήτηση, μια σαφή εικόνα για τα χαρακτηριστικά (δημογραφικά, κοινωνικά, οικονομικά, απασχόλησης, περιβαλλοντικά κλπ.) του εκάστοτε Δήμου και τις πολιτικές που υλοποιεί. Επίσης, θέλουμε να καταγραφούν ιδέες και προτάσεις για την αντιμετώπιση του δυσμενούς φαινομένου της φτώχειας.

B. Κέντρα Κοινότητας/Κοινωνικές Υπηρεσίες των Δήμων της Περιφέρειας

Στις Επιτόπιες Έρευνες του Παρατηρητηρίου συμμετέχουν οι Κοινωνικές Υπηρεσίες και τα Κέντρα Κοινότητας των Δήμων, υπηρεσίες στις οποίες απευθύνονται οι πολίτες για διάφορα κοινωνικά θέματα. Από τις/τους αρμόδιους των Κέντρων Κοινότητας/Κοινωνικών Υπηρεσιών, επιθυμούμε μέσα από μια συζήτηση, να γνωρίσουμε περισσότερα για το προφίλ των ατόμων που βιώνουν τη φτώχεια καθώς και τα τυχόν αρνητικά αποτελέσματα που δημιουργεί.

Γ. Ωφελούμενοι του επιχειρησιακού προγράμματος Επισιτιστικής και Βασικής Υλικής Συνδρομής

Οι ωφελούμενοι του επιχειρησιακού προγράμματος που χρηματοδοτείται από το Ταμείο Ευρωπαϊκής Βοήθειας προς τους Απόρους (TEBA) αποτελούν την ομάδα εκείνη του πληθυσμού που θέλουμε να μελετήσουμε σε βάθος. Το επιχειρησιακό πρόγραμμα “Επισιτιστικής και Βασικής Υλικής Συνδρομής” αποτελεί μέτρο της Ευρωπαϊκής Ένωσης για την καταπολέμηση της φτώχειας και της βασικής υλικής στέρσης. Όσα άτομα εντάσσονται σε αυτό το πρόγραμμα (ωφελούμενοι) λαμβάνουν επίσης το Ελάχιστο Εγγυημένο Εισόδημα (ΕΕΕ), ένα μέτρο της εθνικής πολιτικής πρόνοιας το οποίο δίνεται τα τελευταία χρόνια ως στήριξη σε άτομα με πολύ χαμηλό ατομικό/οικογενειακό εισόδημα.

Μια σημαντική υπο-ομάδα του υπό μελέτη πληθυσμού συνιστούν τα άτομα, τα οποία ενώ βρίσκονται στο κατώφλι της φτώχειας ή σε κίνδυνο φτώχειας, ανήκουν ταυτόχρονα και σε ευπαθείς ομάδες του πληθυσμού. Δεδομένου ότι αυτές οι ομάδες μπορεί να νιώθουν πιο έντονα τον κοινωνικό αποκλεισμό θα πρέπει να δοθεί έμφαση ώστε να εκπροσωπούνται επαρκώς στις Επιτόπιες Έρευνες.

Χρόνος υλοποίησης

Οι έρευνες θα πραγματοποιηθούν το χρονικό διάστημα από τα μέσα Μαΐου του 2023 μέχρι και το τέλος Ιουλίου του ίδιου έτους. Για την καλύτερη οργάνωση των μετακινήσεων, έχει γίνει ήδη ένας χρονοπρογραμματισμός με βάση τα επιθυμητά χρονικά διαστήματα των Κοινωνικών Υπηρεσιών και των Κέντρων Κοινότητας.

Θεματικές ενότητες

Κωδικοποιώντας τα ευρήματα της προηγούμενης ερευνητικής δραστηριότητας του Παρατηρητήριου, κρίθηκε σκόπιμη η έμφαση σε ζητήματα ένταξης στην εργασία, αστεγίας ενεργειακής ένδειας και κατάρτισης - ανάπτυξης νέων δεξιοτήτων. Ενόψει την ολοκλήρωσης του έργου του Παρατηρητήριου το Σεπτέμβριο του 2023, κρίθηκε επίσης σκόπιμη η έμφαση σε πτυχές που θα συμβάλλουν στην αποτίμηση των δράσεων του έργου καθώς και σε προτάσεις για τη νέα Προγραμματική Περίοδο 2021-2027.

Μεθοδολογία

Για την πραγματοποίηση των επιτόπιων ερευνών θα χρησιμοποιηθεί η μέθοδος της συνέντευξης και ειδικότερα θα πραγματοποιηθούν ατομικές συνεντεύξεις με τα αιρετά πρόσωπα και τις / τους αρμόδιους των Κοινωνικών υπηρεσιών και των Κέντρων Κοινότητας. Οι συνεντεύξεις θα γίνουν από την ομάδα έργου του Παρατηρητήριου, θα κινηθούν στο αντικείμενο των Επιτόπιων Ερευνών και θα χρησιμοποιηθούν μόνο για τους σκοπούς λειτουργίας του Παρατηρητήριου Κοινωνικής Ένταξης. Οι συνεντεύξεις θα πραγματοποιηθούν δια ζώσης στα μεγαλύτερα νησιά σε πληθυσμό της Περιφέρειας (Ρόδος, Κως, Νάξος, Σύρος) καθώς και σε μικρότερα νησιά τα οποία δεν έχει επισκεφθεί η ερευνητική ομάδα του Παρατηρητήριου. Παράλληλα, με στόχο να αποτυπωθούν οι συνθήκες κοινωνικής ένταξης στο σύνολο των νησιών που έχουν Κέντρο Κοινότητας, θα πραγματοποιηθούν εξ αποστάσεως συνεντεύξεις με κοινωνικούς λειτουργούς των Δήμων και των Κέντρων Κοινότητας και αιρετούς εκπροσώπους επί τη βάση του Οδηγού Συνεντεύξεων.

Οι συναντήσεις θα πραγματοποιούνται από ομάδες ερευνητών αποτελούμενες από ένα (1) άτομο, το οποίο θα λειτουργεί ως συντονιστής (moderator) κατά τη διάρκεια των συνεντεύξεων. Όλες οι συνεντεύξεις θα ηχογραφούνται ώστε να μπορούν να απομαγνητοφωνηθούν και αναλυθούν σε

δεύτερη φάση. Οι συνεντεύξεις θα γίνουν σε τρεις ομάδες συμμετεχόντων, όπως αποτυπώθηκαν στην παραπάνω ενότητα. Πιο συγκεκριμένα:

1. Σε αιρετούς εκπροσώπους των δημοτικών αρχών: με τη μέθοδο της συνέντευξης, με ποιοτικά χαρακτηριστικά. Θα απευθύνεται σε όλες/όλους τις/τους Δημάρχους, Αντιδημάρχους Κοινωνικής Πολιτικής ή/και τους Εντεταλμένους συμβούλους των Δήμων της Περιφέρειας Νοτίου Αιγαίου. Θα γίνει τουλάχιστον μία συνέντευξη ανά Δήμο στον οποίο θα πραγματοποιηθεί Επιτόπια Έρευνα και θα διαρκέσει περίπου 30 λεπτά.
2. Σε κοινωνικούς λειτουργούς των Δήμων και των Κέντρων Κοινότητας: με τη μέθοδο της συνέντευξης από έναν (1) ερευνητή (moderator), καλύπτοντας όλα τα θέματα και παράλληλα διασφαλίζοντας την ομαλή πορεία της συνεδρίας. Η συνεδρία θα λαμβάνει χώρα σε χώρο του Κέντρου Κοινότητας ή της Κοινωνικής Υπηρεσίας του Δήμου και θα διαρκεί από 30 έως 40 λεπτά περίπου.
3. Σε πολίτες - δικαιούχους ΕΕΕ: με την μέθοδο ποσοτικής έρευνας με δομημένο ερωτηματολόγιο με συνδυασμό ερωτήσεων ανοιχτού και κλειστού τύπου (ερωτήσεις βαθμονόμησης, κατάταξης, διαβαθμισμένης κλίμακας και πολλαπλής επιλογής). Τα ερωτηματολόγια θα είναι ανωνυμοποιημένα και η διαδικασία των συνεντεύξεων θα διαρκεί 15-20 περίπου λεπτά για κάθε πολίτη. Κατά τη διαδικασία θα συμμετέχει τουλάχιστον ένας (1) ερευνητής.

Οι θεματικές όλων των ανωτέρω έχουν αναλυθεί στον Οδηγό Συνεντεύξεων, στον οποίο μπορείτε να ανατρέξετε. Επιπλέον, κατά τη διεξαγωγή των συνεντεύξεων, οι ερευνητές μπορούν ταυτόχρονα να κάνουν και έρευνα πεδίου, μέσα από μια γενικότερη παρατήρηση. Για να αξιοποιηθεί και αυτή η μέθοδος στην τελική έκθεση κάθε ερευνητής θα πρέπει να φροντίσει για την σχολαστική καταγραφή κατά το δυνατόν περισσότερων σημειώσεων και παρατηρήσεων.

I. Εργαλεία καταγραφής και ανάλυσης δεδομένων

Η ερευνητική ομάδα έχει στη διάθεσή της ένα προφίλ του Δήμου και του νησιού στο οποίο πρόκειται να πραγματοποιήσει την επιτόπια έρευνα για την βέλτιστη ενημέρωση αλλά και την καλύτερη δυνατή προετοιμασία για τα ερευνητικά ζητούμενα και τις πληροφορίες που χρειάζεται να αποσπάσει. Στα προφίλ αυτά αποτυπώνονται βασικές πληροφορίες που έχουν συλλεχθεί στο πλαίσιο υλοποίησης του έργου σχετικά με:

- τη γεωγραφική, δημογραφική και πολιτιστική κατάσταση

- οικονομία και παραγωγή
- εισόδημα και απασχόληση
- δείκτες κοινωνικής συνοχής
- υπάρχουσες κοινωνικές υπηρεσίες και δομές

Το εργαλείο καταγραφής των ερωτήσεων του ερωτηματολογίου θα είναι σε ηλεκτρονική φόρμα (google form) ενσωματωμένη (integrated) στο αποθετήριο του έργου. Η φόρμα θα παράγει αυτόματα τα συλλεχθέντα δεδομένα σε spreadsheets ώστε να είναι άμεση και εύκολη η επεξεργασία τους.

Οι συνεντεύξεις στο σύνολό τους θα πρέπει να πραγματοποιούνται σε χώρους που θα διαθέτουν πρόσβαση σε ασύρματο δίκτυο (wifi). Οι ερευνητές θα διαθέτουν τον εξοπλισμό τους (ο καθένας ένα laptop και ένα tablet ανά ερευνητική ομάδα) τον οποίο θα χρησιμοποιούν για την καταχώρηση των απαντήσεων και των δεδομένων καθώς και για την ηχογράφηση των συνεντεύξεων. Τόσο σε περίπτωση αδυναμίας σύνδεσης στο διαδίκτυο, διακοπής σύνδεσης ή της ανάγκης άμεσης χειρόγραφης καταγραφής παρατηρήσεων, οι ερευνητές θα διαθέτουν και εκτυπωμένα ερωτηματολόγια. Επίσης, στην περίπτωση πραγματοποίησης εξ' αποστάσεως συνεντεύξεων αυτή θα γίνεται χρήση της κατάλληλης πλατφόρμας (Zoom ή Google Meet).

Η ενδεδειγμένη μέθοδος ανάλυσης δεδομένων είναι η επεξεργασία με τη χρήση Η/Υ και εξειδικευμένων στατιστικών λογισμικών που καθιστούν δυνατή την αξιοποίηση όλων των ερωτήσεων/μεταβλητών, τον μετασχηματισμό τους και την συγκριτική σχέση των μεταβλητών μεταξύ τους. Η στατιστική ανάλυση περιλαμβάνει την κατάλληλη πινακοποίηση των στοιχείων, τις αναγκαίες κατά περίπτωση επαληθεύσεις, τη διαγραμματική απεικόνιση των δεδομένων και την πιθανή διασταύρωση δεδομένων. Τέλος, η παρουσίαση των αποτελεσμάτων γίνεται με την μορφή κειμένου (text) και την παράθεση πινάκων και γραφικών παραστάσεων σε διάφορες μορφές κατάλληλες με το θεματικό αντικείμενο κάθε φορά. Αντίστοιχα, οι γραφικές απεικονίσεις μπορούν να έχουν τη μορφή ιστογραμμάτων, στενογραμμάτων, αθροιστικών διαγραμμάτων, σχημάτων μορφών, σχημάτων επιφανειών, και άλλων γραφημάτων και τεχνικών.

II. Ενημερωμένες διαδικασίες συγκατάθεσης για τη συμμετοχή στις συνεντεύξεις

Οι συμμετέχοντες που θα λάβουν μέρος στις συνεντεύξεις θα το πράττουν εθελοντικά. Το θεμέλιο της συμμετοχής στην έρευνα είναι η αρχή της συναίνεσης, μετά από ενημέρωση. Οι συμμετέχοντες,

που συμφωνούν να λάβουν μέρος σε μια συγκεκριμένη συνέντευξη ή συνεδρία, καταρχήν θα ενημερωθούν για τον σκοπό των επιτόπιων ερευνών όπως και το έργο του Παρατηρητηρίου Κοινωνικής Ένταξης και στη συνέχεια θα κληθούν να συμπληρώσουν και να υπογράψουν μια φόρμα συναίνεσης. Η φόρμα συναίνεσης θα παρέχει τουλάχιστον τις ακόλουθες πληροφορίες:

- Μια εξήγηση των σκοπών της έρευνας.
- Η αναμενόμενη διάρκεια συμμετοχής.
- Περιγραφή των διαδικασιών που πρέπει να ακολουθούνται.
- Μια δήλωση ότι η συμμετοχή είναι εθελοντική.
- Πληροφορίες σχετικά με το ποιος οργανώνει και χρηματοδοτεί την έρευνα.
- Περιγραφή τυχόν ευλόγως προβλέψιμου κινδύνου, δυσφορίας ή μειονεκτημάτων.
- Μια δήλωση που περιγράφει τις διαδικασίες που υιοθετήθηκαν για τη διασφάλιση της προστασίας δεδομένων / εμπιστευτικότητας / απορρήτου, συμπεριλαμβανομένης της διάρκειας αποθήκευσης των προσωπικών δεδομένων.
- Μια περιγραφή του τρόπου χειρισμού των παρεπόμενων ευρημάτων.
- Αναφορά σε ποιον να επικοινωνήσει για απαντήσεις σε σχετικές ερωτήσεις σχετικά με τα δικαιώματα των ερευνητών και τα δικά του και με ποιον να επικοινωνήσει σε περίπτωση τραυματισμού που σχετίζεται με την έρευνα.
- Μια δήλωση που προσφέρει στον συμμετέχοντα την ευκαιρία να υποβάλει ερωτήσεις και να αποσυρθεί ανά πάσα στιγμή από την έρευνα χωρίς συνέπειες.
- Πληροφορίες σχετικά με το τι θα συμβεί στα αποτελέσματα της έρευνας.

Η φόρμα συναίνεσης θα δηλώσει με σαφήνεια ότι το έργο θα διατηρήσει το δικαίωμα του χρήστη στο απόρρητο και την ανωνυμία, και ότι τα δεδομένα που προκύπτουν από τη συμμετοχή του / της θα χρησιμοποιηθούν μόνο για σκοπούς επιστημονικής έρευνας στο πλαίσιο του έργου. Οι συμμετέχοντες θα έχουν το δικαίωμα να αποχωρήσουν από τη διαδικασία ανά πάσα στιγμή και να αποσύρουν αναδρομικά κάθε συγκατάθεση που δόθηκε και να απαιτήσουν τη διαγραφή του αρχείου των προσωπικών τους δεδομένων.

Όλα τα ερευνητικά δεδομένα θα συλλέγονται, θα υποβάλλονται σε επεξεργασία και θα αποθηκεύονται σύμφωνα με τον Γενικό Κανονισμό για την Προστασία Δεδομένων (ΓΚΠΔ), καθώς και

με κάθε άλλη σχετική διεθνή, ευρωπαϊκή και εθνική νομοθεσία περί προστασίας της ιδιωτικής ζωής και των δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα.

III. Ανάλυση κινδύνου

Όλοι οι κίνδυνοι που αναγνωρίζονται κατά την υλοποίηση των Επιτόπιων Ερευνών θα αξιολογούνται για να προσδιοριστεί το εύρος της πιθανότητας επιρροής τους στα αποτελέσματα της έρευνας. Η αξιολόγηση θα χρησιμοποιηθεί για να προσδιοριστεί ποιοι κίνδυνοι είναι οι κορυφαίοι κίνδυνοι στους οποίους θα πρέπει να ανταποκριθούμε και ποιοι κίνδυνοι μπορούν να αγνοηθούν. Η πιθανότητα και ο αντίκτυπος της εμφάνισης για κάθε προσδιορισμένο κίνδυνο θα αξιολογείται από την Ομάδα έργου ανά τακτά χρονικά διαστήματα χρησιμοποιώντας την ακόλουθη ταξινόμηση:

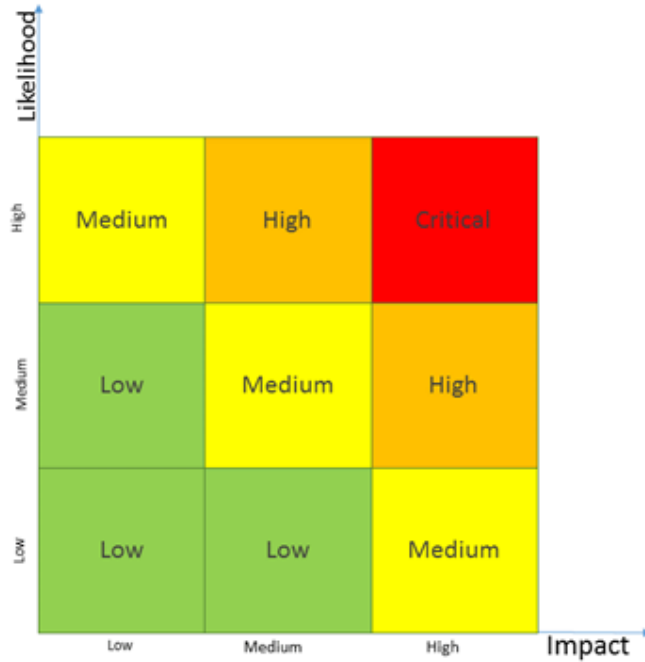
Πιθανότητα

- Υψηλή - μεγαλύτερη από 70% πιθανότητα εμφάνισης.
- Μεσαία - πιθανότητα εμφάνισης μεταξύ 30% και 70%.
- Χαμηλή - πιθανότητα εμφάνισης λιγότερο από 30%

Επίπτωση

- Υψηλός - Κίνδυνος που έχει τη δυνατότητα να επηρεάσει σημαντικά το κόστος των ερευνών (>30%), το πρόγραμμα των ερευνών (καθυστέρηση > 1 μήνα) ή την απόδοσή τους (κατ' εκτίμηση 30%).
- Μεσαίο - Κίνδυνος που έχει τη δυνατότητα να μετριάσει το κόστος, το πρόγραμμα ή την απόδοση (μεταξύ χαμηλού και υψηλού).
- Χαμηλός - Κίνδυνος που έχει σχετικά μικρή επίδραση στο κόστος (<10%), το πρόγραμμα (καθυστέρηση <10 ημερών) ή την απόδοση (κατ' εκτίμηση 5%).

Τα **Ποιοτικά Επίπεδα Κινδύνου** είναι ΧΑΜΗΛΟ, ΜΕΣΟ, ΥΨΗΛΟ και ΚΡΙΣΙΜΟ. Προέρχονται από τον πίνακα πιθανότητας και αντίκτυπου όπως φαίνεται στο παραπάνω Σχήμα. Οι κίνδυνοι που εμπίπτουν στις ζώνες MEDIUM έως CRITICAL θα λάβουν προτεραιότητα σε ένα σχέδιο απόκρισης.

Η αρχική εκτίμηση των κινδύνων εμφανίζεται στον παρακάτω Πίνακα:

Τομέας	Ανάλυση κινδύνου επιτόπιων ερευνών	Υψηλή επικινδυνότητα	Μεσαία επικινδυνότητα	Χαμηλή επικινδυνότητα	Τρόποι αντιμετώπισης
Α) Οργάνωσης ταξιδιού	Απρόβλεπτες καταστάσεις, π.χ. μια φυσική καταστροφή			χ	
	Δύσκολες καιρικές συνθήκες (π.χ. απαγορευτικό)		χ		Ευελιξία ομάδας και επαναπρογραμματισμός
	Περιορισμένα εισιτήρια λόγω αυξημένης τουριστικής κίνησης	χ			Έγκαιρος προγραμματισμός (όσο γίνεται)
	Έκτακτες περιπτώσεις (π.χ. απεργία πλοίων)			χ	Ενημέρωση και ευελιξία
Β) Συνέντευξης	Παρά την ύπαρξη προκαθορισμένου ραντεβού, να μην εμφανιστεί ο ωφελούμενος	χ			Ενημερώνονται επαρκώς οι ωφελούμενοι για τη διαδικασία και επιβεβαιώνεται/υπενθυμίζεται το ραντεβού τουλάχιστον μια μέρα πριν

	Παρά τη συμπλήρωση του ερωτηματολογίου, ο ερωτώμενος είναι απρόθυμος να μοιραστεί περισσότερες λεπτομέρειες ή απαντά μονολεκτικά, δυσχεραίνοντας τη συζήτηση.		Χ		Απαιτείται ιδιαίτερη προσοχή. Δημιουργία κατάλληλου κλίματος πριν και κατά τη διάρκεια της συζήτησης
	Να μη φανούν οι πραγματικές ανάγκες/φόβοι/προτεραιότητες του ατόμου		Χ		Ιδιαίτερη προσπάθεια αποκωδικοποίησης της στάσης των ερωτώμενων και καταγραφή οποιουδήποτε σημείου, που θεωρείται ότι είναι χρήσιμο
Γ) Επεξεργασίας των στοιχείων που θα συλλεχθούν	Να χαλάσει ή να μπλοκάρει κάποιο από τα εργαλεία μας τη στιγμή της συνάντησης ή κατά τη διάρκεια του ταξιδιού			Χ	Ύπαρξη εναλλακτικού εξοπλισμού
	Να υπάρξει κάποιο πρόβλημα στην ανάλυση του συλλεχθέντος υλικού			Χ	Ύπαρξη εναλλακτικού εξοπλισμού

Επίλυση κινδύνων

Για την αντιμετώπιση των κινδύνων, είναι σημαντικό να ληφθούν υπόψη οι υφιστάμενες και μελλοντικές δράσεις μετριασμού. Αυτές περιλαμβάνουν τη θέσπιση μέτρων για την εξάλειψη ή τη μείωση του κινδύνου και περιλαμβάνουν την παροχή υποστήριξης στους εμπλεκόμενους εργαζόμενους, την αύξηση των πόρων, τις μετατοπίσεις ευθύνης και τις τροποποιήσεις των σχεδίων εργασίας.

Στον παραπάνω Πίνακα προτείνονται ενέργειες επίλυσης που μπορούν να εφαρμοστούν για την επίλυση του προβλήματος ή τη μείωση της σοβαρότητας τους για όλους τους κινδύνους που σχετίζονται με τις Επιτόπιες Έρευνες.

Για κάθε προσδιορισμένο κίνδυνο, θα επιλεγεί μία από τις ακόλουθες προσεγγίσεις για τον περιορισμό του κινδύνου:

- Αποφυγή- Εξαλείψτε την απειλή εξαλείφοντας την αιτία.
- Αντιμετώπιση - Προσδιορίστε τρόπους μείωσης ή περιορισμού της πιθανότητας ή του αντίκτυπου του κινδύνου.

- Αποδοχή - Καμία ενέργεια.
- Μεταφορά - Μεταφορά υπευθυνότητας σε ένα τρίτο μέρος (εξωτερική ανάθεση κ.λπ.).

Το επίπεδο κάθε κινδύνου θα παρακολουθείται και θα αναφέρεται σε ολόκληρο τον κύκλο ζωής των ερευνών. Όλα τα εμπλεκόμενα μέρη είναι υπεύθυνα για τη διασφάλιση του κινδύνου που εντοπίζουν και να φροντίσουν για την συμπερίληψή τους στο μητρώο κινδύνων. Το μητρώο κινδύνων θα παρακολουθείται στις συναντήσεις της Ομάδας έργου.

Παράρτημα III: Ενημερωμένες διαδικασίες συγκατάθεσης για τη συμμετοχή στις συνεντεύξεις

Οι συμμετέχοντες που θα λάβουν μέρος στις συνεντεύξεις **θα το πράττουν εθελοντικά**. Το Περιφερειακό Παρατηρητήριο θα διατηρήσει τη διαφάνεια, δηλαδή δεν θα εξαπατήσει σκόπιμα, παραπλανήσει ή παρακρατήσει πληροφορίες από τους συμμετέχοντες σχετικά με το σκοπό και τη φύση της έρευνας. Όλοι οι συμμετέχοντες θα ενημερωθούν για όλες τις πτυχές των δραστηριοτήτων που εύλογα αναμένεται να επηρεάσουν την προθυμία συμμετοχής. Το θεμέλιο της ηθικής έρευνας είναι η αρχή της συναίνεσης μετά από ενημέρωση. Οι συμμετέχοντες, που συμφωνούν να λάβουν μέρος σε μια συγκεκριμένη συνέντευξη ή συνεδρία, μετά την περιγραφόμενη ενημέρωση και παράδοση ενός ενημερωτικού δελτίου, θα κληθούν να συμπληρώσουν και να υπογράψουν μια φόρμα συναίνεσης. Η ενημερωμένη φόρμα συναίνεσης που παρέχεται και υπογράφεται από τους συμμετέχοντες στις έρευνες θα εξηγεί όλες τις λεπτομέρειες της περίπτωσης χρήσης, της μελέτης περίπτωσης ή της δραστηριότητας επικύρωσης σύμφωνα με την εθνική και κοινοτική νομοθεσία. Οι ερευνητές του έργου θα συζητήσουν επίσης πριν και μετά από κάθε συνεδρία με τους συμμετέχοντες για να διατηρήσουν τη συνεχιζόμενη συγκατάθεσή τους.

Κάθε συμμετέχων πριν από κάθε συνέντευξη και συνεδρία θα ενημερώνεται για το έργο και για το ηθικό και κανονιστικό πλαίσιο. Θα τους δοθεί ένα **ενημερωτικό δελτίο** που θα περιγράφει το έργο, τους στόχους και την κατάστασή του, μια εξήγηση για τη συγκεκριμένη ερευνητική δραστηριότητα, τις πληροφορίες που πρέπει να συλλεχθούν και πώς θα χρησιμοποιηθούν αυτές οι πληροφορίες, καθώς και το ηθικό και κανονιστικό πλαίσιο.

Στη συνέχεια, θα κληθούν να υπογράψουν μια φόρμα συναίνεσης.

Η **φόρμα συναίνεσης** θα παρέχει τουλάχιστον τις ακόλουθες πληροφορίες:

- Μια εξήγηση των σκοπών της έρευνας.
- Η αναμενόμενη διάρκεια συμμετοχής.
- Περιγραφή των διαδικασιών που πρέπει να ακολουθούνται.
- Μια δήλωση ότι η συμμετοχή είναι εθελοντική.
- Πληροφορίες σχετικά με το ποιος οργανώνει και χρηματοδοτεί την έρευνα.
- Περιγραφή τυχόν ευλόγως προβλέψιμου κινδύνου, δυσφορίας ή μειονεκτημάτων.

- Μια δήλωση που περιγράφει τις διαδικασίες που υιοθετήθηκαν για τη διασφάλιση της προστασίας δεδομένων / εμπιστευτικότητας / απορρήτου, συμπεριλαμβανομένης της διάρκειας αποθήκευσης των προσωπικών δεδομένων.
- Μια περιγραφή του τρόπου χειρισμού των παρεπόμενων ευρημάτων.
- Αναφορά σε ποιον να επικοινωνήσει για απαντήσεις σε σχετικές ερωτήσεις σχετικά με τα δικαιώματα των ερευνητών και τα δικά του και με ποιον να επικοινωνήσει σε περίπτωση τραυματισμού που σχετίζεται με την έρευνα.
- Μια δήλωση που προσφέρει στον συμμετέχοντα την ευκαιρία να υποβάλει ερωτήσεις και να αποσυρθεί ανά πάσα στιγμή από την έρευνα χωρίς συνέπειες.
- Μια εξήγηση για το τι θα συμβεί με τα δεδομένα στο τέλος της περιόδου έρευνας και εάν τα δεδομένα / δείγματα διατηρούνται ή αποστέλλονται / πωλούνται σε τρίτους για περαιτέρω έρευνα.
- Πληροφορίες σχετικά με το τι θα συμβεί στα αποτελέσματα της έρευνας.

Η φόρμα συναίνεσης θα δηλώσει με σαφήνεια ότι το έργο θα διατηρήσει το δικαίωμα του χρήστη στο απόρρητο και την ανωνυμία, και ότι τα δεδομένα που προκύπτουν από τη συμμετοχή του / της θα χρησιμοποιηθούν μόνο για σκοπούς επιστημονικής έρευνας στο πλαίσιο του έργου. Αυτή η φόρμα θα περιγράφει λεπτομερώς τους στόχους, όλα τα στοιχεία (π.χ. σκοπό, διάρκεια) και όλα τα βήματα της διαδικασίας, καθώς και τα δικαιώματα του υποκειμένου των δεδομένων. Οι συμμετέχοντες θα έχουν το δικαίωμα να αποχωρήσουν από τη διαδικασία ανά πάσα στιγμή και να αποσύρουν αναδρομικά κάθε συγκατάθεση που δόθηκε και να απαιτήσουν την καταστροφή των προσωπικών τους δεδομένων.

Όλα τα **ερευνητικά δεδομένα** θα συλλέγονται, θα υποβάλλονται σε επεξεργασία και θα αποθηκεύονται σύμφωνα με τον κανονισμό (ΕΕ) 2016/679 του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου, της 27ης Απριλίου 2016, για την προστασία των φυσικών προσώπων έναντι της επεξεργασίας δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα και ελεύθερη κυκλοφορία αυτών των δεδομένων και κατάργηση της οδηγίας 95/46 / ΕΚ ([GDPR - Γενικός Κανονισμός για την Προστασία Δεδομένων](#)), καθώς και με άλλες σχετικές διεθνείς, ευρωπαϊκές και εθνικές νομοθεσίες περί προστασίας της ιδιωτικής ζωής και των δεδομένων. Τυχόν συνεργάτες, εργολάβοι ή πάροχοι υπηρεσιών που θα επεξεργάζονται ερευνητικά δεδομένα στο πλαίσιο του έργου θα συμμορφώνονται με τα πρότυπα δεοντολογίας του ΓΚΠΔ.

Παράρτημα IV: Διοικητική Διαίρεση Περιφέρειας Νοτίου Αιγαίου

α/α	Περιφερειακή ενότητα	Έκτ. (τ.χλμ.)	Πληθ.	Δήμος	Έκτ. (τ.χλμ.)	Πληθ.	Έδρα	Νησί
1	Άνδρου	379,20	8.826	Άνδρου	379,20	8.826	Άνδρος (Χώρα)	Άνδρος
2	Θήρας	312,70	19.044	Ανάφης	38,00	293	Ανάφη	Ανάφη
				Θήρας	90,70	15.480	Θήρα (Φηρά)	Θήρα
								Θηρασιά
								Παλαιά Καμένη
				Ιητών	111,00	2.299	Ίος (Χώρα)	Ίος
				Σικίνου	41,00	253	Σίκινος (Κάστρο)	Σίκινος
Φολεγάνδρου	32,00	719	Φολέγανδρος (Χώρα)	Φολέγανδρος				
3	Καλύμνου	420,00	31.383	Αγαθονησίου	14,50	202	Μεγάλο Χωριό (Αγαθονησίου)	Αγαθονήσι
				Αστυπάλαιας	114,10	1.376	Αστυπάλαια (Χώρα)	Αστυπάλαια
				Καλυμνίων	110,60	17.752	Κάλυμνος (Πόθια)	Κάλυμνος
								Καλόλιμνος
								Πλάτη
Τέλενδος								
Ψέριμος								

Π.29 – “Επιτόπιες έρευνες καταγραφής της υλικής στέρησης για το σύνολο της Περιφέρειας έτους 2023”

				Λειψών	17,40	778	Λειψοί	Λειψοί
				Λέρου	54,20	7.992	Αγία Μαρίνα (Λέρου)	Λέρος Φαρμακονήσι
				Πάτμου	89,20	3.283	Πάτμος (Χώρα)	Πάτμος Αρκοί Μάραθος
4	Καρπάθου-Ηρωικής Νήσου Κάσου	394,20	7.790	Καρπάθου	324,70	6.567	Κάρπαθος (Πηγάδια)	Κάρπαθος Σαρία
				Ηρωικής Νήσου Κάσου	69,50	1.223	Φρυ (Κάσου)	Κάσος
5	Κέας-Κύθνου	249,10	3.903	Κέας	148,90	2.395	Ιουλίδα (Χώρα Κέας)	Κέα Μακρόνησος
				Κύθνου	100,20	1.568	Κύθνος (Χώρα ή Μεσσαριά)	Κύθνος
6	Κω	337,30	38.137	Κω	287,20	37.089	Κως	Κως
				Νισύρου	50,10	1.048	Νίσυρος (Μανδράκι)	Νίσυρος Γυαλί
7	Μήλου	346,60	10.130	Κιμώλου	37,40	810	Κίμωλος (Χωριό)	Κίμωλος Πολύαιγος
				Μήλου	160,10	5.302	Μήλος (Πλάκα)	Μήλος
				Σερίφου	75,20	1.241	Σέριφος (Χώρα)	Σέριφος

Π.29 – “Επιτόπιες έρευνες καταγραφής της υλικής στέρησης για το σύνολο της Περιφέρειας έτους 2023”

				Σίφνου	73,90	2.777	Απολλωνία (Σίφνου)	Σίφνος
8	Μυκόνου	105,20	10.704	Μυκόνου	105,20	10.704	Μύκονος (Χώρα)	Μύκονος
								Δήλος
9	Νάξου	622,10	22.539	Αμοργού	126,30	1.961	Αμοργός (Χώρα)	Αμοργός
								Κάτω Αντικέρι
				Νάξου και Μικρών Κυκλάδων	495,80	20.578	Νάξος (Χώρα)	Νάξος
								Άνω Κουφονήσι
								Δονούσα
10	Πάρου	231,40	15.785	Αντιπάρου	35,10	1.265	Αντίπαρος	Αντίπαρος
				Πάρου	196,30	14.520	Πάρος (Παροικιά)	Πάρος
11	Ρόδου	1.584,30	129.521	Μεγίστης	9,10	584	Καστελλόριζο	Καστελλόριζο
				Ρόδου	1.407,90	125.113	Ρόδος	Ρόδος
				Σύμης	65,80	2.603	Σύμη (Γιαλός)	Σύμη
				Τήλου	64,50	746	Μεγάλο Χωριό (Τήλου)	Τήλος
				Χάλκης	37,00	475	Χάλκη (Ημπορείός)	Χάλκη
12	Σύρου	102,40	21.124	Σύρου-Ερμούπολης	102,40	21.124	Ερμούπολη	Σύρος
								Βαρβαρούσα
13	Τήνου	194,60	8.934	Τήνου	194,60	8.611	Τήνος (Χώρα)	Τήνος

Π.29 – “Επιτόπιες έρευνες καταγραφής της υλικής στέρησης για το σύνολο της Περιφέρειας έτους 2023”

ΣΥΝΟΛΟ	5.279,10	327.820		5.279,10	327.820		
--------	----------	---------	--	----------	---------	--	--

Πίνακας 4: Διοικητική Διαίρεση Περιφέρειας Νοτίου Αιγαίου και Μόνιμος Πληθυσμός (Απογραφή 2021) [Πηγή: [ΕΛΣΤΑΤ](#)]

Παράρτημα V: Οδηγός Συνεντεύξεων

Εισαγωγή - Γενικές Κατευθύνσεις

Πριν την έναρξη της συνέντευξης χαιρετάμε τη συνομιλήτρια/ τον συνομιλητή μας, συστηνόμαστε και εξηγούμε τους στόχους και τη διαδικασία της συνέντευξης. Στη συνέχεια, του παραδίδουμε τη φόρμα συναίνεσης και δίνουμε τις κατάλληλες διευκρινιστικές απαντήσεις σε περίπτωση ερωτήσεων, αναφέροντας ότι ο σκοπός επεξεργασίας των δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα αφορά σε μελέτη του Περιφερειακού Παρατηρητηρίου Κοινωνικής Ένταξης.

Ειδικότερα σε συνεντεύξεις με πολίτες χρειάζεται να τονίσουμε πως οι απαντήσεις είναι ανώνυμες και επομένως δεν επηρεάζουν το αν δικαιούνται κάποιο επίδομα ή όχι - δεν θέλουμε να προσπαθούν να δώσουν τις απαντήσεις που ταιριάζουν με τις όποιες αιτήσεις έχουν κάνει πρόσφατα. Αν εξακολουθούν να έχουν διστακτικότητα, τους εξηγούμε και πάλι, προσπαθώντας να έχουμε μια θετική απάντηση εκ μέρους τους, δηλαδή να συμπληρώσουν τη συγκεκριμένη ερώτηση. Διαφορετικά, αν συνεχίσουν να είναι διστακτικοί/ές τους δίνουμε τη δυνατότητα να μην απαντήσουν.

Φροντίζουμε ώστε να διατυπώσουμε και να επαναδιατυπώσουμε τις ερωτήσεις μέχρι να βρεθεί η πιο αποδοτική μορφή. Επίσης, προσέχουμε να αφήνουμε αρκετό χρόνο στη συνομιλήτρια/ στον συνομιλητή μας να σκεφτεί και να μιλήσει, να κάνει λάθος και να αυτοδιορθωθεί, να ξεχάσει μια λέξη και να τη βρει μόνη/μόνος του. Προσέχουμε να μην παρεμβαίνουμε κατά τη διάρκεια αυτών των διαδικασιών.

Ερωτήσεις προς αποφυγή:

- κλειστές ερωτήσεις (που μπορούν να απαντηθούν με ένα "ναι" ή "όχι")
- διπλές ή περίπλοκες ερωτήσεις
- "υποδεικτικές" ερωτήσεις (που περιέχουν την αναμενόμενη απάντηση)
- ασαφείς ερωτήσεις (π.χ. με διπλό νόημα)
- ερωτήσεις με ειδικευμένους επιστημονικούς όρους
- απειλητικές ερωτήσεις (που οδηγούν τον πληροφορητή σε στάση άμυνας)
- "φορτισμένες" ερωτήσεις (π.χ. που υποδηλώνουν μια αρνητική στάση του ερευνητή)

Σε κάθε περίπτωση ο οδηγός συνέντευξης είναι ενδεικτικός. Η πορεία της συνέντευξης (όπως ενδεικτικά η στάση του συνομιλητή μας, οι απαντήσεις του κ.ο.κ.) μας καθοδηγεί για το πώς θα προχωρήσουμε.

Πριν τη συνέντευξη φροντίζουμε να έχουμε μελετήσει τον οδηγό ώστε να μην τον διαβάζουμε κατά τη διάρκειά της. Στο τέλος της συνέντευξης ευχαριστούμε τον συνομιλητή μας και επισημαίνουμε πόσο χρήσιμη είναι η συνέντευξη για τη δουλειά της Ομάδας μας καθώς και του Παρατηρητηρίου συνολικά.

Τέλος, τα ποιοτικά ευρήματα των ερευνών τα καταγράφουμε σε Αναλυτική Έκθεση, κάνοντας μια εισαγωγή στην αρχή της έκθεσης με τα τεχνικά χαρακτηριστικά (προφίλ νησιού, ημερομηνία συνέντευξης κλπ), τη διαδικασία και τους συμμετέχοντες στην έρευνα.

Θεματικές ερωτήσεις προς αιρετούς εκπροσώπους των δημοτικών αρχών

Η συνέντευξη θα γίνει από έναν τουλάχιστον ερευνητή (moderator) και θα διαρκέσει περίπου 30 λεπτά. Οι ερωτήσεις θα καλύπτουν τα εξής πεδία:

(α) αντιλήψεις και στάσεις προς τα άτομα/νοικοκυριά που πλήττονται από την αποστέρηση, τον κοινωνικό αποκλεισμό και τους παράγοντες που τους έχουν οδηγήσει σε αυτή την κατάσταση,

(β) τον βαθμό αλλά κυρίως τον τρόπο αντιμετώπισης του προβλήματος, για παράδειγμα αν έχουν ληφθεί κάποια υποστηρικτικά μέτρα (π.χ. Παντοπωλείο, Κοινωνικό Φροντιστήριο, κλπ δράσεις) και πώς κρίνουν τα αποτελέσματα των ενεργειών αυτών,

(γ) τις προτεινόμενες λύσεις/πολιτικές με έμφαση στη συνεργασία των εμπλεκόμενων φορέων για την εξεύρεση πόρων και χρηματοδοτικών προγραμμάτων,

(δ) πιθανές διαφορές με προηγούμενα έτη

(ε) προτάσεις για τη Νέα Προγραμματική περίοδο στο πεδίο της κοινωνικής ένταξης

(στ) δεν ξεχνάμε να αναφερθούμε στις θεματικές που αναδείχθηκαν ως κρίσιμες και στο πλαίσιο της πρόσφατης Περιφερειακής Έρευνας Εισοδήματος που αφορούν την αστεγία, την ενεργειακή ένδεια και την κατάρτισης/ ανάπτυξη (ψηφιακών) δεξιοτήτων

(ζ) για τα νησιά με αριθμό μονογονεϊκών οικογενειών άνω του 3% (βλ. [Δείγμα](#)) τις δυνατότητες και τις ευκαιρίες στήριξης πέραν των επιδομάτων

(η) για τα νησιά με κοινότητα Ρομά (Ρόδος, Κως) τη δυνατότητα συμμετοχής σε εξειδικευμένα επιμορφωτικά και επιδοτούμενα προγράμματα με στόχο την ανάπτυξη δεξιοτήτων και ικανοτήτων και διερεύνησης των εμποδίων που αντιμετωπίζουν στην προσπάθεια τους για ενοίκιαση κατοικιών.

Προτεινόμενες ερωτήσεις:

1. Μιλήστε μας λίγο για τα χαρακτηριστικά του νησιού, των πολιτών και των επισκεπτών του. Ποια είναι τα θετικά σημεία και ποιες δυσκολίες έχετε εντοπίσει (εδώ μπορεί να απαντήσουν και μέσω του θεσμικού τους ρόλου αλλά και μέσω της επαγγελματικής τους ιδιότητας). Ποιες είναι οι ευκαιρίες για ανάπτυξη και ποιες οι απειλές για την πρόοδο και την κοινωνική συνοχή.
2. Πως είναι οργανωμένη η οικονομία του νησιού; Ποιες ευκαιρίες υπάρχουν για νέες οικονομικές δραστηριότητες και θέσεις εργασίας; (εξειδίκευση ανάλογα την απάντηση σε πρωτογενή, δευτερογενή, τριτογενή τομεα κοκ).
3. Ποια είναι τα χαρακτηριστικά των ατόμων/νοικοκυριών που πλήττονται από την φτώχεια-αποστέρηση στο Δήμο σας; Βλέπετε διαφορές σε σχέση με τα προηγούμενα έτη;
4. Πείτε μας 2-3 δράσεις /πρωτοβουλίες /προγράμματα με τα οποία γίνεται προσπάθεια να αντιμετωπιστεί το πρόβλημα της φτώχειας /υλικής υστέρησης στο Δήμο σας. Πόσο ικανοποιητικά είναι τα αποτελέσματά τους και πώς μπορεί να βελτιωθεί αυτό;
5. Θεωρείτε ότι τα άτομα που βρίσκονται σε αυτή την κατάσταση έχουν ψηφιακές δεξιότητες; Έχει γίνει κάποια χαρτογράφηση (μελέτη) στο Δήμο σας;
6. Εντοπίζετε άτομα σε κίνδυνο αστεγίας και/ ή ενεργειακής ένδειας; Για ποιο λόγο κατά τη γνώμη σας;
7. Εντοπίζετε ομάδες σε κίνδυνο ιδρυματοποίησης (Άτομα με Αναπηρία, ηλικιωμένοι, χρόνια πάσχοντες, παιδιά και έφηβοι); Για ποιο λόγο κατά τη γνώμη σας;
8. Εντοπίζετε σημαντικό αριθμό μονογονεϊκών οικογενειών στο νησί και αν ναι ποια πιθανά μέτρα στήριξης τους θα σκεφτόσασταν πέραν της επιδοματικής πολιτικής;
9. [για τα νησιά με Κοινότητα Ρομα Ρόδο και κω] Πείτε μας κάποια μέτρα σε τοπικό επίπεδο που θα ενίσχυαν την ένταξη των Ρομά στην τοπική κοινωνία. Πως αξιολογείτε τη δυνατότητα συμμετοχής του σε εξειδικευμένα επιμορφωτικά και επιδοτούμενα προγράμματα με στόχο την ανάπτυξη δεξιοτήτων; Ποια θεωρείτε ως πιθανά εμπόδια στην προσπάθεια του για εύρεση κατοικίας;

10. Αν επιθυμείτε θα θέλαμε πολύ να μας μιλήσετε για κάποια μελλοντικά σχέδια και πρωτοβουλίες του Δήμου σας στο πλαίσιο και της νέας προγραμματικής περιόδου θεωρείτε εσείς ότι θα έχουν θετική επίπτωση στην κοινωνική συνοχή και την ποιότητα ζωής των πολιτών και των επισκεπτών του νησιού.

11. Αν επιθυμείτε θα θέλαμε πολύ να μας μιλήσετε για το πως θα βλέπατε στο άμεσο μέλλον το ρόλο των Κέντρων Κοινότητας και λοιπών κοινωνικών υπηρεσιών σε τοπικό επίπεδο.

Θεματικές συνεντεύξεων με Κοινωνικούς Λειτουργούς και υπεύθυνους των Κοινωνικών Υπηρεσιών των Δήμων και των Κέντρων Κοινότητας

Οι συνεντεύξεις θα γίνουν από τουλάχιστον ένα (1) ερευνητή (moderator) ο οποίος θα πρέπει να διασφαλίσει τόσο την ομαλή πορεία της συνεδρίας όσο και την κάλυψη όλων των θεμάτων. Η συνέντευξη θα λαμβάνει χώρα σε χώρο του Κέντρου Κοινότητας ή του Δήμου και θα διαρκεί από 30 έως 40 λεπτά.

Οι ερωτήσεις θα καλύπτουν τα εξής πεδία:

- (α) επιπλέον στοιχεία για τον τρόπο εργασίας (τις μεθόδους, τα εργαλεία και τις πιθανές ελλείψεις) καθώς και για τα θέματα των Επιτόπιων Ερευνών,
- (β) τα καθήκοντά της εργασίας τους και τον βαθμό συνάφειας αυτών με την ειδικότητά τους. Σύγκριση με τις Επιτόπιες Έρευνες του 2021 και του 2022,
- (γ) τον βαθμό εξυπηρέτησης συγκεκριμένων ομάδων πληθυσμού (για την Ρόδο και την Κω μπορεί η ερώτηση να συγκεκριμενοποιηθεί για την κοινότητα Ρομά),
- (δ) τις συνέπειες που έχει η αποστέρηση στα άτομα, την οικογένεια και την κοινωνική συνοχή των τοπικών κοινωνιών,
- (ε) τη διασύνδεση δυσμενών κοινωνικών παραμέτρων όπως βία, διαζύγια, χρήση ουσιών, ψηφιακός αναλφαριθμητισμός, μετανάστευση με τα φαινόμενα της αποστέρησης,
- (στ) τον κίνδυνο αστεγίας και ενεργειακής ένδειας
- (ζ) για τα νησιά με αριθμό μονογονεϊκών οικογενειών άνω του 3% (βλ. [δείγμα](#)) τις δυνατότητες και τις ευκαιρίες στήριξης πέραν των επιδομάτων
- (η) για τα νησιά με κοινότητα Ρομά (Ρόδος, Κως) τη δυνατότητα συμμετοχής σε εξειδικευμένα επιμορφωτικά και επιδοτούμενα προγράμματα με στόχο την ανάπτυξη δεξιοτήτων και ικανοτήτων

και διερεύνησης των εμποδίων που αντιμετωπίζουν στην προσπάθεια τους για ενοίκιαση κατοικιών.

(θ) την αντιμετώπιση από μέρους των κοινωνικών υπηρεσιών τέτοιων προβλημάτων και

(ι) τις προτεινόμενες λύσεις, δράσεις και πολιτικές.

(ια) αποτίμηση δράσεων των Κέντρων Κοινότητας έως σήμερα

(ιβ) ιδιαίτερα σχέδια/ προτάσεις για τη Νέα Προγραμματική περίοδο στο πεδίο της κοινωνικής ένταξης με έμφαση στο ρόλο των Κέντρων Κοινότητας

Προτεινόμενες ερωτήσεις:

1. Μιλήστε μας λίγο για την εργασία σας, το προφίλ των εξυπηρετούμενων του Κέντρου Κοινότητας/ Κοινωνικής Υπηρεσίας και τα εργαλεία και τις μεθόδους που εσείς εφαρμόζετε για να ολοκληρώσετε το έργο σας.
2. Σε σχέση με τα προηγούμενα έτη, παρατηρείτε κάποιες αλλαγές και αν ναι, πώς αυτό αυτό το γεγονός επηρεάζει (θετικά ή αρνητικά) την εξυπηρέτηση των ωφελούμενων από το Κέντρο Κοινότητας /την Κοινωνική Υπηρεσία;
3. Θα θέλατε να μας κάνετε ένα σύντομο απολογισμό της λειτουργίας του Κέντρου Κοινότητας του Δήμου έως σήμερα;
4. Σχετικά με τις πληθυσμιακές ομάδες που βρίσκονται σε κίνδυνο ιδρυματοποίησης (άτομα με αναπηρία, χρόνια πάσχοντες, ηλικιωμένοι, παιδιά), πού εντοπίζονται τα μεγαλύτερα προβλήματα; Τι παρεμβάσεις υλοποιούνται; Ποιες είναι οι προτάσεις σας για το μέλλον;
5. Από την εικόνα που έχετε αποκτήσει λόγω του ρόλου σας, κατά πόσο υπάρχει ο κίνδυνος αστεγίας και ενεργειακής ένδειας; Ποιες ομάδες θεωρείτε ότι πλήττονται περισσότερο;
6. Εντοπίζετε σημαντικό αριθμό μονογονεϊκών οικογενειών στο νησί και αν ναι ποια πιθανά μέτρα στήριξης τους θα σκεφτόσασταν πέραν της επιδοματικής πολιτικής;
7. [για τα νησιά με Κοινότητα Ρομά Ρόδο και Κω] Πείτε μας κάποια μέτρα σε τοπικό επίπεδο που θα ενίσχυαν την ένταξη των Ρομά στην τοπική κοινωνία. Πως αξιολογείτε τη δυνατότητα συμμετοχής του σε εξειδικευμένα επιμορφωτικά και επιδοτούμενα προγράμματα με στόχο την ανάπτυξη δεξιοτήτων; Ποια θεωρείτε ως πιθανά εμπόδια στην προσπάθεια του για εύρεση κατοικίας;

8. Μιλήστε μας λίγο για τις δυνατότητες εύρεσης εργασίας και πώς συνδέεται αυτό με ψηφιακές και άλλες δεξιότητες. Με ποιους τρόπους μπορεί να αντιμετωπιστεί ο ψηφιακός αναλφαριθμητισμός; Λειτουργούν κέντρα δια βίου μάθησης στο νησί (π.χ. σχολεία β' ευκαιρίας κλπ.).
9. Πώς μπορεί να γίνει καλύτερη η συνεργασία μεταξύ των εμπλεκόμενων φορέων, προγραμμάτων απασχόλησης και τοπικών επιχειρήσεων για την προώθηση της κοινωνικο-οικονομικής και εργασιακής ένταξης των ευάλωτων ομάδων;
10. Αν επιθυμείτε θα θέλαμε πολύ να μας μιλήσετε για το πως θα βλέπατε στο άμεσο μέλλον το ρόλο των Κέντρων Κοινότητας και λοιπών κοινωνικών υπηρεσιών σε τοπικό επίπεδο στο πλαίσιο και της νέας Προγραμματικής Περιόδου.

Θεματικές ερωτήσεων προς πολίτες - δικαιούχους του προγράμματος επισιτιστικής και βασικής υλικής συνδρομής (TEBA)

Στόχος είναι η εμβάθυνση στο βίωμα της αποστέρησης, της επάρκειας επιδομάτων και υπηρεσιών καθώς και της εμπειρίας προσέγγισης από τις κοινωνικές υπηρεσίες. Τα ερωτηματολόγια θα είναι ανώνυμα και η διαδικασία θα διαρκεί 20-30 περίπου λεπτά για κάθε πολίτη που εκδηλώνει το ενδιαφέρον να απαντήσει. Κατά τη διαδικασία θα συμμετέχει ένας (1) ερευνητής.

Προτεινόμενες ανοιχτού τύπου ερωτήσεις για το κλείσιμο της συνέντευξης - βλ. και Ερωτηματολόγιο:

1. Μιλήστε μας λίγο για την καθημερινότητα της οικογένειάς σας.
2. Κάνετε σχέδια για το άμεσο μέλλον; Εάν ναι σε ποιον τομέα; Τι αφορούν;
3. Στο νησί που ζείτε ποια υπηρεσία, θεωρείτε ότι λείπει ή μπορεί να βελτιωθεί περισσότερο;
4. Έχετε να προτείνετε/ να προσθέσετε κάτι ακόμα εσείς για την βελτίωση των συνθηκών διαβίωσης στο νησί;
5. Έχετε να προσθέσετε κάτι ακόμα στην έρευνά μας;

Δεν ξεχνάμε να ευχαριστούμε τους συνομιλητές μας και να κρατάμε σημειώσεις παράλληλα με τη συμπλήρωση του ερωτηματολογίου.

Παράρτημα VI: Ερωτηματολόγιο προς πολίτες - δικαιούχους ΤΕΒΑ

Στις επόμενες σελίδες παρατίθεται το ερωτηματολόγιο προς τους πολίτες δικαιούχους ΤΕΒΑ όπως αυτό δημιουργήθηκε με χρήση των google forms.

Επιτόπιες Έρευνες 2023 - Ερωτηματολόγιο προς τους ωφελομένους των Κέντρων Κοινότητας και Κοινωνικών Υπηρεσιών

Παρακαλούμε διαβάστε πολύ προσεκτικά τον οδηγό των Επιτόπιων Ερευνών καθώς και τον Οδηγό Συνεντεύξεων πριν τη διαδικασία της έρευνας!

* Indicates required question

→ ΠΡΟΠΑΡΑΣΚΕΥΑΣΤΙΚΑ ΣΤΟΙΧΕΙΑ

Παρακαλούμε συμπληρώστε τα στοιχεία πριν ξεκινήσει η συνέντευξη

1. 1. Περιφερειακή Ενότητα *

Mark only one oval.

- 1 ΑΝΔΡΟΥ
- 2 ΘΗΡΑΣ
- 3 ΚΑΛΥΜΝΟΥ
- 4 ΚΑΡΠΑΘΟΥ - ΗΡΩΪΚΗΣ ΝΗΣΟΥ ΚΑΣΟΥ
- 5 ΚΕΑΣ - ΚΥΘΝΟΥ
- 6 ΚΩ
- 7 ΜΗΛΟΥ
- 8 ΜΥΚΟΝΟΥ
- 9 ΝΑΞΟΥ
- 10 ΠΑΡΟΥ
- 11 ΡΟΔΟΥ
- 12 ΣΥΡΟΥ
- 13 ΤΗΝΟΥ

2. 2. Δήμος *

Mark only one oval.

- 1 ΑΝΔΡΟΥ
- 2 ΑΝΑΦΗΣ
- 3 ΘΗΡΑΣ
- 4 ΙΗΤΩΝ
- 5 ΣΙΚΙΝΟΥ
- 6 ΦΟΛΕΓΑΝΔΡΟΥ
- 7 ΑΓΑΘΟΝΗΣΙΟΥ
- 8 ΑΣΤΥΠΑΛΛΙΑΣ
- 9 ΚΑΛΥΜΝΙΩΝ
- 10 ΛΕΙΨΩΝ
- 11 ΛΕΡΟΥ
- 12 ΠΑΤΜΟΥ
- 13 ΚΑΡΠΑΘΟΥ
- 14 ΗΡΩΪΚΗΣ ΝΗΣΟΥ ΚΑΣΟΥ
- 15 ΚΕΑΣ
- 16 ΚΥΘΝΟΥ
- 17 ΚΩ
- 18 ΝΙΣΥΡΟΥ
- 19 ΚΙΜΩΛΟΥ
- 20 ΜΗΛΟΥ
- 21 ΣΕΡΙΦΟΥ
- 22 ΣΙΦΝΟΥ
- 23 ΜΥΚΟΝΟΥ
- 24 ΑΜΟΡΓΟΥ
- 25 ΝΑΞΟΥ ΚΑΙ ΜΙΚΡΩΝ ΚΥΚΛΑΔΩΝ
- 26 ΑΝΤΙΠΑΡΟΥ
- 27 ΠΑΡΟΥ
- 28 ΜΕΓΙΣΤΗΣ
- 29 ΡΟΔΟΥ
- 30 ΣΥΜΗΣ
- 31 ΤΗΛΟΥ
- 32 ΧΑΛΚΗΣ

33 ΣΥΡΟΥ ΕΡΜΟΥΠΟΛΗΣ

34 ΤΗΝΟΥ

3. 3. Νησί *

Mark only one oval.

- 1 ΑΝΔΡΟΣ
- 2 ΑΝΑΦΗ
- 3 ΘΗΡΑ
- 4 ΘΗΡΑΣΙΑ
- 5 ΠΑΛΑΙΑ ΚΑΜΕΝΗ
- 6 ΙΟΣ
- 7 ΣΙΚΙΝΟΣ
- 8 ΦΟΛΕΓΑΝΔΡΟΣ
- 9 ΑΓΑΘΟΝΗΣΙ
- 10 ΑΣΤΥΠΑΛΛΙΑ
- 11 ΚΑΛΥΜΝΟΣ
- 12 ΚΑΛΟΛΙΜΝΟΣ
- 13 ΠΛΑΤΗ
- 14 ΤΕΛΕΝΔΟΣ
- 15 ΨΕΡΙΜΟΣ
- 16 ΛΕΙΨΟΙ
- 17 ΛΕΡΟΣ
- 18 ΦΑΡΜΑΚΟΝΗΣΙ
- 19 ΠΑΤΜΟΣ
- 20 ΑΡΚΟΙ
- 21 ΜΑΡΑΘΟΣ
- 22 ΚΑΡΠΑΘΟΣ
- 23 ΣΑΡΙΑ
- 24 ΚΑΣΟΣ
- 25 ΚΕΑ
- 26 ΜΑΚΡΟΝΗΣΟΣ
- 27 ΚΥΘΝΟΣ
- 28 ΚΩΣ
- 29 ΝΙΣΥΡΟΣ
- 30 ΓΥΑΛΙ
- 31 ΚΙΜΩΛΟΣ
- 32 ΠΟΛΥΑΙΓΟΣ

- 33 ΜΗΛΟΣ
- 34 ΣΕΡΙΦΟΣ
- 35 ΣΙΦΝΟΣ
- 36 ΜΥΚΟΝΟΣ
- 37 ΔΗΛΟΣ
- 38 ΑΜΟΡΓΟΣ
- 39 ΑΝΤΙΚΕΡΙ
- 40 ΝΑΞΟΣ
- 41 ΑΝΩ ΚΟΥΦΟΝΗΣΙ
- 42 ΔΟΝΟΥΣΑ
- 43 ΗΡΑΚΛΕΙΑ
- 44 ΣΧΟΙΝΟΥΣΑ
- 45 ΑΝΤΙΠΑΡΟΣ
- 46 ΠΑΡΟΣ
- 47 ΚΑΣΤΕΛΛΟΡΙΖΟ
- 48 ΡΟΔΟΣ
- 49 ΣΥΜΗ
- 50 ΤΗΛΟΣ
- 51 ΧΑΛΚΗ
- 52 ΣΥΡΟΣ
- 53 ΒΑΡΒΑΡΟΥΣΑ
- 54 ΤΗΝΟΣ

4. 4. Φύλο *

Mark only one oval.

- Άνδρας
- Γυναίκα
- Άλλο

5. 5. Α/Α Συμμετέχοντα (αριθμός) *

---

6. Έχετε συμμετάσχει σε προηγούμενη έρευνα του Παρατηρητηρίου Κοινωνικής Ένταξης Ν. Αιγαίου; *

Mark only one oval.

ΝΑΙ

ΟΧΙ

→ ΚΟΙΝΩΝΙΚΟΔΗΜΟΓΡΑΦΙΚΑ ΣΤΟΙΧΕΙΑ

7. 1. Ηλικιακή Ομάδα (Πόσων ετών είστε;) *

Mark only one oval.

18-29

30-39

40-49

50-65

65+

8. 2. Εκπαιδευτικό Επίπεδο *

Mark only one oval.

Δημοτικό

Γυμνάσιο

Λύκειο

ΙΕΚ

ΑΕΙ/ΤΕΙ

Μεταπτυχιακές Σπουδές

Διδακτορικές Σπουδές

Μεταδικτορικές Σπουδές

9. 3. Υπηκοότητα *

Mark only one oval.

Ελληνική

Other: _____

10. 4. Γνώση Ξένων Γλωσσών *

Mark only one oval.

ΝΑΙ

ΟΧΙ

11. 4α. Εάν ναι, ποια;

_____

12. 5. Γνώση Η/Υ *

Mark only one oval.

1 2 3 4 5

ΚΑΘ   ΠΟΛΥ ΚΑΛΑ

13. 6. Οικογενειακή Κατάσταση *

Mark only one oval.

- ΑΓΑΜΟΣ/ Η
- ΕΓΓΑΜΟΣ/ Η
- ΣΕ ΣΥΜΦΩΝΟ ΣΥΜΒΙΩΣΗΣ
- ΣΕ ΔΙΑΣΤΑΣΗ
- ΔΙΑΖΕΥΓΜΕΝΟΣ/ Η
- ΧΗΡΟΣ/ Α
- ΜΟΝΟΓΟΝΕΪΚΗ ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑ
- Other: _____

14. 7. Έχετε παιδιά που ζουν μαζί σας; *

Mark only one oval.

- ΝΑΙ
- ΟΧΙ

15. 7α. Εφόσον ναι, πόσα;

Mark only one oval.

- ΕΝΑ (1)
- ΔΥΟ (2)
- ΤΡΙΑ (3)
- ΤΕΣΣΕΡΑ (4)
- ΠΕΝΤΕ (5)
- ΕΞΙ (6)
- ΕΠΤΑ (7)
- ΟΧΤΩ (8)
- Other: _____

16. 7β. Εφόσον ναι, ποια είναι η ηλικία του κάθε παιδιού;

Mark only one oval per row.

	Παιδί 1	Παιδί 2	Παιδί 3	Παιδί 4	Παιδί 5	Παιδί 6	Παιδί 7	Παιδί 8
0	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
1	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
2	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
3	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
4	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
5	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
6	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
7	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
8	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
9	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
10	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
11	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
12	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
13	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
14	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
15	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
16	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
17	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
18	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
19	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
20	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
21	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐

22	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
23	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
24	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
25	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐

17. 8. Υπάρχουν παιδιά που δε ζουν μαζί σας; *

Mark only one oval.

ΝΑΙ

ΟΧΙ

18. 8α. Εάν ναι, που μεγαλώνουν/ διαβιούν;

Mark only one oval.

Σε κάποια δημόσια δομή/ ίδρυμα

Σε κάποιο σπίτι της ευρύτερης οικογένειας ή φιλικό σπίτι

Other: _____

A. ΣΥΝΘΗΚΕΣ ΔΙΑΒΙΩΣΗΣ

19. A-1. Η οικία στην οποία κατοικείτε είναι: *

Mark only one oval.

Ιδιόκτητη

Με ενοίκιο

Παραχωρημένη κατοικία

Φιλοξενία σε συγγενικό/φιλικό σπίτι

20. A-2. Τα τελευταία χρόνια έχετε βρεθεί σε κίνδυνο να μην έχετε στέγη; *

Mark only one oval.

1 2 3 4 5

ΚΑΘ   ΠΑΡΑ ΠΟΛΥ

21. A-2α. Για ποιο λόγο κυρίως θεωρείτε πως έχετε βρεθεί σε αυτή τη θέση;

Mark only one oval.

- Αδυναμία Καταβολής Ενοικίου ή άλλων υποχρεώσεων
- Προσωπικοί λόγοι του ιδιοκτήτη του ακινήτου
- Προσωπικοί / Οικογενειακοί λόγοι
- Αλλαγή χρήσης ακινήτου (ενδεικτικά μετατροπή σε τουριστικό κατάλυμα)
- Other: _____

22. A-3. Ποια συσκευή χρησιμοποιείτε για θέρμανση το χειμώνα; *

Mark only one oval.

- Δε διαθέτω θερμαντικές συσκευές
- Θερμαντικά σώματα με τη χρήση πετρελαίου θέρμανσης (καλοριφέρ)
- Θερμαντικά σώματα με τη χρήση ηλεκτρικού ρεύματος (π.χ. σόμπα, αερόθερμο, κλιματιστικό)
- Άλλα θερμαντικά σώματα (π.χ. ξυλόσομπα, τζάκι)
- έχω θερμαντικές συσκευές, αλλά δεν τις χρησιμοποιώ

23. A-4. Διαθέτετε μεταφορικό μέσο; *

Mark only one oval.

- ΝΑΙ
- ΟΧΙ

24. Α-4α. Εάν ναι, πόσο συχνά το χρησιμοποιείτε;

Mark only one oval.

1 2 3 4 5

ΚΑΘ   ΠΟΛΥ ΣΥΧΝΑ

25. Α-5. Διαθέτετε σύνδεση στο διαδίκτυο; *

Mark only one oval.

ΝΑΙ

ΟΧΙ

Άλλο (π.χ. έχουμε αλλά δεν υπάρχει καλό δίκτυο, δανειζόμαστε από κάποιο συγγενικό ή φιλικό πρόσωπο, χρησιμοποιούμε κάποιο δημόσιο δίκτυο)

26. Α-5α. Εάν ναι, ποιες συσκευές χρησιμοποιείτε για αυτό;

Check all that apply.

Έξυπνο Κινητό

Η/Υ

Φορητός Η/Υ (Laptop)

Εκτυπωτής

Tablet

Other: _____

27. Α-6. Με βάση το εισόδημα σας, τι ποσοστό δαπανάτε σε: *

Mark only one oval per row.

	Καθόλου	Λίγο (κάτω του 1/3)	Μεσαίο (περίπου το μισό)	Πολύ (Πάνω από 2/3)	Όλο
Βασικές δαπάνες κατοικίας (ενοίκιο, λογαριασμοί κκκ)	☐	☐	☐	☐	☐
Τρόφιμα	☐	☐	☐	☐	☐
Ρούχα	☐	☐	☐	☐	☐
Άλλο (παρακαλώ προσδιορίστε)	☐	☐	☐	☐	☐

Β. ΑΠΑΣΧΟΛΗΣΗ ΚΑΙ ΕΙΣΟΔΗΜΑ

28. Β-1. Τους τελευταίους 6 μήνες έχετε εργαστεί; *

Mark only one oval.

ΝΑΙ

ΟΧΙ

29. Β-1α. Εάν ναι, που;

Mark only one oval.

Σε άλλον εργοδότη

Ως αυτοαπασχολούμενος

30. Β-1β. Εάν ναι, κατά προσέγγιση πόσες ώρες την εβδομάδα;

Mark only one oval.

- Λιγότερες από 20 ώρες
- 20 ώρες
- 36 ώρες
- 40 ώρες
- Πάνω από 40 ώρες

31. Β-1γ. Εάν ναι με ποια σχέση εργασίας;

Mark only one oval.

- Πλήρης Απασχόληση
- Μερική Απασχόληση
- Ευέλικτη Μορφή Απασχόλησης
- Άτυπη Εργασία
- Άλλο
- Δεν απαντώ

32. Β-2. Τα τελευταία τρία χρόνια έχετε εγγραφεί στη ΔΥΠΑ (πρώην ΟΑΕΔ); *

Mark only one oval.

- ΝΑΙ
- ΟΧΙ

33. Β-2α. Εάν ναι, για πόσο χρονικό διάστημα;

Mark only one oval.

έως 3 μήνες

4-6 μήνες

7-12 μήνες

13-24 μήνες

25-36 μήνες

34. Β-3. Εφόσον εργάζεστε, χρησιμοποιείτε Η/Υ στην εργασία σας;

Mark only one oval.

1   2   3   4   5

ΚΑΘ   ΠΑΝΤΑ

35. Β-4. Εφόσον εργάζεστε, παρακαλώ δηλώστε το βαθμό συμφωνίας/ διαφωνίας σας με τις παρακάτω προτάσεις:

Mark only one oval per row.

	ΔΙΑΦΩΝΩ ΑΠΟΛΥΤΑ	ΔΙΑΦΩΝΩ ΛΙΓΟ	ΟΥΤΕ ΣΥΜΦΩΝΩ ΟΥΤΕ ΔΙΑΦΩΝΩ	ΣΥΜΦΩΝΩ ΛΙΓΟ	ΣΥΜΦΩΝΩ ΑΠΟΛΥΤΑ
Δεν υπάρχουν διαθέσιμες θέσεις εργασίας στον τόπο κατοικίας μου	☐	☐	☐	☐	☐
Οι θέσεις που υπάρχουν διαθέσιμες δεν είναι καλά αμειβόμενες	☐	☐	☐	☐	☐
Είμαι αισιόδοξος για τη διατήρηση της θέσης μου στην αγορά εργασίας	☐	☐	☐	☐	☐
Οι οικονομικές μου απολαβές είναι ικανοποιητικές	☐	☐	☐	☐	☐
Το εργασιακό μου περιβάλλον μου δίνει κίνητρα προσωπικής βελτίωσης	☐	☐	☐	☐	☐

36. Β-5. Λαμβάνετε κάποιο επίδομα; *

Check all that apply.

- Επίδομα Ανεργίας
- ΕΕΕ/ ΚΕΑ
- Επίδομα Παιδιού (Α21)
- Επίδομα Ενοικίου
- Επίδομα Αναπηρίας (ΟΠΕΚΑ, ΕΦΚΑ)
- Κανένα
- Other: _____

37. Β-6. Λαμβάνετε κάποιου άλλου είδους βοήθεια; *

Mark only one oval.

- ΝΑΙ
- ΟΧΙ
- ΔΕ ΓΝΩΡΙΖΩ/ ΔΕΝ ΑΠΑΝΤΩ

38. Β-6α. Εάν ναι, από πού;

Check all that apply.

- Συγγενείς
- Φίλοι
- Κοινωνικό Παντοπωλείο ή άλλο πρόγραμμα του οικείου Δήμου
- Other: _____

39. Β-7. Εφόσον είστε άνεργη/ άνεργος και βρίσκεται σε διαδικασία εύρεσης εργασίας παρακαλώ δηλώστε το βαθμό συμφωνίας/ διαφωνίας σας με τις παρακάτω προτάσεις:

Mark only one oval per row.

	ΔΙΑΦΩΝΩ ΑΠΟΛΥΤΑ	ΔΙΑΦΩΝΩ	ΟΥΤΕ ΣΥΜΦΩΝΩ ΟΥΤΕ ΔΙΑΦΩΝΩ	ΣΥΜΦΩΝΩ	ΣΥΜΦΩΝΩ ΑΠΟΛΥΤΑ
Δεν υπάρχουν διαθέσιμες θέσεις εργασίας στην αγορά εργασίας	☐	☐	☐	☐	☐
Οι θέσεις που υπάρχουν διαθέσιμες δεν είναι καλά αμειβόμενες	☐	☐	☐	☐	☐
Δεν διαθέτω τα κατάλληλα προσόντα και/ η δεξιότητες για τις διαθέσιμες θέσεις εργασίας.	☐	☐	☐	☐	☐
Δεν έχω τον χρόνο να εργαστώ επειδή φροντίζω μέλη του νοικοκυριού μου.	☐	☐	☐	☐	☐

40. Β-8. Εφόσον είστε άνεργη/ άνεργος, υπάρχει κάποιος συγκεκριμένος τομέας στον οποίο σχεδιάζετε να βελτιώσετε τις δεξιότητες σας για την ανεύρεση εργασίας;

Mark only one oval.

- Δραστηριότητες του Πρωτογενούς Τομέα (γεωργία, κτηνοτροφία, αλιεία κοκ)
- Ναυτιλία
- Κατασκευές και συναφή Επαγγέλματα
- Εμπόριο/ Επιχειρήσεις
- Τουριστικός Κλάδος
- Ξένες Γλώσσες
- Τεχνολογίες Πληροφοριών και Επικοινωνίας - ΤΠΕ
- Πωλήσεις/ Προώθηση
- Κανένας
- Other: _____

Γ. ΥΓΕΙΑ, ΙΑΤΡΟΦΑΡΜΑΚΕΥΤΙΚΗ ΠΕΡΙΘΑΛΨΗ ΚΑΙ ΑΤΟΜΑ ΜΕ ΑΝΑΠΗΡΙΑ

41. Γ-1. Τα τελευταία τρία (3) έτη κατά πόσο θεωρείτε ότι έχουν βελτιωθεί οι υπηρεσίες/ δομές υγείας στο νησί σας; *

Mark only one oval.

1   2   3   4   5

ΚΑΘ   ΠΑΡΑ ΠΟΛΥ

42. Γ-1α. Κατά τη γνώμη σας υπάρχει κάτι που χρειάζεται βελτίωση;

---

43. Γ-2. Έχετε κάποιου είδους αναπηρία; *

Mark only one oval.

ΝΑΙ

ΟΧΙ

44. Γ-2α. Εάν ναι, σε τι ποσοστό;

Mark only one oval.

έως 20%

21-30%

31-40%

41-50%

51-67%

68-80%

άνω του 81%

45. Γ-2β. Εάν ναι, πρόκειται για εφόρου ζωής αναπηρία;

Mark only one oval.

ΝΑΙ

ΟΧΙ

46. Γ-2γ. Εάν ναι, υπάρχει κάποιος που σας βοηθάει στην καθημερινότητα;

Mark only one oval.

Συγγενικό/ Φιλικό Πρόσωπο

Δημόσια υπηρεσία/ δομή υποστήριξης

Ιδιωτική δομή στήριξης

Other: _____

47. Γ-2δ. Εάν επιθυμείτε παρακαλούμε περιγράψτε μας την εμπειρία σας.

---

48. Γ-3. Είστε φροντιστής ατόμου με αναπηρία; *

Mark only one oval.

ΝΑΙ

ΟΧΙ

49. Γ-4. Κατά τη γνώμη σας, πόσο εύκολα/ δύκολα μπορεί να μετακινηθεί ένα άτομο με αναπηρία στο νησί; *

Mark only one oval.

1   2   3   4   5

ΠΟΛ   ΠΟΛΥ ΕΥΚΟΛΑ

Δ. ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑ

50. Δ-1. Πείτε μας με λίγα λόγια για την καθημερινότητα της οικογένειάς σας. *

---

51. Δ-2. Πόσο συχνά κάνετε κοινές δραστηριότητες με τα μέλη της οικογένειάς σας; *

Mark only one oval.

1 2 3 4 5

ΠΟΤ   ΚΑΘΗΜΕΡΙΝΑ

52. Δ-2α. Ποιες είναι οι κύριες δραστηριότητες που κάνετε με τα μέλη της οικογένειάς σας;

Check all that apply.

Φαγητό στο σπίτι

Διάβασμα παιδιών

Παιχνίδι

Συζήτηση

Έξοδος

Other: _____

53. Δ-3. Πόσο χρόνο περνούν τα υπόλοιπα μέλη της οικογένειάς [εάν υπάρχουν] σε ηλεκτρονικές συσκευές;

Mark only one oval.

1 2 3 4 5

ΚΑΘ   ΠΑΡΑ ΠΟΛΥ

54. Δ-4. Σας έχει τύχει κάποιο δύσκολο οικογενειακό γεγονός που θα θέλατε να μοιραστείτε μαζί μας; *

Mark only one oval.

ΝΑΙ

ΟΧΙ

55. Δ-4α. Εάν ναι, πως το αντιμετωπίσατε;

---

56. Δ-5. Όταν έχετε κάποια δυσκολία στην οικογένειά σας, σε ποιον κυρίως απευθύνεστε; *

Mark only one oval.

- σε συγγενικό πρόσωπο
- σε φίλους
- σε κάποια Δομή/Υπηρεσία
- σε κάποιον-α άλλο-η επαγγελματία/σύμβουλο ψυχικής υγείας
- σε κανέναν
- δε γνωρίζω/ δεν απαντώ

Ε. Προσδοκίες και σχέδια για το μέλλον

57. Ε-1. Τα τελευταία χρόνια έχουμε βιώσει μια σοβαρή υγειονομική και ενεργειακή κρίση. Πόσο σας επηρέασε αυτό σε προσωπικό και οικογενειακό επίπεδο; *

Mark only one oval.

1   2   3   4   5

Καθ   Πάρα πολύ

---

58. Ε-1α. Εάν επιθυμείτε, πείτε μας λίγα περισσότερα για αυτό;

---

59. Ε-2. Ποια είναι η στάση σας για το μέλλον; *

Mark only one oval.

1 2 3 4 5

Είμαι   Είμαι πάρα πολύ αισιόδοξος

60. Ε-3. Κάνετε σχέδια για το άμεσο μέλλον;

Mark only one oval.

ΝΑΙ

ΟΧΙ

61. Ε-3α. Εάν ναι σε ποιον τομέα; Τι αφορούν;

---

62. Ε-4. Στο νησί που ζείτε, ποια υπηρεσία θεωρείτε ότι λείπει ή μπορεί να βελτιωθεί περισσότερο; *

---

63. Ε-5. Έχετε να προτείνετε/ να προσθέσετε κάτι ακόμα εσείς?

---

64. Ε-6. Θα σας ενδιέφερε να γνωρίσετε περισσότερα για το Περιφερειακό Παρατηρητήριο Κοινωνικής Ένταξης;

*

Mark only one oval.

ΝΑΙ

ΟΧΙ

Δε γνωρίζω/ Δεν απαντώ

This content is neither created nor endorsed by Google.

Google Forms